

VOJNO DELO

opštevojni
teorijski
časopis

Ramiz ABDULI, Blagoje ADŽIĆ, Ibrahim ALIBEGOVIĆ, Ilija BORIĆ, Stane BROVET (predsednik), Jovan ČANAK (sekretar), Nikola ČUBRA, Vjekoslav ČULIĆ, Ljubomir DOMAZETOVIĆ, Dragiša DRLJEVIĆ, Slavoljub ĐOKIĆ, Vladimir ĐUROVIĆ, Jozo ERCEG, Ivan HOČEVAR, Ljubivoje JOKIĆ, Konrad KOLŠEK, Zoran KOSTOVSKI, Živorad LAZAREVIĆ, Đorđe MIRAŽIĆ, Marko NEGOVANOVIĆ, Ilija NIKEZIĆ, Milun NIKOLIĆ, Jovo NINKOVIĆ, Zdravko NOVOSELIĆ, Angel ONČEVSKI, Radisav PAJKOVIĆ, Života PANIĆ, Dane POPOVIĆ, Milan RUŽINOVSKI, Andrija SILIĆ, Tomislav SIMOVIĆ, Aleksandar STAMATOVIĆ, Miraš STOŽINIĆ (zamenik predsednika), Vladan ŠLJIVIĆ, Drago ŠTOK, Ivo TOMINC, Vatroslav VEKARIĆ, Ivan VESELINOVIĆ

REDAKCIJSKI ODBOR

Dane AJDUKOVIĆ, Tomislav AŠNER, Vladimir BRDAR, Vasilije CEROVIĆ, Jovan ČANAK, Mensur IBRAHIMPAŠIĆ, Branislav JOVANOVIĆ, Veljko KADIJEVIĆ, Ejub KUČUK, Momir MADŽIĆ, Dragomir MATOVIĆ, Ivan MATOVIĆ, Petar MIHALJEV, Slavoljub MIRKOVIĆ, Vladimir NEŠKOVIĆ, Nikola PETROVIĆ, Radovan RADINOVIĆ, Milan RADOVINOVIĆ, Živojin RAKOČEVIĆ, Predrag SIMIĆ, Đorđe STANIĆ, Stevan STOJANOVIĆ, Milovan STOJILJKOVIĆ, Vlastimir TASIĆ, Milorad TIMOVIĆ, Slavko VUKČEVIĆ

REDAKCIJA

Glavni i odgovorni urednik
Jovan ČANAK

Zamenik glavnog i odgovornog urednika
Milan RADOVINOVIĆ

Urednici
*Veljko KADIJEVIĆ i
 Slavoljub MIRKOVIĆ*

Sekretar
Milka VLADANOVIĆ

Administracija: VOJNOIZDAVAČKI I NOVINSKI CENTAR, 11102 Beograd, Svetozara Markovića 70 ★ Telefoni: gradski 681-565; vojni – centrala 656-122 i 665-122, lokali: glavni i odgovorni urednik 22-123, urednici 22-125, 22-131, 22-137, sekretar 22-123, tehnička redakcija 32-968, pretplata 32-937 ★ Pošt. fah 692 ★ Žiro račun kod SDK 60823-849-2393 VINC (Za časopis »Vojno delo«) ★ Cena za pojedince 2000 (godišnja pretplata 12.000 dinara), a za ustanove, organizacije udruženog rada i institucije 6.000 dinara (godišnja pretplata 36.000 dinara)

Sa 9. konferencije Organizacije SKJ u JNA

Viceadmiral Petar Šimić	Očuvanje i jačanje moralno-političkog jedinstva JNA – najvažniji zadatak komunistu u Armiji	13
	Program idejno-političkih zadataka Organizacije SKJ u JNA	27

Vaspitanje i obrazovanje

General-pukovnik Stevan Mirković	Neki aspekti usavršavanja obuke i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ	45
-------------------------------------	--	----

Pogledi

General-potpukovnik Života Panić	Uloga oklopno-mehanizovanih snaga u savremenim borbenim dejstvima	70
Potpukovnik dr Nikola Petrović	Problemi finansiranja JNA u novim privredno-reformskim uslovima	90
Potpukovnik mr Momčilo Sakan	O prognoziranju i metodama prognoziranja u ratnoj veštini	114

Polemika

Pukovnik mr Milisav Sekulić	Prilog raspravi »Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi«	138
--------------------------------	---	-----

Iskustva iz lokalnih ratova

Kapetan bojnog broda prof. dr Anton Žabkar	Pomorski aspekti izraelske invazije na Liban	151
---	--	-----

Kritika

Potpukovnik dr Vojislav Stojković	Motivacija vojnika – bitna pretpostavka uspešne obuke i vaspitanja (dr Dragoljub Damnjanović: »Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju«)	177
--------------------------------------	--	-----

Nagrada »22. decembar«

V.K.	Obrazloženje Komisije za dodelu Nagrade »22. decembar«	187
------	--	-----

Sa sednice Saveta časopisa

Viceadmiral Stane Brovet	Teorijsko promišljanje daljeg razvoja odbrane i ratne veštine u savremenim uslovima – težišni zadatak »Vojnog dela« u narednom periodu	199
General-potpukovnik Blagoje Adžić	Nagrada »Vojno delo« – podstrek za nova teorijska pregnuća i dostignuća	210
Pukovnik Milan Radovinović	Nagrađeni rad – značajan doprinos teoriji i praksi obuke i vaspitanja	213
	Orijentacioni tematski plan »Vojnog dela« za period od 1990. do 1991. godine . . .	217

CONTENTS

From the 9th Conference of the Organization of LCY in YPA

- Petar Šimić
Vice-Admiral
- Preservation and strengthening of morale-political unity of YPA – the most significant task of communists in the Army 13
- Programme of ideological-political tasks of the Organization of LCY in YPA 27

Training and education

- Stevan Mirković
Colonel General
- Some aspects of improvement of training and education in the Armed Forces of SFRY 45

Views

- Života Panić
Lieutenant General
- The role of armoured-mechanized forces in combat operations 70
- D Sc Nikola Petrović
Lt. Colonel
- Problems of financing the YPA in new economic reformation conditions 90
- M Sc Momčilo Sakan
Lt. Colonel
- On prognostication and prognostication methods in the art of war 114

Polemic

- M Sc Milisav Sekulić
Colonel
- Contribution to the discussion "Classification of command-staff war exercises" . . . 138

Lessons from local wars

- D Sc Anton Žabkar
Captain, Yugoslav Navy
- Naval aspects of Israeli invasion against Lebanon 151

Criticisms

- D Sc Vojislav Stojković
- Motivation of soldiers – essential prerequisite for effectiveness of training and education (D Sc Dragoljub Damnjanović, "Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju" – Motivation of soldiers in training and education) 177

The "22. decembar" prize

- V.K.
- Exposition of the Committee for awarding the "22. decembar" prize 187

**From the conference of the "Vojno delo"
magazine Council**

Stane Brovet Vice-Admiral	Theoretical conceptualization of further development of defence and the art of war in modern conditions – the main task of "Vojno delo" in the next period	199
Blagoje Adžić Lieutenant General	The "Vojno delo" Prize – an encouragement for new theoretical efforts and attainments	210
Milan Radovinović Colonel	The awarded work – a significant contribution to the theory and practice of training and education	213
	General Thematic Plan of "Vojno delo" for the 1990–1991 period	217

SOMMAIRE

De la 9e conférence de l'Organisation de la LCY dans l'APY

- Vice-Amiral
Petar Šimić Sauvegarder et raffermir l'Unité morale et politique de l'APY – la tâche la plus importante des communistes dans l'Armée 13
- Programme des tâches ideo-politiques de l'Organisation de la LCY dans l'APY . 27

Education et formation

- Général de Corps
d'Armée
Stevan Mirković Quelques aspects de modernisation de l'entraînement et de la formation des forces armées de la RSFY 45

Opinions

- Général de Division
Života Panić Le rôle des forces blindées-mécanisées dans les actions de combat contemporaines 70
- Lieutenant-Colonel
dr. Nikola Petrović Problèmes de financement de l'APY dans les conditions de la nouvelle réforme économique 90
- Lieutenant-Colonel
mr Momčilo Sakan Sur la prévision et sur les méthodes prévisionnelles dans l'art de la guerre 114

Polémique

- Colonel
mr Milisav Sekulić Une contribution à la «classification des exercices de guerre des commandements et des états-majors» 138

Expériences de guerres locales

- Capitaine de Vaisseau
prof. dr. Anton Žabkar Les aspects navals de l'invasion israélienne contre le Liban 151

Compte rendu vritique

- Lieutenant-Colonel
dr. Vojislav Stojković La motivation des soldats – préalable essentiel à l'efficacité de l'entraînement et de l'éducation (Dr. Dragoljub Damnjanović, Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju, publié par Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989) 177

Le prix «22 decembar»

- V.K. Exposé de la Commission du Prix «22 decembar» 187

De la réunion du Conseil de la Revue

Vice-Amiral Stane Brovet	Développer la pensée théorique du développement continu de la défense et de l'art de la guerre à l'époque contemporaine – tâche primordiale de la Revue «Vojno delo» dans la période à venir	199
Général de division Blagoje Adžić	Le Prix «Vojno delo» – stimulant pour de nouvelles entreprises et réalisations théoriques	210
Colonel Milan Radovinović	L'oeuvre primée est une importante contribution à la théorie et à la pratique de l'entraînement et de l'éducation	213
	Le plan d'orientation thématique de la Revue «Vojno delo» pour la période de 1990 et 1991	217

СОДЕРЖАНИЕ

С 9 Конференции Организации СКЮ в ЮНА

Вице-адмирал
Петар Шимич Сохранение и укрепление морально-политического единства ЮНА – важнейшая задачак оммунистов в армии . 13

Программа идейно-политических задач
Организации СКЮ в ЮНА 27

Воспитание и образование

Генерал-полковник
Стеван Миркович Некоторые аспекты усовершенствования обучения и воспитания в вооруженных силах СФРЮ 45

Взгляды

Генерал-подполковник
Живота Панич Роль бронемеханизированных сил в современных боевых действиях 70

Подполковник
д-р Никола Петрович Проблемы финансирования ЮНА в новых экономическо-реформаторских условиях 90

Подполковник
канд. наук
Момчило Сакан О прогнозировании и методах прогнозирования в военном искусстве 114

Полемика

Полковник
канд. наук
Милисав Секулич По поводу обсуждения «Классификация командно-штабных учений» 138

Опыт локальных войн

Капитан I ранга
проф. д-р Антон Жабкар Морские аспекты израильского вторжения в Ливан 151

Критика

Подполковник
д-р Воислав Стойкович Мотивировка солдат – существенная предпосылка успешности обучения и воспитания (Д-р Драголюб Дамьянович: «Мотивировка солдат в обучении и воспитании» 177

Награда »22 декабря«

В.К. Обоснование Комиссии по присвоении Награды »22 декабря« 187

С заседания Совета журнала

Вицеадмирал Стане Бровет	Теоретические размышления о дальнейшем развитии обороны и военного искусства в современных условиях — основная задача «Военного дела» в очередном периоде	199
Генерал-подполковник Благое Аджич	Награда «Военное дело» — поощрение к новым теоретическим усилиям и достижениям	210
Полковник Милан Радовинович	Награжденный труд — значительный вклад в теорию и практику обучения и воспитания	213
	Ориентировочный тематический план «Военного дела» на период 1990—1991 гг.	217

Sa Devete konferencije Organizacije SKJ u JNA

U Beogradu je 23. i 24. novembra 1989. godine održana Deveta konferencija Organizacije SKJ u JNA. Sa te konferencije donosimo uvodno izlaganje predsednika Predsedništva Komiteta Organizacije SKJ u JNA vice-admirala Petra Šimića i Program idejno-političkih zadataka Organizacije SKJ u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

Očuvanje i jačanje moralno-političkog jedinstva JNA — najvažniji zadatak komunističke Armije

Viceadmiral *PETAR ŠIMIĆ*

Kriza našeg društva je duboka, sveobuhvatna i dugotrajna. U takvim društvenim uvjetima očuvali smo jugoslavenski profil naše armije i kontinuitet njene izgradnje kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana Jugoslavije, što smatramo našim najvećim dostignućem.

Komunisti u JNA se zalažu za modernu i efikasnu federaciju precizno utvrđenih nadležnosti. Kao moderna pravna država, federacija mora imati jasna ovlaštenja, mehanizme i sredstva za obavljanje ustavnih funkcija i u sferi odbrane.

Odlučno odbacujemo teze da koncepcija općenarodne odbrane vodi militarizaciji društvenih odnosa, jer je upravo ona njihova direktna negacija. Koncepcija općenarodne odbrane je izraz životnih interesa radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti Jugoslavije i zbog toga je ona naše čvrsto i dugoročno opredjeljenje.

Oružane snage se i ubuduće moraju razvijati kao jedinstvena i efikasna sila jugoslavenskog društva. To istovremeno podrazumijeva i povećanje odgovornosti svih subjekata društva za dalji razvoj i jačanje ostalih elemenata općenarodne odbrane i društvene samozaštite. U tom kontekstu JNA treba da bude racionalno dimenzionirana, funkcionalna i sposobna da u svim uvjetima djeluje kao okosnica našeg odbrambeno-zaštitnog sistema.

Organizacija SKJ u JNA, kao neodvojivi dio SKJ, i danas je bitan faktor borbene osposobljenosti oružanih snaga SFRJ u cjelini. Usmjeren svojim djelovanjem prvenstveno prema ljudima, njihovim odnosima, smislu zajedničkog angažiranja i motivirajućim vrijednostima za efikasno izvršavanje zadataka odbrane domovine, ona je nezamjenjiv činilac moralne i političke snage Jugoslavenske narodne armije.

Devetu konferenciju Organizacije SKJ u JNA održavamo u vremenu burnih, dinamičnih i gotovo dramatičnih društvenih promjena. Svijet u kome živimo radikalno se mijenja. Promjenama su zahvaćeni svi regioni svijeta i sve sfere društvenog života. Na djelu su raznovrsni i raznoznačni procesi. Bitno ih obilježava duboka i sveobuhvatna kriza postojećih modela socijalizma. Ona je uvjetovala otpočinjanje korjenitih društvenih reformi u skoro svim socijalističkim zemljama, što ima dalekosežne posljedice na cjelokupne odnose u međunarodnoj zajednici.

Razvijene zemlje, zahvaćene informatičkom i naučno-tehničkom revolucijom, sve više se međusobno integriraju. Istovremeno se konstituiraju novi centri ekonomske i političke moći, što je dodatni činilac prevladavanju bipolarno-blokovske podijeljenosti svijeta.

Dovršavanjem antikolonijalne revolucije zemlje u razvoju su se našle na novom istorijskom raskršću. Moraju tražiti nove odgovore na ključna pitanja vlastitog razvitka. Primorane su i na korigiranje svog odnosa prema svijetu i izgrađivanje primjerene strategije pojedinačnog i zajedničkog djelovanja u promijenjenim međunarodnim okolnostima. Dokaz za to je i osavremenjivanje politike i pokreta nesvrstavanja započeto na Devetom samitu u Beogradu.

Glavna rezultanta aktuelnih svjetskih procesa izražava se u smanjivanju napetosti, konflikata i konfrontacija, početnim rezultatima u razoružavanju i intenziviranju saradnje u međunarodnim odnosima. Naročito značajne promjene nastale su u odnosima između supersila i blokova. Time su otvorene bolje perspektive za svjetski mir, razvitak i sigurnost svih zemalja. Na žalost, najbitniji uzroci ugrožavanja tih vrijednosti, posebno sigurnosti malih zemalja, nisu dokinuti. Svjetski mir još je nestabilan i ne mogu se sa sigurnošću isključiti nagle negativne promjene u svjetskim tokovima. Nerealni optimizam i na njemu zasnovane odluke mogu imati dalekosežne negativne posljedice. Zato će jačanje odbrambene moći još dugo biti vitalni interes i pretpostavka slobodnog razvitka jugoslavenske zajednice. Naravno, podrazumijeva se da ostvarenje toga cilja prvenstveno zavisi od sposobnosti našeg društva da razriješ vlastitu krizu.

Kriza s kojom smo u društvu suočeni je duboka, sveobuhvatna i dugotrajna. To je, prije svega, kriza dosadašnjeg projekta socijalizma i njegove realizacije. Ona je, dakle, sistemske naravi. Na ekonomskom planu iskazuje se u višegodišnjem stagniranju privrednog razvitka, sve većem osiromašenju privrede i najširih slojeva stanovništva, nesposobnosti da pratimo dostignuća naučno-tehnološke revolucije i zahtjeve međunarodne podjele rada. Kumulativni izraz svega toga jeste razorna hiperinflacija, koja ujedno

djeluje kao snažni ograničavajući činilac izlaska iz teškoća. U političkoj sferi kriza se najizrazitije iskazuje u jačanju dezintegrativnih tendencija. Partikularni interesi sve naglašenije potiskuju zajedničke.

Etatizacija društvenih odnosa omogućila je razmah birokratskih snaga. U grčevitoj borbi da učvrste vlastite privilegirane pozicije, te snage se nameću kao navodni reprezentant i zaštitnik nacionalnih interesa. To uvlači društvo u opasne labirinte nacionalističkih podjela i dioba. Nacionalizam nam nudi »perspektivu« nacionalfeudalne rasparčanosti i primitivne samodovoljnosti. Gura nas u sve teže idejne, političke i druge konfrontacije, što se u drastičnoj formi izražava na Kosovu. Na sceni su različiti, međusobno suprotstavljeni ideološki i politički koncepti, oko kojih se vrši nacionalna i interesna homogenizacija. Savez komunista Jugoslavije ne samo da se dosljedno ne suprotstavlja takvim tendencijama, već je, dobrim dijelom, postao njihov nosilac i generator.

Segmentacija društva ugrožava jedinstvo i integritet Jugoslavije kao federativne države. Na taj način erodiraju i same osnove našeg sistema odbrane i bezbjednosti.

Navedeni elementi društvene situacije snažno utiču na život JNA i organizaciju SKJ u njoj. Stalnim produbljivanjem krize ugrožavaju se uporišne tačke na kojima se zasnivaju idejno-politički rad i ukupno djelovanje u Armiji. Negativni društveni tokovi, posebno eskalacija nacionalističke svijesti i prakse, nužno se reflektiraju na političku svijest i ponašanje ljudi, na dimenzije i sadržaj problema koje treba rješavati. Suočavamo se i sa pojačanim osporavanjima koncepcije općenarodne odbrane, društvene i ustavne uloge naše armije. Uz sve to, radimo u izuzetno nepovoljnim materijalnim okolnostima, jer se iz godine u godinu smanjuju sredstva za finansiranje armijskih potreba.

Izlaz tražimo u selektivnom pristupu zadacima i utvrđivanju prioriteta, u osavremenjivanju organizacije rada i potpunijem korišćenju unutrašnjih rezervi, pa i u povećanom naprežanju cjelokupnog armijskog sastava, prije svega starješinskog kadra. Zahvaljujući tome uspješno se ostvaruju težišni ciljevi funkcioniranja i razvitka Jugoslavenske narodne armije.

Svojim najvećim dostignućem smatramo to što smo i u ovakvim društvenim uvjetima očuvali općejugoslavenski profil naše armije i kontinuitet njene izgradnje kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana Jugoslavije. Bez obzira na sve učestalije pokušaje da se Armija politički diskreditira i izolira, uspjeli smo da zaštitimo njen politički i moralni integritet, da obogatimo naše veze i saradnju s narodom. Upravo zbog principijelnog ponašanja i visokog društvenog ugleda, Armija može da djeluje kao jedan od veoma značajnih činilaca stabilnosti, unutrašnje čvrstine i kohezije Jugoslavije. Ispoljavanje JNA kao faktora društvene stabilizacije i sigurnosti naročito je izraženo u SAP Kosovo.

U proteklih nekoliko godina izvršene su krupne promjene u organizaciji oružanih snaga. Prvi u Evropi smo smanjili mirnodopski i ratni sastav oružanih snaga, ali smo ipak tehničkom i sveukupnom modernizacijom, prvenstveno usavršavanjem obuke i sistema rukovođenja i komandovanja, osigurali potrebni nivo njihove sposobnosti za ostvarivanje osnovnih zadataka.

Naglašena pažnja posvećivana je humanizaciji međuljudskih odnosa. Nastojali smo da razvijemo i druge pretpostavke za ispoljavanje stvaralačkog subjektiviteta svakog pripadnika Armije. Time smo jačali motivacione i integrativne činioce u vojnim kolektivima i, istovremeno, dodatno neutralizirali nepovoljna dejstva iz društvenog okruženja.

Opće prilike prisiljavale su nas i na povećano političko angažiranje u društvu. Činili smo to sa težnjom da doprinesemo pronalaženju optimalnih rješenja društvene krize, svjesni činjenice da njeno prevladavanje ima odlučujući značaj i za odbranu zemlje.

Kako se približava 14. vanredni kongres, u SKJ i društvu se povećavaju konfrontacije i sukobi povodom konkretizacije i utvrđivanja pojedinih reformskih opredjeljenja. Teško se i vrlo sporo dolazi do zajedničkih pogleda. U takvoj situaciji naše povećano političko angažiranje nailazi na razumijevanje i podršku većine komunista, radnih ljudi i građana, ali i postaje predmet različitih interpretacija, pa i manipulacije. Čini se to kroz prizmu partikularnih pristupa i parcijalnih interesa. Na tim osnovama osporava

se narodni karakter Armije. Neargumentirano se tvrdi da je ona postala nadnacionalna institucija koja, navodno, djeluje izvan interesa i kontrole društva. Uporedo sa tim pokušavaju nas diskvalificirati tvrdnjama da smo kao navodni čuvari testamenta i zaštitnici istrošene ideologije prepreka sveobuhvatnim društvenim promjenama i demokratizaciji društvenih odnosa. Pri tom nam se pripisuje konzervativizam i dogmatizam.

Ne bih ulazio u širu polemiku sa takvim stavovima. Želim, međutim, da podsjetim da su položaj, društvena i ustavna uloga Armije jasno definirani. Jugoslavenska narodna armija i Organizacija SKJ u Armiji niti mogu niti žele da društvo modeliraju prema nekim svojim interesima, tim prije što nemaju neke posebne interese izvan interesa našeg društva i njegove odbrane. S druge strane, Jugoslavenska narodna armija i Organizacija SKJ u njoj, kao neodvojivi dio društva i integralni element SKJ, niti mogu niti žele da se distanciraju od ključnih tokova društvenog razvitka. To potvrđujemo i ovom konferencijom na kojoj, pred armijskom i cijelom društvenom javnošću, želimo da zauzmemo i obrazložimo svoja opredjeljenja, s kojima idemo u susret 14. vanrednom kongresu.

Svjesni smo da naši stavovi i pogledi nisu neupitni i izuzeti iz demokratske i kritičke rasprave. Riječ je o našim sadašnjim pogledima na globalne probleme društva i njegove odbrane. U sučeljavanju i dijalogu sa drugim pristupima i pogledima, oni treba da pomognu iznalaženju zajedničkih odgovora na pitanja koja nam stvarnost i vrijeme postavljaju.

Polaznu tačku rasprave i osnovni preduslov za uspjeh društvenih reformi i razrješenja krize, po našem mišljenju, predstavlja postizanje jedinstva u SKJ: prvo, o tome kakav socijalizam želimo i kakav je stvarno moguć u postojećim društvenim uvjetima i, drugo, o tome kakvu Jugoslaviju kao federaciju hoćemo.

Svjetska kriza socijalizma dokazuje ograničenost važnih saznanja o njegovoj suštini i istorijskim mogućnostima. Zato se i nalazimo pred složenim zadatkom kritičkog preispitivanja i prevrednovanja vlastitog teorijskog i idejnog

nasljeđa. Tek na toj osnovi možemo tragati za mogućim i poželjnim sadržajima socijalizma, i u Jugoslaviji i u savremenoj epohi uopće.

Za sada sa sigurnošću se može tvrditi da su civilizacijske i univerzalne vrijednosti granica ispod koje socijalizam ne smije ići a da ne dovede u pitanje svoj identitet. Socijalizam jeste valjan i djelatan samo ako nadilazi postojeće, u osnovi građansko društvo. On uvijek jeste, i biće, kritička pozicija prema sadašnjem sa stanovišta mogućeg i budućeg. Shodno tome, i za socijalističko samoupravljanje u Jugoslaviji nisu dovoljne naše želje i politička volja. Svoju historijsku utemeljenost ono će potvrđivati samo u mjeri u kojoj se bude dokazivalo kao djelatni pokret većine radi nadilaženja postojećeg. Stoga se ideji i praksi socijalističkog samoupravljanja moraju udahnuti nove dimenzije. To podrazumijeva i orijentaciju na pluralizaciju vlasničkih odnosa i političkog života.

Svaki racionalan razgovor o mogućnostima i profilu socijalizma u Jugoslaviji mora početi od toga da njegove perspektive direktno zavise od sposobnosti SKJ da razriješi vlastitu i društvenu krizu. A to SKJ nužno vodi temeljnim pitanjima funkcioniranja federacije i odnosa između federalnih jedinica, jer se upravo sada tu fokusiraju svi naši problemi, uzroci i posljedice krize. Zato bi rješavanje tih pitanja moralo biti u težištu društvenih aktivnosti svih progresivnih i jugoslavenski orijentiranih društvenih snaga.

Pripadnici Armije Jugoslaviju vide i shvataju kao domovinu svih njenih građana i demokratsku zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti. Niko nema pravo da jednokratno i jednostrano odlučuje o sadašnjosti i budućnosti Jugoslavije po mjeri svojih trenutnih interesa, potreba i saznanja. Zbog toga i o eventualnim promjenama karaktera federacije i odnosa u njoj jedino mogu zajednički da odlučuju svi njeni građani, narodi i narodnosti. Svoj stav zasnivamo na činjenici da Jugoslavija posjeduje izvorni suverenitet utemeljen na suverenitetu građanina i naroda – ne samo kao etnosa već i kao demosa. To ne protivrječi suverenitetu nacije, nego ga podrazumijeva.

Ove stavove članova SKJ u JNA potvrdilo je i istraživanje na temu »Javno mnjenje članova SKJ o društvenoj reformi i preobražaju SKJ«, koje je izvršeno za potrebe CK SKJ u maju 1989. godine. U tom istraživanju članovi SKJ iz JNA nedvosmisleno su iskazali da se odlučno zalažu za uspostavljanje moderne i efikasne federacije precizno utvrđenih nadležnosti. Smatraju da bi novi Ustav SFRJ morao precizno da odredi Jugoslaviju kao jedinstvenu federativnu socijalističku zajednicu svih građana i ravnopravnih naroda i narodnosti. U Ustavu SFRJ vide najviši pravni i politički akt takve zajednice, kome ustavi republika ni u čemu ne mogu biti suprotni, a smatraju neprihvatljivim bilo kakvo zagovaranje primata republičkih ustava nad saveznim.

Takva federacija je ključna pretpostavka razvoja Jugoslavije i njene uspješne odbrane. Kao moderna pravna država, federacija mora imati jasna ovlašćenja, mehanizme i sredstva za obavljanje svojih ustavnih funkcija i u sferi odbrane. Te funkcije ne mogu biti predmet dnevno-političkih nagađanja i proizvod trenutnog odnosa političkih snaga.

Svjesni smo da sadašnja rješenja u sferi odbrane nisu jednom za svagda data i nepromjenljiva. Međutim, sigurni smo, da u ovom momentu nema društvenog opravdanja za promjenu osnovnih konceptijskih postavki.

Na tom stavu utemeljeni su i zaključci donijeti na sjednici Savjeta za narodnu odbranu Predsjedništva SFRJ, održanoj aprila 1989. godine. Tom prilikom ponovo su potvrđena osnovna opredjeljenja koncepcije općenarodne odbrane: (1) da ćemo općenarodni odbrambeni rat voditi osloncem na vlastite snage i samo ako nam bude nametnut; (2) da uspješnost vođenja općenarodnog odbrambenog rata neposredno zavisi od područjavanja odbrambeno-zaštitnih funkcija društva, što podrazumijeva kontinuirane i koordinirane pripreme društva i oružanih snaga, koje će osigurati masovno i racionalno učešće građana u odbrani vitalnih interesa našeg društva; (3) da kombinovani oblik oružane borbe čini vojnu suštinu naše odbrambene koncepcije i da su u skladu sa tim organizirane i naše oružane snage, i (4) da uspješno vođenje općenarodnog odbrambe-

nog rata zahtijeva poštovanje principa jedinstva odbrambeno-samozaštitnog sistema, jedinstva rukovođenja i komandovanja oružanim snagama, jedinstva jugoslavenskog ratišta, jedinstva oružane borbe i ostalih oblika otpora.

Sistemska izvedba osnovnih postavki općenarodne odbrane mijenjaće se u zavisnosti od promjena u političkom sistemu, karakteristika savremenog rata i oružane borbe, te mogućih oblika ugrožavanja sigurnosti SFRJ, dostignuća nauke i tehnike, realnih ekonomskih mogućnosti i potreba društva. Uostalom, tako smo se i do sada odnosili prema pitanjima odbrane zemlje.

Dakle, prema konkretnim rješenjima i modalitetima ostvarivanja odbrambene i samozaštitne politike i prakse, pripadnici JNA se odnose kritički i stvaralački. I mi uočavamo i ukazujemo da pojedina normativna i institucionalna rješenja, kao što je, na primjer, slučaj sa komitetima za općenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu, nisu izdržala probu vremena. Sva takva rješenja treba u hodu preispitivati i mijenjati.

Odlučno odbacujemo teze da koncepcija općenarodne odbrane vodi militarizaciji društvenih odnosa, jer je upravo ona njihova direktna negacija. Neargumentirana je i zato za nas neprihvatljiva tvrdnja da JNA vrši nekakvu birokratsko-tehnokratsku reviziju koncepcije i da, tobožnjim centralističkim rješenjima, baca čovjeka na periferiju odlučivanja, guši podružtvljavanje pa, čak, i nacionalnu samobitnost pojedinih naroda. Koncepcija općenarodne odbrane podrazumijeva integriranje sposobnosti i inicijativa svih društvenih subjekata. Izraz je životnih interesa radnih ljudi i građana, naroda i narodnosti Jugoslavije. Ona je i zbog toga naše čvrsto i dugoročno opredjeljenje.

Oni koji danas osporavaju koncepciju općenarodne odbrane navodno u ime zaštite slobode čovjeka i nacionalnog suvereniteta, zapravo pokušavaju da revidiraju i podijele sadašnji sistem odbrane. U stvari, radi se o namjeri da se sa stanovišta apsolutnog nacionalnog suvereniteta potpuno zaokruži republička državnost i stvori republička vojska. Tako tumačimo i učestale zahtjeve za izmjenu fizionomije oružanih snaga. U tim zahtjevima, kako je

svojedobno govorio Tito, separatizam dobija konkretne forme.

Oružane snage se, po našem mišljenju, i ubuduće moraju razvijati kao jedinstvena i efikasna sila jugoslavenskog društva. To istovremeno podrazumijeva i povećanje odgovornosti svih subjekata društva za dalji razvoj i jačanje ostalih elemenata općenarodne odbrane i društvene samozastite. U tom kontekstu JNA treba da bude racionalno dimenzionirana, funkcionalna i sposobna da u svim uvjetima djeluje kao okosnica odbrambeno-zaštitnog sistema i ispuni svoj dio odgovornosti u odbrani nezavisnosti, suvereniteta, teritorijalne cjelokupnosti i Ustavom utvrđenog poretka SFRJ.

Zbog toga, svako dalje smanjivanje JNA moguće je samo pod uvjetom jačanja gotovih snaga i njihove organizacije i posebno tehničke modernizacije. Taj proces je složen i traži odgovarajuća sredstva. Skupi i složeni borbeni sistemi, zasnovani na vrhunskim tehnologijama, ne dozvoljavaju nikakve improvizacije i polovična rješenja. Zbog toga JNA ove zahtjeve može u potpunosti riješiti samo ako se ispune određene društvene pretpostavke. U prvom redu to znači da se savlada društvena kriza i dinamizira ekonomski razvoj društva, stvore mogućnosti da federacija efikasno izvršava svoju ulogu i odgovornost za razvoj JNA i osiguraju stalni i stabilni izvori njenog finansiranja. Samo na stabilnim materijalnim osnovama mogući su precizni i dugoročni planovi razvoja i modernizacije JNA i tek u tom kontekstu i njeno brojčano smanjivanje.

Sada, na žalost, ti uvjeti nisu ostvareni, a JNA i u njima mora biti sposobna da izvrši svoju ustavnu ulogu. Zbog toga sposobnost JNA da efikasno izvršava svoje zadatke, tj. njena borbena gotovost, u velikoj mjeri zavise od kvaliteta ljudskog činioca i moralno-političkog jedinstva njenih pripadnika. Upravo zato aktivnost na jačanju moralno-političkog jedinstva JNA na univerzalnim i zajedničkim vrijednostima jugoslavenskog društva, a prije svega na jugoslavenskom socijalističkom patriotizmu, bratstvu, jedinstvu i ravnopravnosti naših naroda i narodnosti danas je jedan od najbitnijih zadataka. U njegovoj realizaciji posebno važnu

ulogu imaju komunisti i Organizacija SKJ u Jugoslavenskoj narodnoj armiji.

U periodu između Osme i Devete konferencije Organizacija SKJ u JNA prvenstveno je i bila angažirana na jačanju i očuvanju moralno-političkog jedinstva Armije.

Međutim, procesi u društvu i posebno u SKJ zahtijevali su od naše organizacije i njenih članova povećani idejni i politički angažman i u vlastitim redovima i u forumima i organima Saveza komunista Jugoslavije. Jedan od težih zadataka bio nam je ublažavanje negativnih posljedica tekućih sukoba i konfrontacija u Savezu komunista Jugoslavije. Smatram da sa zadovoljstvom možemo konstatirati da smo i u takvim uvjetima očuvali idejno-političko jedinstvo komunista u Armiji.

Polazeći od toga da je kriza sistemskog karaktera, komunisti iz JNA su se od samog početka zalagali za ubrzane društvene reforme. I to ne bilo kakve, već za cjelovite i korjenite promjene koje će dosegnuti izvorišta krize i zahvatiti sve oblasti društvenog života.

Međutim, stojimo na stanovištu da reforma nije moguća, bar ne u socijalističkom i demokratskom smjeru, bez preobražaja idejno-političkog profila, organizacione strukture i načina djelovanja Saveza komunista Jugoslavije. Ako Savez komunista hoće da odlučujuće utiče na sadržaj i pravce društvenih reformi, on prvo mora da razriješi vlastitu krizu. Mora da prevlada vlastitu idejnu, političku i teorijsku neinventivnost, tendencije federalizacije u svojim redovima i akcionu neefikasnost. Zato je i u njegovom interesu da se u društvu otvore prostori za konkurenciju različitih ideja, političkih opredjeljenja i programa. Riječ je, u suštini, o zahtjevu da SKJ, u novim uvjetima i u demokratskoj borbi, ponovo i na nov način, dokaže i legitimira svoju vodeću idejno-političku ulogu.

Naše izjašnjavanje protiv višestranačkog sistema u postojećim uvjetima našeg razvitka zasniva se na uvjerenju da bi tim putem bila učinjena usluga daljim nacionalnim, pa i nacionalističkim podjelama Jugoslavije. Izjasnili smo se za nestranački politički pluralizam, čiji bi okvir predstavljao adekvatno organizirani SSRN Jugoslavije. Budućnost naše zemlje ne vidimo u restauraciji građanskog parlamentarnog

sistema niti u etatističkom centralizmu. Ona bi za osnovu morala imati program socijalističkog razvitka u federativnoj zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti, oko kojega bi se okupile sve progresivne snage, ujedinjene na platformi SSRN Jugoslavije i bez ičijeg monopola. Neka se u tom okviru i na toj osnovi iskazuje politički pluralizam i na demokratski način verificira povjerenje vodećih idejno-političkih snaga, koje se mora praksom potvrđivati. Dakle, naše protivljenje višestranačkom sistemu nije vezano za neke posebne armijske interese, već interese kontinuiranog razvitka cijele Jugoslavije na avnojskim principima, a u tom sklopu i funkcije njene odbrane.

Organizacija SKJ u JNA kao neodvojivi dio SKJ, takođe se transformira i uključuje u proces preobražaja Saveza komunista. Nastoji da obogati sadržaje i inovira metode svoga djelovanja prilagođavajući ih uvjetima i zahtjevima vremena. Ali, Organizacija SKJ u Armiji stoji na stanovištu da su neprihvatljive preporuke i zahtjevi da se JNA depolitizira i ukine SKJ u njoj. Savez komunista Jugoslavije je s Titom na čelu, tokom narodnooslobodilačke borbe stvorio JNA, idejno usmjeravao njenu poslijeratnu izgradnju i u sadašnjem trenutku ne može da pristane, i ne pristaje, na podređenu ulogu u usmjeravanju njenog daljeg razvitka.

Organizacija SKJ u JNA i danas je bitan faktor borbene osposobljenosti oružanih snaga SFRJ u cjelini. Usmjerena svojim djelovanjem prvenstveno prema ljudima, njihovim odnosima, smislu zajedničkog angažiranja i motivirajućim vrijednostima za efikasno izvršavanje zadatka odbrane domovine, ona je nezamjenjiv činilac moralne i političke snage Jugoslavenske narodne armije.

Zahvaljujući djelovanju komunista naše armije, prepriječen je put dezintegriirajućim uticajima nacionalizma u našim redovima i afirmirane su vrijednosti bez kojih nema budućnosti SFRJ i njene odbrane.

Mjesto, uloga i zadaci Organizacije SKJ u JNA utjecali su sami po sebi na to da se sadržaj, način i oblici rada neprekidno usavršavaju. Svoje viđenje preobražaja SKJ iskazali smo u raspravi o dokumentu »Osnovni pravci preobražaja SKJ«, a aktivnosti unutar svojih redova usmje-

ravamo prvenstveno prema demokratizaciji odnosa, idejno-teorijskom osposobljavanju i organizacijsko-statutarnim promjenama u skladu s novim uvjetima, ukupnim preobražajem SKJ i ustavnom ulogom Jugoslavenske narodne armije.

*

Cjelokupne aktivnosti u pripremi naše današnje konferencije vodili smo u funkciji priprema za 14. vanredni kongres Saveza komunista Jugoslavije. To se od nas očekuje i kroz raspravu koja neposredno slijedi, kroz usvajanje programa idejno-političkih zadataka i izbore. Trudili smo se da pripremljeni nacrti dokumenata što realnije izraze naša dostignuća od prošle konferencije, ali i da izraze poglede i mišljenja komunista JNA o savremenom stanju i neposrednoj budućnosti jugoslavenske socijalističke zajednice i Saveza komunista Jugoslavije. Vaše je pravo i dužnost da kroz raspravu o tim dokumentima donesete konačan sud i ocjenu. Time ćete, između ostalog, pomoći neposrednoj pripremi naših delegata za 14. vanredni kongres SKJ, koji će imati težak i odgovoran zadatak.

S U M M A R Y

PRESERVATION AND STRENGTHENING OF MORALE-POLITICAL UNITY OF Y.P.A. – THE MOST SIGNIFICANT TASK OF COMMUNISTS IN THE ARMY

The present crisis of our society is deep, all-embracing and long-termed one. In such social conditions we have preserved the Yugoslav character of our Army and the continuity of its upbuilding as the common armed force of all of our nations and nationalities, working people and citizens of Yugoslavia, which we consider our greatest attainment.

Communists among the ranks of the YPA are advocating a modern and efficient state federation with precisely set competences. As a modern legal state, the federation must have clear-cut competences, mechanisms and instruments for its carrying out of constitutional functions and functions in the domain of defence.

We resolutely reject the thesis that the total national defence concept will lead to a militarization of social relations, since this concept is their direct negation. The total national defence concept is an expression of vital interests of working people and citizens, nations and nationalities of Yugoslavia and is therefore our firm and long-termed orientation.

The armed forces must continue to develop as a unified and efficient power of the Yugoslav society. This also implies an increase of responsibilities of all social factors for further development and strengthening also of other elements of total national defence and social self-protection. The Yugoslav Peoples's Army must be, in this context, rationally organized, functional and able to act as the backbone of our defence and protection system in all conditions and circumstances.

The organization of the LCY in the YPA, as an inseparable part of the LCY, remains a vital factor of combat preparedness of the armed forces of the SFRY. Focused in its activities above all towards the members of the YPA, their mutual relations, the purpose of their common engagement, and motivation values for efficient fulfilling and execution of tasks of defence of our homeland, it is an irreplaceable factor of the morale and political strength of the Yugoslav People's Army.

R É S U M É

SAUVEGARDER ET RAFFERMIR L'UNITE MORALE ET POLITIQUE DE L'APY - LA TACHE LA PLUS IMPORTANTE DES COMMUNISTES DANS L'ARMEE

La crise de notre société est profonde, générale et longue. Dans ces conditions sociales nous avons sauvé le profil Yougoslave de notre Armée ainsi que la continuité de son édification en tant que force armée commune à toutes les nations et nationalités, à tous les travailleurs et citoyens de Yougoslavie, ce que nous considérons comme notre plus grande contribution.

Les communistes dans l'APY s'engagent pour une fédération moderne et efficace aux attributions déterminées avec précision. Etat de Droit moderne, la Fédération doit être dotée de compétences, de mécanismes et de moyens clairement définis en matière d'exercice de ses fonctions constitutionnelles dans le domaine de la défense aussi.

Nous rejetons résolument les thèses selon lesquelles la conception de défense populaire généralisée mènerait vers la militarisation des rapports sociaux, car, en vérité, elle en est la négation la plus éclatante. La conception de défense populaire généralisée est l'expression des intérêts vitaux des travailleurs et des citoyens, des nations et nationalités de Yougoslavie et c'est pourquoi elle est notre option ferme et à long terme.

À l'avenir aussi les forces armées doivent être développées en tant que puissance unique et efficace de la société Yougoslave. Cela sous-entend à la fois une responsabilité accrue et continue de tous les sujets de la société pour le développement et le raffermissement des autres éléments de la défense populaire généralisée et de l'autoprotection sociale. Dans ce contexte, dimensionnée rationnellement, l'APY doit être fonctionnelle et apte à agir en toutes circonstances en tant qu'ossature de notre système de défense et de protection.

L'Organisation de la LCY dans l'APY, partie indissoluble de la Ligue des communistes de Yougoslavie prise dans son ensemble, est aujourd'hui aussi le facteur fondamental des capacités de combat des forces armées de la RSFY. Orientée par son action en premier lieu vers les hommes, leurs rapports mutuels, vers le sens de l'engagement commun et les valeurs susceptibles de motiver pour un exercice efficace des fonctions de la défense de la patrie, elle est le facteur irremplaçable de la force morale et politique de l'Armée populaire Yougoslave.

РЕЗЮМЕ

СОХРАНЕНИЕ И УКРЕПЛЕНИЕ МОРАЛЬНО-ПОЛИТИЧЕСКОГО
ЕДИНСТВА ЮНА – ВАЖНЕЙШАЯ ЗАДАЧА КОММУНИСТОВ В
АРМИИ

Кризис нашего общества является глубоким, всеобъемлющим и длительным. В таких общественных условиях мы сохранили югославский профиль нашей армии и непрерывность ее строительства, как общей вооруженной силы всех наций и народностей, трудящихся и граждан Югославии, что считаем нашим крупнейшим достижением.

Коммунисты в ЮНА выступают за современную и эффективную федерацию, точно утвержденных компетенций. Как современное правовое государство федерация должна обладать четкими полномочиями, механизмами и средствами, необходимыми для конституцией утвержденных функций в сфере обороны.

Мы решительно отвергаем тезисы, утверждающие, что концепция всенародной обороны ведет к милитаризации общественных отношений, ибо именно она является их прямым отрицанием. Концепция всенародной обороны – это выражение жизненных интересов трудящихся и граждан, наций и народностей Югославии и поэтому мы будем всегда отстаивать ее положения.

Вооруженные силы и впредь должны развиваться как единая и эффективная сила югославского общества. Это одновременно подразумевает и повышение ответственности всех субъектов общества за дальнейшее развитие и укрепление остальных элементов всенародной обороны и общественной самозащиты. В этом контексте ЮНА в отношении своих масштабов должна вкладываться в рациональные рамки, должна быть функциональной и способной во всех условиях действовать как остов нашей оборонно-защитной системы.

Организация СКЮ в ЮНА, как неотъемлемая часть СКЮ, и сегодня является существенным фактором боевой подготовленности вооруженных сил СФРЮ в целом. Направленная своей деятельностью в первую очередь к людям, их отношениям, смыслу совместного привлечения и к мотивирующим ценностям для эффективного выполнения задач, связанных с обороной родины, она является незаменимым фактором моральной и политической силы Югославской народной армии.

Program idejno-političkih zadataka Organizacije Saveza komunista Jugoslavije u Jugoslovenskoj narodnoj armiji

Polazeći od uloge i odgovornosti Organizacije SKJ u ostvarivanju politike SKJ, posebno u izgradnji JNA kao zajedničke oružane sile svih naroda i narodnosti Jugoslavije, od ocena u Izveštaju o radu Organizacije SKJ u JNA između dve konferencije, od dostignuća u razvoju oružanih snaga, teorijskoj razradi i praktičnom ostvarivanju koncepcije opštenarodne odbrane, od rezultata idejno-političkog, organizacionog i akcionog osposobljavanja i delovanja Organizacije SKJ u JNA, od temeljite procene društvenih uslova u kojima će u narednom periodu ostvarivati svoju ulogu, 9. konferencija utvrđuje Program idejno-političkih zadataka Organizacije SKJ u JNA.

I

Jugoslovenska socijalistička revolucija i Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, kao njena najveća tekovina, nalaze se na važnom istorijskom raskršću i suočavaju s najvećim izazovima u svom dosadašnjem razvoju. Društvena kriza je duboka, sveobuhvatna i s tendencijama daljeg produbljanja u svim vitalnim oblastima. Idejno-politički front karakterišu idejna konfuzija, velike političke konfrontacije u okviru rukovodstava, Saveza komunista i ostalih organizovanih socijalističkih snaga, uz rastuće nacionalističke tendencije i međunacionalna sukobljavanja. Savez komunista, zahvaćen birokratizacijom i procesima federalizacije, već duže vreme iskazuje teorijsku neinventivnost, idejno-političku sterilnost i praktično-političku nemoć u ostvarivanju svoje uloge i u razrešavanju nagomilanih društvenih protivrečnosti. Sve to u prvi plan ističe bitku za Jugoslaviju, za kontinuitet jugoslovenske socijalističke revolucije, za nastavljanje Titovog revolucionarnog kursa.

Članovi, organizacije i organi SKJ u JNA idu u susret predstojećem 14. vanrednom kongresu SKJ s uverenjem da to treba da bude kongres na kome će se: zauzeti jasni stavovi o svim bitnim pitanjima daljeg razvoja društva i revolucije; reafirmisati jedinstvo jugoslovenskih komunista i njihovu sposobnost da deluje kao vodeća idejno-politička snaga; stvoriti neophodne pretpostavke za najširu mobilizaciju naroda u ostvarivanju složenih i teških zadataka društvene reforme; učvrstiti poverenje u sopstvene snage i otvoriti perspektive prevladavanja krize i društvenog razvoja na socijalističkim samoupravnim osnovama i u skladu sa savremenim svetskim civilizacijskim tokovima. Zato članovi, organizacije i organi SKJ u JNA pristupaju pripremanju 14. vanrednog kongresa SKJ, kao svom najvažnijem zadatku, očekujući da će takav pristup imati i ostali delovi SKJ.

Jedinstveni i odlučni u zalaganju za nastavljanje kontinuiteta jugoslovenske socijalističke revolucije i velikog dela Josipa Broza Tita i KPJ/SKJ, komunisti u JNA će u pretkongresnoj aktivnosti i na samom kongresu zastupati sledeća stanovišta i opredeljenja:

1. Društvena kriza može se prevladati samo radikalnom reformom, jer se njeni temeljni uzroci ne mogu otkloniti parcijalnim merama, a još manje kompromiserskim prestrojavanjem u hodu. Polazeći od toga da je kriza sistemskog karaktera, komunisti iz JNA se od samog početka zalažu za ubrzane društvene reforme, koje će celovitim i korenitim promenama dosegnuti do izvorišta krize i zahvatiti sve oblasti društvenog života.

Društvena reforma za koju se zalažu komunisti u JNA treba da ima socijalističko samoupravno utemeljenje, na način koji će omogućiti izgradnju i jačanje SFRJ kao moderne, pravno uređene, politički harmonične i demokratske, ekonomski uspešne i efikasne državne i društvene zajednice koja će svim svojim građanima, narodima i narodnostima neprekidno otvarati perspektivu pune afirmacije, srećnijeg i bogatijeg života.

2. Savez komunista Jugoslavije, u borbi za ostvarivanje svoje uloge avangarde radničke klase, mora odlučujuće uticati na karakter i sadržaj društvene reforme i biti u težištu

borbe za ostvarivanje nove vizije socijalizma koja podrazumeva izgradnju produktivnog, bogatog, humanog i demokratskog društva. Ostvarivanje takve uloge SKJ pretpostavlja oslobađanje od svih ideoloških dogmi i zabluda, punu reafirmaciju jedinstva SKJ na načelima demokratskog centralizma i unutarpartijske demokratije i, u skladu s tim, odgovarajuće promene u Programu i Statutu SKJ. Društvena reforma u sebe uključuje celovit preobražaj idejno-političkog profila, organizacione strukture, sadržaja i metoda delovanja SKJ.

3. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija zajedničko je delo svih naših naroda i narodnosti i uslov njihovog opstanka, afirmisanja i prosperiteta. Odluke Drugog zasedanja AVNOJ-a imaju karakter trajnog istorijskog društvenog dogovora, oko kojeg ne može biti dnevnih pogađanja. Suverenitet Jugoslavije je suverenitet celine, a ne prosti zbir suvereniteta pojedinih naroda. Ona poseduje autentični subjektivitet, politički život i samosvojnu perspektivu. Jugoslavija je, uopšte uzev, naša istorijska sudbina i ne postoje ni teoretske, a pogotovu ne praktične i realne mogućnosti za bilo kakvo prekrajanje njenih granica, njenog unutrašnjeg bića i međunarodnog položaja.

4. Suština ekonomske reforme izražava se u opredeljenjima: za punu afirmaciju ekonomskih zakonitosti i tržišta; za slobodnu cirkulaciju roba, radne snage, kapitala, znanja, ideja i informacija na jedinstvenom jugoslovenskom tržištu; za pluralizam svojinskih odnosa, njihov jednak položaj na tržištu, obezbeđenje efikasne društvene svojine sa jasno određenim titularom; i na toj osnovi njene dominantne uloge u razvoju svojinskih odnosa za primerenije vrednovanje rada, posebno proizvodnog i kreativnog; za razbijanje svih monopola na unutrašnjem tržištu i svestrano uključivanje u međunarodnu podelu rada; za precizno definisanu ulogu države u sistemu ekonomske reprodukcije, čija uloga prvenstveno treba da se ogleda u stvaranju odgovarajućih sistemskih pretpostavki za razvoj moderne tržišne privrede i ostvarivanje socijalističkom društvu primerene socijalne politike. Tome treba da budu podređene promene u društveno-ekonomskom sistemu, razvojna i tekuća ekonomska politika.

5. Jugoslavija može opstati i razvijati se samo kao federativna državna i društvena zajednica. Smisao naše federacije nije u tome da negira i ograničava prava i samostalnost republika i pokrajina, već upravo u tome da čuva i obezbeđuje uslove za afirmaciju svih zajedno i svake naše nacije, nacionalnosti pojedinačno. Bez toga bi Federacija izgubila osnovu svog postojanja, svoje bitno demokratsko određenje i funkciju. Zato je u životnom interesu svih naroda i narodnosti, republika i pokrajina, da se u političkom sistemu otklone sva ona rešenja kojima se ugrožava federativno ustrojstvo zemlje, unose elementi konfederalizma, omogućavaju i podstiču procesi etatističko-birokratske dezintegracije, administrativno-birokratskog tumačenja samostalnosti republika i pokrajina i zanemarivanja njihove odgovornosti za razvoj zemlje kao celine. U interesu je svih zajedno i svih pojedinačno da Federacija ima precizno definisane funkcije i instrumente za njihovo efikasno ostvarivanje.

6. Najšira demokratizacija društvenih odnosa primerna je sistemu socijalističkog samoupravljanja i bitan uslov izlaska iz krize i daljeg društvenog razvoja. Ona pretpostavlja afirmaciju čoveka-građanina kao temeljnog društvenog subjekta, zasnivanje društvenog položaja svih na radu i rezultatima rada i razvijanje institucionalnih i drugih uslova kojima će se onemogućiti birokratska uzurpacija vlasti i svaki oblik ugrožavanja sloboda i prava ljudi. Sastavni deo borbe za demokratizaciju je afirmacija ideje i prakse političkog pluralizma u okviru sistema socijalističkog samoupravljanja. Na sadašnjoj etapi društvenog razvoja neprihvatljiv je bilo koji oblik institucionalizacije političkog pluralizma u formi višestranačkog organizovanja. Izjašnjavanje protiv višestranačkog sistema u postojećim uslovima našeg razvitka temelji se na uverenju da bi tim putem bila učinjena usluga daljim nacionalnim, pa i nacionalističkim podelama Juoslavije. Budućnost Jugoslavije nije u restauraciji građanskog parlamentarnog sistema, niti u etatističkom centralizmu, već u programu socijalističkog i samoupravnog razvitka u federativnoj zajednici ravnopravnih naroda i narodnosti, oko koga bi se okupile sve progresivne snage, ujedinjene na platformi reformisanog SSRN, bez ičijeg monopola.

Protivljenje višestranačkom sistemu nije vezano za neke posebne armijske interese, već interese Jugoslavije na avnojskim principima, a u tom sklopu i funkcije njene odbrane.

7. Međunacionalni odnosi u SFRJ, u skladu sa trajnim opredeljenjem SKJ, mogu se razvijati jedino na načelima ravnopravnosti i bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti. U Jugoslaviji, kao zajedničkoj domovini, svi narodi i narodnosti imaju mogućnost za nesmetanu nacionalnu afirmaciju, emancipaciju i razvoj. U njoj niko ne može biti obespravljen i ugrožen od drugih. Neprihvatljiv je svaki oblik favorizovanja parcijalnih na račun zajedničkih, opštedruštvenih interesa i, istovremeno, svaki oblik nametanja volje većine kojim se ugrožava načelo nacionalne ravnopravnosti.

Jugoslovenski socijalistički patriotizam izraz je jedinstvenog opredeljenja naših naroda i narodnosti da izgrađuju Jugoslaviju kao zajedničku domovinu socijalističkog i samoupravnog određenja. U njima je sadržano i naše opredeljenje za princip međunacionalne solidarnosti i obezbeđenje demokratske sadržine međunacionalnih odnosa.

Nacionalizam je najveća opasnost za sadašnjost i perspektive socijalističke Jugoslavije. On direktno ugrožava temelje naše odbrane i bezbednosti. Zato je prevladavanje uzroka koji omogućavaju njegovu pojavu i reprodukovanje, uz najodlučniju konkretnu borbu protiv njegovih protagonista, jedan od magistralnih pravaca napora da se izađe iz krize i osigura društveni razvoj. Bitka za stabilizaciju stanja u SAP Kosovo u tome ima poseban značaj.

8. Konceptija ONO utemeljena u NOR-u i revoluciji s Titom na čelu, naše je trajno opredeljenje i izraz orijentacije i odlučnosti da slobodu, nezavisnost, suverenitet, teritorijalnu celokupnost i Ustavom utvrđeni poredak SFRJ branimo svim raspoloživim snagama i sredstvima od svih oblika ugrožavanja. Nema društvenog opravdanja za promenu osnovnih konceptijskih postavki. Konceptiju ONO i dalje treba dograđivati i razvijati u skladu sa mogućim savremenim oblicima ugrožavanja bezbednosti SFRJ, karakteristikama savremenog rata i oružane borbe, dostignućima nauke i tehnike, realnim potrebama i mogućnostima društva.

Okosnicu odbrambeno-samozaštitnog sistema SFRJ čine naše oružane snage koje moraju biti savremeno opremljene, moderno organizovane, vrhunski osposobljene i kadre da deluju funkcijom odvrćanja, odnosno da izvrše Ustavom utvrđene zadatke u svim uslovima. Jugoslovenska narodna armija i naše oružane snage u celini dosledno će čuvati svoj jugoslovenski, narodni, revolucionarni i socijalistički karakter i u kontinuitetu se izgrađivati kao zajednička oružana sila svih naroda i narodnosti, radnih ljudi i građana SFRJ.

Učestali pokušaji osporavanja Konceptije ONO i Ustavom utvrđenog mesta i uloge JNA sastavni su deo kontra-revolucionarnog ugrožavanja jedinstva Jugoslavije i socijalističkog samoupravnog sistema. Zato se prema njima, u praktično-političkoj akciji, tako treba i postavljati.

9. Nesvrstana spoljna politika ostaje bitna odrednica naše zemlje. Polazeći od načela ravnopravnosti i nemešanja u unutrašnje stvari drugih, bez bilo kakvih političkih uslovljavanja i jednostranosti, Jugoslavija će razvijati saradnju sa svim zemljama i raznim međunarodnim organizacijama, posebno evropskim. U prioritete naše spoljne politike spada razvijanje dobrosusedskih odnosa i saradnje.

10. Nedavnim ustavnim promenama učinjen je značajan korak napred. Ali, on je još uvek nedovoljan. Program reforme političkog i ekonomskog sistema, za koji se zalažu komunisti u JNA podrazumeva donošenje novog Ustava kojim će se otkloniti mogućnost različitih interpretacija njegovih odredaba, pravne i druge nedoslednosti koje stoje na putu izgradnje SFRJ kao savremene države i samoupravne demokratske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti federativnog uređenja. Ne čekajući završetak ustavne reforme, treba što pre izvršiti one promene koje su neophodne za uspeh reformi.

Zalažući se za navedene stavove i opredeljenja, Organizacija SKJ u JNA, kao integralni deo SKJ otvorena je za svaku argumentovanu raspravu koja ima opštejugoslovenska, socijalističko-samoupravna i demokratska polazišta.

II

ZADACI ORGANIZACIJE SKJ U JNA U BORBENOJ
IZGRADNJI, JAČANJU MORALNE SNAGE
I POLITIČKOG JEDINSTVA

1. Stanje i perspektiva razvoja vojno-političkih odnosa u svetu, karakteristike naše unutrašnje društvene situacije, reformska opredeljenja, dostignuća naučno-tehnološke revolucije i njihova primena u vojne svrhe, inoviranja i pojave novih strategija i doktrina, traže da se nastavi kontinuitet u razvijanju koncepcije i sistema ONO, očuva i učvrsti sposobnost društva za funkciju odvratanja i odbranu od svih vidova spoljnog i unutrašnjeg ugrožavanja. Posebno naglašavaju potrebu daljeg jačanja i modernizacije JNA kao okosnice jugoslovenskog odbrambeno-samozaštitnog sistema.

Neophodno je dalje razvijati i učvršćivati jedinstvo oružanih snaga na osnovama jedinstvenih radničko-klasnih, opštejugoslovenskih opredeljenja, bratstva i jedinstva naših naroda i narodnosti i njihove ravnopravnosti. Komunisti, organizacije i organi SKJ u JNA se moraju zalagati da se JNA i TO, kroz sve aspekte njihovog organizovanja, osposobljavanja i upotrebe, tretiraju kao sastavni delovi jedinstvenih oružanih snaga, namenjenih za zaštitu nezavisnosti, integriteta i ustavnog poretka SFRJ.

Sistem ONO i DSZ i karakteristike savremenog rata zahtevaju da komunisti iz JNA, posebno starešine, daju još veći doprinos nastojanjima da osposobljavanjem za odbranu budu obuhvaćene sve strukture društva: oružane snage i državni organi, društveno-političke i radne organizacije, stanovništvo, a posebno omladina. Pri tome, treba razvijati svest i uverenje celokupnog stanovništva u mogućnosti uspešne odbrane, negovati jugoslovenski socijalistički patriotizam, podsticati motivisanost za izvršenje zadataka iz domena odbrane.

Neophodno je potpunije angažovanje komunista na daljoj dogradnji projektovanih i usvojenih doktrinarnih dokumenata, studija i naučnoistraživačkih radova koji su od interesa za odbranu i zaštitu društva u celini.

2. U uslovima složenih kretanja i radikalnih promena u društvu raste uloga i odgovornost komunista, organizacija i organa SKJ u JNA u razvijanju i daljem jačanju moralne snage komandi, jedinica i ustanova JNA. S tim u vezi, prioritetan je zadatak očuvanje idejno-političkog jedinstva i moralne snage pripadnika JNA na temeljnim opštejugoslovenskim vrednostima i opredeljenjima SKJ, ocenama i stavovima najvišeg državnog rukovodstva. Neophodno je razvijati idejnu budnost, osetljivost i nepomirljivost pripadnika JNA prema pojavama narušavanja bratstva i jedinstva, a posebno prema nacionalističkim pojavama, bez obzira na oblike ispoljavanja (separatizam, unitarizam, iredentizam, kleronacionalizam). Odlučno suzbijati svako nacionalističko opredeljenje i delovanje unutar JNA, a naročito nacionalistička grupašenja i revanšistička ispoljavanja.

Napore komunista treba usmeriti ka očuvanju jedinstva i ugleda JNA kroz poboljšanje unutrašnjeg reda i discipline, međuljudskih odnosa, ukidanje svih vrsta privilegija, zaštitu života, zdravlja i dostojanstva svakog pojedinca, očuvanje društvene imovine, brigu za bezbednost objekata, razvijanje čvrstih vojnih kolektiva i eliminisanje uslova koji pogoduju nastajanju vanrednih događaja.

Naročito je važno celovito i stalno praćenje i procenjivanje moralno-političkog stanja komandi, jedinica i ustanova JNA. U svakom trenutku treba raspolagati pouzdanim ocenama, što obavezuje komuniste, posebno starešine, da se neprekidno osposobljavaju za rad primeren savremenim i aktuelnim kretanjima.

Idejno-politički rad u JNA treba prilagoditi novim uslovima, jer se u njima ne može više na stari način govoriti o mnogim kategorijama, principima i odnosima. U skladu sa ciljevima reformi, neophodno je inoviranje programskih sadržaja za starešine i građanska lica, vojnike, pitomce vojnih škola i akademija i mlade komuniste.

Pravovremenim i objektivnim informisanjem omogućiti da pripadnici JNA budu neprekidno u toku aktuelnih društvenih zbivanja, obezbediti neophodno jedinstvo stavova i uverenja i podsticati ih na konkretnu političku akciju. Osnova za to su stavovi Predsedništva SFRJ i CK SKJ i vojnog rukovodstva na osnovu kojih će Komitet Organi-

zacije SKJ u JNA i ostali organi SKJ razrađivati stavove, obaveze i zadatke komunista u JNA i pravovremeno ih informisati. Politički stavovi iz sredina gde lociraju jedinice mogu biti samo skladna dopuna za celinu jugoslovenskih problema. Kada to oni nisu, ako protivureče, moraju biti odgovarajuće ocenjeni i objašnjeni. To treba posebno imati u vidu prilikom rada sa rezervnim starešinama i vojnim obveznicima za vreme vežbi i drugih oblika njihovog osposobljavanja.

Idejno-političke akcije još organizovanije i efikasnije usmeriti ka daljem jačanju i izgrađivanju međuljudskih odnosa, humanih i demokratskih, shodno ulozi čoveka u našem društvu i zahtevima koji proističu iz armijskih uslova života, rada i odnosa. Uz puno uvažavanje i afirmisanje ličnosti svakog pojedinca, stalno razvijati mogućnosti za kritički duh, inicijativu i kreativnost.

Idejno-političkim delovanjem razvijati svest o značaju i sve većoj potrebi preventivnog angažovanja na suzbijanju svih negativnih pojava i vanrednih događaja, a naročito u borbi protiv raznih neprijateljskih uticaja. Otuda neprekidan zadatak komunista, posebno onih na komandnim dužnostima, jeste da se stalno zalažu za doslednu primenu načela ustavnosti i zakonitosti i da unapređuju samozaštitu. Neophodno je obezbediti da pojedinci, vojni kolektivi i svi ostali organi, budu istinski subjekti samozaštite života, zdravlja i prava ljudi i društvene imovine. U vaspitno-obrazovnom radu, počev od vojnih škola, treba se težišno angažovati na osposobljavanju budućih starešina za rad s ljudima.

Konferencija ističe potrebu da se sadržaji i oblici kulturnih i sportskih delatnosti više usklade sa interesima i zahtevima mlade generacije i zadacima vojnih kolektiva.

Idejno-politički rad u savremenim uslovima mora biti neprekidan, konkretan i primeren uslovima, ljudima i stvarnom stanju u organizaciji SK, jedinici i ustanovi.

3. Zadatak je komunista, organizacija i organa SK u JNA da još organizovanije i svestranije izučavaju, uopštavaju i primenjuju naša i strana iskustva u unapređenju sadržaja i metodike obuke i vaspitanja i da obezbeđuju njihovo usklađivanje sa savremenim potrebama i zahtevima.

Posebno je važno da se putem obuke i vaspitanja stiču, usvajaju i produbljuju znanja o idejno-političkoj suštini i ciljevima koncepcije ONO, kao jedinoj alternativni uspešne odbrane Jugoslavije, da se razvija svest i poverenje u mogućnost odbrane u svim oblicima agresije, jača motivacija za izvršenje zadataka, podstiče inicijativa i kreativniji odnos prema dužnostima i povećava odgovornost za stanje borbene izgradnje.

Trajna je i neposredna obaveza komunista, prvenstveno starešina, da stvaralački izučavaju i primenjuju Titovo vojno delo, iskustva iz NOR-a i oslobodilačkih ratova drugih naroda; da putem obuke razvijaju ofanzivni i borbeni duh; da neprekidno rade na svom stručnom, političkom i metodičkom osposobljavanju; da idejno-političkim radom u celini učvršćuju unutrašnje odnose i podižu kvalitet unutrašnjeg života i rada jedinica; da osnovno merilo u vrednovanju znanja i sposobnosti komunista starešina budu rezultati u obuci i vaspitanju. Lični primer u tome da ima dominantnu vrednost.

Obuku i vaspitanje potpunije prilagođavati karakteristikama društvenog bića mlade generacije (vojnika, pitomaca i građanskih lica), njenom socijalnom, političkom, obrazovnom i drugom profilu. Neophodno je uspostaviti primerenije veze između vaspitno-obrazovnog procesa u društvu i JNA.

Obaveza je komunista na komandnim i rukovodećim dužnostima da neprekidno i svestrano kritički analiziraju postojeća systemska rešenja i pronalaze nove oblike, sadržaje i metode osposobljavanja rezervnog sastava.

4. Polazeći od uloge i odgovornosti organizacija i organa SK u unapređenju sadržaja i metoda rukovođenja i komandovanja, te sve složenijih materijalnih, organizacijskih, kadrovskih, tehničkih i drugih uslova, organizacije i organi SK su dužni da stalno izučavaju idejno-političke aspekte rukovođenja i komandovanja i utiču da se brže prevazilaze pojave formalizma i rutinerstva, a podiže na viši nivo stručnost i efikasnost.

Dosledna primena principa jednostarešinstva i subordinacije zahteva stalno povećanje odgovornosti starešina za odluke koje donose. U procesu izgrađivanja odluka i stavova potrebno je i dalje razvijati timski i planski rad,

lični primer, obezbediti šira konsultovanja, uz jačanje uloge vojnih kolektiva, organizacija omladine i sindikata, saveta, komisija, odbora i dr.

5. Kadrovsku politiku i praksu u JNA i dalje razvijati u pravcu stvaranja i osposobljavanja armijskog kadra sposobnog da u ovim, pa i težim društvenim okolnostima, može izvršiti zadatke i obaveze na području borbene i moralno-političke izgradnje jedinica. Kritički analizirati postojeća sistemski rešenja tražeći savremeniji način koncipiranja kriterijuma za vođenje kadra, gde će se u još većoj meri afirmisati rad, znanje, stručnost i kreativnost. Ostvarivati veći uticaj organizacija i organa SK, kadrovskih saveta i drugih subjekata na kadrovsku politiku i praksu. Još doslednije primenjivati stav da se na komandne i druge rukovodeće dužnosti u ratnim jedinicama raspoređuju rezervne starešine koje po svojim ukupnim kvalitetima to zaslužuju. Potrebno je sagledati prave uzroke odliva najkvalitetnijeg kadra u pojedinim strukturama i preduzeti odgovarajuće aktivnosti. Naročito je značajno energičnije suzbijanje pojava karijerizma, rutinerstva, privilegija, poltronstva, protežiranja, uravnilovke, »teritorijalizacije« i drugih negativnih pojava.

Konferencija ističe neophodnost dosledne primene ustavnog načela koje se odnosi na što srazmerniju zastupljenost kadra u JNA iz redova svih naših naroda i narodnosti, republika i pokrajina. Iako vojne škole i dalje ostaju najvažniji izvor popune, neophodno je više koristiti raspoložive mogućnosti koje u tom pogledu pruža društvo.

Brže rešavanje statusnih pitanja i očuvanje životnog standarda stalnog sastava JNA mora biti neprekidna briga komunista u komandama svih nivoa, zaključno sa SSNO. Da se nastavi rad na kompleksnom sagledavanju svih statusnih pitanja građanskih lica na službi u JNA i položaja organizacije Saveza sindikata građanskih lica u JNA u kontekstu preobražaja SSJ, kao i problematika srazmerne zastupljenosti članova SK građanskih lica u organima SK na svim nivoima organizovanja.

Pored uticaja na odziv mladih za vojni poziv, to je od bitnog značaja za dalji razvoj JNA i nivo njene borbene spremnosti.

6. Zadatak je komunista u vojnom školstvu da stvaraju idejno-politički opredeljen i visokostručan kadar, sposoban da dijalektički pronikne u sve aspekte društvene stvarnosti i spreman da samostalno i energično rešava zadatke u najtežim uslovima, da radom i moralno-političkim kvaliteta služi za primer u svojoj sredini. S tim u vezi, trajno je aktuelna poruka i zahtev druga Tita — da komandiri i komandanti u oružanim snagama budu komunisti po ubeđenju.

Ostvareni rezultati i dostignuća u vojnom školstvu, razvoj nauke i tehnologije i potrebe dalje modernizacije JNA, zahtevaju kompleksniju i studiozniju dogradnju i inoviranje nastavnih planova i programa i savremeniji pristup u ostvarivanju nastavnih sadržaja. Vaspitno-obrazovni rad, zasnovan na temelju dograđenih nastavnih planova i programa, treba da obezbedi dublju sintezu znanja i uverenja, obrazovanja i vaspitanja.

Brži razvoj NIR-a, kao bitan preduslov razvoja JNA, stalni je zadatak komunista i organizacija SK u vojnim školama, naučnim ustanovama i upravama SSNO. Da bi se to obezbedilo, treba neprekidno razvijati sopstveni naučnoistraživački kadar i materijalnu bazu, uz saradnju s drugim naučnim institucijama u društvu.

Pri institucijama koje rukovode i usmeravaju NIR, potrebno je formirati stabilne fondove iz kojih bi se podržavali materijalno-tehnološki i edukativno-informacioni osnovi NIR-a u OS.

Polazeći od toga da je NIR u JNA, između ostalog, izuzetno značajno idejno i političko pitanje, neophodno je svestranije sagledati stanje u ovoj oblasti, a posebno u sferi društvenih nauka.

7. Konferencija ocenjuje da će ostvarivanje društvene, a posebno privredne reforme, odlučujuće uticati na materijalnu osnovu razvoja JNA. Realno je očekivati da će se dosadašnji nepovoljni uslovi za finansiranje potreba JNA, uglavnom, zadržati i u predstojećem periodu. S tim u vezi, neophodno je celovito angažovanje organizacija i organa SK na utvrđivanju i doslednom izvršavanju zadataka privredne reforme u sopstvenoj sredini i mobilizaciji svih armijskih subjekata u obezbeđivanju racionalizacije, ekono-

mičnosti i štednje u raspolaganju materijalno-finansijskim sredstvima. Potrebno je stalno analizirati sopstveni rad, izvlačiti iskustva i na bazi toga utvrđivati prioritete zadatke primerene uslovima, mogućnostima i potrebama jedinica i ustanova. Izuzetno je značajno angažovanje komunista na pravilnom usmeravanju sredstava na razvojne zadatke kojima se obezbeđuje maksimalna borbena gotovost.

Kako su finansijske osnove tehničke modernizacije naših OS dovedene na nivo koji ugrožava koncept oslanjanja na sopstvene snage i koje prete značajnim smanjenjem istraživačko-razvojnih mogućnosti i dovode u pitanje opstanak i funkcionisanje vojne industrije kao sistema — u interesu je odbrambene sposobnosti zemlje, njenog budućeg naučnog, industrijskog i privrednog napretka, da obezbedi najnužnije uslove za očuvanje stvorenog potencijala i realizaciju koncepta transformacije vojnoprivredne delatnosti.

Imajući u vidu Zakon o preduzećima i tržišni način privređivanja, potrebno je celovitije sagledati i oceniti uslove u kojima će se naći i raditi vojne ustanove koje posluju po principu sticanja i raspodele dohotka.

III

IDEJNO-POLITIČKO, ORGANIZACIONO I AKCIONO OSPOSOBLJAVANJE ORGANIZACIJE SKJ U JNA

1. Konferencija ističe da u daljoj idejno-političkoj, organizacionoj i akcionoj izgradnji i jačanju uloge i odgovornosti Organizacije SKJ u JNA, oslonac treba imati u iskustvima naše dosadašnje prakse i zahtevima koji se postavljaju dokumentom »Osnovni pravci preobražaja SKJ«, čija je suština da Organizacija SKJ u JNA i dalje »obezbedi uspešno ostvarivanje politike SKJ u izgradnji oružanih snaga«. Shodno tome, ona se i dalje mora ispoljavati kao odlučujući činilac jačanja svesti i moralno-političkog jedinstva, očuvanja i produbljanja revolucionarno-klasnog, opštenarodnog i jugoslovenskog karaktera JNA, stalnog jačanja jedinstva i borbene spremnosti komandi, jedinica i ustanova i daljeg razvijanja koncepcije ONO. Za uspešno

ostvarivanje uloge Organizacije SKJ u JNA, veoma je važno stvaralačko primenjivanje rešenja koja se nameću konceptom preobražaja SKJ a posebno u oblasti izgradnje JNA i oružanih snaga u celini.

2. Preobražaj SKJ u Organizaciji SKJ u JNA podrazumeva razvijanje i dalje jačanje uloge i odgovornosti članova, osnovnih organizacija i organa SK, primereniji idejno-teorijski rad, efikasniju organizovanost, veću doslednost u ispunjavanju statutarne obaveza, unapređenje aktivnosti u političkom životu društva i dr. Članovi SK su dužni da svojim inicijativama i jasnim stavovima, shodno novom vremenu i situaciji, pokreću pitanja od značaja za borbenu i idejno-političku izgradnju JNA, jačanje njene moralne snage i političkog jedinstva. Od njih se traži da znanjem i sposobnostima prednjače, da na tradicionalnim moralno-političkim vrednostima, negovanim tokom duge revolucionarne borbe, reafirmišu i razvijaju moralne komponente komunista.

Ostvarivanjem programa idejno-političkog osposobljavanja treba razvijati idejnu i političku svest i njoj primeren moralni i radni lik, jačati snažnu unutarpartijsku demokratiju kroz slobodu i otvorenost u iznošenju mišljenja i predloga i ličnu odgovornost za rad u osnovnoj organizaciji SK.

Osnovne organizacije SK moraju biti fleksibilnije, životnije i savremenije u odgovoru na brojna pitanja iz političke sfere života. Potrebno je u većoj meri razvijati demokratsku komunikaciju članstva i odnose primerene kritičkom sagledavanju svih političkih pojava i sopstvene prakse u celini.

Sa tog stanovništva, osnovne organizacije SK se obavezuju da deluju kao odgovoran i samostalan subjekt, da pokreću aktuelna pitanja i probleme iz života i rada u sredini gde deluju i preduzimaju efikasne idejno-političke aktivnosti i mere. Potrebna je takva politička aktivnost koja, polazeći od kritičke analize i ocene stanja u svojoj organizaciji SK traži i iznalazi sadržaje i one metode delovanja koji obezbeđuju da se postižu rezultati primereni zahtevima složene društvene situacije.

Organi SK su obavezni da pravovremeno izgrađuju jasne idejno-političke stavove u odnosu na sva bitna unutararmijska i društvena idejna pitanja, da utvrđuju zadatke i izgrađuju metod njihovog organizovanog i sistematskog praćenja i ostvarivanja.

Oni se moraju više ispoljavati kao faktor koordinacije i usmeravanja jedinstvenog delovanja u svojim organizacijama, svestrano se angažujući na jačanju idejno-političke svesti i moralno-političkog jedinstva celokupnog sastava i njegove motivacije.

Sa aspekta preobražaja u Organizaciji SKJ u JNA, neophodno je svestranije analizirati odnos članova, organizacija i organa SK, a posebno članova SK na komandno-upravnim dužnostima prema donošenju i izvršavanju zaključka i zadataka organa SK u komandama, jedinicama i ustanovama. Potrebno je kritički sagledati uslove i uzroke koji pogoduju prerastanju pojedinih organa SK u transmisiju organa rukovođenja i komandovanja.

3. Reformski činioци na nov način reaktueliziraju idejno-teorijsko oспособljavanje članova SKJ u JNA, kao bitne i nezamenljive pretpostavke ostvarivanja vodeće uloge u novim uslovima.

Kriza i njene posledice nalažu potrebu da se idejni i teorijski rad u narednom periodu unapređuje, pre svega: podizanjem kvaliteta marksističkog obrazovanja; oспособljavanjem članstva, osnovnih organizacija i organa SK za kritičku analizu društvene prakse; obogaćivanjem sopstvenih idejno-političkih polazišta u kritičkim raspravama, uključujući i one sa suprotnih idejnih pozicija; kritičkim otvaranjem prema novim stvaralačkim idejama i snagama; konkretnijim i jasnijim određenjem prema političkom pluralizmu; inoviranjem sadržaja i oblika idejno-teorijskog, istraživačkog i obrazovnog delovanja u Organizaciji SKJ u JNA. Tome u većoj meri treba da doprinesu i odgovarajuće obrazovne institucije i izdavačka delatnost u JNA.

4. U postojećim društvenim i armijskim okolnostima, a posebno u uslovima političkog pluralizma, efikasnost organizovanja i način delovanja komunista, organizacija i organa SK dobija poseban značaj.

Dogradnju organizacione strukture u Organizaciji SKJ u JNA treba usmeriti u pravcu stvaranja neophodnih pretpostavki koje će omogućiti još veću sposobnost za političku akciju, kritičko, stvaralačko, mobilno i angažovano učešće svih komunista u organizacijama i organima SK.

U praksi treba primenjivati slobodnije i raznovrsnije forme organizovanja i delovanja komunista, uključujući tu smanjenje nivoa organizovanja i broja neposrednih veza. Potrebno je kritički sagledati i jasnije se opredeliti prema teritorijalnom načinu organizovanja, a posebno na nižim nivoima.

5. U oblasti kadrovske politike i prakse u Organizaciji SKJ u JNA, treba imati u vidu da će ona biti sve značajniji faktor akcionog jačanja organizacija i organa SK. Polazeći od radničko-klasnog karaktera SKJ kadrovska obnova treba da bude u funkciji reformi i preobražaja SKJ. Pored većeg uvažavanja opštih zahteva u kadrovskoj politici, neophodne su promene u pravcu dalje deprofesionalizacije kadra, dekuliranja funkcija, afirmacije znanja i sposobnosti. Pri izboru članova organa svih nivoa nužno je obezbeđivati punu demokratizaciju kadrovske politike.

Uz prijem u SKJ novih, mladih i stvaralačkih snaga, treba da teče i proces oslobađanja od onih koji se suprotno ponašaju i krnje ugled članova SKJ i pripadnika JNA. Dosledna primena statutarnih odredaba treba da bude u funkciji stalnog i kontinuiranog organizacionog, kadrovske, idejno-političkog i akcionog jačanja osnovnih organizacija i organa SK.

6. Članovi, organizacije i organi SK zalagaće se za dalje unapređenje aktivnosti komunista u političkom životu društva. Konferencija odlučno odbacuje tezu o »zatvaranju« pripadnika JNA u kasarne i ocenjuje je kao pokušaj razgradnje socijalističkog i narodnog karaktera JNA.

7. Da svi delovi SKJ ravnomerno participiraju troškove finansiranja delatnosti organa SKJ i da se uvede jedinstvena članarina u SKJ.

Ustavna pozicija i stečeni ugled JNA traže još delotvornije angažovanje komunista iz JNA u društveno-političkim i društvenim organizacijama, delegatskim, samoupravnim,

interesnim i drugim telima i organima. Aktivnost se ne može ostvarivati stihijno, niti sme biti prepuštena slučajnom izboru i pojedinačnim inicijativama. Organizacije SK i komande su dužne da društvenu aktivnost usmere na konkretne i najbitnije sadržaje.

Društveni položaj i perspektiva mladih danas predstavljaju svojevrsan idejni i politički problem našeg društva. Razmatrati problematiku mladih ne znači samo praćenje procesa socijalizacije, uključivanja u društveni život i armijske uslove života i rada, već i sagledavanje njenih idejnih opredeljenja u periodu zaoštrenih društvenih protivrečnosti. Neophodno je ostvarivati još čvršću saradnju i kontakte sa omladinom i drugim subjektima u društvu, dosledno se angažujući u reprezentovanju OS i čuvanju ugleda JNA.

Komunisti u organizacijama SSOJ u JNA moraju još više biti usmereni na vaspitanje mladih u duhu bratstva i jedinstva, jugoslovenskog socijalističkog patriotizma i drugarstva, bez obzira na sredinu iz koje je omladinac došao u JNA. Potrebno je pomoći mladim ljudima da realnije shvate društveni trenutak i svoje obaveze u prevazilaženju krize i poboljšanju svog društvenog položaja.

Težište angažovanja komunista u osnovnim organizacijama i organima sindikata u JNA treba da bude usmereno u pravcu političkog i stručnog osposobljavanja građanskih lica na službi u JNA, povećanja produktivnosti i inventivnosti u radu, razvijanja kulturno-zabavnog života, brige za standard, naročito onih kategorija sa nižim primanjima, a sve u funkciji većeg doprinosa organizacije sindikata, moralnoj snazi i osposobljenosti jedinica i ustanova u kojoj deluju. U idejno-političkom radu sa građanskim licima, komunisti moraju znatno više razgovarati sa ljudima, upoznavati njihove probleme, uvažavati njihova mišljenja i predloge, pronalaziti najbolje sadržaje i metod rada.

*

Konferencija obavezuje sve organizacije i organe SK u JNA da, na osnovu stavova i zadataka 14. vanrednog kongresa SKJ i dokumenata ove konferencije, razrade svoje

konkretne obaveze, donesu programe i planove i dosledno ih sprovedu u život. Na izvršavanju zadataka treba angažovati sve komuniste, a na određeni način ceo sastav JNA.

Da se posebno, radno i manifestaciono, obeleži 50-godišnjica ustanka naroda i narodnosti Jugoslavije, stvaranja JNA i uloge SKJ u tome, te da ostvarivanje našeg programa nosi i obeležje ovog velikog jubileja.

Vaspitanje i obrazovanje

Neki aspekti usavršavanja obuke i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ

General-pukovnik *STEVAN MIRKOVIĆ*

Polazeći od stava da su obuka i vaspitanje najvažnije aktivnosti i glavni sadržaji rada oružanih snaga u miru, u radu se analiziraju neki problemi obuke vojnika i jedinica, starešina, komandi i štabova mirnodopskog sastava, kao i obuka rezervnog sastava naših oružanih snaga, i ukazuje na moguće pravce usavršavanja obuke i vaspitanja. Pri tome se posebno ističe da obuka mora da bude približena uslovima vođenja rata i oružane borbe. To pretpostavlja visok nivo intelektualnih, emocionalnih i fizičkih napora svih učesnika u obuci i stvaralačku primenu adekvatnih savremenih metoda obučavanja. Obuka primarno treba da bude praktično-primenjena, ali taj objektivni zahtev ne znači formalizam i prakticism, već on uvek pretpostavlja sticanje naučnoteorijskih znanja i neprekidno usavršavanje prakse obučavanja. U savremenoj obuci informatička tehnologija ima veliki značaj, posebno u vojnim školama i u obuci komandi i štabova oružanih snaga.

Celokupan proces obuke, naročito izvođenje vežbi, treba da bude maksimalno racionalan i ekonomičan. Vežbe na taktičkom nivou morale bi biti egzemplarne, u sadržajnom i metodičkom smislu, tako da svaka od njih znači i novi kvalitet i inovaciju u obuci. Na operativnom i strategijskom nivou znatno više treba da se koriste metode modelovanja, i to ne samo edukativni i komandno-štabni već i naučnoistraživački modeli.

Uvodne napomene

Obuka i vaspitanje su najvažnije delatnosti i sadržina rada oružanih snaga u miru. Poznato je da je glavni sadržaj rata oružana borba. S obzirom na to da se posredstvom obuke i vaspitanja, naročito onim delom koji označavamo — borbena obuka, oružane snage osposobljavaju i pripremaju za vođenje oružane borbe u ratu, to je očigledno i prirodna veza između kvaliteta obuke u miru i uspešnosti vođenja oružane borbe u ratu. Značaj obuke u savremenim

uslovima neprekidno raste. Sve je rasprostranjenije mišljenje, ali i naučne procene u vojnim krugovima u svetu, da su kvalitetna obučena i motivacija, u čijoj je osnovi borbeni moral, od izuzetnog značaja za ishod rata i borbenih dejstava, a u nekim slučajevima mogu imati i presudnu ulogu. Ti stavovi odavno su ugrađeni u jugoslovensku odbrambenu i ratnu doktrinu. Oni su stekli snagu postulata u našoj koncepciji opštenarodne odbrane i doktrine vođenja opštenarodnog odbrambenog rata. U tom smislu dalja razmatranja obuke i vaspitanja se zasnivaju na tim opredeljenjima. Ozbiljniji napredak u obuci, međutim, nije moguć bez naučnoteorijskog osvetljavanja izuzetno bogate prakse, u čemu naša vojna nauka, a posebno vojna andragogija, do sada nije pokazala veći interes, niti je za to bila dovoljno osposobljena i motivisana. Stoga je i realizacija naučnoistraživačkog projekta »Obuka i vaspitanje u oružanim snagama SFRJ« naišla na pozitivan prijem i očekivanja u armijskoj javnosti. Projekat je podstakao na aktivnost ne samo naučne i vojnoškolske ustanove već i veći broj pojedinaca sa nastavno-naučnim zvanjima i bez njih, koji — kao vrsni poznavaoци prakse, mogu doprineti teorijskom uopštavanju vaspitno-nastavne prakse oružanih snaga SFRJ. To je u ovom trenutku vrlo aktuelno (zbog toga što se radi srednjoročni plan razvoja oružanih snaga SFRJ — 1991—1995. godine).

U želji da doprinesem unapređenju obuke i vaspitanja, u ovom radu izneo sam neka saznanja i mišljenja, lična i kolektivna, stečena u jedinicama i ustanovama u kojima sam duže vreme radio.

Poznato je, iz sistemskih i doktrinarnih dokumenata, da obuka i vaspitanje u oružanim snagama obuhvataju obuku vojnika, jedinica, starešina, komandi i štabova — mirnodopskih i ratnih sastava. To je jedinstven sistem i proces komplementarnih elemenata, te se u ovom članku odvojeno razmatraju samo iz metodoloških razloga, radi jednostavnijeg i razumljivijeg obrazlaganja pojedinih pitanja obuke i vaspitanja. Značajno je imati u vidu i činjenicu da su obuka i vaspitanje oružanih snaga SFRJ ne samo bitni elementi razvoja, te se kao takvi pojavljuju u odgovarajućim planovima oružanih snaga (srednjoročni, dugoročni), kao i

integralni deo razvoja u domenu organizacijsko-formacijske strukture oružanih snaga, naoružanja i vojne opreme, kadrova itd., već su jedan od ključnih preduslova i posrednika za uspešnost realizacije svih pojedinih elemenata tog razvoja i razvoja oružanih snaga — kao celine.

Slično kao i ostali elementi razvoja oružanih snaga i obuka je determinisana i objektivno se neprekidno prilagođava vojno-političkom položaju zemlje, promenama u vojnoj doktrini i, posebno, karakteristikama opšteg stanja i pravaca razvoja oružanih snaga u konkretnom vremenu. Osnovne ciljeve i zahteve u tom kontekstu postavlja SSNO, odnosno Generalštab oružanih snaga SFRJ, na osnovu celovite društvene i odbrambeno-vojne, strategijske i drugih procena situacije. Za projektovanje, odnosno za višegodišnju projekciju obuke i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ veoma je bitna odbrambeno-vojna procena strategijske situacije, što je, po pravilu, zadatak vrhovne komande, odnosno vrhovnog komandanta (Predsedništva SFRJ).¹

Iz tih globalnih procena i zaključaka koji se odnose na mogućnosti i predviđanja ugrožavanja bezbednosti zemlje, izvana i iznutra, kao i iz zaključaka o tome šta treba preduzeti i kako se odbraniti, nužno je definisati optimalne ciljeve i zadatke i za obuku i vaspitanje, i u domenu programskih zahteva sadržaja obučavanja, i u domenu konkretnih metodičkih varijanti optimalne pripreme, izvođenja, organizovanja i vrednovanja obuke. Obuka, u stvari, mora uvek da odražava projektovana borbena dejstva i specijalna dejstva na našem ratištu. Time se obezbeđuje jedinstvo ciljeva obučavanja svih delova oružanih snaga za oružanu borbu i druge oblike borbe i otpora u eventualnom ratu ili u okviru upotrebe oružanih snaga u vanrednim prilikama.

Direktiva za obuku oružanih snaga u srednjoročnom razdoblju, odnosno odgovarajuće srednjoročne i godišnje

¹ Poznato je da je Savet za narodnu odbranu Predsedništva SFRJ krajem aprila 1989. godine izvršio ovakvu procenu, pa zaključci ovog Saveta, koji se odnose na oružane snage i ukupan razvoj, predstavljaju i osnovu za projektovanje obučavanja za naredni srednjoročni period. Neophodno je globalne procene na nivou Predsedništva SFRJ dalje konkretizovati u Saveznom sekretarijatu za narodnu odbranu i Generalštabu oružanih snaga i u domenu obuke. Bez takvih procena i zaključivanja nema ni uspešne organizacije obuke, jer i obuka mora imati svoju strategiju kao i ostale delatnosti i elementi razvoja oružanih snaga.

instrukcije za obuku vidova i sektora — svake godine su, u stvari, izraz takvih procena i potreba i predstavljaju ne samo opštu zamisao već i generalnu organizaciju višegodišnjeg obučavanja oružanih snaga usklađenu sa ostalim elementima razvoja. Postojanje takve naučno prognoziranе vizije i strategije obučavanja za duži period, koju zatim stvaralački slede svi učesnici u obuci, neophodan je uslov za uspešnost obuke i, naravno, ostvarivanje onih ciljeva i postizanje rezultata osposobljavanja koji će biti adekvatni potrebama aktuelne bezbednosti i zaštite zemlje.

Stoga ovi doktrinarni dokumenti o obuci ne mogu biti prakticistički i rutinski, pogotovo formalistički. Oni su, u stvari, teorija i strategija koja osvetljava puteve praksi obuke i vaspitanja. Period od pet godina je, međutim, relativno dug i stoga je potrebno neprekidno pratiti osnovne postulate obučavanja u smislu da li oni odgovaraju aktuelnoj situaciji koja se menja i donositi korektivne odluke radi prilagođavanja obuke novim okolnostima.

U daljem izlaganju pokušaću da nešto više obrazložim neke predloge i sugestije koje se odnose na obuku starešina, komandi i štabova mirnodopskog sastava, obuku vojnika i jedinica mirnodopskog sastava i na kraju — na obuku rezervnog sastava.

OBUKA STAREŠINA, KOMANDI I ŠTABOVA ORUŽANIH SNAGA MIRNODOPSKOG SASTAVA

Ovaj segment obuke zaslužuje izuzetnu pažnju iz više razloga. Prvi i najvažniji je taj što su komande i štabovi nosioci sopstvenog obučavanja, ali, isto tako, i obučavanja vojnika i jedinica mirnodopskog sastava, a i starešina, komandi, štabova, vojnika i jedinica ratnog sastava. Stoga je njihova kvalitetna obučenost i osposobljenost objektivno ključni uslov za uspešno organizovanje drugih učesnika obuke. Davanje primarnog značaja ovom delu obuke je realno i opravdano. Usvajanje i realizacija ovog stava veoma je bitno za celokupan rad i rezultate u obuci.

Permanentno se sprovodi intenzivna obuka starešina, komandi i štabova, te postoje i bogata i raznovrsna iskustva

iz prakse obučavanja. Kao dominantno u toj bogatoj praksi moglo bi se posebno naznačiti široko shvatanje o prioritetu tzv. primenjenog dela obuke. Veliki broj izvedenih oblika ove obuke — komandnih, odnosno štabnih vežbi, trenaža, zanimanja, putovanja i dr., dovoljna su empirijska osnova koju treba svestrano izučavati radi daljeg napretka teorije i prakse vojnog vaspitanja i obučavanja. Neophodno je izvršiti selekciju onog što je pozitivno, što će se dalje razvijati i negovati, ali i negativnog što predstavlja balast, recidive prošlosti, i kojeg se treba rasteretiti u obuci. Sasvim je izvesno da u borbenoj obuci u celini, a u borbenoj obuci komandi i štabova posebno, ogroman značaj imaju praktično-primenjeni oblici obuke. Ali, ako se ta obuka nedovoljno izučava i teorijski izgrađuje, ona vrlo brzo prelazi u praktikizam i formalizam koji »umrtvljuju« obuku i tada nema nikakvog usavršavanja.

U vezi sa istaknutim, mislim da treba naglasiti nekoliko veoma aktuelnih problema.

1) U nekim elementima primenjenih oblika obuke postoji preorganizovanost, a time i relativno veliki troškovi. Takva neracionalnost je posledica, čini se, opštevažeg »nepisanog« stava da obuka rešava sve probleme, da se drugi problemi Armije mogu eliminisati obučenošću (počev od izgradnje discipline do tehničke inferiornosti i sl.). Svakako da obuka kao posrednik i ključni naddeterminirajući činilac kvaliteta ljudskog faktora može bitno kompenzirati nedostatke nekih drugih činilaca izgradnje oružanih snaga, ali su te mogućnosti ipak ograničene.

2) Pitanje efikasnosti i kvaliteta vežbanja zahteva ozbiljnu analizu. U svim vežbama, a naročito KŠRV, na prvom mestu se kao cilj obučavanja najčešće postavlja trenaž, tj. uvežbavanje komandanata u odlučivanju ili rukovođenju borbenim dejstvima, odnosno uvežbavanja komandi — štabova u zajedničkom (timskom) radu radi provere njihove osposobljenosti. Do sada se, vrlo često, na svim nivoima ovakvog obučavanja kao cilj postavlja i teorijsko izučavanje taktičkih, operativnih i strategijskih problema i sticanje metodoloških iskustava u vezi s tim, pa su neke vežbe i osposobljavanje za rat u celini, ponekad, nepotrebno pretvarane u naučne simpozijume i okrugle

stolove. Bez obzira na to što se i na klasičnim edukativnim vežbama mogu sticati i značajna naučnoteorijska saznanja, što posebno ima značaj na vežbama operativnog i strategijskog nivoa, ubuduće se moraju znatno više organizovati specijalne opitne (eksperimentalne) vežbe koje će se pripremati i izvoditi na osnovu posebnog naučnoistraživačkog projekta — elaborata.

3) Sadržaj vežbe, u stvari, treba da predstavlja taktičke, operativne i strategijske probleme koje komandanti i komande — štabovi treba u toku pojedinih faza vežbe da rešavaju. Za rešavanje složenih problema potrebno je mnogo visprenosti i stvaralaštva, a i solidno teorijsko znanje — kao osnova. S obzirom na to da su taktičke, operativne ili strategijske situacije u ratnoj praksi neponovljive, a faktori oružane borbe se uvek javljaju u novim kombinacijama, na vežbama je potrebno da se na izgled bezbroj puta rešavani taktički i operativni problemi (kao što su vazdušni desanti, hemijski udari, diverzantska dejstva itd.) komponuju na relativno nov način i da se razrađuju i druga, do sada manje tretirana pitanja i problemi koje bi eventualna ratna praksa objektivno nametnula svakom komandantu. Na taj način vežbe, odnosno primenjeni deo obuke, postaju interesantnije i izazovnije za kreativan pristup učesnika. Ovakva problemska obuka daje i optimalne rezultate, jer vežba razvija stvaralačko mišljenje, naročito u procesu odlučivanja. To je i najbolji put da se mirnodopske vežbe, što se tiče intelektualnih napora, približe zahtevima u ratnom procesu.

4) Zbog nekritičkog korišćenja nekih stranih iskustava dosta je komplikovan i formalizovan način i sadržaj pripreme, organizacije, planiranja i izvođenja vežbi. Previše vremena i snaga se angažuje na organizaciju vežbi, zbog čega se sadržajna, taktička i operativna, suština vežbi često zapostavlja. Pojednostavljenje organizacije i sprečavanje pojava formalizma, bitan su uslov da se na vežbama postiču operativni rezultati.

U vezi sa ovim problemom značajno je istaći sledeće: *prvo*, rukovođenje vežbom. Osnovno je da se celokupan proces rukovođenja »vрати« u prave ruke, tj. u ruke komandanata i formacijske komande. Nema realne potrebe

da se formiraju glomazna i komplikovana rukovodstva vežbi, već taj posao treba da obavlja svaka pretpostavljena komanda, odnosno štab koji uvežbava svoje potčinjene komandante i organe. Na taj način više će se izraziti i stvarna obaveza komandanta i njegovih organa za ukupnu organizaciju izvođenja vežbi i uticaj na potčinjene u svim fazama vežbe, jer se taj proces na takav način odvija u ratnoj praksi;

drugo, saznanja do kojih se došlo o ulozi i načinu rada posrednika. Mišljenje je većine starešina da su posrednici, u stvari, unekoliko kočnica na ratnim vežbama i stoga je nepotrebno takvo distanciono posredovanje. Smatra se da njihovu ulogu mogu u potpunosti ili većim delom da preuzmu organi pretpostavljene komande koja rukovodi vežbom. S obzirom na to da su komandant i njegovi organi istovremeno u ulozi pretpostavljenog i potčinjenog, oni jedino mogu operativnije da presuđuju i podigravaju borbena dejstva, i to znatno kvalitetnije nego dosadašnji posrednici;

treće, iskustva pokazuju da je neprekidno podigravanje kao metod prevaziđeno. U uslovima savremenog ratnog procesa nema tog komandanta ni starešine koji će sve vreme, dok se odvijaju borbena dejstva, permanentno biti na »radnom mestu«, najčešće sedeti kod telefona ili radija i neprekidno tražiti razne izveštaje ili izdavati kraća naređenja i uputstva. Uspostavljaće veze samo onda kada ima nešto značajnije da saopšti ili primi izveštaj od potčinjenog, odnosno pretpostavljenog. Ostalo vreme komandant mora provesti u radu na realizaciji svoje odluke i stvaranju uslova potčinjenima da je oni mogu stvaralački ostvariti;

četvrto, poslovi koji se odnose na pripremu vežbi (izrada elaborata, organizaciju vežbe itd.) takođe moraju biti u nadležnosti komandanta i njegovih organa, svako u svojoj funkciji. Nema potrebe da se za to formiraju posebne grupe, ekipe, komisije i sl. Zato komandant i njegovi pomoćnici moraju biti sposobni, timski uigrani,iskusni oficiri sa velikim teorijskim znanjem, koji će moći sve te poslove kvalitetno obaviti. Oni, dakle, moraju biti i kreatori i realizatori vežbe.

5) U celini gledano, kada je reč o racionalizaciji i ekonomičnosti, budući da su vežbe najskuplji oblik obučavanja, na vežbe treba voditi samo one starešine koji će tamo stvarno raditi i biti aktivni. Zato na terenskoj obuci, posebno u dinamici vežbe, ne mora da učestvuje ceo sastav komande-štaba bilo da je reč o rukovodstvu ili o igrajućoj komandi, već samo najosposobljeniji deo koji intelektualno najviše radi na rešavanju taktičkih ili operativnih problema i koji je najodgovorniji za donošenje optimalne odluke i uspešno komandovanje jedinicama. Stoga pri određivanju ljudstva koje će učestvovati na vežbi prvenstveno treba imati u vidu kvalitet starešina — kao pojedinaca i timova, a ne njihovu brojnost. To znači da se povećanjem kvaliteta i intenziteta rada može racionalizovati kvantitet. Međutim, opravdano je da se komande kao celine angažuju na primenjenim oblicima obuke koji prethode KŠRV (to su npr. grupni trenazi, grupna zanimanja, ŠRV itd.). Njihovo angažovanje — kao celine, moguće je i u donošenju prethodne odluke, kao i u kompleksnoj (završnoj) analizi vežbe.

6) Da li komandno-štabne ratne vežbe izvoditi na karti ili na terenu većito je pitanje. Bilo je perioda kada su se komande u toku obuke »povlačile« sa terena na ratne vežbe po karti, ali i obrnutih slučajeva, vraćanja na teren koji je jedini pravi ambijent rata, gde se prostor i vreme relativno verno odražavaju i u svesti učesnika vežbe doživljavaju i primoravaju starešine da misle, procenjuju i postupaju realnije i objektivnije. Prednost treba dati terenu, mada se i na karti, naročito za neke situacije i probleme, posebno na operativnom i strategijskom nivou, mogu modelovati borbena dejstva, posebno operacije. Ima mišljenja da jednomesečni (vojna oblast), odnosno dvomesečni (korpus) boravak na terenu »odvlači« ove komande od drugih važnih zadataka, što nije opravdano, jer u miru nema ništa važnije od obuke. Neophodno je uporno nastaviti izvođenje obuke u celini, a posebno vežbi komandi — na terenu. Obuka na terenu i radikalno smanjivanje dokumenata i elaborata za vežbe, naročito većim uvođenjem informatičke podrške, glavni su pravci usavršavanja vežbi u budućoj obuci komandi i štabova mirnodopskog sastava. Stoga je, čini se, prirodno

da se KŠRV zaključno s korpusom, pa i vojnom oblasti, izvode na zemljištu, na stvarnim odstojanjima, da se uređuju i razvijaju komandna mesta rukovodstva i igrajućih komandi – štabova u skladu sa taktičkom, odnosno operativnom situacijom, da se čitav život i rad komandi ostvaruje u terenskim uslovima i prema utvrđenim kriterijumima i normama. To pretpostavlja da igrajuće komande, odnosno rukovodstvo, u toku dinamike budu najmodernije tehnički opremljene (personalni računari, televizija, sredstva mehanografije, sredstva veze, štabna vozila, helikopteri itd.).

7) Poseban problem predstavlja izvođenje dinamike vežbe u operativnom vremenu, što odgovara iznetim zadacima obučavanja komandi i štabova. »Preskakanje« i zbijanje vremenske dimenzije ne samo da »ubija« dinamiku već i stvaralaštvo starešina, jer se donošenje odluke ostvaruje samo po jednoj ili dve moguće situacije. Normalno, dinamika u operativnom vremenu zahteva da KŠRV duže traje i da se kombinuje sa drugim oblicima primenjene obuke – ZTV, bojevim gađanjima i sl. Takvo kombinovanje i sinteza različitih oblika, metodskih postupaka različitih varijanti i variranjem uslova izvođenja bitno doprinosi da se podigne nivo intelektualnih i fizičkih napora. To je, upravo, važan zahtev i naše ratne veštine i koncepcije opštenarodne odbrane.

Iskustva iz dosadašnje prakse ukazuju na to da je u našim uslovima najprikladnije izvođenje KŠRV u ova dva dela: (1) donošenje odluke i planiranje borbenih dejstava, i (2) dinamika.

Pauzu između ova dva dela rukovodstvo treba racionalno i organizovano da koristi, da ocenjuje odluke, presuđuje situacije i priprema elemente za početak dinamike. U ovoj fazi vežbe maksimalno treba iskoristiti mogućnosti informatičke tehnologije i njene mogućnosti, naročito u dva domena – utvrđivanju optimalne varijante odluke i u što objektivnijoj prognozi ishoda borbenih dejstava, što je naročito značajno za presuđivanje u fazi dinamike.

Podigravanje u toku dinamike je suština metoda izvođenja komandno-štabnih ratnih vežbi. Ono neprekidno inicira i motiviše sve učesnike vežbe na analitičko-sintetički svestrano promišljanje i procenu i na kvalitetno odlučivanje,

što je, u stvari, i svrha vežbanja. Zato podigravanje, kao vrhunska misaona i intelektualna aktivnost, mora biti na visokom stručno-profesionalnom nivou, jer samo takvo optimalno doprinosi ostvarivanju cilja vežbe. Praksa pokazuje da je bolje kad je podigravanje ređe, ali kvalitetnije. Podigravanje, na primer, pojedinačnih i neznatnih gubitaka ljudstva i tehnike je relativno marginalna stvar, naročito ako se podigravanje pretežno na to svede. Podigravati treba celovite i složene probleme, a ne pojedinačne činjenice i detalje. Činjenice i detalji moraju biti sadržani u celovitoj problemskoj situaciji. Zato se najpre u glavi onoga koji presuđuje i podigrava mora roditi idejna zamisao — koncept o celovitom problemu, a tek onda činjenicama i detaljima to operacionalizovati i sugerisati igrajućoj komandi, odnosno komandantu. Izvesno je da taj koncept mora da proizilazi iz objektivnog stanja borbenih dejstava i preseka tog stanja u operativnom vremenu. Zbog toga starešine koji podigravaju dejstva moraju biti na višem nivou profesionalne osposobljenosti od starešina igrajućih strana, odnosno bar na nivou osposobljenosti igrajućih komandanata. To, istovremeno, znači da aparat koji podigrava ne treba da bude veliki, već manji, ali izabran po kriterijumu visoke vojnoprofesionalne osposobljenosti, naročito iz domena taktičke, operativne i vatrene obučenosti.

8) Složenost i višeslojnost ratnih vežbi, ako se želi da one stvarno budu što približnije uslovima eventualnog ONOR-a, zahtevaju da elaborat za njih ne bi trebalo da radi neka neformalna radna grupa, već »prvi tim«, tj. komanda sa komandantom na čelu. S tim u vezi, posebnu pažnju zaslužuje obim i sadržaj elaborata. Zapaža se da su elaborati, zbog straha da se nešto ne propusti tekstualno regulisati i bojazni od eventualnih posledica, svake godine sve »deblji«. Tako, na primer, nema potrebe da se razrađuju opšta i posebna dejstva, već samo opšta, i to najglobalnije (tako da se mogu formulisati zadaci igrajućim komandama). Ovo bi u startu »stanjilo« elaborate bar za polovinu. Detaljna metoda razrada svih postupaka u toku vežbe, po vremenu, prostoru i učesnicima, ubija »dušu« vežbe i sprečava kreativnost učesnika. Insistiranje na »državnom«

rešenju iz elaborata često dovodi do toga da se ono »pogađa«, umesto da se kreativnim mišljenjem do njega dođe.

9) Na svim KŠRV, bitno je da se u elaboratu konkretizuju glavna nastavna pitanja — pre svega ciljevi i zadaci koji se žele ostvariti, tako da se iz njih mogu sagledati složeni taktički i operativni problemi koji će se podigravati komandama igrajućih strana za vreme vežbe. Nastavna pitanja su, u stvari, taktički i operativni problemi koje u toku dinamike treba transformisati i konkretizovati u složene situacije i davati igrajućim komandama na rešavanje. To je ona crvena nit vežbanja koja se provlači kroz celu vežbu i čijim se kreativnim praćenjem — shodno uslovima toka vežbe, realizuje konkretno obučavanje komandi i štabova po odabranim taktičkim ili operativnim problemima.

Da bi se postiglo jedinstveno obučavanje celokupnog armijskog sastava, potrebno je sve vežbe komandi — štabova u oružanim snagama izvoditi na osnovu jedinstvene opšte zamisli koju će, za svaku godinu, određivati Generalštab oružanih snaga sa nadležnim organima u Federaciji. Vežbe bi se izvodile sukcesivno — po vojnim oblastima, a redosled bi odredio Generalštab oružanih snaga. Neophodno je da se u sve vežbe na nivou vojnih oblasti uključuje Komanda RV i PVO. Kontakte sa organima Federacije treba da ostvaruju odgovarajući sektori Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu.

10) Komandantska (studijska) putovanja, kao forma primenjene obuke, razlikuju se od KŠRV upravo u načinu korišćenja vremena. Dok se na KŠRV sve radi u operativnom vremenu, na komandantskom putovanju je moguće »opustiti se« i za određene radnje dati više vremena u odnosu na operativno-taktičke norme, kako bi starešine mogle studioznije da promišljaju odgovarajući problem ili situaciju. Međutim, i za ovaj oblik obuke važi pravilo da na njemu učestvuju samo one starešine koje će biti aktivni sudionici. Stoga i na njima treba raditi samo po konkretnim nastavnim pitanjima kojih treba da bude toliko da se sva mogu obraditi. Naročito je važno da se odaberu ključni problemi i za njih obezbedi dovoljno nastavnog vremena. Takav metod obuke ne zahteva obimne elaborate u kojima

je sve »predviđeno«, administraciju i uopšte ono što učesnike odvaja od rešavanja problema na zemljištu i objektima, od neposrednog kontakta sa stanovništvom itd. Stoga elaborati treba da su samo orijentirni, sa težištem na problemima koji će se rešavati, pri čemu je važnije učiti metod procene od konkretnih detalja. Tako, na primer, na nekim putovanjima mnogo vremena se gubi na topografskoj, geografskoj i drugoj orijentaciji, umesto da se rešavaju nastavni problemi. Sve pripreme treba da se završe ranije, po karti, pod rukovodstvom komandanta, odnosno rukovodioca komandantskog putovanja. Posle dolaska na zemljište svaki učesnik treba da se sam orijentiše, a zatim rad počinje po težišnim problemskim pitanjima. Dobra priprema omogućava da se iz automobila, voza, aviona ili helikoptera neprekidno vrši orijentacija i studiranje teritorije, a na bazi unapred pripremljene radne karte.² Neophodno je stoga na svakom putovanju, odnosno letu, na karti kod svakog učesnika ucrtati marš-rutu, važnije objekte koji će se posmatrati itd.

Sadržaj komandantskog (studijskog) putovanja mora se stalno osavremenjavati. U našim uslovima to nisu više samo »klasična« vojna pitanja, već oružana borba i ratni proces u celini. Tako, na primer, studijsko putovanje Generalštaba oružanih snaga treba da obuhvata sva ključna pitanja ratovodstva: vojna, politička, ekonomska, diplomatska, itd.³

11) Starešinski kadar u Generalštabu treba specifično obučavati. Trebalo bi uvesti obavezu da svi oficiri pre dolaska na dužnost u Generalštab oružanih snaga prođu kroz poseban edukativni proces — pripremu za vršenje generalštabne dužnosti. Pre svega, treba ih upoznati sa ratištem i oružanim snagama u celini. Svaki oficir koji dolazi u Generalštab oružanih snaga mora poznavati bar jedan od svetskih jezika i stalno ga usavršavati. Isto tako, svi oficiri u Generalštabu morali bi biti potpuno osposobljeni za posmatrača na vežbama stranih oružanih snaga — na koje

² Vojnogeografski institut JNA sačinio je obrazac takve karte po kojoj se pripremaju radne karte i starešine za aktivnosti na zemljištu.

³ Na studijskom putovanju Generalštaba oružanih snaga SFRJ 1989. godine, na primer, jedan dan bio je posvećen nuklearnoj elektrani Krško i problemima u vezi sa njom.

se pozivaju naši oficiri po odlukama KEBS-a. Izuzetno je značajno da se oficiri Generalštaba pojavljuju i kao vojni pisci (knjiga, članaka, brošura itd.), naročito iz teorije i prakse ratne veštine, što je osnovni sadržaj rada Generalštaba oružanih snaga.

OBUKA VOJNIKA I JEDINICA MIRNODOPSKOG SASTAVA

Uslovi obučavanja vojnika i jedinica se permanentno menjaju. To se naročito odnosi na promene u obrazovnom nivou ličnog sastava, uvođenje informatike, neprekidnu tehničku modernizaciju oružanih snaga, organizacijsko usavršavanje trupnih jedinica, urbanizaciju prostora, promene u doktrini upotrebe jedinica, političko-bezbednosnu situaciju u zemlji itd.

1) U jedinice naših oružanih snaga već uveliko pristižu oficiri sa završenom vojnom akademijom novog tipa, koji poseduju široka fundamentalna opšteobrazovna i vojna znanja. Povećan je i obrazovni nivo vojničkog sastava (osnovno obrazovanje — 25,43 odsto, srednje — 68,92 odsto, više i visoko — 2,83 odsto), pri čemu su mladi vojnici delimično i vojnostručno osposobljeni. Sve ove promene omogućavaju inovacije i u nastavnom procesu vojnika i jedinica. Tako, na primer, individualno učenje ne samo oficira već i vojnika dobija sve veći značaj. Moguće je brojne teorijske sadržaje individualno obraditi i tako dobiti više nastavnog vremena za praktično-stručnu, pojedinačnu i zajedničku obuku, posebno za vežbanje.

S tim u vezi, realno je moguće optimalno i još raznovrsnije organizovati i usmeravati tzv. slobodno učenje radnim danom popodne i subotom prepodne. To vreme sada se može uračunati u ukupan fond časova za obuku. Suština je u tome što je obuka u popodnevnom vremenu i subotom prepodne sastavni deo ukupnog procesa obučavanja i može da se planira i realizuje uoči izvođenja važnijih praktičnih tema i vežbi. Čitav rad se može organizovati bez prisustva aktivnih starešina. Na taj način se preveliko angažovanje komandira četa — baterija i vodova u tom radu smanjuje

i čuva njihova radna sposobnost za težišta u obuci. Uspešna organizacija takvog načina samoučenja dokazana je u Travniku.⁴ Poznato je iz teorije permanentnog obrazovanja da je svako usmereno samoobrazovanje čista »ušteda« u obuci. Pri tome se polazi i od principa da obuka nije samo obaveza već i pravo vojnika i starešina.

Povećan obrazovni i vaspitni nivo oficira i vojnika omogućava da se proces obuke organizuje na najvišem nivou intelektualnih, psihofizičkih i emocionalnih teškoća i psihofizičkih mogućnosti učesnika. Realni su i mogući mnogo strožiji zahtevi u obučavanju pojedinaca i jedinica. Jedino terenska obuka, trening i kondicioniranje obezbeđuju da se kvalitetno izvedu svi nastavni sadržaji, pa i oni najteži i najrazličitiji, naročito kada je reč o noćnoj obuci, radu sa eksplozivnim sredstvima, na vodi, na hemijskim materijama itd. U obuci nekih specijalnosti, na primer operatora na protivoklopnim i protivavionskim raketama, postignut je skoro idealan nivo zahteva u stvaranju trajnih veština i navika izvođenjem po nekoliko hiljada trenažnih radnji, postupaka, a što se sve precizno evidentira i proverava i tako garantuje uspeh pri lansiranju bojevih raketa. To je cilj kome treba težiti u obuci svih specijalnosti u Armiji. Neopravdano je mišljenje da se to kod nekih specijalnosti ne može tako organizovati. Naprotiv, metodički gledano, kod svih drugih je lakše nego kod pomenutih, čija obuka je najteža i najsloženija. Ako se uzme, na primer, veština savlađivanja prepreka u prostoru, onda je metodski ispravno da se ona može steći samo ako se staza sa preprekama savlada nekoliko stotina puta. Ili, recimo, besprekorno zauzimanje stavova za gađanje ličnim naoružanjem, nišanje i okidanje nezamislivo je ako se te radnje ne urade nekoliko hiljada puta.

Ovde se daju aproksimativne norme o broju vežbanja. Naša metodika obuke treba da empirijski utvrdi optimalan broj vežbanja za sve radnje, koji je potreban da bi se postigla potrebna uvežbanost. Vežbanje ne sme da postane mehaničko, jer onda prelazi u dril.

⁴ Metodsko-pokazno zanimanje »Rad i obuka vojnika i jedinica u vanradnom vremenu«.

S tim u vezi treba istaći da zahtevi za tzv. automatizmom i uvežbanošću pojedinaca, posada, grupa i jedinica, ne mogu da znače stvaranje robota. Naprotiv, cilj je stvaranje svestrano razvijene stvaralačke ličnosti vojnika i starešina, koji će u borbi i vanrednim situacijama pre svega misliti na zadatak i njegovu realizaciju, a neophodne radnje (veštine i navike) pri tom automatski izvršavati. Treba uvek imati u vidu činjenicu da onaj koji je obučen ima više šanse da preživi u eventualnom ratu od neobučenog, koji će sigurno za neobučenost biti »kažnjen«, odnosno pre će stradati u borbi. Kroz ovakvu obuku razvijaju se fizičke, intelektualne i emocionalne mogućnosti vojnika i starešina. Oni će u miru usvojena znanja, veštine i navike moći stvaralački primeniti u opštenarodnom odbrambenom ratu, ali i u mirnodopskoj praksi — naročito kada je reč o elementarnim i drugim nesrećama.

2) Informatička podrška obuke i vaspitanja je tema o kojoj se sve više raspravlja. Izvesno je da se i u obuci ne može brže napredovati bez celovitijeg uvođenja informatičke podrške nastavnog procesa. Dosadašnja iskustva pokazuju da je primena informatike u obuci raznovrsna. Neophodno je, pre svega, da sve starešine shvate ovu potrebu i usvoje suštinu informatičke podrške obuke. Izvesno je da starešine koje ne vladaju ovom problematikom i ne poseduju odgovarajuća znanja iz informatike vrlo teško prihvataju i sporo sprovode postojeće edukativne informatičke programe. Stoga je neophodno da čitav starešinski kadar u JNA usvoji potrebna znanja iz informatičke podrške obuke, a naročito je važno da se celovitije poveže informatička podrška rukovođenju (komandne informacije), informatička podrška obuci (didaktičke informacije), i informatička podrška vojnoj nauci — ratnoj veštini (naučne informacije).

3) Neki podaci o boravku naših oficira u sastavu mirovnih snaga OUN u Iranu, Iraku, Angoli i Namibiji pokazuju da je neophodno da starešine poseduju visoke sposobnosti za podnošenje svih intelektualnih, emocionalnih i fizičkih napora kako bi mogli da izvršavaju zadatke u uslovima u kojima se tamo nalaze, iako direktno ne učestvuju u oružanim sukobima, već, naprotiv, rade na njihovom sprečavanju. Pojave da se na vežbama na terenu

poneke starešine ponašaju previše »mirnodopski«, kao što je pojava »salonskog« smeštaja, težnja da se, naročito, na praktičnoj obuci stvaraju »komfortni« smeštajni i drugi uslovi, koji nisu u skladu sa stvarnim borbenim situacijama, bitno udaljavaju obuku od realnosti uslova i stvaraju »mekuše« koji teško podnose ozbiljnije fizičke, a naročito intelektualne i emocionalne teškoće. Potrebno je postaviti pitanje vojničke skromnosti u zahtevima i zahtevati da se ona reafirmiše. To svakako ne znači da starešinama i vojnicima ne treba u svim uslovima obezbediti ono što im po našim normama pripada, ali preko toga se ne bi smelo ići. Deviza, koju su poštovala mnoge velike vojskovođe, »više znoja u obuci — manje krvi u ratu« — bezbroj puta je u istoriji ratova potvrđena i nju treba uvek imati u vidu.

Izuzetno je značajno da se u procesu obuke starešinski i vojnički kadar informiše i upozna sa obukom i vežbama stranih oružanih snaga i rezultatima koji se postižu. Ta saznanja mogu, takođe, da motivišu za naporniji rad u obuci. Ako se ne možemo takmičiti sa »bogatim« oružanim snagama u pogledu ratne tehnike i tehnologije i opremanja naoružanjem i vojnom opremom u svemu, sigurno je da to u obuci možemo i moramo. Kvalitetom obučenosti moguće je u izvesnoj meri kompenzirati neke naše nedostatke u tehničkoj opremljenosti. U tom smislu deluje zakonitost naddeterminacije činilaca rata, naravno, u odgovarajućim limitima.

Za uspeh u obuci značajno je da se starešinama i vojnicima dočara celovito bojno polje, slika eventualnog budućeg rata, a naročito protivnik. Rat i borbena dejstva su uvek dvostrani i na svaku odluku i rešenje utiču obe strane. Ta dvostranost je specifičnost vojne delatnosti u ratnoj praksi, pa se i u miru mora maksimalno simulirati. To nije lako postići i zato treba puno inventivnosti onih koji rukovode obukom. Cilj je da se stvore takvi uslovi u obuci, a naročito u praktičnom delu, u toku vežbanja i trenaža, koji će zahtevati od svih učesnika u obuci da se maksimalno intelektualno, emocionalno i fizički napregnu, kako bi savladali predviđeni nastavni plan i program.

Dosadašnja praktična, ali i neka naučna saznanja, pokazuju da je tzv. redovna fiskultura starešina preživela

forma obuke. Materijalni uslovi za njeno izvođenje su toliko različiti i u većini slučajeva nepodesni, pa se mora drugačije gledati na taj problem i drugačije organizovati sportski život starešina. To bi trebalo biti, pre svega, organizovana rekreacija, a zatim raznovrsne sportsko-rekreativne aktivnosti koje se mogu izvoditi svuda i u svako godišnje doba, kao što su, na primer, marševi, planinarenje i drugo. U tome treba uvažavati želje starešina. Tako, na primer, sada je veoma izražen interes starešina za tenis, smučanje i plivanje. Sasvim je dovoljno da se postavi objektivni sistem godišnjih provera fizičke sposobnosti starešina uz uslov da se mora postići odgovarajući rezultat za dobijanje određenih činova, dužnosti i položaja, pa će se starešine samovežbanjem ozbiljno pripremati za takve provere.

4) Aktuelna situacija u zemlji takođe je značajan razlog za postizanje boljih rezultata u obuci i vaspitanju, s obzirom na to da mesto i uloga oružanih snaga u unutrašnjoj političko-bezbednosnoj situaciji dobija na važnosti. Oružane snage, kao jugoslovenska vojna organizacija, kovačnica bratstva i jedinstva i nosilac i čuvar tradicija i vrednosti našeg NOR-a i revolucije imaju nezamenjivu ulogu u izlasku društva iz krize. Bez obzira na političko-bezbednosnu situaciju u zemlji i na sve moguće negativne uticaje iz društva prema JNA, obukom i vaspitanjem mogu da se obezbede jedinstvo Armije i njena sposobnost da izvrši svoje Ustavom određene zadatke i ulogu. To se posebno odnosi na starešinski kadar koji treba, na sve veće teškoće i probleme koje imamo kao vojna organizacija u odnosu na situaciju u zemlji i njenom okruženju, da odgovori intenzivnim učenjem i osposobljavanjem za rešavanje svih problema u ovom trenutku.

5) Da bi mogle da pariraju sve razornijem, bržem i otpornijem oružju savremenih armija, naše oružane snage se moraju, takođe, stalno tehnički i tehnološko modernizovati. Polazeći od te činjenice, sve više dobija na značaju, na primer, brzina otvaranja vatre i preciznost pogađanja, što je ne samo tehničko-tehnološko pitanje, već i pitanje obučenosti. To pretpostavlja da se cilj koji se gađa na vreme otkrije i utvrdi njegova pozicija. Stoga je vatrena obuka dobila na značaju i njoj se mora pokloniti mnogo veća

pažnja nego do sada. Mora se težiti ka tome da se gađanje izvodi u uslovima koji približno odgovaraju stvarnoj borbenoј situaciji.

Prema savremenim ratnim doktrinama u svetu, iznenadna dejstva u dubinu, iznenadni napad, brzina u njihovom izvršenju, brzina u zauzimanju položaja za dejstvo, brzina u kretanju na zemljištu i drugo — osnove su vođenja savremenih ratnih dejstava. To se postiže efikasnim tehničkim borbenim sredstvima i kvalitetnom obukom posada, posluga, operatora i drugih. Kvalitetna ratna tehnika i tehnološka rešenja mogu doći do punog izražaja tek kada se njima pravilno upravlja i rukuje, što u velikoj meri zavisi od nivoa kvaliteta obuke ljudstva koje opslužuje tehnička sredstva. Odnos čovek — tehnika, naročito u smislu sinteze tog odnosa, radi izbegavanja »otkaza« — čoveka ili tehnike, sve je važniji cilj obuke, naročito tehničke.

Obuka vojnika i starešina na modernim borbenim tehničkim sistemima je vrlo složena. Složenost se ogleda prvenstveno u tome što se mora ostvariti susret veoma brzog cilja i upućenog raketnog, artiljerijskog i drugih projektila. S druge strane, zbog povećanih brzina i manevarskih sposobnosti ofanzivnih borbenih sredstava ciljevi se zadržavaju u zoni dejstva vatrenih sredstava veoma kratko i to obuku čini težom i složenijom. U tehničkoj obuci, ne samo starešina, već i vojnika, umesto učenja »šraf po šraf« i manipulativnih veština, sve više dobija na značaju široka opšta tehnička kultura, učenje tehničkih sistema i konstrukcija. Radi toga se poslednjih godina intenzivno radi na razvoju novih savremenih nastavnih objekata i sredstava, naročito simulatora za obuku satrešina, posluga, posada, posebno operatora. Simuliranjem dejstva ciljeva obezbeđuju se svi parametri koji mogu da dočaraju stvarna dejstva i ometanja, stvarna kretanja, stvarne letove ili plovljenje. To, nadalje, obezbeđuje takav trenadž starešina i poslužioca kao da se obučavaju na stvarnom borbenom sredstvu. S obzirom na izuzetno skupu borbenu tehniku, to u velikoj meri smanjuje vreme i troškove obuke i čini nastavno-materijalno sredstvo isplativim.

Ta nastavna sredstva i objekti zasnovani su na savremenim tehničko-tehnološkim i informatičkim rešenjima, pre

svoga na elektronskim komponentama i sklopovima, pri čemu se upotrebljavaju tzv. integrisana kola, što ih čini jednostavnijim i za svakodnevnu upotrebu pogodnijim. Korišćenjem digitalnih štampača i brojača dobijaju se objektivniji rezultati o radu svakog obučavanog poslužioca, a mogućnost ponavljanja izvršenih radnji obezbeđuje naknadnu analizu i neposredno sagledavanje veličine i smisla učinjenih grešaka i njihove naknadne korekcije i otklanjanja — vežbanjem.

6) Urbanizacija naselja i zemlje u celini (auto-putevi, turistički objekti i dr.) suzili su prostor za izvođenje trupne obuke na terenu. Kasarne su stešnjene u gradovima, a odlasci na poligone i strelišta skopčani sa većim utroškom vremena i materijalno-finansijskih sredstava. Menja se pojam kasarne. Nekada je bilo moguće u njoj izvesti i vodnu obuku. Danas kasarna dobija novu ulogu. To je mesto za prijem i otpust vojnika iz Armije, prilagođavanje, početnu teorijsku obuku, odmor i rekreaciju vojnika i starešina, u predahu između dva perioda obuke na terenu, a služi i kao pozadinska baza za snabdevanje jedinica na terenu itd.

Težište obuke trupe se prenosi na teren. Bliži teren, to je uređen zemljišni prostor u blizini garnizona (vežbovno-strelišni kompleks) koji obezbeđuje uslove za vodnu obuku. To zahteva i nova shvatanja o radnom mestu većine trupnih oficira. To više nije kasarnski krug, četni — baterijski ured, odnosno magacin, već stacionarna logorska prostorija na koju se svakodnevno odlazi i vraća kući posle završenog zanimanja. Ako je udaljenje veće od 20 km, ostaje se duže u logorskim uslovima.

Urbanizacija prisiljava trupu da obuku jedinica, a naročito zajedničke taktičke vežbe, izvodi na većim udaljenjima i prostorima, dinamično u pokretu — u trajanju više nedelja. To je „kruna” obuke. Na terenu su sve komande jedinica (zaključno sa korpusom), svi vidovi, rodovi — službe, dakle celokupna trupa. U kasarni ostaje samo ljudstvo neophodno za obezbeđenje objekata i infrastrukture.

Zbog urbanizacije je smanjen broj većih poligona na kojima se mogu izvoditi gađanja i taktičke vežbe oklopno-mehanizovanih i drugih sastava. Gotovo je nemoguće obe-

zbediti da svaki korpus ili vojna oblast ima svoj poligon, čemu inače teže svi komandanti i stoga se teško »otiskuju« sa trupom na udaljene poligone. Takva situacija zahteva planiranje na višem nivou (vojna oblast, Generalštab oružanih snaga). Najbolje su to rešile, za sada, artiljerijsko-raketne jedinice PVO i njihov primer treba da slede ostali rodovi — službe, jer to omogućava veće uštede (koristi se tehnika samo jedne jedinice, a iz ostalih jedinica na poligon dolaze samo ljudi).

7) Mnogo je regulativa o obuci. To je jedan od znakova da sa obukom nešto nije u redu. Jer, čim se mora sve precizno naređivati i sve pismeno regulisati, to znači da učesnici u nastavnom procesu nisu na visini svog zadatka i da nema dovoljno stvaralaštva i inicijative. Gotovo je pravilo — što je više nedostataka u obuci sve više se piše i naređuje kako i šta treba raditi. Stoga je neophodno da se inovira sva regulativa za obuku u JNA i da se svi dokumenti racionalizuju, a svaki dokumenat svede na neophodnu meru. Tako, na primer, uputstva o vežbama ili o proveravanju i ocenjivanju obučenosti više su obimni deskriptivni nastavni materijali i udžbenici, a manje konkretni pravilnici, odnosno praktična uputstva — koja konkretno regulišu šta, ko, kada i kako treba uraditi.

OBUKA REZERVNOG SASTAVA

Obuku rezervnog sastava oružanih snaga SFRJ karakterišu, pre svega, velika masovnost u obučavanju i relativno veliki troškovi tog obučavanja. Stoga je ova obuka neprekidno u centru pažnje armijskog rukovodstva. U traženju racionalnijih i ekonomičnijih rešenja za obučavanje milion-ske ratne Armije i Teritorijalne odbrane, stečena su dragocena iskustva čije je sprovođenje u nastavnoj praksi vrlo aktuelno. U vezi s tim, mislim da je interesantno istaći sledeće.

1) Za obučavanje ratne jedinice gotovo je važnije kako je popunjena starešinskim kadrom i specijalnostima, odnosno da li je obezbeđen kvalitet, nego samo izvođenje obuke. Vrlo često se greši u težnji da se ratna jedinica popuni sa

uže teritorije, a zanemaruje se kvalitet specijalnosti. U popuni ratnih jedinica je, međutim, važniji kvalitet nego kvantitet. Formacijska mesta morala bi se popunjavati ljudstvom odgovarajuće specijalnosti, školovanim i obučanim za obavljanje dužnosti na koje se postavljaju. Popuna takvim vojnicima ili oficirima, ako treba, može se vršiti i iz drugih opština, odnosno drugih regija, pa i pokrajina i republika. U pomirenju ove dve suprotnosti (stručnost i teritorijalna pripadnost) u svakom slučaju, po mom mišljenju, prednost treba dati prvaj. Ovako popunjena jedinica biće brzo i dobro obučena i neće posle izvršene mobilizacije imati potrebe za dužom dodatnom obukom. To znači da će ta jedinica gotovo odmah posle izvršenja mobilizacije biti sposobna za borbena dejstva, a skraćuje se i vreme trajanja mobilizacije. Isto tako, kada je reč o obučenosti, vrlo je bitno da se već uvežban i u stručnom pogledu optimalan sastav ratne jedinice često ne menja, jer to negativno utiče na njenu uvežbanost i uigranost pojedinaca i posluga i jedinica pri izvršenju borbenih zadataka. Stoga bi promene u ratnim jedinicama trebalo vršiti izuzetno, čak i u onim slučajevima kada pojedini pripadnici navršše određene godine starosti. To je naročito važno kod složenijih rodovskih jedinica, kao što su artiljerijske, ARJ PVO, inženjerijske i druge, gde je stručno-tehnička uigranost osnovni uslov za njihovo uspešno dejstvo.

2) Nema sumnje da intenzivna obuka rezervnog sastava predstavlja veliko opterećenje i za aktivna vojna lica i za rezervni sastav, ali i za društvenu sredinu, preduzeće, porodicu. Sigurno je da sve ovo zaslužuje pažnju i da se u daljoj organizaciji izvođenja obuke rezervnog sastava moraju poštovati više nego do sada svi ovi momenti. U stvari, obuka rezervnog sastava treba sve više da postaje trajna i nezaobilazna društvena obaveza, građanska dužnost o kojoj će voditi računa svaki vojni obveznik, rezervni vojnik i starešina, a ne samo komande ratnih jedinica, odnosno aktivna vojna lica.

3) Pored obaveznih formi obuke koje se realizuju u određenim rokovima i propisanom trajanju, neophodno je da svaka ratna jedinica, na osnovu utvrđenih kriterijuma i stavova, organizuje svoj partijsko-politički život, rad i obuku

prema specifičnim uslovima. U tome treba da se ispolji inicijativa svakog pripadnika ratne jedinice i da se na određen način u njoj živi i radi kao u stalnom kolektivu. U tom smislu mogu se koristiti razne proslave, značajni jubileji iz istorije ratne jedinice, državni praznici, rad u organizaciji Saveza komunista i drugo. Nužno je, takođe, da rezervni starešinski kadar bude nosilac ne samo obaveznih formi obučavanja nego i čitavog društveno-političkog i vojničkog života ratne jedinice. Čini se da nije naodmet koristiti i neka iskustva stranih armija, naročito neutralnih i nesvrstanih zemalja. Kada se postigne da rezervni oficiri ne budu samo »pozivani« u ratne jedinice, već da to rade i sprovode samoinicijativno, onda se može reći da je učinjen napredak u obuci rezervnog sastava. Nema sumnje da treba voditi računa i o individualnim željama i mogućnostima pripadnika rezervnog sastava. S tim u vezi, obuku i druge aktivnosti organizovati onda kada je to njima najpogodnije (u odnosu na radno vreme, porodične obaveze i slično). To takođe može da doprinese većoj aktivnosti rezervnog sastava i podizanju kvaliteta obuke. Isto tako, značajno je da se pri planiranju obuke imaju u vidu i neke od glavnih aktivnosti stanovništva u pojedinim periodima godišnjeg doba. Bez velike potrebe ne bi trebalo pokretati većinu rezervnog sastava, kada se radi o turističkoj sezoni, poljoprivrednim radovima, sezonama godišnjih odmora i slično.

Neka zaključna razmatranja

Opravdano se može reći da između dve sledeće tvrdnje postoji izuzetno velika povezanost i uslovljenost: oružana borba predstavlja glavni sadržaj rata, a obuka i vaspitanje glavni sadržaj rada Armije u miru. Ova veza proizlazi iz činjenice da od kvaliteta obuke u miru neposredno zavisi uspeh u oružanoj borbi u ratu. To se naročito odnosi na tzv. početni period rata koji je i najosetljiviji period rata i u kome u potpunosti važi pravilo — ratovaće se onako kako je to naučeno u obuci u miru.

Polazeći od ove povezanosti i uslovljenosti, pri čemu se odnos obuke i oružane borbe može razmatrati i kao

kauzalni odnos: uzrok-posledica-uzrok, naročito je važno ukazati na sledeće:

prvo, obuka u miru, stalno i neprekidno, treba da ima primarno mesto u životu i radu svake jedinice, komande i štaba. Teorijski i doktrinarno ona to ima, ali u praksi se za njen takav stvarni status treba uvek i iznova boriti;

drugo, obuka mora što je moguće više da bude približena uslovima rata i oružane borbe, pri čemu u našim uslovima glavno sredstvo i metod, čijim posredstvom se to može ostvariti, jeste zahtev za visokim nivoom intelektualnih, emocionalnih i fizičkih napora u obuci — realizovanih na stvaralački, nedogmatski način;

treće, obuka se mora neprekidno istraživati i usavršavati. Razvoj naše teorije vojnog vaspitanja i obrazovanja, odnosno vojne andragogije, treba da ima isti rang kao i razvoj teorije ratne veštine (oružane borbe). Naša armija bi svoja istraživanja, primarno, morala usmeriti na ta dva ključna fenomena — oružanu borbu i obuku;

četvrto, izuzetno veliki značaj ima vrhunska obuka mirnodopskog sastava, posebno starešina, komandi i štabova, uključujući i vojno školstvo, jer od kvaliteta njihove osposobljenosti zavisi i obučenosť jedinica mirnodopskog sastava, kao i ratnih jedinica, komandi i štabova, odnosno rezervnog sastava;

peto, obuka mora primarno biti praktično-primenjena, ali taj objektivni zahtev ne može da znači formalizam i zanatski praktikizam, pogotovo ne mehaničko vežbanje, već on uvek pretpostavlja naučnoteorijska znanja i neprekidno usavršavanje prakse obučavanja;

šesto, celokupni proces obuke, naročito izvođenje vežbi, mora biti maksimalno racionalan i ekonomičan. Vežbe na nižem, taktičkom nivou, morale bi biti egzemplarne u sadržajnom i metodičkom smislu, tako da svaka od njih znači i novi kvalitet i inovaciju u obuci. Na operativnom i strategijskom nivou, gde se pretežno radi o obučavanju komandi i štabova, znatno više se moraju koristiti metode modelovanja, i to ne samo edukativni i komandno-štabni, već i naučnoistraživački modeli (opitne vežbe);

sedmo, smelije nego do sada u obuku se mora uvoditi informatička tehnologija, posebno u vojnim školama i u

obuci komandi i štabova. Činjenica da se u savremenim uslovima gotovo integrišu nekad relativno samostalni vojno-naučni, edukativni i komandni informacioni sistemi, odnosno naučne, didaktičke i komandne informacije, olakšava taj proces i još više ističe tu potrebu.

S U M M A R Y

SOME ASPECTS OF IMPROVEMENT OF TRAINING AND EDUCATION IN THE ARMED FORCES OF S.F.R.Y.

Starting from the fact that training and education activities are the most important activities and contents of work of the armed forces in the time of peace, the author analyses certain problems of training of soldiers and units, military leaders, commands and staffs of the peacetime element of the armed forces, and suggests possible directions of improvement of the training and education processes, particularly stressing the point that training must be carried out in conditions as close to actual war conditions as possible. This calls for and presupposes a high level of intellectual, emotional and physical efforts of all participants in training, and the creative application of adequate and modern training methods. The basic requirement should be that training is practical and applied. This requirement, however, does not mean formalism and routine, but always presupposes gaining of scientific-theoretical knowledge and permanent improvement of training methods and practice. In modern training, information technology has a prominent place, particularly in military schools and in the training of commands and staffs of the armed forces units.

The entire proces of training, the exercises in particular, must be as rational and economical as possible. The tactical level exercises should be exemplary both by contents and by the applied methods so that each of them means a new quality and innovation. At the operational and strategic levels must be in a greater measure applied modelling methods — not only educational and command-staff models but also the scientific research ones.

R É S U M É

QUELQUES ASPECTS DE MODERNISATION DE L'ENTRAÎNEMENT ET DE LA FORMATION DES FORCES ARMEES DE LA RSFY

Précédant du postulat que l'entraînement et la formation sont les activités les plus importantes et le principal contenu de l'action des forces armées en temps de paix, l'auteur de cette contribution analyse quelques problèmes relatifs à l'entraînement des soldats et des unités, des officiers, des commandements et des état-majors en temps de paix, de même que ceux concernant l'entraînement des éléments de la réserve de nos forces armées, et indique les axes possibles de modernisation de l'entraînement et de la formation. En cela, l'accent est sans cesse mis sur la nécessité de situer l'entraînement le plus près possible des

conditions de la guerre et de la lutte armée. Cela suppose un haut niveau d'efforts intellectuels, émotionnels et physiques de tous les participants à l'entraînement et une mise en application créatrice de méthodes d'entraînement adéquates et modernes. L'entraînement doit être essentiellement pratique et appliqué, cette exigence objective n'étant pas une quête simple de formalisme ni de praticisme, reposant toujours sur le besoin d'assimilation continue de connaissances scientifiques théoriques et de modernisation de la pratique d'entraînement. La technologie informatique est d'un grand intérêt pour l'entraînement moderne, notamment dans les écoles militaires et dans l'entraînement des commandements et des états-majors des forces armées.

Le processus d'entraînement pris dans son ensemble, notamment en ce qui concerne les exercices et les manoeuvres, doit être rendu rationnel et économique au maximum. Au niveau tactique, les exercices doivent être exemplaires par leurs contenus et méthodes de sorte qu'ils apportent une qualité nouvelle à l'entraînement en le modernisant. Au niveau opérationnel et stratégique, on doit utiliser beaucoup plus les méthodes de simulation, ces dernières reposant non seulement sur des modèles éducatifs et de commandements et d'états-majors mais aussi bien sur les modèles du domaine de la recherche scientifique.

РЕЗЮМЕ

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ СФРЮ

Исходя из положения, что обучение и воспитание являются важнейшей деятельностью и главным содержанием работы вооруженных сил в мирное время, в труде анализируются некоторые проблемы подготовки солдат и частей, офицеров, командований и штабов состава мирного времени, а также подготовка запасного состава наших вооруженных сил, и указывается на возможные направления усовершенствования обучения и воспитания. При этом особенно подчеркивается, что подготовка должна проводиться в условиях, максимально приближенных к условиям ведения войны и вооруженной борьбы. Это предполагает высокий уровень интеллектуальных, эмоциональных и физических напряжений всех участников в обучении и творческое применение соответствующих современных методов подготовки. Подготовка должна быть в первую очередь практическо-прикладной, но это объективное требование не означает формализм и практицизм, но оно всегда предполагает приобретение научно-теоретических знаний и постоянное усовершенствование практики обучения. В современной подготовке информатическая технология имеет большое значение, в частности в военных школах и в обучении командований и штабов вооруженных сил.

Совокупный процесс подготовки, в частности проведение учений, должен быть максимально рациональным и экономичным. Учения на тактическом уровне должны были бы быть образцовыми в отношении содержания и методов, для того, чтобы каждое из них означало и новое качество и новшество в обучении. На оперативном и стратегическом уровнях в значительно большей степени надо использовать методы моделирования, причем не только образовательные и командно-штабные, но и научно-исследовательские модели.

Uloga oklopno-mehanizovanih snaga u savremenim borbenim dejstvima

General-potpukovnik ŽIVOTA PANIĆ

U članku se obrazlaže hipoteza da oklopno-mehanizovane snage u novijim lokalnim ratovima nisu ostvarile ulogu nosioca borbenih brojnost u sklopu ukupnih snaga zaraćenih strana, bilo realno očekivati.

Navedenu hipotezu autor obrazlaže pozivom na ovih nekoliko ključnih argumenata: (1) oklopno-mehanizovane jedinice u novijim lokalnim ratovima upotrebljavane su po doktrini koja nije uvažavala njihove bitne tehničko-tehnološke i organizacijske karakteristike, te operativne potrebe koje garantuju njihovo uspešno dejstvo. U sklopu ovog argumenta autor težišno ukazuje na odsustvo tesnog sadejstva oklopno-mehanizovanih snaga, ratnog vazduhoplovstva, helikopterskih desanata i masovne kvalitetne protivvazdušne zaštite u dubini operativnog rasporeda protivnika; (2) visok kvalitet ljudskog faktora, u sklopu čega obučenosť, osposobljenost i motivisanost za dejstvo i u nepovoljnim uslovima ima presudnu ulogu. Kada podvlači značaj obučenosťi za uspešnosť dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica, autor ukazuje na složenost vatrenog obučavanja posade tenkova, na potrebu kondiciranja pojedinih ključnih radnji posade, na njeno navikavanje na duži boravak u tenku kao otežanim životnim i radnim uslovima i na potrebu kvalitetne obuke rukovodećeg sastava za upravljanje tako složenim i dinamičkim sistemima, kao što su oklopno-mehanizovane jedinice i van dodira i neposrednog uticaja pretpostavljenog starešine; (3) logistička podrška dejstvima oklopno-mehanizovanih jedinica, smatra autor, bila je ispod nivoa zahteva koje nameće visok intenzitet borbenih dejstava i visok stepen tehničko-tehnološke zasićenosti organizacije i formacije oklopno-mehanizovanih jedinica. Obrazlažući ovaj negativni momenat uspešnosťi dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica u savremenim lokalnim ratovima, autor ukazuje na činjenicu da se u borbenim dejstvima visokog intenziteta vrlo brzo troše resursi oklopno-mehanizovanih jedinica, da dejstvo tih jedinica podrazumeva utrošak velike količine ubojnih sredstava i pogonskog materijala, što nameće povećane potrebe transportu da neprekidno prati operativni poredak po celoj dubini dejstva. Za takvu logističku podršku zaraćene strane nisu bile uvek spremne, što je bio krupan ograničavajući faktor uspešnosťi dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica.

Uvodne napomene

Ako bi se oružana borba u smislu sudara snaga i sistema na bojištu analitički raščlanila na njene bitne konstitutivne delove, koji je kao datu vrstu procesa suštinski određuju, tada bi se došlo do četiri ključna momenta: *vatra, udar, pokret i zaštita*, ne ulazeći u njihovu detaljniju elaboraciju, jer to nije predmet ovog rada. Uz ove, i više drugih momenata suodređuju suštinu oružane borbe kao određenog procesa, kao što su: kompleks tzv. logističke podrške, obaveštajno-izviđačka i sva druga obezbeđujuća dejstva i aktivnosti, rukovođenje i komandovanje, osposobljavanje itd. No, bez dvoumljenja se može reći da su *vatra, pokret, udar i zaštita* oni elementi koji u međusobnom jedinstvu čine suštinu procesa oružane borbe.

Dugo vremena u istoriji ratova – ove sastavne delove procesa borbenih dejstava – *vatru, pokret, udar i zaštitu* – obezbeđivale su posebne vrste snaga koje su pripadale posve različitom sklopu materije. Sve vrste vatrenog oružja – streljačko i artiljerijsko – koje su nekada činile vatreni sistem u celini, bile su dugi niz godina, pa i vekova, činilac koji je mogao biti stavljen u funkciji tek kada se ljudskom, stočnom (nosećom ili vučnom) ili mašinskom snagom pokrene, premesti, doveze ili donese na određeni prostor. S tim u vezi, i *pokret* kao sastavni deo procesa borbe, te *udar i zaštitu* obezbeđivali su posebni objekti ili delatnosti snaga, što je veštinom upravljanja (bilo pojedinačno, grupno ili u celini) valjalo dovesti u međusobno skladan odnos.

Pojavom tenka kao borbenog sistema, konstruktori su uspeli da ostvare gotovo idealan sklop svih navedenih konstitutivnih elemenata procesa borbe na jednom mestu, u okviru jednog sistema. I doista, teoretičari i istoričari ratne veštine mogli su, napokon, odahnuti. Pronađen je tenk kao sredstvo koje se odlikuje najboljim manevarskim sposobnostima na bojištu od svih do tada poznatih sredstava i sistema. Na sebi je nosio oruđa odgovarajućih kalibara i preciznosti pogađanja kao i klasična artiljerijska oruđa za vatrenu podršku, a oklopna zaštita je sigurno sprečavala gubitke u živoj sili od masovnog streljačkog oružja. Napo-

kon, tenk kao velika masa čelika, oblikovana po određenom modelu i veoma pokretna, odlikovao se takvom silinom udara koja je mogla uspešno i na višem kvantitativnom i kvalitativnom nivou da zameni udarnu snagu dotadašnjih konjičkih formacija.

Dakle, tenk je izgledao kao gotovo idealna sprega sva četiri momenta jedinstvenog procesa borbe, što je oružanoj borbi dalo izrazito dinamički i manevarski karakter. Za vojne teoretičare pojava tenka, kao sredstva koje se istovremeno odlikuje snažnom vatrom, brzim kretanjem i van puteva, moćnom oklopnom zaštitom i silinom udara, značila je najzad *idealno sredstvo proboja*.

Vojna misao i vojna doktrina, a na tim osnovama i vojna praksa, naročito drugog svetskog rata, koji je imao izrazito manevarski karakter, konačno su opovrgli ono poznato Klauzevicevo stanovište o prednosti odbrane kao vida dejstva nad napadom kao suprotnim vidom.¹ Učinjeno je to na taj način što su se glavni lomovi vojnih snaga zaraćenih strana odvijali u velikim tenkovskim bitkama u biti ofanzivnog karaktera, ili u rešavajućim bitkama u kojima su tenkovski sudari krupnih razmera imali presudnu ulogu. Novija istorija ratne veštine i vojna istorija su pune primera ove vrste da ih gotovo i nije potrebno posebno isticati.

Istorija ratova, pa ni istorija razvoja naoružanja, nikada se nisu kretale pravolinijski. Kada je reč o sredstvima ratne tehnike, to znači da je svako sredstvo proboja, odnosno napada gotovo automatski povlačilo istraživanje i razvoj zaštite, odnosno sredstava za zaustavljanje proboja. Na scenu stupaju raznovrsna protivoklopna odnosno protivtenkovska sredstva – počev od puške, preko raznih modela artiljerijskih oruđa, bacača mina, protivtenkovskih mina, sve do savremenih ručnih i raketnih protivoklopnih vođenih sistema. Posledica je jasna – opovrgnuta je teza da je tenk idealno i nadmoćno sredstvo za proboj – koje se ne može zaustaviti. Ta činjenica će dati povod znamenitom vojnom piscu Ružeronu da, nakon rata u Koreji s početka 50-tih godina, uzvikne kako je tenku »odzvonilo«. To je jedna od poruka njegove studije, rađene pod utiskom iskustava iz tog rata, razume se onako kako je on ta iskustva vrednovao.

¹ Vidi: Karl fon Klauzevic, *O ratu*, Vojna biblioteka »Vojnog dela, Beograd, 1951, str. 302.

U najnovijim lokalnim ratovima vođenim 70-ih i 80-ih godina, ta utakmica između tenka i sredstava koja se njemu suprotstavljaju nastaviće se sa promenljivom srećom. Čas će prednost biti na jednoj, čas na drugoj strani. Pojava protivoklopnih vođenih raketa, a osobito njihova masovnost u streljačkom stroju u ratovima početkom 70-ih godina, vratiće na svetlo dana već komentarisanu Klauzevicevu tvrdnju o nadmoći odbrane nad napadom. Nju će još više »podgrejavati« i izvesna prednost koju su ostvarili sistemi masovne protivvazdušne odbrane u borbi protiv avijacije za vazduhoplovnu i vatrenu podršku. No, već 80-ih godina u ratovima u Libanu (agresija Izraela) i na Malvinima (britansko-argentinski sukob oko Malvina) ovu tvrdnju će praksa obilat demantovati. Tenk, i na njegovim vrednostima zasnovana doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga povratili su ponešto od svog izgubljenog sjaja. Pojava helikoptera za protivoklopnu borbu, kao novog i najmoćnijeg neprijatelja tenka, ponovo u okviru ratne veštine vraća na dnevni red raspravu o efikasnosti tenka kao borbenog sistema i oklopno-mehanizovanih snaga kao nosilaca borbenih dejstava na kopnu.

I ovaj rad valja shvatiti kao pokušaj usmeren u pravcu problematizacije uloge oklopno-mehanizovanih snaga u savremenim borbenim dejstvima. Osnovna hipoteza od koje se polazi i koja će se obrazlagati mogla bi se ovako formulisati: *Oklopno-mehanizovane snage u novijim lokalnim ratovima nisu uspešno odigrale ulogu osnovnog nosioca borbenih dejstava.*

Namera autora ovoga članka nije da potvrdi ili odbaci datu polaznu hipotezu već da pokuša da odgovori na pitanje – *zašto se to tako dogodilo i događalo, polazeći pri tom od čvrstog uverenja da je hipoteza održiva, i da je kao takva u iskustvima mnogih ratova potvrđena.* Stoga će pozivanje na iskustva iz ratova ovde imati snagu ilustracije odgovara na pitanje – *zašto tenkovi nisu bili ili nisu mogli biti glavni nosioci dejstava u lokalnim ratovima novijeg doba, a ne argumentacije teze da oni takvu ulogu nisu imali.*

Odgovor na pitanje nije bez praktičnog značaja i značenja, tim pre ako se ima u vidu činjenica da bi svaki osmišljeni praktični korak ili odluka u pogledu izgradnje

oružanih snaga, njihovog opremanja i osposobljavanja morali imati određeno teorijsko i empirijsko uporište, kako u vojnoj teoriji tako i u vrednovanim i prevrednovanim iskustvima iz lokalnih ratova.

NEKA OGRANIČENJA U POGLEDU MOGUĆNOSTI KORIŠĆENJA SAZNANJA O ISKUSTVIMA IZ LOKALNIH RATOVA

Na pitanje zašto oklopno-mehanizovane jedinice nisu bile glavni nosilac dejstava u novijim lokalnim ratovima (iračko-iranski, izraelsko-libanski i avganistanski), ne bi se moglo argumentovano odgovoriti ako se, makar i načelno, ne bismo pozvali na neka iskustva iz tih ratova. Uostalom u gotovo svim armijama savremenog sveta vojna misao je posebno angažovana na proučavanju i analitičkom sažimanju tih iskustava. Ona su veoma raznovrsna, bogata i nadasve veoma poučna. Budući da se radi o iskustvima o kojima nam saznanja pristižu posredovana i prevrednovana u publicistici i studijama stranih autora, valja imati na umu da su ona po mnogo čemu kontroverzna i protivrečna. S tim u vezi, pozivanje na njih kao autentičnu građu u funkciji naših teorijskih i doktrinarnih promišljanja mora biti jako oprezno, jer se radi o potpuno različitim tipovima ratova i drugačijim doktrinama upotrebe oružanih snaga od opštenarodnog odbrambenog rata i naše strategije oružane borbe. Takođe, uočljivo je da u objavljenim radovima brojnih stranih autora, koji su razmatrali problematiku iskustava iz upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u lokalnim ratovima, prevladuje empirizam, odnosno pojednostavljeno prezentiranje određenih činjenica iz prakse borbenih dejstava, bez kritičke distance i prevrednovanja tih empirijskih podataka i njihovog uključivanja u određene teorijske modele, bez čega se inače ne može doći do relevantnih zaključaka. To je posebno značajno kad se radi o radovima koji potiču od autora iz sastava nacionalnih armija koje su neposredno učestvovala u ratnim operacijama. Naime, teško je i očekivati da se objektiviziraju sopstvene slabosti i moguće greške koje se u ratovima uvek plaćaju najvišom cenom – ljudskim životima, materijalnim dobrima, izgublje-

nom teritorijom i sl. Svako, dakle, ulaže napore da afirmativno prezentira sopstveno iskustvo i praksu, dokazujući da je to bilo jedino moguće rešenje u datoj situaciji. Takođe, nekritički odnos prema iskustvima može nastati čak i u slučajevima pozitivnih rešenja i ishoda oružanog sukoba.

Neki autori, svesno ili nesvesno, zanemaruju činjenicu da su lokalni ratovi vođeni, u većoj ili manjoj meri, pod neposrednim ili posrednim uticajem velikih sila ili vojnih blokova. Velike sile i vojni blokovi, ne samo da su uticali na moguća i ostvarena strategijska i taktička rešenja, već su u mnogim slučajevima imali presudnu ulogu u načinu upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima. To je proisteklo iz činjenice da je u nekim armijama veći deo tenkovskih i mehanizovanih jedinica bio opremljen iz proizvodnog arsenala velikih sila. Poznato je, takođe, da su ratišta u lokalnim sukobima često bila probni poligoni za ispitivanje i proveru tehničko-tehnoloških rešenja novih vrsta oružja i druge ratne tehnike, a naročito one kojima su opremane oklopno-mehanizovane jedinice.

U situaciji kada je nacionalna armija opremljena sredstvima stranog porekla, a naročito ako ona pripadaju generaciji najsavremenijih dostignuća u tehničko-tehnološkom pogledu, nužno nastaju problemi njihove upotrebe, i to iz najmanje dva bitna razloga:

prvo, nastaje raskorak između savremene tehnike i osposobljenosti komandnog sastava i posada oklopno-mehanizovanih jedinica za adekvatnu upotrebu oklopnih borbenih sredstava. Da bi se, na primer, uspešno upotrebio tenk ili tenkovska jedinica, posade i komandni kadar moraju biti u mogućnosti da uspešno eksploatišu sve savremene podsysteme takvog sredstva, a za to je potrebno vreme za osnovnu obuku i sticanje borbenog iskustva. Zato se ne treba čuditi da su neke armije u lokalnim ratovima raspola-gale najsavremenijim tenkovima i drugim oklopnim borbenim sredstvima, ali su rezultati njihove upotrebe u borbi bili veoma slabi. Zatajio je, dakle, ljudski faktor;

drugi značajan razlog je pitanje »ekonomičnosti i rentabilnosti« izrazito mehanizovanog i na visokom tehnološkom nivou tehnologiziranog rata, osobito ako se radi o zemljama sa ograničenim resursima. Ako su ekonomske

moćnosti zemlje nedovoljne ili maksimalno iscrpljene nabavkom najsavremenije ratne tehnike, a njenom upotrebom se ne postižu očekivani rezultati, mogu nastati kobne posledice. Takvih slučajeva je bilo kod velikog broja zemalja i armija zahvaćenih lokalnim ratovima.

Neizbežno se nameće i pitanje – koliko je i rukovođenje i komandovanje zaraćenih armija bilo doraslo zadacima pomenutih ratova, a time i upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica. Ako bi se samo taj aspekt temeljno analizirao mogle bi se napisati cele studije. Dubioze u strategijskim procenama bile su brojne, odluke zbunjujuće, iznenađenja krupna i neočekivana, a ishodi borbenih dejstava neizvesni.

Ne manje značajan razlog *a priori* pozitivnog ili negativnog stava autora o ulozi oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima u navedenim lokalnim ratovima sadržan je i u rodovskoj pripadnosti samih autora koji su pomenuta iskustva obrađivali. U istinitost ove tvrdnje lako ćemo se uveriti ako pogledamo šta je o toj materiji napisano u našim časopisima, pre svih u »Vojnom delu« kao opštevojnom teorijskom glasilu naših oružanih snaga. Gotovo da i nema autora koji ostavlja bilo kakvu sumnju u pogledu toga da oklopno-mehanizovane jedinice – po svojim karakteristikama moraju biti nosilac borbenih dejstava, pre svega manevra i udara, i da su one toj svojoj ulozi uspešno odgovorile.² Kod vrednovanja autorskih priloga u pogledu njihove savremene i buduće primenljivosti i dogradnji vlastite doktrine ili vlastitih oružanih snaga valja biti obazriv i selektivan.

U kontekstu iskustava iz lokalnih ratova neophodno je sagledavati obe zaraćene strane i u sklopu obostranih doktrinarnih opredeljenja. Bilo bi metodološki krajnje neprihvatljivo – recimo, na osnovu američkih iskustava u Grenadi, ili izraelskih u Libanu gde je devedesetodnevna blokada Bejruta izvršena pomoću nekoliko oklopno-mehanizovanih divizija – izvesti zaključak da su tenkovi, i uopšte oklopno-mehanizovane jedinice, bili ili nisu bili glavni nosilac borbenih dejstava kada su ta iskustva apsolutno neprimerena za izvođenje takvih zaključaka, jer se u nave-

² Videti: »Vojno delo« br. 1/1974, 1 i 4/78, 6/81, 5/82, 6/84, 5/85 i 1/88.

denim slučajevima nije radilo o tzv. regularnim ratovima koji podrazumevaju sudar zaraćenih strana koje, u okvirima vlastitih doktrina, raspolazu približno istim sistemima i snagama, bez obzira na njihovu brojnost i organizacijsku pripadnost. Za temu o kojoj je ovde reč bilo bi ispravno analizirati iskustva iz arapsko-izraelskih ratova s kraja 60-ih i početka 70-ih godina i iračko-iranskog rata, jer se u tim ratovima radilo o sudaru država i njihovih oružanih snaga, koje imaju svoje doktrine upotrebe snaga, ali prilagođene načelima upotrebe oružanih snaga velikih sila čijim naoružanjem raspolazu, dakle sve neophodne činioce koji uslovljavaju izbor doktrine upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga, na osnovu čega je jedino moguće valjano izvoditi zaključke u smislu postavljene hipoteze o ulozi tih snaga.

OSNOVNI ČINIOCI KOJI SU USLOVILI DA OKLOPNO-MEHANIZOVANE JEDINICE NE BUDU NOSIOCI BORBENIH DEJSTAVA U NOVIJIM LOKALNIM RATOVIMA

Sasvim opravdano bi bilo dokazivati i obrazlagati tvrdnju suprotnog smera, tj. da su oklopno-mehanizovane jedinice imale presudnu ulogu u lokalnim ratovima, bilo da se ta tvrdnja pozitivno intonira (npr. da su oklopno-mehanizovane jedinice Izraela u ratu 1967. presudno uticale na ishod toga rata, ili u ratu 1973. izraelsko aktiviranje oklopnih rezervi i začuđujući manevar tih snaga u dubinu teritorije protivnika, što je takođe presudno uticalo), bilo da intonacija te uloge bude negativna (uloga oklopno-mehanizovanih jedinica Egipta u ratu 1967. i 1973, te osobito u iransko-iračkom i avganistanskom ratu). No, naša tvrdnja u ovom radu je da oklopno-mehanizovane jedinice nisu odigrale ulogu koja bi odgovarala njihovoj snazi, silini, brojnosti u organskom sastavu strana u sukobu (prema nekim podacima u izraelskoj armiji oklopno-mehanizovane jedinice su iznosile i do 75 odsto svih snaga), a naročito ne očekivanja i nadanja koja su u njih i njihovu moć polagali stratezi zaraćenih strana. Razlozi su brojni, a ovde će se razmotriti samo oni

za koje smatramo da su presudno uticali da oklopno-mehanizovane jedinice u osnovi ne ostvare očekivanu doktrinarnu ulogu.

a) *Doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u lokalnim ratovima*

Implicite u naslovu ovoga pitanja sadržan je stav da je ostvarivanje noseće uloge oklopno-mehanizovanih snaga u lokalnim ratovima zavisilo od doktrine po kojoj su one bile angažovane i po čijim su načelima te snage djelovale. I nadalje, u svim tim ratovima u kojima doktrina upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga nije bila usklađena sa osnovnim karakteristikama tih snaga i oklopnih sredstava kao borbenih sistema, oklopno-mehanizovane snage se nisu iskazivale niti potvrdile kao nosioci borbenih dejstava. I obrnuto, logički i metodološki bi bilo ispravno da ovaj stav ilustrujemo primerima neuspešne, odnosno uspešne primene doktrine.

Valja istaći da se u većini vojnih publikacija koje se bave proučavanjem iskustava ih novijih lokalnih ratova iračko-iranski rat navodi kao eklatantan primer neadekvatnog izbora doktrine upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga, što je uslovalo da te snage i ne budu osnovni nosilac manevra i udara. Tako, na primer, u jednom američkom časopisu piše: »Iransko-iračko iskustvo izgleda da jasno pokazuje da je vreme krupnih tenkovskih bitaka, kao ključnog elementa napadnih dejstava na zemlji, na izmaku.«³ Tom i sličnim zaključcima relativno su teška osporavanja jer je taj rat zaista pokazao da tenkovi i ostala oklopna borbeno sredstva nisu ispoljila ona svojstva za koja su u oružanoj borbi namenjena. Međutim, neke neosporne činjenice na pojedinačnim primerima ne mogu biti generalizovane, čak ni u formi hipoteze.

Potrebno je, naime, razmotriti sve moguće relevantne razloge i uzroke takvog ishoda. Pre svega mora se postaviti pitanje da li je u tom ratu na obe strane bila razrađena adekvatna vojna doktrina koja bi odgovarala uslovima

³ Lt. Col. Frank E. Owens i Ronedra K. Mukherjee, *Pouke iz iračko-iranskog rata* (Lesson of the «Postscript War»), »Army« 33/1983, 8. August, str. 31–36.

upotrebe savremene ratne tehnologije i tehnike, pa i oklopno-mehanizovanih jedinica. Odgovor mora biti negativan.

Na iranskoj strani, nakon rušenja monarhije i uspostavljanja režima islamskog fundamentalizma došlo je do izrazitog raskoraka između doktrinarnih opredeljenja koji su važili u vreme vladavine šaha Reze Pahlavija i realnog socijalnog i materijalnog stanja u kome su se nakon revolucije našle iranske oružane snage. Naime, važeća doktrina je pretpostavljala visoku tehniku i tehnologiju, ali koja je jedino efikasna uz odgovarajući komandno-rukovodeći kadar, a to je dobrim delom bilo razbijeno, pa je otuda prirodan zaključak da doktrina koja je utemeljena na zapadnoj vojnoj teoriji koja se zasniva na moći oružja i tehnike ne bude primerena novonastalom stanju. Jer, sve što je Šah decenijama činio u izgradnji i jačanju vojne moći Irana razgrađeno je ili srušeno u vreme tzv. revolucije pod vođstvom Homeinija. Ceo komandni kadar koji je bio veran Šahu, od Generalštaba do starešina srednjeg, pa i nižeg nivoa komandovanja, bio je likvidiran, uhapšen, nasilno penzionisan ili na neki drugi način uklonjen iz aktivne službe. Ostala je samo masa moderne tehnike i naoružanja, ali gotovo vez obučenog ljudstva za njeno korišćenje i upravljanje.

Iračani su procenili da je takvo stanje u redovima iranske armije, a naročito u njenom vrhu, uslovilo raspad u sistemu rukovođenja i komandovanja oružanim snagama. Usled nekih nerešenih teritorijalnih pitanja na granici sa Iranom, kao i zbog straha da se »islamska revolucija« ne proširi na prostor Iraka i dalje, nakon pograničnih čarki sledi odluka da se ti problemi reše radikalnim vojnim sredstvima u formi munjevitog rata. Pošto je i iračka strana raspolagala modernom tehnikom i naoružanjem, a naročito oklopno-mehanizovanim jedinicama, sledi odluka o koncentraciji oklopnih snaga kao glavnog nosioca borbenih dejstava na odabranim ofanzivnim pravcima.

U početnom periodu rata, naročito tokom prvih 72 sata, prodor oklopno-mehanizovanih jedinica je dao spektakularne rezultate. Takozvano »tenkovsko ludilo« delovalo je euforično u redovima iračkih vojnih stratega. Ali u meri

u kojoj su slavljene prvi ratni uspjesi Iraka, u istoj meri je buđena nacionalna samosvest Homeiniju fanatično odanih Iranaca, da se svim sredstvima suprotstave iračkim napadima koji su ugrozili ciljeve »islamske revolucije« i doveli u pitanje državni suverenitet i teritorijalni integritet. Na te elemente iračko rukovođenje nije računalo, a oni su imali presudnu ulogu na dalji tok dejstava i upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica.

Pokazalo se da početni taktičko-operativni prodori oklopnih jedinica Iraka na četiri odvojena pravca nisu bili usklađeni niti u dovoljnoj meri podržani i praćeni dejstvima združenih rodova kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva, a posebno mehanizovanih jedinica i helikoptera. Iračko vojno rukovođstvo je nastojalo da maksimalno sačuva od preteranih gubitaka ljudstvo pešadije i ostalih rodova i službi kopnene vojske, pa je sav teret »prevaljen na leđa« oklopnih snaga koje nisu bile u mogućnosti da eksploatišu početne uspehe. Uz to, na iračkoj strani nisu dovoljno procenjene protivoklopne mogućnosti iranskih jedinica.

Strategijske procene vrhovnog komandovanja iračkih oružanih snaga zapostavile su činjenicu da su osnovne jedinice kopnene vojske Irana, a naročito pešadije nivoa bataljona i četa, ne samo dobro naoružane i osposobljene za protivoklopnu borbu, već i spremne da uz najveće žrtve stanu na put oklopnim snagama Iraka. Masom ljudskih talasa, vođenih fanatičnim primerima islamskih gardista, pešadijske jedinice naoružane ručnim bacačima i protivtenkovskim raketama, zaustavile su oklopnu ofanzivu Iračana. Svest da se gine u ime velikog Ajatolaha i žrtvuje prolazni zemaljski život za večnost koju će Alah podariti, Iranci su živu silu, uz neviđene žrtve, suprotstavili oklopu, čime je rat dobio novu formu, a borbena dejstva poprimila pozicioni karakter. U daljem toku rata, oklopno-mehanizovane jedinice na obe strane prestale su da budu glavni nosioci dejstava i faktor aktivnosti na bojištu.

Čitav tok rata pokazao je da su oklopno-mehanizovani sastavi, pre svega na strani Iraka, a u nekim fazama rata i na drugoj strani, upotrebljavani po doktrinarnim načelima koja su važila za prvi svetski rat i da su izostale neke presudne pretpostavke koje omogućavaju punu afirmaciju

oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima: (1) adekvatno grupisanje glavnih snaga na pažljivo izabranim pravcima napada i na užem frontu, radi što bržeg ostvarivanja dubokih prodora u dubinu strategijskog i operativnog rasporeda protivnika i stvaranja uslova za obuhvate i obilazak snaga branioca i njihovo početno razbijanje i uništavanje, uz održavanje visokog tempa nastupanja; (2) obezbeđenje bokova i puno sadejstvo sa pešadijskim i raketnim jedinicama, lovačko-bombarderskom avijacijom i helikopterskim desantima; (3) besprekorno i pravovremeno materijalno-tehničko obezbeđenje i snabdevenost gorivom i municijom u svim fazama borbe; (4) iznenađenje, kako po vremenu i prostoru, tako i po veličini snaga i načinu njihove upotrebe.

Slična ili identična iskustva i saznanja mogu se uočiti i na primerima iskustava iz vojne intervencije SSSR-a u Avganistanu. Poput početnih prodora iračkih oklopnih jedinica u ratu sa Iranom, sovjetske oklopne i mehanizovane jedinice su upotrebljene po klišeju vojnih intervencija, uz njihovo masovno korišćenje za munjevite prodore i politiku »svršenog čina«. Ali, tu je i sovjetsko političko, pa i vojno rukovodstvo pogrešilo, kako u procenama tako i u odlukama.

U daljim direktnim sukobima sa ustaničkim snagama, bez obzira na masovnost i jačinu oklopno-mehanizovanih jedinica, izostali su očekivani rezultati. Istina, avganistanske ustaničke snage su potisnute sa komunikacijskih pravaca na teže prohodno zemljište, ali se u suštini željeni ciljevi intervencionističkih snaga nisu mogli ostvariti, jer ustanak ne samo da nije bio ugušen već je na nekim delovima teritorije postao još žilaviji. Gubici sovjetske armije u oklopno-mehanizovanim jedinicama bili su veliki i znatno su nadilazili ostvarene efekte.

Nakon preispitivanja tih neuspeha Sovjeti su zaključili da je upotreba oklopno-mehanizovanih jedinica bila neadekvatna, pa su tražena nova rešenja. Pristupilo se angažovanju manjih kombinovanih sastava na dobro odabranim pravcima i u tešnjem sadejstvu sa odgovarajućim helikopterskim desantima (najčešće jačine čete), uz snažnu podršku avijacije i artiljerijsko-raketnih jedinica, što je dalo odgova-

rajuće rezultate, ali bez spektakularnih uspeha. Konačno, i činjenica da su se sovjetske snage povukle iz Avganistana – istina nakon obimnih diplomatskih poteza – dovoljno govori o neadekvatnim rešenjima u korišćenju oklopno-mehanizovanih jedinica kao nosilaca borbenih dejstava u toj intervenciji.

Kada je reč o doktrini kao jednom od ključnih negativnih momenata uspešne upotrebe oklopno-mehanizovanih snaga u novijim lokalnim ratovima, valja imati na umu nekoliko činjenica: (1) prošlo je vreme velikih tenkovskih bitaka kao rešavajućih sudara od kojih zavisi ishod rata u celini ili pojedinih njegovih faza ili etapa; (2) tenkovi, makar koliko bili superiorno borbena i manevarsko sredstvo na kopnenom delu ratišta, ne mogu sami i bez obilate i usaglašene podrške drugih sistema i snaga da uspešno izvrše zadatke u savremenim bojevima i operacijama. Tu se, pre svega, misli na spregu i tesno sadejstvo i združivanje svih rodova i službi kopnene vojske sa oklopno-mehanizovanim sastavima, kako bi ovi mogli nesmetano da izvršavaju svoj osnovni zadatak, a to je brzi proboj u dubinu protivnika, eksploatacija toga proboja, a zatim što snažniji udar po osnovnim elementima neprijateljevog operativnog rasporeda. Pored združivanja, kao imperativnog principa savremene funkcionalne vojne organizacije u borbenim dejstvima, nameće se i novi princip koji je plod ubrzanog tehničko-tehnološkog razvoja i opremanja savremenih oružanih snaga. Nesumnjivo, to je princip međusobnog tesnog sadejstva oklopno-mehanizovanih jedinica sa dejstvima ratnog vazduhoplovstva u njihovoj vatrenoj podršci i protivvazdušnoj zaštiti, te osobito sa dejstvima borbenih helikoptera. Borbeni helikopteri se pojavljuju u višestrukoj ulozi: kao sredstvo manevra i vatrene podrške, kao sredstvo protivoklopne borbe i kao sredstvo koje prenosi i podržava helikopterske desante taktičkog nivoa koji su namenjeni za osvajanje i držanje raznih objekata i čvorišta na saobraćajnicima, i koji uzimaju aktivnog učešća u uništenju, razbijanju i vezivanju protivoklopni snaga i sistema na pravcima nastupanja oklopno-mehanizovanih jedinica; (3) najefikasniji način upotrebe oklopno-mehanizovanih jedinica u odbrambenim borbenim dejstvima jeste za aktivna dejstva,

odnosno za protivnapade i protivudare koji imaju veliko moralno-psihološko i materijalno dejstvo na sopstvene jedinice i javno mnjenje. Upotreba tenkova kao ukopanih vatrenih tačaka u statičnom odbrambenom borbenom poretku je bilo ravno »samoubistvu« tenkova;(4) u strukturi oklopno-mehanizovanih jedinica mora biti izbalansirana njihova oklopna i mehanizovana komponenta, tako da se mogu međusobno pratiti u borbenim dejstvima i dejstvovati komplementarno i usklađeno. U ratovima gde toga sklada nije bilo, tj. gde je praćenje tenkova svedeno na pešadijske sastave dolazilo je do kidanja kontinuiteta dejstava, protivoklopna vatra neprijatelja je bivala mnogo efikasnija i, u osnovi, nadmoćnija ofanzivnoj doktrini dejstava oklopnih snaga, pa shodno tome ni oklopno-mehanizovane jedinice nisu mogle postizati one efekte koji se od njih s pravom očekuju.

b) *Obučenost i osposobljenost vojničkog i starešinskog sastava kao limitirajući faktor uspešnosti dejstava oklopno-mehanizovanih jedinica*

Poznato je da su obuka i obučenost bitni pokazatelji borbene moći svake jedinice. Kada se radi o jedinicama i snagama koje su u visokom procentu zasićene tehničko-tehnološkim činionicima i elementima, a oklopno-mehanizovane jedinice nesumnjivo spadaju u tu kategoriju snaga, obučenost i osposobljenost još više dolazi do izražaja. Uostalom, na značaj ovog faktora vrlo uverljivo ukazuju brojna iskustva iz ranije navedenih lokalnih ratova. Na primeru Izraela i ratova koje je on vodio to je i najjednostavnije ilustrovati. Poznata je činjenica da su Izraelci u ratovima protiv Arapa imali tenkove koji su bili sličnih ili čak slabijih borbenih i manevarskih karakteristika od protivnikovih, ali su i pored toga gotovo redovno izlazili kao pobednici iz svih njihovih međusobnih sukoba. Osnovna prednost koju su Izraelci imali nad Arapima u tim sukobima je visok stepen obučenosti, osposobljenosti i motivisanosti boračkog sastava. Takođe, naviknutost vojnika – članova posade tenka, na uslove rada i boravka u tom skućenom prostoru jeste

značajan faktor u obučenosti, odnosno osposobljenosti za borbu i ukupnu efikasnost tenka kao borbenog sistema i celih oklopno-mehanizovanih jedinica. Tom momentu Izraelci su oduvek poklanjali izuzetnu pažnju, što se ne bi moglo reći za njihove protivnike, ili barem ne u onoj meri u kojoj to važi za Izrael.

Kada je reč o značaju obučenosti za ukupnu efikasnost oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima, prevashodno se ima u vidu njihova vatrena obučenost. Jer, obučavanje u brzom i preciznom dejstvu naoružanjem oklopno-mehanizovanih jedinica, i to prvenstveno iz pokreta i noću, je veoma složen problem. Da bi se to prevazišlo neophodno je rešiti pitanje broja, karaktera i kvaliteta vežbi i bojnih gađanja koja treba izvršiti u okviru ciklusa obučavanja oklopno-mehanizovanih jedinica svih nivoa organizovanja. Navedeni i drugi problemi obuke oklopno-mehanizovanih jedinica nameću potrebu preispitivanja nastavnih planova i programa obuke ovih jedinica i njihovih delova, eventualnog produžavanja pojedinih faza njihovog obučavanja, ali, razume se, u granicama trajanja obaveze služenja vojnog roka, češćeg kondicioniranja najfrequentnijih radnji i postupaka koje posade obavljaju u borbenim dejstvima, sve do uvođenja profesionalizacije za pojedine članove posade tenka, što svakako ne može biti razmatrano izvan kompleksne politike koncipiranja i izgradnje oružanih snaga, pre svega njihovog mirnodopskog dela.

Ne manje značajan problem obuke i vaspitanja i ukupnog osposobljavanja oklopno-mehanizovanih jedinica je intenziviranje vojnostručne obuke starešina i komandi radi njihovog uvežbavanja za efikasno rukovođenje i komandovanje jedinicama i sastavima u borbenim dejstvima. Tu je neophodno stalno razbijati šablonizam, razvijati samoinicijativu i spremnost za primenu raznovrsnih oblika manevra na bojištu, eliminisati strah od nevidljivih sistema protivoklopne borbe i od kidanja fizičke veze sa pretpostavljenim, što znači da se starešine moraju osposobljavati da efikasno rukovode i komanduju jedinicama van neposrednog uticaja pretpostavljene komande i u uslovima okruženja, da uspostavljaju narušeno sadejstvo sa jedinicama i sistemima za

podršku i da to uspostavljeno sadejstvo održavaju i u svemu tome masovno i efikasno koriste informatičku tehnologiju i moderne sisteme upravljanja.

c) *Logistička podrška kao faktor efikasnosti oklopno-mehanizovanih jedinica*

Oklopno-mehanizovane jedinice kao izrazito tehnički rod vojske odlikuju se visokim organskim sastavom, tj. udeo tehnike i tehnologije visoke klase i u organizaciji i u formaciji je znatno iznad čisto ljudskog sastava. Za efikasnu upotrebu oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima ta činjenica je imala više značenja: (1) podrazumevala je visok stepen trošenja resursa i materijala, pre svega pogonskog goriva i drugih sredstava za tekuće održavanje; (2) visok stepen habanja, havarija i oštećenja tehnike nametalo je potrebu stalnog znavljanja sklopova i snabdevanja rezervnim delovima; (3) trošenje velike količine municije nametalo je potrebu transportu da neprekidno prati duboke prodore oklopno-mehanizovanih jedinica kroz operativni raspored protivnika, itd.

Već iz ovih nedovoljno obrazloženih podataka može se uočiti da se u okviru logističke podrške, po značaju, izdvaja nekoliko problema i to: prevoženje municije i pogonskog materijala, dotur rezervnih delova i sklopova i njihova zamena za vreme trajanja borbenih dejstava i, napokon, obezbeđenje pokreta i manevra oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim porecima (rasporedu) za vreme trajanja borbenih dejstava, kako na putevima tako i van puteva, i po težem i ispresecanom zemljištu, uz postojanje velikog broja prirodnih i veštačkih prepreka nastalih u procesu pripreme odbrane branioca ili rušenja i dejstvima ubojnim sredstvima u toku trajanja borbenih dejstava. Prostor i vreme ne omogućavaju detaljnije elaboriranje ovih problema i njihovo praćenje i vezivanje za iskustva iz pojedinih novijih lokalnih ratova, ali se i bez toga može zaključiti da je uspešna bila samo ona strana u sukobu koja je bila u stanju da uspešnije reši navedene probleme i pitanja sistema logističke podrške borbenih dejstava.

Nekoliko zaključnih napomena

Sumirajući izlaganje oko osnovne hipoteze date na početku ovog napisa da *oklopno-mehanizovane jedinice u novijim lokalnim ratovima nisu ostvarile onu vodeću ulogu koju bi s obzirom na karakteristike tih snaga od njih bilo realno očekivati*, mogu se izvesti ovih nekoliko zaključnih napomena.

— Maksimalna motivisanost boračkog i starešinskog sastava i vrhunska obučenost je nedostajala onim zaraćenim stranama čije oklopno-mehanizovane jedinice nisu bile oslonac ofanzivnih borbenih dejstava i glavno sredstvo za ostvarivanje ofanzivnih strategijskih ciljeva. Time se po ko zna koji put potvrdilo načelo, koje je u ratovodstvu i ratnoj veštini odavno prihvaćeno — da je ljudski faktor odlučujući faktor rata i oružane borbe, pogotovo kada se radi o narodnooslobodilačkom ili odbrambenom ratu, dakle pravednom ratu u kojem se brani vlastito slobodarstvo i integritet. No, ljudski faktor u rečenom smislu bio je odlučujući i kada je reč o tzv. nepravednim ratovima, jer je i u njima neophodno na nekim vrednostima i interesima motivisati ljudstvo za borbu i vrhunski ga obučiti da uspešno ratuje na nepoznatom prostoru i na tuđoj teritoriji.

— Jedan od presudnih momenata uspešnog dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica i sastava je izbor i realizacija odgovarajuće *doktrine upotrebe* snaga. To implicira ove osnovne principe: (1) grupisanje jačih oklopno-mehanizovanih snaga na manjem prostoru može se vršiti samo za određeno vreme i uz punu zaštitu tih grupacija od napada iz vazduha; (2) združivanje ostalih rodova sa oklopno-mehanizovanim jedinicama, te puna uravnoteženost oklopnih i mehanizovanih delova (u okviru jedinstvenih oklopno-mehanizovanih sastava) mora se postići na što nižim nivoima združivanja snaga, kako bi se omogućilo međusobno praćenje i pothranjivanje, tj. podrška različitih rodova i snaga, i kako bi se obezbedila puna autonomija snaga i dejstava za duže vreme; (3) upotreba oklopno-mehanizovanih jedinica mora biti podržana i u vrlo tesnom i dobro organizovanom sadejstvu sa raketno-avijacijskim, helikopterskim i drugim snagama protivavionske odbrane, protivoklopne borbe i

protivdesantne borbe; (4) noćna dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica mogu biti više primenjivana, jer to omogućuju savremeni sistemi osmatranja, upravljanja vatrom i komandovanja, čime njihova uloga u borbenim dejstvima u tzv. nepovoljnim uslovima dobija nove podsticaje. Naime, oklopno-mehanizovane jedinice opremljene su odgovarajućim sredstvima i sistemima za savlađivanje veštačkih i prirodnih prepreka, za dejstvo po teškom terenu i u nepovoljnim prostornovremenskim uslovima. S tim u vezi, dejstva oklopno-mehanizovanih jedinica u tim uslovima neophodno je sagledavati u drugačijem svetlu nego do sada, i u ovim jedinicama u okrivu procena treba računati sa većim mogućnostima nego što je to do sada činjeno, kako u našim tako i u stranim operativno-taktičkim studijama i analizama.

— Logistička podrška oklopno-mehanizovanih jedinica u borbenim dejstvima je uslov bez kojeg apsolutno nije moguće očekivati nikakav rezultat dejstva ovih snaga, gledano u kontinuitetu i na duži rok. Veliki značaj logističke podrške ovih snaga nije posledica niti zahtev samo visokog organskog sastava i intenziteta borbenih dejstava u savremenom ratu, što je inače opšteprihvaćena činjenica u savremenoj vojnoj teoriji, već je prevashodno posledica tehničko-tehnoloških karakteristika materijalno-tehničkog faktora, kao sastavnog dela organizacije i formacije oklopno-mehanizovanih jedinica i, na osnovu toga, velikih količina materijalnih sredstava, koje one troše u borbenim dejstvima i, istovremeno, veoma visokog stepena trošenja resursa tih snaga.

Na kraju ovih razmišljanja o ulozi oklopno-mehanizovanih jedinica u savremenim borbenim dejstvima, može se zaključiti da nešto skromnija uloga tih snaga u ostvarivanju strateških zamisli zaraćenih strana u nekim novijim lokalnim ratovima nije potvrda onog poznatog stava generala Ružerona izrečenog nakon završetka rata u Koreji, a to je da je u sudaru sa avijacijom tenku kao borbenom sistemu »odzvono«. Naprotiv, tenk i sa njim u sprezi transporter, i dalje ostaje nezamenljivo borbeno sredstvo, a oklopno-mehanizovane jedinice organizovane i osposobljene na tim osnovama ničim neosporeni nosilac borbenih dejstava na kopnenom

delu ratišta. Razume se, uz ostvarivanje brojnih pretpostavki i uslova, od kojih su neki analizirani na prethodnim stranicama.

S U M M A R Y

THE ROLE OF ARMOURED-MECHANIZED FORCES IN MODERN COMBAT OPERATIONS

The author discusses the fact that in the recent local wars the armoured-mechanized forces did not play a leading role that could be realistically expected in view of the characteristics of these forces.

The belligerent sides lacked the necessary level of motivation and the top level of training of soldiers and military leaders, which once again confirms the fact that the human factor plays a decisive role in war and the armed struggle. A significant component of success in operations carried out by the armoured-mechanized forces is also the adoption and realization of an adequate doctrine for use of forces, as well as an adequate logistical support. When continuity and long-termed planning are concerned without the latter no result of combat operations of the armoured-mechanized forces can be expected.

R É S U M É

LE ROLE DES FORCES BLINDEES-MECANISEES DANS LES ACTIONS DE COMBAT CONEMPORAINES

Dans le présent article on traite de la thèse que les forces blindées-mécanisées dans les guerres locales à l'époque moderne n'ont pas réalisé leur rôle qui est pourtant décisif et auquel elles devraient réellement répondre étant donné leurs caractéristiques.

Les effectifs complets des forces belligérantes manquaient de motivation maximale et d'entraînement de pointe, ce qui confirme une fois de plus que le facteur humain est l'élément décisif de la guerre et de la lutte armée. De même, une composante importante de l'action efficace des forces blindées-mécanisées est à voir dans le choix et dans la réalisation de la doctrine adéquate de l'emploi des forces, ainsi que dans le soutien logistique correspondant, sans lequel on ne peut s'attendre à aucun résultat de l'action des forces blindées-mécanisées dans une optique continue et à long terme.

РЕЗЮМЕ

РОЛЬ БРОНЕ-МЕХАНИЗИРОВАННЫХ СИЛ В СОВРЕМЕННЫХ
БОЕВЫХ ДЕЙСТВИЯХ

В статье рассматривается тезис о том, что бронемеханизированные силы в новейших локальных войнах не осуществили ведущей роли, что, учитывая характеристики этих сил, реально от них ожидалось.

Воюющим сторонам не хватало максимальной мотоподготовки и высшей подготовленности рядового и офицерского составов, что еще раз подтвердило, что человеческий фактор является решающим фактором войны и вооруженной борьбы. Важным компонентом успешного действия бронемеханизированных сил является и выбор и реализация соответствующей доктрины использования сил, а также адекватная тыловая поддержка, без которой нельзя ожидать любых результатов действия бронемеханизированных войск, если смотреть в непрерывности и на более продолжительный срок.

Problemi finansiranja Jugoslovenske narodne armije u novim privredno-reformskim uslovima

Potpukovnik dr *NIKOLA PETROVIĆ*

U članku se razmatraju aktuelna pitanja finansiranja Jugoslovenske narodne armije sa stanovišta najnovijih promena u privrednom sistemu zemlje. Kako se sredstva za te potrebe obezbeđuju u budžetu federacije, to je i logično zaključiti da JNA, u pogledu mogućnosti obezbeđenja novčanih sredstava, deli sudbinu ne samo privrede, već i svih korisnika sredstava u budžetu federacije. Zato autor najpre ukazuje na mogućnosti pokrivanja deficita saveznog budžeta koje se nude uvođenjem tržišta hartija od vrednosti. U tom smislu, istaknuti su neki činioци koji, u sadašnjim uslovima privrednog razvoja Jugoslavije, sputavaju bržu afirmaciju tog tržišta. Potom, polazeći od činjenice da se zbog neizvesnosti prodaje vrednosnih papira može dovesti u pitanje realizacija armijskih zadataka, pa i bezbednost zemlje, autor ukazuje na neprihvatljivost takvog načina obezbeđenja novčanih sredstava za potrebe JNA. Da bi se obezbedila stabilnost finansiranja Armije, ističe se potreba dosledne primene Amandmana 38 Ustava SFRJ.

U nastavku teksta, u najkraćem su razmotrene slabe strane sadašnjeg načina finansiranja JNA i, u tom pogledu, izloženo je autorovo viđenje pravaca mogućih promena.

Sistem finansiranja društvene (opšte i zajedničke) potrošnje nosi pečat političkog i društvenog sistema zemlje. Tom vrstom potrošnje realizuju se najšire shvaćene potrebe, čiji je konačni korisnik društvo u celini.

Od posebnog je značaja razmatranje sfere opšte potrošnje (potrošnje društveno-političkih zajednica) i, još preciznije, potrošnje sredstava na nivou federacije. To su rashodi koji se čine u interesu zemlje u celini, pa se i sredstva za njihovo finansiranje obezbeđuju sa teritorije cele Jugoslavije.

Za realizaciju obaveza iz delokruga svoje nadležnosti, federacija stiče pravo (prema čl. 279 Ustava SFRJ) na sopstvene izvore prihoda, čija se visina — kao i rashodi — utvrđuje i iskazuje u njenom budžetu. Te osnovne funkcije i potrebe, koje se jedinstveno obezbeđuju za zemlju u celini, odnose¹ se na: (1) finansiranje JNA i drugih potreba odbrane,

¹ Zakon o finansiranju federacije »Službeni list SFRJ«, broj 15/77. čl. 12.

(2) rad organa federacije, (3) dopunsko finansiranje društvenih i drugih službi u privredno nerazvijenim republikama i pokrajinama, (4) ostvarivanje osnovnih prava boraca, ratnih vojnih invalida i porodica palih boraca, (5) dopunsko finansiranje penzijskog i invalidskog osiguranja vojnih osiguranika i njihovih porodica, (6) obrazovanje potrebnih robnih i finansijskih rezervi na nivou federacije, (7) izvršavanje obaveza po međunarodnim ugovorima, sporazumima i konvencijama, (8) unapređenje saradnje sa zemljama u razvoju i druge zajedničke potrebe koje se ostvaruju u federaciji.

Finansiranje navedenih funkcija i obaveza, federacija ostvaruje sredstvima iz:

a) izvornih prihoda: carine i druge carinske dažbine i takse; savezne takse; deo osnovnog poreza na promet proizvoda; prihodi koji se ostvaruju na osnovu posebnih saveznih zakona i prihodi koje svojom delatnošću ostvaruju organi i organizacije federacije;

b) doprinosa republika i autonomnih pokrajina² koji se utvrđuju srazmerno učešću federalnih jedinica u društvenom proizvodu ukupne privrede Jugoslavije.

Značajno je razmotriti načine rešavanja problema manjka sredstava federacije (u odnosu na izvorne prihode), kada se srećemo sa budžetskim deficitom.³

Dosadašnji deficit federacije bio je uzrokovan, pre svega, neredovnim plaćanjem poreza i carina u korist sredstava savezne države. Sve korisnike budžeta federacija je obavezna da obezbeđuje sredstvima prema proporcijama

² Tim doprinosima kod nas se pokriva razlika između iznosa izvornih prihoda i rashoda u budžetu federacije.

³ Logika tretiranja viška rashoda nad prihodima kao budžetski deficit potrebna je zato što se želi da se sva pa i izdvajanja za društvene potrebe zasnivaju na objektivnim mogućnostima privrede. Želi se, dakle, prevazići dosadašnja praksa da se za ove potrebe zahvata pre nego što je ostvaren dohodak, s jedne strane, i da bi se obezbedila rigoroznija kontrola u trošenju društvenih sredstava, s druge strane. Cilj je ne samo rasterećenje privrede, već i racionalno trošenje budžetskih sredstava. Inače, budžetski deficit federacije u našoj zemlji je redovna pojava, kao što je i njegovo pokrivanje iz emisije redovna pojava. Na to ukazuje i S. Komazec u delu *Monetarna finansijska ekonomija*, »Štampa«, Šibenik, 1981, str. 294. Inače, kod nas, »federacija na posredan način priznaje postojanje budžetskog deficita. Jer u nedostatku redovnih budžetskih prihoda za pokriće rashoda u igru je ubacila hartije od vrednosti kao izvor obezbeđivanja sredstava«. Videti: *Budžet – Stednja na privredi*, »Ekonomska politika« od 23. oktobra 1989. god.

utvrđenim u godišnjim rezolucijama i društvenim planovima razvoja zemlje. Naravno, ne može se kruto istrajavati na stečenim pravima, a pogotovo se to ne može činiti u uslovima pogoršavanja efikasnosti privrede, kao i u situaciji koja zahteva pomeranje učešća pojedinih korisnika u raspodeli budžetskih sredstava. Takve izmene su nužne zbog negativnih posledica koje dolaze sa jednakim tretmanom svih budžetskih stavki u raspodeli sredstava savezne kase. Ističemo da i u okviru budžeta budžetske stavke nekih korisnika sredstava mogu imati deficitaran saldo (kao što može biti i korisnika sa suficitnim ili uravnoteženim saldom).

Servisiranje (pokrivanje) deficita budžeta federacije može se ostvarivati: (1) zarađenim, »zdravim« novcem i/ili (2) nezarađenim, nerealnim novcem.

Svaka potrošnja, pa i ova, u dužem ili kraćem vremenskom roku mora biti pokrivena zarađenim novcem. U najvećem broju zemalja, trenutne potrebe opšte potrošnje se ne finansiraju isključivo iz ostvarene proizvodnje, već se, jednim delom, koriste i pozajmljena sredstva. Ipak, istekom predviđenog vremena, ona moraju biti vraćena ranijim vlasnicima. To znači da, bez obzira na odgađanje, svi rashodi države, u krajnjem, moraju biti pokriveni sredstvima iz dohotka privrede.

Pokrivanje budžetskog deficita »zdravim« novcem, ukoliko je u razmerama objektivnih mogućnosti društva (tj. ukoliko ne predstavlja preveliko opterećenje privredi), može biti prihvatljivo. Takvim servisiranjem deficita ne povećava se inflacija, a država dobija dopunska sredstva za realizaciju njenih vitalnih funkcija.

Bez obzira na spremnost podnošenja visokog finansijskog opterećenja, u periodu trajanja krize opravdano je pretpostaviti visok nivo limitiranosti dopunskih sredstava. Tada se smanjuje finansijska snaga privrede i stanovništva i, analogno tome, sužavaju se izvori sredstava za finansiranje i takvih potreba opšte potrošnje kao što je odbrana zemlje.

U tim izuzetno teškim vremenima, nepoštovanje graničnog (dopustivog) opterećenja nacionalnog dohotka na ime javnih rashoda može biti rizičan društveni potez. Problem pokrića budžetskog deficita federacija može rešiti

pozajmicama iz emisije Narodne banke Jugoslavije (deficitarno finansiranje budžeta). Naime, ukoliko budžetski deficit rezultira iz neočekivanih padova i sezonskih fluktuacija u naplati poreza, države — vlade pribegavaju ekspanziji novčane mase, posebno kada se radi o premošćavanju razlika između prihoda i rashoda onih delatnosti čije se potrebe (makar u kraćem vremenskom periodu) ne mogu vezivati isključivo za trenutne mogućnosti društva. Tako se u našem Zakonu⁴ o izmenama Zakona o finansiranju federacije (čl. 2) ističe: »Radi premošćavanja vremenske neusklađenosti između pritanja prihoda i izvršavanja rashoda budžeta federacije, federacija se može kratkoročno zaduživati kod Narodne banke Jugoslavije i drugih banaka do visine ostvarenih prihoda od carina i drugih uvoznih dažbina i taksa u budžetu federacije u prethodnoj godini, i u okviru utvrđene kreditno-monetarne politike za tekuću godinu«. Osim unutrašnjeg, federacija se za finansiranje sopstvenih potreba može zadužiti i kod inostranih banaka.

Ako se rešenje problema budžetskog deficita nalazi zaduživanjem države kod centralne emisije ustanove, onda se radi o monetizaciji budžetskog deficita. Značaj države u postupku monetizacije deficita svog budžeta, kao mogućnosti za povećanje javnih prihoda do nivoa javnih rashoda, u direktnoj je vezi sa ustavnom obavezom federacije (čl. 281 Ustava SFRJ).

Novac dobijen direktnim finansiranjem, odnosno finansiranjem iz primarne emisije novca, i inostrana sredstva ne predstavljaju »zdrav« novac, jer se povećanje nominalnog iznosa budžetskih sredstava (a onda i javnog duga savezne države) ne temelji na realnom rastu proizvodnje. Pokrivanje federalnog manjka tim putem, već samim tim što nije praćeno i adekvatnim porastom robne ponude na tržištu, ima za posledicu porast inflacije. Zato je takav način pokrivanja budžetskog deficita najmanje poželjan, ali ponekad je i jedino moguće.

U raspodeli javnih prihoda, tj. korišćenju budžetskih sredstava, prvenstveno onih koja su ostvarena povećanjem javnog duga (iz emisije novca i stranih kredita), potrebno

⁴ »Službeni list SFRJ«, br. 60/1989.

je imati unapred opredeljen načelan stav društva. Ovo tim pre što je takav način pokrivanja razlike rashoda i prihoda dvostran transfer. Njime se federacija obavezuje da prikupljena novčana sredstva (s ciljem likvidacije pomenutog manjka) vrati uz odgovarajuću kamatu. Na osnovu takve obaveze prema svima onima koji su učestvovali u ovom poslu nastaje javni (državni) dug.

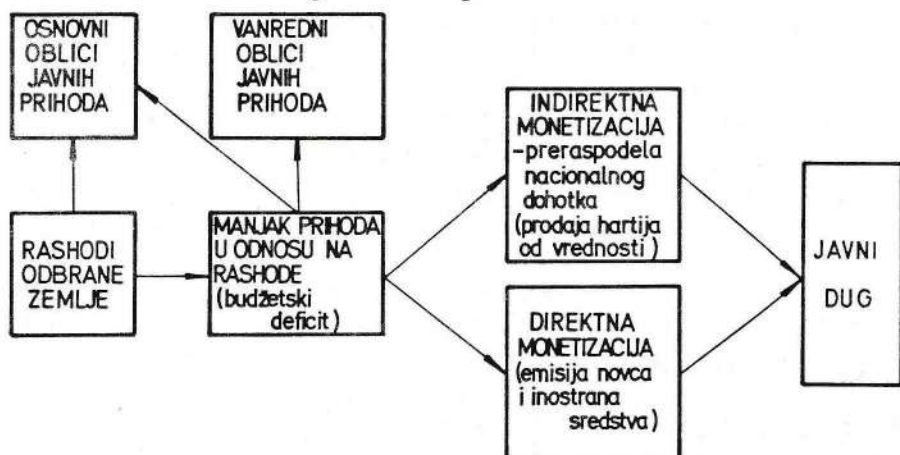
Kako nam se javni dug predstavlja kao rashod države u trenutku dospeća zajmova, mora se voditi računa da se tako prikupljena sredstva investiciono angažuju u proizvodnju koja će biti dohodovno rentabilna.

Neophodna je obazrivost u pokrivanju budžetskog deficita sa bilo kojim oblikom prihoda, a posebno u slučaju direktne monetizacije saveznog manjka. Ipak, mora se ići i na takav način novčanog pokrića bez obzira na neke negativne posledice njegove primene. Primera radi, može se doći u situaciju da se dinamikom priliva sredstava u datom trenutku ne obezbeđuju sredstva u obimu dovoljnom za podmirenje konkretnih i neodložnih potreba. Tada će država morati hitno da interveniše tako što će se direktno zadužiti kod centralne banke, makar i po cenu da će pokriće deficita putem ekspanzije novčane mase sasvim sigurno voditi porastu inflacije i privrednoj nestabilnosti. Dakle, ekonomski efekti emisije novca, zakratko, gube na značaju pred očekivanim efektima jačanja odbrane u slučaju povećanja opasnosti po bezbednost ili neposredne ugroženosti teritorijalnog integriteta zemlje.

Preraspodela nacionalnog dohotka jedno je od rešenja kojim federacija može krenuti u alimentiranju potreba koje se finansiraju sredstvima budžeta. Reč je o zajmu kao načinu pokrivanja budžetskog deficita, čije plasiranje država ostvaruje putem izdavanja hartija od vrednosti. Pomenuti način pokrivanja viška rashoda nad приходima, iako znači povećanje javnog duga federacije, čini se prihvatljivim, jer je reč o novcu koji je u posedu drugih subjekata. Ova operacija praktične koncentracije viška raspoloživih sredstava od pojedinih društvenih subjekata ka društveno-političkim zajednicama, kojima su, inače, ta sredstva potrebna, iznuđena je nemogućnošću privrede da finansira potrebe zajednice. Ta preraspodela nacionalnog dohotka ima za cilj

novčano podržavanje federacije u realizaciji njenih ustavnih funkcija.

Mogućnosti pokrivanja budžetskog deficita jasno su istaknute sledećim grafičkim prikazom:

FINANSIRANJE BUDŽETSKOG DEFICITA PUTEM EMISIJE HARTIJA OD VREDNOSTI

Uslov za realizaciju zajma države jeste postojanje tržišta hartija od vrednosti — ukoliko se želi zadržati dobrovoljnost otkupa državnih obligacija. U daljem tekstu razmotrićemo pitanje prikupljanja novčanih sredstava prodajom vrednosnih papira kao potpuno novom načinu pokrivanja deficitarnog salda saveznog budžeta, koji promoviše nekoliko najnovijih sistemskih zakona kod nas, a koji se, inače, u razvijenim zemljama, već dugo primenjuje.

S tim u vezi, neophodno je ukazati na suštinu finansijskog tržišta, posebno se zadržavajući na objašnjenju funkcionisanja tržišta kapitala i predstavnika osnovnih grupa hartija od vrednosti.

Finansijsko tržište

Finansijsko tržište je skup odnosa ponude i tražnje hartija od vrednosti i deviza. U sastavne elemente finansijskog tržišta⁵ naše zemlje svrstavaju se:

⁵ Grupa autora, *Emisija hartija od vrednosti u funkciji razvoja*, »Institut za ekonomiku industrije«, Beograd, 1989.

1. Novčano tržište ili tržište dnevnog novca na kome raspoložive viškove novčanih sredstava jedne finansijske organizacije plasiraju drugim u formi kredita. U odnosima ponude i tražnje novca i kratkoročnih hartija od vrednosti, na ovom tržištu se formira bankarska kamata, koja predstavlja cenu korišćenja ustupljenog kapitala.

2. Devizno tržište na kome se vrši promet deviza, a cena po kojoj se valute međusobno razmenjuju predstavlja devizni kurs.

3. Tržište kapitala ili tržište hartija od vrednosti. Na njemu se u odnosima ponude i tražnje formira tržišna vrednost vrednosnih papira sa dugim periodom vraćanja. Naknada za korišćenje tako prikupljenih sredstava isplaćuje se u vidu kamate (za izdate obveznice) ili dividende (za emitovanje deonice-akcije).

Iskustava u pogledu funkcionisanja tržišta novca i deviznog tržišta već imamo,⁶ dok je tržište kapitala ili hartija od vrednosti u samom začetku organizovanja.

Razvoj tržišta kapitala (ili tržišta dugoročnih sredstava) povezan je sa mogućnošću preprodaje jednom kupljenih vrednosnih papira. Otuda, kada je reč o tržištu hartija od vrednosti, razlikujemo: (a) primarno (emisiono) tržište, na kome se eskontuju (kupuju) emitovane hartije od vrednosti; (b) sekundarno (prometno) tržište. Kupovina vrednosnih papira na primarnom tržištu (primarna kupovina) može se stimulisati ukoliko se njihovim imaočima omogućava da ih u svakom trenutku mogu reeskontovati (preprodavati) na tzv. sekundarnom (prometnom) tržištu.

Berza nije institucija primarnog tržišta, jer se na njoj ne mogu prodavati nove hartije od vrednosti. Razvoj sekundarnog tržišta vodi stvaranju berze, ali berzu ne treba poistovećivati sa tim tržištem. Ukoliko dođe do formiranja berze, onda ona postaje jedna od institucija sekundarnog tržišta — jer će se neke hartije od vrednosti i dalje prodavati preko šaltera banaka.⁷ Naime, na berzi se, kao državnoj

⁶ Do poznatih meničnih afera («Agrokomerc» i dr.) naše tržište novca je uspešno funkcionisalo.

⁷ »... ima preduzeća koja su mlada ili tek u osnivanju, a i njihovim papirima se može i treba trgovati. Na primer, poduzeće koje iskorištava neko novo tehničko dostignuće i treba mu kapital, ne može trgovati svojim papirima na burzi, ali može preko šaltera banke. To je međubankovno tržište. Ne ona najveća, ali mnoga dobra poduzeća

instituciji (ili privatnoj — tada podleže kontroli države), mogu pojaviti samo učesnici⁸ koji ispunjavaju određene uslove. To mogu biti, na primer, samo preduzeća koja (na bazi uvida u poslovne knjige) pokazuju visok nivo proizvodne efikasnosti. Takva preduzeća registruju emitovane hartije (uglavnom vlasničkog tipa — akcije) sa pravom trgovanja na berzi — ona postaju članovi berze. Tim putem žele se zaštititi poverioci od nesolventnih izdavaoca vrednosnih papira, kako bi se izbegle mnoge špekulacije iz prošlosti⁹ koje su mnoge bogataše preko noći dovodile u očaj.

Od daljeg razvoja privrede (kao efikasne, dinamične i sposobne za prilagođavanje zahtevima tržišta) i prevazilaženja dosadašnjih obrazaca u odnosima države i preduzeća u velikoj meri će zavisići početak rada berze u našoj zemlji. U sadašnjim uslovima, očigledno je da će stvaranje berze ići dosta teško.

Do početka rada berze, situacija je ista u pogledu prisustva prodavaca i potencijalnih kupaca dugoročnih hartija od vrednosti na sekundarnom tržištu. Najpre, te hartije (ta razliku od kratkoročnih) mogu se izdati samo uz pretходnu saglasnost odgovarajuće komisije Saveznog izvršnog veća¹⁰ (vodiće se i poseban registar izdatih odobrenja i

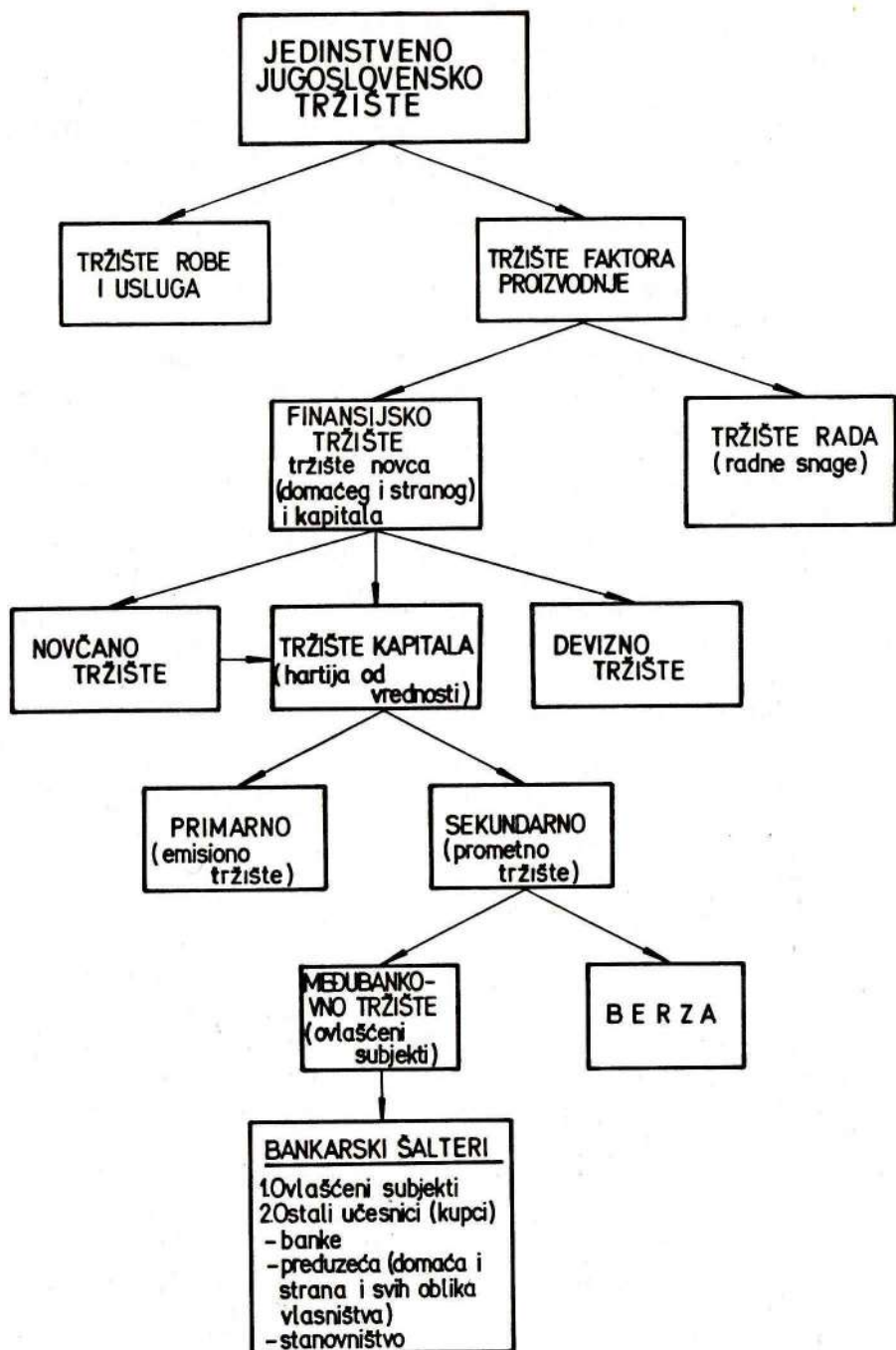
obraćaju se bankama kad žele plasirati deonice ili prodati svoje obveznice, a banke onda u krugu svoje klijentele nude te papire. U Americi kruže oko 53.000 vrednosnih papira, pretežno obveznica i, manjim dijelom, dionica. Od tih 53.000 papira na burzama se posluje sa 3.000, a 50.000 cirkulira na međubankarskom tržištu«. Videti: Dr Marijan Hanžeković, *Poslovanje na burzama vrijednosnih papira*, »Vesnik« (izdanje Investbanke — Beograd), april-maj 1989, str. 68.

⁸ Preduzeća — članovi berze imaju svog čoveka (brokera) koji za njih zaključuje poslove na berzanskim sastancima. Broker, kao specijalista za berzanske poslove, živi od provizije koju plaća vlasnik vrednosnih papira. Na nekim berzama, za zaključivanje poslova kupoprodaje, brokeri angažuju berzanske trgovce (dilere). »Na berzama je uobičajeno da se kupovina i prodaja hartija od vrednosti i različitih roba obavlja po sistemu aukcije. Najviša cena koju kupac ponudi ima prednost nad nižim cenama, a najniža cena po kojoj prodavci nude akcije ili robu, ima prednost nad višim ponudama. U slučajevima kada je cena podjednako prihvatljiva i za kupca i za prodavca, oni se odmah određenim signalom sporazumevaju o transakciji koju treba obaviti i započinje nova aukcija. Prilikom sklapanja berzanskih poslova koristi se čitav niz uobičajenih i konvencionalnih skraćenica i termina kojima se označava kvalitet i vrsta robe, odnosno hartija od vrednosti. Berzanski posrednici zatim upisuju u naročite beležnice (dnevnik) zaključnice i izdaju jedan drugom potvrde koje služe kao dokaz o zaključenom poslu. Na osnovu cena po kojima su vršeni zaključci utvrđuju se zvanični berzanski kursevi«. Videti: Dr Lazar Pejić, *Problemi uvođenja i ekspanzije akcija i akcijskog kapitala u jugoslovenskoj privredi*, »Vesnik« (izdanje Investbanke — Beograd), april-maj 1989, str. 75—76.

⁹ Tako se ne može desiti da se prodaju deonice čak i preduzeća koja ne postoje. Naravno, na berzi se obavljaju i špekulativni poslovi, mada to nije svrha njihovog postojanja.

¹⁰ U Zakonu o hartijama od vrednosti (čl. 4) izričito se ne navode kriteriji kojima će se pomenuta komisija Saveznog izvršnog veća rukovoditi pri davanju saglasnosti. Neo-

ŠEMATSKI PRIKAZ STRUKTURE JUGOSLOVENSKOG TRŽIŠTA

emitovanih vrednosnih papira). Nadalje, banke, preduzeća i druga pravna lica, u radu sekundarnog tržišta, učestvuju isključivo uz prethodno zadovoljenje kriterija propisanih statutom tržišta. Sve to ovom tržištu daje obeležje ograničenog (u odnosu na pojmovno značenje tržišta), sa izgledima da poprimi formu međubankovnog tržišta. Ostali subjekti koji nemaju pravo učešća — preduzeća (domaća i strana i svih oblika vlasništva), druge banke, stanovništvo i dr., kupovinu hartija od vrednosti obavljaju na bankarskim šalterima (kao elementima sekundarnog tržišta) prema kursovima koji se formiraju na međubankarskom tržištu.

Osnovne vrste hartija od vrednosti

Brojni su kriteriji grupisanja hartija od vrednosti u savremenoj literaturi. Čini se, ipak, najznačajnija podela koja polazi od odnosa koji se uspostavljaju između emitenta i kupca vrednosnih papira. S tog stanovišta razlikuju se: (a) hartije od vrednosti kreditnog tipa i (b) hartije od vrednosti vlasničkog tipa.

Najznačajnija hartija iz prve grupe jeste obveznica, čiji cilj izdavanja čini korišćenje drugih, eksternih izvora sredstava za finansiranje proširene reprodukcije — bez promene vlasništva. Izrazit predstavnik druge grupe je deonica-akcija, čiji se cilj emitovanja (korišćenje tuđih sredstava) ostvaruje uz prodaju postojećeg kapitala.

Kao predstavnike obeju grupa, a i zbog značaja koji im se pridaje u najnovijoj reformi privrednog sistema, razmotrićemo ih u nastavku teksta.

a) *Obveznice*. Kada su raspoloživa finansijska sredstva nedovoljna da pokriju potrebe kojih se pojedini subjekti potrošnje (društveno-političke zajednice, banke, preduzeća) ne žele (ili ne mogu) odreći, rešenje se može potražiti u emisiji obveznica. Na tržištu hartija od vrednosti, kao kupcu tih papira pojavljuju se sektori koji imaju odgovarajuće

drživo bi bilo da se polazi samo od boniteta (od čega se inače polazi pri davanju saglasnosti za učešće na berzi i *po čemu razlikujemo berzu od međubankovnog tržišta*), iz prostog razloga što bi gubitasi bili isključeni iz emisije hartija od vrednosti. U tom slučaju, odrekli bi se opredeljenja o razvoju socijalizma na pluralističkom konceptu svojine.

viškove novčanih sredstava (uključujući i stanovništvo). Emitent je u obavezi prema kupcima obveznica da im u roku dospeća na koji glase te hartije od vrednosti isplati sredstva u nominalnom iznosu (u inflatornim uslovima, revalorizacijama se sprečava obezvređivanje vlasničkih uloga i ujedno podstiče prodaja), zajedno sa prinosom — izraženom u vidu fiksne kamatne stope.¹¹ Zato obveznica predstavlja ugovor o zajmu, zaključen između emitenta (kao zajmoprimca) i imaoca obveznica (kao zajmodavca).

Ukoliko preduzeće odluči da tako obezbedi dopunska sredstva za finansiranje proširene reprodukcije, ono se, radi stimulisanja prodaje, može opredeliti i za izdavanje obveznica na osnovu kojih njihovi posjednici stiču pravo upravljanja i učešća u delu dobiti. Tada se, po sadržini prava, približavaju akcijama.

Može se pribeći i emisiji tzv. konvertibilnih obveznica, čijim se vlasnicima omogućava zamena obveznica za deonice.

b) *Deonice — akcije*. Za razliku od obveznica, akcije kao hartije od vrednosti vlasničkog tipa, najnovijim Zakonom o hartijama od vrednosti, prvi put se uvode kod nas. To znači da ih mogu izdavati preduzeća i banke kada deo njihove imovine postaje vlasništvo kupaca akcija (akcionara).

U započetoj reformi privrednog sistema, veliki značaj pridaje se akcijama koje će moći izdavati preduzeće. Ono je u obavezi prema imaocima akcija (suvlasnicima preduzeća) da, u zavisnosti od poslovnog rezultata, nadoknađuje samo dividende, a ne i osnovni kapital — on se ne isplaćuje ni onda kada se akcija prodaje. Svakako, podela dobiti srazmerno uložnim sredstvima pretpostavlja i učešće u riziku, takođe saglasno vlasničkim udelima. Rizik u poslovanju prelazi na vlasnike akcija, što sve nije slučaj kada su krediti ili obveznice u pitanju. Iz vlasništva nad preduzećem proizilazi i pravo odlučivanja o vitalnim pitanjima razvoja,

¹¹ Može se predvideti da se isplate tih obaveza ne ostvaruju u tranšama po svaku cenu, već u zavisnosti od mogućnosti emitenta. U tom slučaju, sa istekom roka dospeća, prodavac obveznica je dužan da izvrši sve svoje obaveze prema vlasnicima obveznica. S obzirom na to da aktivizacioni, odnosno period efektuiranja investicija u vidu realnih materijalnih dobara, može biti duži ili kraći, emitent podešava i vremenski rok naplate obveznica (obično 5 godina).

uključujući i pravo prodaje (prenosa) svojine. Sva ta prava podjednaka su za imaoce redovnih (običnih) deonica. Međutim, često se emituju i tzv. povlašćene deonice, koje njihovim vlasnicima obezbeđuju povlašćeni položaj — dividende su unapred utvrđene, a u slučaju likvidacije preduzeća, oni imaju prednost u pogledu namirivanja prava (iz preostale imovine).

Pravo na nadoknadu u vidu kamate ili dividende proizilazi iz ove činjenice: da je ulagač, umesto u hartije od vrednosti, svoj novac uložio u banku — dobio bi kamatu, a da je investirao u vlastitu proizvodnju — pripala bi mu dobit. »To, naravno, nema nikakve veze sa socijalističkim načelom raspodele prema radu. I zato tržište kapitala nije spojivo sa socijalizmom kako je on do sada definisan i intepretiran. Opet ... socijalizam mora biti društvo i ekonomske efikasnosti a ne samo i ne pre svega društvo etičkih promocija. Jer put do ekonomskog izobilja postaje beskrajno dug ako izostaje rastuća ekonomska efikasnost. Na niskoj ekonomskoj efikasnosti i etičke promocije postaju neostvariva utopija«.¹²

Osnovni razlozi i uslovi organizovanja tržišta hartija od vrednosti

Zbog odstupanja od dosadašnjih ideoloških načela razvoja samoupravljanja, pobornici tzv. čistih svojinskih odnosa u privatizaciji društvene svojine i drugim netipičnim oblicima vlasništva, prepoznaju »crnog đavola« koji može ugroziti dalji razvoj našeg društva. Ostajući u okviru Ustavnog opredeljenja (čl. 11) da rad i rezultati rada određuju materijalni i društveni položaj čoveka (a ne svojina), zagarava se strah od uvođenja akcija, tj. od izgradnje mešovitih preduzeća. Ukoliko bi ostali na pozicijama pristalica takvih shvatanja, onda teško možemo naći opravdanje za dosadašnje kamate na štednju ili za učešće preduzeća u zajednički ostvarenom dohotku (po osnovu ustupanja akumulacije na privremeno korišćenje).

¹² Dr Dragutin Marsenić, *Privredna reforma i društveni položaj SKJ*, »Socijalizam«, br. 5—6/89, str. 75.

Organizovanje tržišta hartija od vrednosti¹³ u interesu je i sektora sa viškovima novčanih sredstava i sektora koji nastoje da te viškove privuku za svoje potrebe:

1. Raspoloživa bruto-akumulacija preduzeća najčešće je nedovoljna za šire proizvodne zahteve ili unapređenje tehničko-tehnološke osnove rada. Emisijom hartija od vrednosti (obveznica ili akcija), omogućava se korišćenje dodaj-nih sredstava iz eksternih (tuđih) izvora.

2. Iz činjenice da se budžetska sredstva mogu namiriti putem prodaje hartija od vrednosti proizilazi zaključak da društveno-politička zajednica može pribeći takvom načinu sopstvenog finansiranja kada se pokaže potreba za rasterećenjem privrede — na primer, kada se želi omogućiti širenje investicionog zamaha, omogućiti oporavak u slučajevima elementarnih nepogoda itd.

3. Kontrola svih vidova i nosilaca potrošnje, pre svega neproizvodne, imperativna je potreba vremena u kome živimo. Kontrolni mehanizmi potrošnje koja se finansira sredstvima iz primarne emisije novca ima brojne manjkavosti i, u osnovi, pokazuje se neefikasnom. Mora se poštovati princip da se budžeti društveno-političkih zajednica alimentiraju iz redovnih izvora prihoda, što znači saglasno mogućnostima privrede. U pomenutom opredeljenju, korisnicima budžetskih sredstava, koji svoju potrošnju ne mogu bazirati isključivo na mogućnostima privrede, treba pružiti mogućnost obezbeđenja dodatnih sredstava. Potrošnju sredstava iz tih izvora kontrolisaće emitenti (zbog obaveze vraćanja zajma), a i samo tržište vrednosnih papira (odnos ponude i tražnje) ostvarivaće značajnu kontrolnu ulogu.

4. Kupcima hartija od vrednosti pruža se mogućnost da svoju štednju, umesto u neproduktivnu potrošnju, usmere u proizvodne investicije, uz očekivanje da im to donese odgovarajuće prinose — po pravilu veće nego što bi im doneli ulozi u bankama.

5. Pokrivanjem deficita preusmeravanjem finansijske štednje u kupovinu hartija od vrednosti, novčana tražnja ostaje na istom nivou. U tom slučaju ostvaruje se prerasp-

¹³ Radi regulisanja emisije i prometa hartija od vrednosti nedavno su usvojena dva međusobno povezana zakona kojima se reguliše ova materija: Zakon o hartijama od vrednosti i Zakon o tržištu novca i tržištu kapitala (»Službeni list SFRJ« br. 64/89).

dela kupovnih snaga pojedinih subjekata potrošnje, što znači da se odnos između robnih i novčanih fondova zadržava na prethodnom nivou.

6. Mogućnošću kupovine emitovanih vrednosnih papira, povećava se mobilizacija umrtvljenih novčanih sredstava. Kroz cenu hartija od vrednosti koja se formira na finansijskom tržištu, povećava se interes za racionalnu i efikasnu alokaciju društvenog i privatnog kapitala.

7. Društvo u celini, takođe, dobija puno, jer se smanjuju potrebe za inostranim kreditima (kao izvoru finansiranja investicija). To je veoma bitno za zemlju kao što je naša s obzirom na njen visok nivo devizne zaduženosti.

8. U odnosima ponude i tražnje finansijskih instrumenata, tržište hartija od vrednosti obavlja i funkciju kontrole neproizvodne, prvenstveno budžetske potrošnje — svih nivoa društveno-političkih zajednica.

Da bi se pomenuti interesi mogli ostvariti, neophodno je, između ostalog, obezbediti sledeće uslove:

(a) da privreda poveća svoju efikasnost. Bez toga, proizvodno angažovanje novčanih viškova biće neprivlačno, pa će se prodaja hartija od vrednosti završavati na marginalnim iznosima (u dogledno vreme moglo bi doći i do gašenja njihovog tržišta);

(b) da se administrativni način privređivanja supstituiše tržišnim načinom. Tržišna verifikacija proizvodnje čini predušlov afirmacije tržišta hartija od vrednosti. Tek u tim uslovima administrativna selekcija investicionih projekata biće potisnuta ekonomskom selekcijom, a slobodnim kupovinama vrednosnih papira promoviše se upravo takva selekcija;

(c) da se kupcu hartija od vrednosti garantuje očuvanje realne vrednosti glavnice (materijalni motiv kupca) i pravo učešća u odlučivanju o korišćenju finansijskih sredstava (pravo koje logično — u svim dosadašnjim sistemima — pripada vlasniku). Shodno takvom načinu odlučivanja i riziku koji se iz njega izvodi uspela investicija donosi prinost, kao što neuspela investicija donosi gubitke. Prihod od ulaganja u hartije od vrednosti istovremeno je naknada za odricanje od tekuće potrošnje i nagrada (ili gubitak) za rizik ulaganja;

(d) uslovi kakve imamo danas sputavaju bržu afirmaciju tržišta kapitala. Visok pad životnog standarda u poslednjih desetak godina ugrožava novčanu štednju stanovništva, a učešće privrede u dohotku nastavlja tendenciju kontinuiranog smanjivanja. Sve to može znatno usporiti uvođenje hartija od vrednosti;

(e) u uslovima visokog rasta cena, razvoj tržišta hartija od vrednosti u velikoj meri će zavisiti od politike kamatnih stopa i kursa dinara. Ukoliko se kamatne stope formiraju visoko iznad stope inflacije, viškovi novčanih sredstava završavaće u bankama. Ulaganja u vrednosne papire tada nose veliki stepen rizika u koji se potencijalni vlasnici neće hteti upuštati. Isti zaključak važi i kada je reč o kursu dinara. Ukoliko se depresijacija dinara bude ostvarivala iznad stope inflacije, dinarska sredstva će se (u svom najvećem delu) koristiti za otkup deviza, a samo manji deo biće uložen u hartije od vrednosti. Naravno, kamata kao ni kurs dinara, ne mogu biti proizvoljne veličine. Stopa inflacije čini realnu osnovu njihovog utvrđivanja. Privlačnost za ulaganja u vrednosne papire ne može se povećati bez prethodnog obaranja inflacije i normalizacije političke situacije u našoj zemlji.

Pokrivanje budžetskog deficita putem emisije hartija od vrednosti

Do sada je federacija, vrlo često, za izmirivanje svojih obaveza (prema korisnicima budžetskih sredstava) pribegavala direktnom zaduživanju kod centralne banke.¹⁴ Najnovijim Zakonom o izmenama Zakona o finansiranju federacije, radi premošćavanja vremenske neusklađenosti između priticanja prihoda i izvršavanja rashoda budžeta, takođe se omogućuje kratkoročno zaduživanje federacije kod Narodne banke Jugoslavije i drugih banaka.¹⁵ U tom slučaju govorimo o direktnoj monetizaciji deficita države. Reč je o skoro redovnoj pojavi raskoraka i u pogledu obima i u

¹⁴ Osnovne kanale emisije novca kod nas čine krediti Narodne banke Jugoslavije poslovnim bankama i federaciji. Prema: dr Slobodan Komazec, *Monetarna finansijska ekonomija*, »Štampa«, Šibenik, 1981, str. 291.

¹⁵ »Službeni list SFRJ«, br. 60/89, čl. 2, stav 1.

pogledu vremena priliva sredstava, kada se pojavljuje potreba kratkoročnog zaduživanja.

Sredstva u visini odobrenog kredita federacija će prikupiti iz redovnih prihoda i tako biti u mogućnosti da u ugovorenom (kratkom) roku izmiri svoje obaveze prema emisionoj ustanovi. Ukoliko federacija obezbedi da u kratkom roku raspolaže pripadajućim sredstvima, činom monetizacije hartija od vrednosti izbegava se inflatorni udar, što je, skoro po pravilu, nemoguće postići u uslovima neposrednog finansijskog zaduživanja kod Narodne banke Jugoslavije. Trenutkom izmirenja obaveza dolazi do neutralizacije inflatornih efekata novokreiranog novca.

Situacija, međutim, postaje znatno teža kada federacija — zbog smanjenja njenih izvornih prihoda — nije u stanju da ni na godišnjem nivou pristiglih sredstava iz redovnih prihoda izmiri svoje obaveze i prema korisnicima budžeta i prema Narodnoj banci Jugoslavije (kao zajmodavcu). Kratkotrajna neravnoteža u odnosima robnih i novčanih fondova na tržištu tada postaje dugotrajna, a zbog nastojanja korisnika budžeta (iz više razloga) da zadrže stečena prava — federacija se ponovo pojavljuje kao tražilac kratkoročnih kredita. Očito, to je put koji vodi ne samo povećanju duga savezne države, već i porastu inflacije. U tom sklopu je i opredeljenje za sužavanje mogućnosti finansiranja budžeta putem primarne emisije novca (pogotovo za presecanje kanala dugoročnog zaduživanja federacije) i za uvođenje kategorije budžetskog deficita — do sada nepriznane kod nas. Federacija ne može pribegavati direktnoj monetizaciji hroničnog deficita zbog mogućih posledica na privrednu stabilnost zemlje. Samo, pak, uvođenje kategorije budžetskog deficita pretpostavlja mogućnost njegovog pokrića korišćenjem sredstava prikupljenih putem hartija od vrednosti. Izmenama pomenutog zakona (čl. 2, stav 4), Narodna banka Jugoslavije je ovlašćena da u ime i za račun federacije prodaje vrednosne papire na finansijskom tržištu. Suština je u povlačenju novčanih (realnih) sredstava iz opticaja, zbog čega je ovo prihvatljiviji način pokrivanja deficitarnog salda budžeta od inflatornog načina finansiranja.

Novčana sredstva potrebna za pokriće¹⁶ budžetskog deficita federacija može obezbediti emisijom kratkoročnih¹⁷ i dugoročnih hartija od vrednosti preko Narodne banke Jugoslavije. Vrednosni papiri biće ponuđeni na otkup poslovnim bankama (a preko njih i nebankarskim sektorima), uz garantovanje stimulativnih kamatnih stopa. Tako se količina novca u opticaju neće promeniti — menja se samo kupovna snaga pojedinih sektora potrošnje. Istekom roka trajanja zajma i vremena servisiranja duga, imaoći hartija od vrednosti mogu zahtevati njihovu naplatu, zajedno sa ugovorenom kamatom.

Još uvek je neizvesno kako će teći prikupljanje realnog novca za finansiranje federacije na ovaj način. U velikoj meri to će zavisiti od:

(a) obima viškova novca — kod svih sektora;

(b) spremnosti da se ti viškovi konvertuju u hartije od vrednosti, odnosno od poverenja potencijalnih kupaca u povodu prikupljanja dodajnih finansijskih sredstava;

(c) mogućnosti federacije da imaoćima vrednosnih papira obezbedi dovoljno stimulativne kamate (pri četvorocifrenoj inflaciji, anahrono je govoriti o realnim kamata-ma), i

(d) kreditnog boniteta federacije, tj. njene sposobnosti da izvršava preuzete obaveze prema svim svojim poverioćima u trenutku dospeća hartija od vrednosti.

Osnovni uslov da hartije od vrednosti odu u ruke imaoćima novčanih viškova jeste poverenje u one koji su izdali te papire. Federacija može prodati svoje obligacije pod uslovom da pojave budžetskog deficita nisu česte i da se ne sumnja u namere odnosno ciljeve njihovog izdavanja. Bitno je i da se vrednosni papiri nude uz kamatu koja je veća od stope inflacije. Pomenute uslove nije lako obezbe-

¹⁶ Federacija, odnosno Narodna banka Jugoslavije, na tržištu kapitala će izdavati svoje ili monetizovati hartije od vrednosti drugih sektora i radi regulisanja novčane mase u opticaju.

¹⁷ Kratkoročne državne obveznice su »najviše izdavan i prodavan kratkoročan instrumenat sa dospećima koja se kreću od jednog meseca do jedne godine. One se obično smatraju najsigurnijom investicijskom alternativnom zbog njihove likvidnosti, kratkog dospeća i vladine potpore. Njihove kamatne stope su na nivou najnižih stopa na tržištu i često se upotrebljavaju kao referenca za druge stope. Za te obveznice je karakteristično da ne nose kamatu ali se izdaju sa diskontom kroz sistem aukcije koji daju mogućnost nekolicini dilera da licitiraju«. Videti: Grupa autora, *Emisija hartija od vrednosti u funkciji razvoja*, »Institut za ekonomiku industrije«, Beograd 1989, str. 63.

diti. Čak i kada su najavljeni ciljevi emitovanja prihvatljivi, a kamate atraktivne, ukoliko su viškovi sredstava iscrpljeni (kao što je to slučaj pri dužoj ekonomskoj krizi), vrednosni papiri će sve teže nalaziti svoje kupce.

U slučaju poteškoća u realizaciji vrednosnih papira, mogla bi se izvršiti preraspodela sredstava između korisnika budžeta, a u krajnjoj liniji bi se moralo pribeći intervencijama primarnom emisijom, prvenstveno kada su u pitanju odbrambene potrebe zemlje. Bitno je uočiti da se kratkoročne neravnoteže u prihodima i rashodima federacije mogu prikrivati sredstvima prikupljenim putem emisije obligacija. Međutim, zbog toga što se pozajmljena sredstva (uvećana za kamatu) moraju vratiti, u srednjem (i neizostavno u dužem roku) neophodno je pristupiti uravnoteženju rashoda sa izvornim prihodima federacije na nižem nivou — smanjenjem budžetske potrošnje. Isti zaključak važi i kada je reč o finansiranju deficita putem emisije novca, pre svega zbog toga što novokreirana novčana masa podstiče rast inflacije.

Značajno je, međutim, da bez popravljivanja položaja privrede, ni hartijama od vrednosti neće se trajno rešiti pitanje finansiranja federacije. Jer, hartije od vrednosti, kao što je već rečeno, privredni subjekti kupuju očekujući da će federacija prema njima izvršiti sve preuzete obaveze.

Stvarnost se, ipak, bitno razlikuje od te pretpostavke, a više okolnosti iz realnog života nije ni moguće predvideti. Ukoliko se priliv novčanih sredstava za federaciju bude razlikovao od planirane dinamike, pa ona ne bude u stanju da monetizuje vrednosne papire u roku njihovog dospeća, moraće pristupiti kratkoročnom zaduživanju kod Narodne banke Jugoslavije.

Imajući u vidu karakter zadataka pojedinih korisnika u budžetu federacije, smatramo da bismo u pogledu njihovog finansiranja morali imati diferenciran pristup. Prihvatile se hartije od vrednosti kao put obezbeđenja novčanih sredstava za potrebe JNA neizvesnost realizacije planiranih armijskih zadataka biće još veća. Jedino bi mogao biti lakši položaj onih koji bi morali brinuti o razvoju Armije, pa prema tome i o obezbeđenju novčanih sredstava za njeno

finansiranje. Jugoslovenska narodna armija bi tako, pored brojnih i složenih zadataka, mogla dobiti još jedan — da o sredstvima (za finansiranje Ustavom utvrđenih zadataka) sama brine, podrazumevajući: (1) spremnost na rizike od prodaje obligacija javnog duga po cenama manjim od nominalnog iznosa koji je naznačen na njima; (2) obavezu plaćanja kamata na nivou iznad bankarskih kamata na štednju; (3) ažurno praćenje vremena emitovanja i pristizanja vrednosnih papira za naplatu, itd. Ne treba zanemariti činjenicu da u uslovima kontinuiranog pada životnog standarda i povećanja gubitaka privrede, tj. posle iscrpljenja njihovih apsorpcionih mogućnosti kupovanja hartija od vrednosti, patriotski motivi postaju nedovoljni za prihvatanje raspisanog zajma. Na tako nesigurnim sredstvima ne može se graditi dugoročni razvoj Armije niti se mogu planirati njene tekuće potrebe. A kakva, onda, može biti sudbina zadataka koje JNA mora izvršavati u svim uslovima ugrožavanja nezavisnosti i bezbednosti naše zemlje. Od Armije se s pravom očekuje da te značajne zadatke izvrši na najbolji način.

Možemo zaključiti da se prikupljanjem novčanih sredstava na temelju kupoprodaje hartija od vrednosti ne može obezbediti pravovremeni priliv sredstava u budžetu federacije niti stabilnost finansiranja njenih funkcija.

Polazeći od činjenice da zbog nestabilnosti priliva novčanih sredstava može biti dovedena u pitanje ne samo tehnička modernizacija JNA, već i bezbednost zemlje, za njeno finansiranje moraju se obezbediti stabilni i sigurni izvori sredstava. Zbog neprihvatljivosti da tako značajan segment potrošnje bude izložen riziku nepravovremenog priliva novca, i zbog oscilacija efikasnosti privrede i zbog nepridržavanja planirane dinamike uplata, predviđena je mogućnost utvrđivanja posebnog poreza na promet proizvoda i usluga i drugih namenskih izvora, a ako je to neophodno — i drugi posebni porezi u okviru osnova poreskog sistema, radi obezbeđenja obima sredstava za te potrebe do visine procenta utvrđenog u srednjoročnom planu.

NEKI ASPEKTI MOGUĆIH IZMENA SADAŠNJEG NAČINA FINANSIRANJA JNA

U proteklom periodu od izbijanja ekonomske krize do danas, kada se navršava decenija neuspešnih pokušaja stabilizovanja privrednih tokova u zemlji, JNA se susreće sa ozbiljnim problemima sopstvenog finansiranja. Sadašnjim mehanizmom finansiranja JNA ne obezbeđuju se sredstva u planiranom obimu niti prema utvrđenoj dinamici priliva. Dosadašnju praksu prikupljanja sredstava za alimentiranje tih potreba treba hitno napustiti.

Ne tražeći nikakav privilegovan položaj u tom pogledu, koji uzgred rečeno JNA nije ni do sada imala, neophodno je izgraditi takav mehanizam finansiranja kojim će se obezbediti veća sigurnost i stabilnost priliva novčanih sredstava.

1. Sredstva za potrebe Armije, shodno Ustavnom amandmanu 40, *utvrđivala* bi se u Veću republika i pokrajina za srednjoročni period u vidu procenta od nacionalnog dohotka zemlje. Pri tome se, osim ekonomskih mogućnosti društva, polazi i od plana razvoja, izgradnje i opremanja JNA, kao i opasnosti za bezbednost naše zemlje. U okviru tako utvrđenog procenta, svake godine bi se morala obezbeđivati sredstva za finansiranje Armije (kako je to, inače, regulisano Ustavnim amandmanom 38, stav 1). No, kako se ukupan obim prihoda budžeta federacije utvrđuje svake godine, to se, praktično, svake godine pristupa i utvrđivanju obima sredstava za potrebe JNA. Time se, u suštini, odstupa od Amandmana 40 (stava 3) po kome — na osnovu saglasnosti skupština republika i autonomnih pokrajina — Veće republika i pokrajina »utvrđuje ukupan obim sredstava za finansiranje Jugoslovenske narodne armije za period za koji se donosi srednjoročni društveni plan Jugoslavije«.

Nepotrebna je i suvišna dosadašnja komplikovana procedura usaglašavanja stavova skupština federalnih jedinica oko usvajanja godišnjeg iznosa tih sredstava. Tu praksu valja ukinuti zbog činjenice da obim tih sredstava, utvrđen srednjoročnim društvenim planom Jugoslavije, važi za celo-

kupan planski period.¹⁸ Takođe, ne postoje valjani razlozi da jedno isto skupštinsko veće (koje je usvojilo pomenuti plan) najmanje jednom godišnje preispituje svoj stav o obimu armijskog budžeta. Treba dodati i to da se to preispitivanje ostvaruje na principu konsenzusa, što znači da bilo koja federalna jedinica može blokirati usvajanje rebalansa i dovesti u pitanje izvršenje Ustavom SFRJ utvrđenih zadataka JNA i oružanih snaga u celini. Nelogično je da savezna država ne može autonomno odlučivati o poslovima odbrane zemlje koji su u njenoj isključivoj nadležnosti, odnosno da finansiranje tih poslova zavisi od volje federalnih jedinica — i preko uplata doprinosa budžeta federacije i usvajanjem saveznog budžeta i utvrđivanjem njegovih rebalansiranih iznosa.

Potrebno je ovlastiti Savezno izvršno veće da svake godine, imajući u vidu opredeljeni procenat izdvajanja iz nacionalnog dohotka za namene, autonomno (dakle, bez bilo kakvog preglasavanja i nadglasavanja u Skupštini SFRJ) obezbeđuje sredstva potrebna za finansiranje JNA. Samo se na tim osnovama može garantovati sigurnost sredstava, kao bitna pretpostavka planiranja razvoja, izgradnje i opremanja Armije.

2. Izmenama Zakona o finansiranju federacije, Savezno izvršno veće treba takođe ovlastiti da samostalno (u periodima kada opada priliv sredstava u budžetu federacije) može obezbediti sredstva potrebna za finansiranje JNA. Odgovarajućom korekcijom stopa propisanih izvora prihoda, sredstva bi se obezbeđivala do procenta utvrđenog srednjoročnim planom i prema ostvarenom nominalnom iznosu nacionalnog dohotka, kako je to inače predviđeno Ustavnim amandmanom 38.

3. Već duže vreme gotovo je nemoguće predvideti porast cena niti godišnji iznos nacionalnog dohotka. Zbog

¹⁸ Videti: General-potpukovnik prof. dr Nikola Čubra: *Aktuelni problemi planiranja i finansiranja oružanih snaga SFRJ* (»Vojno delo« br. 1/89, str. 483) u kome, razmatrajući pravce promena u tom smislu, autor ističe: »U pogledu stabilnosti finansiranja JNA vrlo je značajno da će se ukupni obim rashoda JNA utvrđivati u procentu od nacionalnog dohotka Jugoslavije za period za koji se donosi srednjoročni društveni plan Jugoslavije. Time se postiže da se sredstva za finansiranje JNA utvrđena u procentu od nacionalnog dohotka, stvarno i obezbede u toku budžetske godine i da se to učešće ne može menjati godišnjim aktima o ostvarivanju plana i ekonomskoj politici, već samo izmenom društvenog plana Jugoslavije«.

nerealnog procenjivanja nacionalnog dohotka, prema kome se utvrđuje iznos sredstava za potrebe JNA održavana je višegodišnja tendencija pada relativnog učešća tih sredstava u ostvarenoj novostvorenoj vrednosti.

Međutim, u konačnom realnom izrazu, tako obezbeđena finansijska sredstva su, pod dejstvom hiperinflacije i zbog neblagovremenog priliva, znatno manja od njihovog nominalnog iznosa. Osim toga, rebalansima budžeta federacije, JNA je redovno dobijala znatno manji obim sredstava nego što bi, inače, proporcijama utvrđenim u srednjoročnim planovima i godišnjim rezolucijama morao iznositi.

Naravno, sve to nije moglo ostati bez uticaja na redovan život i rad jedinica i ustanova i na materijalni položaj svih pripadnika JNA. Da bi se to izbeglo, kvantifikacije sredstava za potrebe Armije trebalo bi mesečno obavljati — u zavisnosti od ostvarenog rasta cena i procentualnog učešća pripadajućih sredstava, utvrđenog srednjoročnim planom Jugoslavije. Time bi se godišnji i rebalansirani delovi sredstava svodili na računске operacije odnosno na tehničke poslove u nadležnosti Saveznog izvršnog veća. Istovremeno bi se obezbedilo usklađivanje tog dela opšte potrošnje sa nominalnim rastom dohotka društvene privrede, što odgovara antiinflationom modelu prikupljanja novčanih sredstava potrebnih za finansiranje Jugoslovenske narodne armije.

S U M M A R Y

PROBLEMS OF FINANCING THE Y.P.A. IN NEW ECONOMIC REFORMATION CONDITIONS

The author reviews actual processes of financing the Yugoslav People's Army in the light of the latest changes in the economic system of the country. Since the financial resources for this purpose are a portion of the budget of the Federation, it is a logical conclusion that the YPA, concerning the possibilities for ensuring of these resources, shares the fate not only of the economy of the country but also of all recipients of resources contained in the federal budget. Therefore the author points out possibilities of covering the deficits of the federal budget offered by the establishment of the stock market. In this sense are underlined certain factors which are in the present conditions of economic development of Yugoslavia impeding a quicker affirmation of this market. Starting from the fact that the uncertainty of sales of stock papers might

jeopardize the realization of tasks of the Army and even the security of the country, the author points out the unacceptability of such manner of ensuring the financial resources for the needs of the YPA. In order that a stability in financing the Army will be ensured, the need for a consistent application of the 38th Amendment to the Constitution of SFRY is stressed.

The author also reviews in brief the weak points in the present manner of financing of YPA and presents his concept of directions of possible changes.

R É S U M É

PROBLEMES DE FINANSEMENT DE L'APY DANS LES CONDITIONS DE LA NOUVELLE REFORME ECONOMIQUE

Le present article traite de questions actuelles de financement de l'Armée populaire yougoslave du point de vue des évolutions du système économique du pays. Etant donné que les ressources à cette fin sont assurées par le budget de la fédération, il est logique de conclure qu'en matière de création du fond l'APY partage non seulement le sort de l'économie mais aussi celui de tous les usagés qui bénéficient des ressources prévues par le budget de la fédération. C'est pourquoi l'auteur du présent article indique en premier lieu les possibilités de combler le déficit du budget fédéral offertes par l'instauration du marché de papiers de valeur. Dans ce contexte, l'auteur cite quelques facteurs qui entravent l'affirmation rapide de ce marché dans les cadres des conditions qui régissent l'actuel développement économique de la Yougoslavie. Procédant ensuite du fait que la vente incertaine des papiers de valeurs pourrait mettre en question la réalisation des objectifs de l'Armée, par conséquent de ceux qui concernent la sécurité du pays, l'auteur constate l'inadmissibilité de cette source de fonds nécessaire à couvrir les besoins de l'APY. Pour assurer la stabilité du financement de l'Armée, on constate la nécessité de la mise en application conséquente de l'Amendement 38 à la Constitution de la RSFY.

On pourrait lire dans le texte qui suit, en abrégé, les considérations des inconvénients que présente l'actuel mode de financement de l'APY et, dans ce contexte là, les axes possibles des évolutions vues par l'auteur du présent article.

Р Е З Ю М Е

ПРОБЛЕМЫ ФИНАНСИРОВАНИЯ ЮНА В НОВЫХ ЭКОНОМИЧЕСКО-РЕФОРМАТОРСКИХ УСЛОВИЯХ

В статье рассматриваются актуальные вопросы финансирования Югославской народной армии с точки зрения новейших изменений в экономической системе страны. Так как средства для этих потребностей обеспечиваются в бюджете федерации, можно сделать логический вывод, что ЮНА в отношении возможности обеспечения денежных средств разделяет судьбы не только экономики, но и всех пользователей средствами в бюджете федерации. Поэтому автор прежде всего указывает на возможности возмещения дефицита союзного бюджета при помощи введения рынка ценных бумаг. В этом смысле подчеркиваются некоторые факторы,

которые в нынешних условиях экономического развития Югославии мешают более быстрому проявлению этого рынка. Потом, исходя из факта, что неизвестность продажи ценных бумаг может поставить под вопрос реализацию армейских задач, даже и безопасность страны, автор указывает на неприемлемость такого способа обеспечения денежных средств для потребностей ЮНА. Чтобы обеспечить устойчивость финансирования Армии, подчеркивается необходимость последовательного применения Поправки 38 Конституции СФРЮ.

В подолжении текста кратко рассматриваются слабые стороны нынешнего финансирования ЮНА и в связи с этим автор излагает свои взгляды на направления возможных изменений.

U »Vojnom delu« br. 5/1989. na strani 64 u članku potpukovnika Svetozara Radišića *Neki problemi definisanja borbene gotovosti i njene podele na elemente, tehničkom omaškom je izostavljeno navođenje tri prve fusnote. Čitaocima »Vojnog dela« i autoru članka se izvinjavamo i u ovom broju donosimo te tri ispuštene fusnote.*

¹ Razvojnost, kompleksnost, dinamičnost, univerzalnost, negacija negacije, prelazak kvantiteta u kvalitet i *vice versa* i sl. (Videti: *Osnovi marksističke filozofije*, Rad, Beograd, 1962, str. 276).

² To često dovodi do zbrke u teoriji i u doktrinarnim dokumentima.

³ Videti: *Strategija oružane borbe*, Beograd, 1983, str. 157-158.

O prognoziranju i metodama prognoziranja u ratnoj veštini

Potpukovnik mr *MOMČILO SAKAN*

Prognoziranje, kao proces istraživanja budućih stanja pojava (predmeta, procesa), jedno je od osnovnih obeležja istraživanja u ratnoj veštini. U suštini, ratna veština okrenuta je budućnosti. Analogno tome i njena metodologija treba da bude usmerena ka istraživanju budućih borbenih dejstava i drugih pojava (predmeta, procesa) bitnih za celovito sagledavanje buduće oružane borbe, kao predmeta ratne veštine.

Metodologija ratne veštine je prihvatila predviđanje, kao jedan od viših naučnih ciljeva istraživanja, ali metode za ostvarivanje tog cilja nije razradila. O metodama prognoziranja nema kompleksnih teorijskih analiza, niti im je određeno mesto u okviru sistema metoda koje je metodologija usvojila i prilagodila istraživanjima u ratnoj veštini.

Iz navedenih razloga, autor je nastojao da navedeni problem identifikuje, pojmovno odredi i klasifikuje, da opiše i ukaže na njegovu suštinu i da obrazloži vlastiti stav o njegovom prevazilaženju. Istovremeno je ukazano na brojne dileme i poteškoće koje prati problem klasifikacije, ne samo metoda prognoziranja, nego i mnogih drugih, koje se po svojim karakteristikama ne mogu u potpunosti – »bez ostatka« i u »čistom« obliku svrstati ni u jednu od navedenih i predloženih klasifikacija.

Pristup problemu

Ratna veština, kao nauka, koristi veliki broj naučnih metoda koje se klasifikuju na različite načine.¹ Iz praktičnih razloga, one se najčešće klasifikuju na pet grupa. U prvoj grupi se nalazi dijalektičko-marksistička metoda, koja je zajednička za sve nauke, pa i za ratnu veštinu, kao specifičnu vojnu nauku. Dijalektičko-marksistička metoda predstavlja idejnu i saznavnu orijentaciju za sve metode i putokaz za metodološki prilaz svim istraživanjima u ratnoj veštini. Drugu značajnu grupu čine opšte naučne metode koje su

¹ Šire o tome videti: pukovnik dr Novak Milošević, potpukovnik mr Nikola Lebeda, major Radovan Grubač, dipl. inž., *Osnovi metodologije ratne veštine*, I deo, Centar visokih vojnih škola JNA, 1984, pukovnik mr Momir Mažić, pukovnik dr Zdravko Kojić, pukovnik mr Branislav Milanović, *Osnovi metodologije ratne veštine*, komandnoštabna akademija RV i PVO, 1983, pukovnik dr Radovan Radinović, *Metoda ratne veštine*, VIZ, Beograd, 1983; dr Bogdan Šešić, *Opšta metodologija*, »Naučna knjiga«, Beograd, 1971.

univerzalno primenjive i u društvenim i u prirodnim naukama. U ratnoj veštini se iz ove grupe najčešće koriste: metoda modelovanja, statistička metoda i komparativna metoda. U treću grupu svrstane su posebne ili tzv. logičke metode, koje je ratna veština preuzela od logike i prilagodila svojim zahtevima i potrebama. To su, pre svega, metode: analize, sinteze, indukcije, dedukcije, klasifikacije i definicije. U četvrtoj grupi se nalaze empirijske ili iskustvene metode, koje se koriste za prikupljanje podataka u procesu istraživanja. To su metode: posmatranja, ispitivanja, analize sadržaja i eksperimenta. U petoj grupi se nalaze metode rešavanja operativnih problema, koje se, pored spoznaje stvarnosti, koriste i za njeno usmeravanje – rešavanje praktičnih zadataka. To su metode: studije slučaja i operacionih istraživanja.

Navedene metode, kojima se ratna veština kao nauka služi, delom su otkrile druge nauke, a delom i ona sama – odnosno njena metodologija. Od drugih nauka preuzela je opšte i posebne naučne i empirijske metode, ali je neke od njih prilagodila isključivo za svoje potrebe – na primer, metode modelovanja i eksperimente na vežbama, gađanjima i simulacionim modelima. Sama je otkrila metode operacionih istraživanja, koje se, danas, uspešno koriste u svim naukama i naučnim disciplinama. Sve te metode metodologija ratne veštine neprekidno usavršava, prilagođava zahtevima svoje nauke i koristi u istraživačkom postupku.

Pored organizovanog timskog rada na usavršavanju naučnih metoda i metodologije ratne veštine u celini pojavljuje se i veliki broj naučnih saopštenja koja su rezultat individualnih istraživanja. Rezultati tih istraživanja se saopštavaju na naučnim skupovima: zatim u vojnim časopisima; u seminarskim radovima, magistarskim tezama i doktorskim disertacijama; u knjigama i drugim autorizovanim radovima. Problemi koji se istražuju obuhvataju praktično sva pitanja iz metodologije ratne veštine, a među njima istraživanje naučnih metoda zauzima centralno mesto.

Analizom navedenih metoda kojima se ratna veština služi jasno se uočava da među njima nema metoda progno-

ziranja.² O ovim metodama u metodološkoj literaturi ratne veštine ne postoje kompleksne teorijske analize i nema podataka o tome da li su one naučne metode za istraživanje uopšte, a ako jesu, da li se mogu koristiti u ratnoj veštini i gde bi bilo njihovo mesto u okviru postojeće klasifikacije.

Kompleksan odgovor na navedena pitanja zahteva celovitije timsko istraživanje koje bi u totalitetu zahvatilo probleme prognoziranja i prognoza u ratnoj veštini; metode prognoziranja i njihove saznanje vrednosti; osobenosti ratne veštine kao nauke koja je okrenuta budućnosti, i mesto prognoziranja i metoda prognoziranja u okviru te nauke i njene metodologije. U ovom radu se nastoji da se navedeni problemi identifikuju, pojmovno odrede i klasifikuju; da se ukaže na njihovu suštinu i opšte karakteristike, i da se obrazloži vlastiti stav i mišljenje o metodama prognoziranja i njihovom mestu u okviru metodologije ratne veštine.

POJAM, ZNAČAJ I VRSTE PROGNOZIRANJA

Prognoziranje se može definisati kao istraživački proces pravljenja prognoza – odnosno sticanja saznanja o budućem stanju prognozirane pojave (procesa, predmeta). To je aktivnost koja je svojstvena samo čoveku, jer je on jedini u stanju logički da razmišlja i pravi predstave u svojoj glavi o tim pojavama (predmetima i procesima).³

Prognoziranje je u razvoju čoveka i društva uvek imalo veliki značaj. Taj značaj je proizilazio iz neprekidne potrebe da ljudi gledaju unapred, da se pravovremeno pripremaju za razne manje ili više verovatne događaje, da planiraju razne akcije i da prognoziraju njihov efekat u budućnosti.

U odnosu na oblasti u kojima se primenjuje, postoje različite vrste prognoziranja: meteorološko, ekonomsko,

² U literaturi je pokušano da se ove metode delimično razrade, ali ne kao metode prognoziranja nego kao metode procene situacije. Ovo je uži pojam, jer se metode prognoziranja mogu primenjivati u svim istraživanjima koja su usmerena ka saznavanju budućeg stanja predmeta istraživanja, a ne samo u proceni situacije.

³ Ističući mogućnost čoveka da pravi prognoze, Marks je pisao da se »najlošiji arhitekta od samog početka razlikuje od najbolje pčele u tome što, pre nego što počne da gradi ćeliju od voska, on je već ima napravljenu u svojoj glavi. Na kraju procesa rada dobija se rezultat koji je već u početku tog procesa postojao u čovekovoj predstavi«. (Citirano prema: J.V. Čujev, J.V. Mihajlov, *Prognoziranje u vojsci*, VIZ, Beograd, 1980.).

političko, vojno i sl., ali je za naše razmatranje najznačajnije prognoziranje u ratnoj veštini.

Prognoziranje u ratnoj veštini je specifična vrsta vojnog prognoziranja koje se bavi pravljenjem prognoza o različitim pokazateljima, veličinama i parametrima koji se odnose na pripremu i izvođenje oružane borbe i borbenih dejstava (operacija, bojeva i borbi). Ono je specifično u odnosu na sve druge vrste prognoziranja, i po razmeri i uslovima u kojima se procesi prognoziranja odvijaju i po intervalu preticanja.

Prognoziranje u ratnoj veštini postoji od pojave oružanih snaga i oružanih sukoba. Nešto veći značaj dobija sa pojavom vatrenog oružja i početkom prognoziranja susreta projektila i cilja, a od 19. veka (uporedo sa naglim razvojem nauke i društva) poprima i naučni karakter koji je zadržalo do danas. Danas se prognoziranje koristi za rešavanje velikog broja raznovrsnih zadataka. Najznačajniji su oni koji se neposredno odnose na borbena dejstva i oružanu borbu u celini, a realizuju se paralelno sa prognoziranjem odgovarajućih veličina i parametara kod eventualnih protivničkih snaga u miru i ratu.

Prognoziranje u ratnoj veštini se primenjuje u naučne i u praktične svrhe. Prognoziranje koje se realizuje u naučne svrhe striktno je usmereno na otkrivanje novoga u pojavama (predmetima i procesima) za koje se procenjuje da će se desiti u budućnosti. Razume se da se to otkrivanje novoga ne realizuje samo na osnovu mašte i zdravog razuma, nego pre svega na osnovu bogate empirijske građe kao činjeničnog materijala za pravljenje naučnih prognoza. Težište je na otkrivanju onih svojstava i tendencija koje još nisu istražene u ratnoj veštini. To znači da se istražuju i otkrivaju zakonitosti oružane borbe i borbenih dejstava, utvrđuje njihov karakter i načini izvođenja, smer pripreme oružanih snaga i metode obučavanja starešina, vojnika i jedinica za uspešno izvođenje tih borbenih dejstava u bližoj ili daljoj budućnosti. Dakle, naučno prognoziranje je u funkciji prakse, i u smislu neposrednog preduzimanja mera na pripremi i izvođenju oružane borbe i borbenih dejstava i u smislu davanja osnovnih usmerenja praktičnom prognozi-

ranju uopšte, a naročito prognoziranju u procesu donošenja odluka za borbena dejstva.

Prognoziranje u praktične svrhe najviše se primenjuje u procesu rada komande na donošenju odluka u pripremi, organizovanju i izvođenju borbenih dejstava. Ovo prognoziranje danas ima veliki značaj. Taj značaj se povećavao uporedo sa razvojem društva i oružanih snaga. U prošlosti, kada je oružana borba imala ograničeni karakter, vojskovođe su same razrađivale planove i rukovodile borbenim dejstvima. Kasnije su se, sa razvojem naoružanja i vatrene moći i sa porastom dinamičnosti i razmera oružane borbe i borbenih dejstava, pojavili i organi koji su prikupljali i obrađivali podatke, izvodili određene proračune, pravili prognoze i predlagali komandantu moguće varijante angažovanja snaga. Danas je ova vrsta prognoziranja još značajnija i složenija, jer su borbena dejstva postala dinamičnija i sveobuhvatnija sa masovnim učešćem skoro svih vidova i rodova oružanih snaga i brzim promenama situacije. Odluke koje se, danas, donose više nego ikada do sada moraju biti naučno zasnovane, jer su posledice nepravilnog odlučivanja mnogo veće nego što su bile u prošlosti.

POJAM I VRSTE PROGNOZA

Pod prognozom se najčešće podrazumeva konačan rezultat prognoziranja. To je predstava o budućim pojavama (predmetima, procesima) koja se stvara na osnovu reprodukcija i transformisanja postojećih okolnosti, a i onih spontanijih tendencija i zakonitosti koje ukazuju na razvoj tih pojava (predmeta i procesa). Kvalitet prognoze zavisi od velikog broja činilaca, među kojima su bitne veličine intervala posmatranja i intervala preticanja.

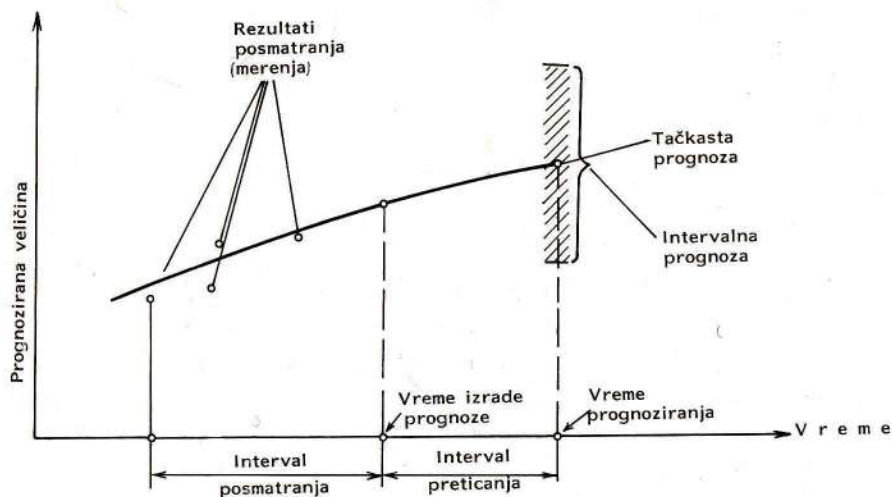
Pod *intervalom posmatranja* (slika 1) podrazumeva se period u kome postoje podaci o ponašanju prognozirane veličine pre sadašnjeg trenutka vremena. Ako je interval posmatranja veći – veća je i verovatnoća pravljenja kvalitetne prognoze i obratno, a to zavisi i od intervala preticanja.

Pod *intervalom preticanja* (slika 1) podrazumeva se period od momenta stvaranja prognoze do budućeg trenutka

za koji se ta prognoza radi – vremena prognoziranja. Ako je interval preticanja kraći, kvalitet prognoze je veći i obratno.

Zavisno od kriterijuma, prognoze se mogu klasifikovati na više vrsta.

U odnosu na *vreme prognoziranja*, prognoze mogu biti: kratkoročne, srednjoročne i dugoročne. Ova podela je vremenski uslovljena procesima za koje se prave prognoze. Za procese koji se odnose na ljudski faktor, razvoj naoružanja i vojne opreme, planove razvoja i sl., kratkoročne prognoze se najčešće uzimaju sa vremenom preticanja do pet godina, srednjoročne 5–10 godina i dugoročne preko 10 godina. Međutim, u ratnoj veštini postoje i takvi procesi čije je trajanje znatno kraće od navedenih veličina intervala preticanja. To su procesi koji su, pre svega, vezani za borbena dejstva i druge borbene i taktičke radnje i postupke. Oni mogu trajati danima, časovima, minutama i sekundama, pa se navedeni intervali preticanja ne mogu prihvatiti. Tako, na primer, gađanje jedne letelice oružnim sredstvima ARJ PVO traje nekoliko sekundi. Za to vreme starešine i poslužiocu oruđa moraju tačno odrediti njen položaj u prostoru i zakonitosti kretanja i dati prognozu o mestu i vremenu susreta sa projektilom.

Sl. 1: Grafički prikaz procesa izrade prognoze

Na osnovu rečenog, može se zaključiti da su kratkoročne prognoze preciznije i tačnije u odnosu na srednjoročne i dugoročne. Tako će, na primer, prognoziranje leta letelice u vazдушnom prostoru za narednih pet sekundi biti mnogo preciznije nego za jedan ili dva minuta. Razvoj naoružanja za narednih 3–4 godine može se prognozirati sa velikim stepenom pouzdanosti, a za narednih 15–20 ne može, jer se može pojaviti neka nova vrsta koja ovu prethodnu može u potpunosti potisnuti iz upotrebe i sl.

U odnosu na *sadržaj* prognoze mogu biti kvalitativne i kvantitativne.

Do *kvalitativnih prognoza* se može doći putem logičkog mišljenja i preko kvantitativnih pokazatelja. Tako, na primer, kvalitativna prognoza o karakteristikama mogućih borbenih dejstava snaga RV i PVO može se izvesti na osnovu prognoza o kvalitativnom i kvantitativnom stanju tih snaga, na osnovu opšte političke situacije i drugih kvalitativno-kvantitativnih pokazatelja.

Kvantitativne prognoze u neposrednoj su vezi sa verovatnoćom sa kojom će nastati određeni događaj u budućnosti i sa nekim kvantitativnim karakteristikama tog događaja. One mogu biti tačkaste i intervalne (slika 1).

Tačkaste prognoze predstavljaju ocenu matematičkog očekivanja prognoziranih parametara u zadatom budućem trenutku vremena. To znači da se, na primer, prognozira da će oružane snage neke zemlje 1995. godine imati tačno 2.485 helikoptera. Očito je da se to ne može tačno prognozirati. Ta buduća situacija zavisi od velikog broja slučajnih veličina, pa se ta tačkasta prognoza može posmatrati samo kao nekakav centar oko kojeg će se grupisati buduća zbivanja. Tako se, na primer, može zaključiti da će navedene oružane snage 1995. godine imati oko 2.500 helikoptera, što ne predstavlja precizan podatak.

Intervalne prognoze se obično razmatraju kao dopune tačkastim prognozama. Njima se određuju razmere oblasti (granice vrednosti ili okvir) u kojima će se, sa zadatom verovatnoćom, naći buduća vrednost prognoziranog procesa. Tako se, na primer, na osnovu sagledavanja prošlog i sadašnjeg stanja, može predvideti da će oružane snage o kojima je reč 1995. godine imati 2.000–3.000 helikoptera.

To znači da ta vrednost od 2.000 do 3.000 predstavlja intervalnu prognozu. Koliko će helikoptera tačno biti to se ne zna, ali se zna da će se ta tačkasta prognoza naći u navedenom intervalu.

Do tačkastih ili intervalnih prognoza dolazi se realizacijom procesa prognoziranja — posmatranjem i analizom pojave (predmeta, procesa) u određenom intervalu posmatranja, uočavanjem zakonitosti i predviđanjem njenog razvoja u trenutku vremena za koji se prognoza radi. Da bi se prognoza uradila što kvalitetnije, preporučuje se primena većeg broja metoda koje se koriste u procesu prognoziranja.

METODE PROGNOZIRANJA

U procesu prognoziranja koriste se sve *opšte metode* koje se koriste i u drugim naukama i naučnim disciplinama. Bez primene tih metoda nije moguće doći do saznanja o pojavama (predmetima, procesima) u prošlosti i sadašnjosti, niti je moguće vršiti valjane prognoze o njihovom razvoju i stanju u budućnosti. Ove metode su u literaturi dobro opisane, pa nema potrebe za njihovom detaljnijom analizom i teorijskim razmatranjem.

Pored opštih metoda, koriste se tzv. *specijalne metode*, odnosno metode koje se specijalno primenjuju u procesu prognoziranja. One omogućavaju određivanje tendencije razvoja posmatranih pojava (predmeta, procesa) za duži ili kraći period. Te metode se najčešće klasifikuju na: (1) heurističke; (2) matematičke, i (3) kombinovane.⁴

Heurističke metode

Pod heurističkim metodama podrazumeva se specifična vrsta metoda prognoziranja čija primena se zasniva na korišćenju mišljenja specijalista u datoj oblasti znanja. Ove metode se koriste u situacijama kada nema dovoljno polaznih elemenata za primenu matematičkih metoda.

⁴ Detaljnije o klasifikacijama metoda prognoziranja videti: major mr Spasoje Mučibabić, *Predviđanje u vojnoj organizaciji*, »Vojno delo« br. 6/1985, str. 97—119; N. Stefanov i dr., *Osnovi naukovedenija*, »Nauka«, Moskva, 1985, str. 259—265; J.V. Čujev, J.V. Mihajlov, *isto*, str. 141.

Sušтина primene ovih metoda je u tome da se prikupljaju mišljenja kvalifikovanih stručnjaka, koja se kasnije obrađuju primenom statističkih i drugih metoda. Stručnjaci koji istupaju kao eksperti, oslanjajući se na svoje iskustvo, znanje i raspoložive materijale, prognoziraju zbivanja u budućnosti (prave prognoze) i daju svoja mišljenja, pri čemu, po pravilu ne koriste matematičke metode.

U teoriji i praksi prognoziranja postoje brojne heurističke metode, ali se najviše primenjuju: individualne ekspertne ocene, delfi, panel, patern i utopije.

Metodu *individualne ekspertne ocene* primenjuju poznavoci konkretne oblasti koji se u procesu prognoziranja koriste svojim znanjem i iskustvom. Ova metoda se najčešće koristi kod brzih procena koje se zasnivaju na kvalitativno-kvantitativnim pokazateljima i, na osnovu njih zasnovanom, apstraktno logičkom mišljenju. Za prognoze za duži period ova metoda nije pouzdana.

Osnovne slabosti ove metode su upravo u tome što je prognoziranje neposredno vezano za mogućnosti pojedinca — eksperta. Te mogućnosti su znatno manje od mogućnosti grupe eksperata u određenoj oblasti. Individualne sposobnosti ljudi veoma su različite, počev od sposobnosti za brzo uočavanje problema i pronalaženja konkretnih rešenja, do sposobnosti uočavanja zakonomernosti i apstraktnog poimanja pojava (predmeta, procesa). Zato se, umesto ovih individualnih, preporučuju one metode koje su zasnovane na kolektivnoj ekspertnoj oceni — kao što je metoda delfi i druge.

Sušтина primene *metode delfi* je u tome da se ocena nekog budućeg stanja dobija na osnovu obrađenog mišljenja grupe eksperata. Prvo se formira mala grupa eksperata iz oblasti u kojoj se vrši prognoziranje. Ta grupa (3-4 eksperta) formuliše ciljeve prognoziranja, radi ankete i sprovodi anketiranje šire grupe stručnjaka. Pri anketiranju stručnjaci odgovaraju nezavisno jedan od drugog. Dobijena mišljenja se obrađuju, pa se na osnovu dobijenih rezultata prave pitanja za novu — precizniju anketu. Zatim se anketiraju drugi stručnjaci, koji se obaveštavaju o rezultatima prve ankete. Ovaj postupak se ponavlja i tek nakon trećeg anketiranja izvode se konačni zaključci i saopštavaju rezul-

tati. Broj stručnjaka koji se anketiraju ne mora biti veliki (5-6), ali je veoma bitno da oni budu eksperti iz te oblasti.

Pri primeni metode delfi isključuje se neposredno opštenje među stručnjacima. To omogućava da se izbjegne preterani uticaj brojnih psiholoških faktora koji nastaju pri kolektivnim diskusijama. Uspah primene metode znatno zavisi i od preciznosti postavljenih pitanja.

Suština *metode panel* je u tome što se u procesu prognoziranja mišljenja eksperata direktno konfrontiraju. Pre primene ove metode organizuje se sastanak eksperata radi usklađivanja divergentnih mišljenja. Posle toga organizuje se skup (20—30 učesnika) na kojem eksperti iznose svoja mišljenja koja moraju biti naučno argumentovana i ideje o rešavanju konkretnog problema. Kasnije se, od više ideja, izdvajaju one koje najviše odgovaraju rešenju datog problema. Te ideje se dalje kompleksno analiziraju i definitivno se dolazi do prognoze — rezultata prognoziranja.

Metoda patern zasniva se na analizi velikog broja informacija. Njena primena, načelno, realizuje se tokom šest faza. Prva faza obuhvata razradu scenarija. U drugoj fazi se radi hijerarhijsko »stablo ciljeva — zadataka«, i to postupno sa nižeg na viši nivo. U trećoj fazi se određuju koeficijenti relativne važnosti za elemente svih nivoa. Radi obezbeđivanja što veće objektivnosti pri određivanju koeficijenata, procene se obavljaju tajnim glasanjem u nekoliko tura. Obično se anketira 10—12 eksperata u tri ture. U četvrtoj fazi se obavlja specijalistička analiza različitih vrsta konkretnih podataka koji obezbeđuju da se postignu predviđeni ciljevi. U petoj fazi se istražuju konkretne oblasti nauke koje su od uticaja na ostvarivanje date prognoze, a u šestoj se rešavaju konkretni tehnički problemi i izrada prognoza.

Metoda utopije pruža mogućnost prognoziranja na duži rok. Njeni zagovornici su predstavnici naučne fantastike. Ova metoda je u manjoj meri zasnovana na naučnim postavkama od prethodnih. Ona je prepuštena slobodnoj mašti prognozera koja se ponekad udaljava od prirodnih zakonitosti. Stoga je i pouzdanost prognoze mala. Međutim, i ova metoda se primenjuje u prognoziranju na veoma dugačak rok.

Matematičke metode

Pod matematičkim metodama podrazumevaju se specifične vrste metoda prognoziranja koje su zasnovane na korišćenju matematičkih relacija i na analizi kvantitativnih karakteristika prognoziranih pojava (predmeta, procesa). One u ratnoj veštini imaju široku primenu, jer obezbeđuju veću objektivnost u prognoziranju, visoku tačnost (pri pravilno izabranom matematičkom modelu) i mogućnost automatske obrade podataka na elektronskim računarima. Uslovno se mogu podeliti na: (1) metode matematičkog modeliranja; (2) metode ekstrapolacije, i (3) metode prognoziranja skokovitih promena.

Metode matematičkog modeliranja zasnovane su na korišćenju matematičkih modela, odnosno veštačkoj realizaciji prognoziranog procesa izraženog kvantitativnim pokazateljima. Među brojnim modelima u prognoziranju se najviše koriste modeli zasnovani na algebarskim i transcendentnim jednačinama, modeli zasnovani na diferencijalnim jednačinama, modeli verovatnoće i modeli statističkih ispitivanja.

Primena metoda se, obično, realizuje u tri faze. Prvo se prikupljaju podaci i radi model prognozirane pojave (predmeta, procesa). Zatim se na modelu proračunavaju i određuju karakteristike istraživane pojave (predmeta procesa) za zadati trenutak u budućnosti. Na kraju se analiziraju rezultati i ocenjuje tačnost tih rezultata.

Osnovni uslov za primenu metoda jeste da model bitno odražava original, u celini ili po onim interesantnim svojstvima i parametrima za koje se pravi prognoza. U suprotnom, neće se dobiti pouzdana prognoza, bez obzira na uspešnu realizaciju navedenih faza primene metoda.

Metode ekstrapolacije spadaju među najstarije metode matematičkog prognoziranja. Njihova suština je u tome da se praćenjem tendencije kretanja neke pojave u intervalu posmatranja donose zaključci o razvoju te pojave u budućnosti. One se zasnivaju na uočavanju zakonomernosti kretanja neke pojave u intervalu posmatranja i ekstrapolaciji trenda kretanja u budućnosti. U većini slučajeva taj trend kretanja se može predstaviti pravom i tada se kaže da ona ima linearni trend.

Da bi se te metode mogle uspešno primeniti, neophodno je zadovoljiti uslov da se pojava (predmet, proces) jednako ponaša na delu preticanja kao i na delu posmatranja. Ako se to ponašanje ne odvija po istim zakonima, primena ove metode nije moguća, odnosno dobijeni rezultati se ne mogu koristiti za pravljenje valjane prognoze.

Primenu ove metode karakterišu brojne aktivnosti. Prvo se pripremaju početni podaci koji se nanose u određene dijagrame, tabele ili druge oblike iskazivanja. Zatim se iznalaze i obrazlažu vrste ekstrapolacionih zavisnosti koje povezuju prognoziranu karakteristiku sa vremenom i nizom drugih nezavisno promenljivih. I, na kraju, rade se logičke analize rezultata prognožiranja.

Jedan od najznačajnijih elemenata ekstrapolacije jeste i obrada statističkih podataka koji se koriste za određivanje nepoznatih parametara, ekstrapolacionih zavisnosti i izračunavanje tačkastih ili intervalnih prognoza. Za razliku od navedenih aktivnosti (koje realizuju stručnjaci iz prognozirane oblasti), načini obrade statističkih podataka i izračunavanje prognoza mogu se unificirati i realizovati na elektronskom računaru.

Metode prognožiranja skokovitih promena koriste se za prognožiranje pojava (predmeta, procesa) kod kojih razvoj podleže skokovitim promenama — odnosno prekidu funkcije ili poremećaju ranije uspostavljenog kvalitativno-kvantitativnog odnosa među parametrima. Dve metode se koriste za određivanje vremenskog trenutka promene karaktera razvoja posle navedenog skoka (promene trenda kretanja) i to samo za one promene koje se odvijaju na osnovu eksponencijalne i alometrijske zavisnosti. Za druge vrste skokovitih promena matematičke metode još nisu u potpunosti usavršene.

Kombinovane metode

Kombinovane metode su kombinacija opštih i specijalnih metoda, a naročito kombinacija matematičkih i heurističkih. Primenom ovih metoda objedinjavaju se njihove prednosti i umanjuju pojedinačne slabosti, što dovodi do povećanja stepena pouzdanosti u prognožiranju.

Kombinovanje može da se ispolji i u korišćenju podataka dobijenih od eksperata u svojstvu ulaznih veličina koje se dalje koriste za izradu matematičkog modela ili za ekstrapolaciju. Na primer, za izradu modela borbenih dejstava mogu se koristiti podaci koji su dobijeni od određenih stručnjaka, a rezultati matematičkog modeliranja mogu se koristiti kao informacije za stručnjake koji vrše heurističko prognoziranje.

Pored kombinovanja nekoliko metoda za prognoziranje jednog te istog procesa, može se kombinovati i prognoziranje različitih međusobno vezanih procesa — na primer, razvoj transportnih sredstava u odnosu na potrebu povećanja brzine kretanja vojnika i sl.

UTICAJ OSOBINA EKSPERATA NA KVALITET PRIMENE METODA PROGNOZIRANJA

Na kvalitet primene metoda prognoziranja (naročito heurističkog prognoziranja) utiču brojni objektivni i subjektivni činioci, koji su međusobno povezani i čine dijalektičko jedinstvo. Subjektivne činioce, u celini, čini ljudski faktor, a kao poseban elemenat u okviru njega jesu osobine eksperata. One se prema uticaju na kvalitet prognoziranja mogu podeliti na negativne i pozitivne.

Među *negativnim osobinama* najčešće se ističu: profesionalna ograničenost, psihološka inercija, konzervatizam mišljenja, teškoća opažanja negativnih zaključaka, sklonost ka preuveličavanju lošeg, bojazan od odgovornosti i optimizam pri kratkoročnom i pesimizam pri dugoročnom prognoziranju.⁵ Zbog ograničenosti prostora, u ovom radu se ukazuje na osnovne karakteristike samo nekih negativnih osobina.

Profesionalna ograničenost može se pojaviti dvojako — radi nedostatka širine i radi nedostatka dubine saznanja. Specijalisti uskog profila poznaju do detalja svoj predmet, ali nemaju šira saznanja; specijalisti širokog profila poseduju široka znanja, ali nisu u stanju da ulaze duboko u detalje

⁵ Videti šire: J.V. Čujev, J.V. Mihajlov, *isto*, str. 167—173.

predmeta istraživanja. Ove dve grupe specijalista, odvojeno posmatrano, nisu podesne za prognoziranje. Tačna ekspertna prognoza krupnih problema, kao što je donošenje odluke za borbena dejstva, zahteva visoku stručnost, svestranost i duboku analizu pojave (procesa, predmeta) uz potpuno uvažavanje okruženja u kome se ta pojava dešava.

Psihološka inercija je često bila kočnica naučnom prognoziranju. U brojnim slučajevima pokazalo se da čak i visokokvalifikovani eksperti ne prihvataju nove ideje samo radi toga što je njihova usmerenost bila u drugom pravcu. Dakle, nisu u pitanju nedostaci intelektualne ili logičke snage njihovog uma nego isključivo različita usmerenost mišljenja. Savlađivanje tih inercija predstavlja veoma složen zadatak. U njenom savlađivanju preporučuje se izbegavanje frontalnog sukoba.

Analogno psihološkim idejama, i *konzervativizam mišljenja* često predstavlja ozbiljnu smetnju heurističkoj delatnosti. Ovaj konzervativizam se ispoljava u privrženosti naviknutom stanju i on zavisi od čovekovog intelekta. Ispoljavanje konzervativizma je opasno u svim situacijama, a naročito u borbenim dejstvima, jer svaka nova situacija traži i nova rešenja. Radi toga teorijske postavke i načela koja se uče u školi ne treba shvatiti kao nepromenljive, nego kao teorijsku osnovu za brže snalaženje u konkretnoj borbenoj situaciji.

Teškoća opažanja negativnih zaključaka izražava se u tendenciji prihvatanja željenog za stvarno. Na primer, nije retka situacija da se, prilikom presuđivanja na vežbama, procene manji gubici kod sopstvenih snaga nego kod protivničkih i sl. Takve pojave otežavaju prognoziranje. One u borbenim situacijama imaju negativan uticaj na moral i borbenu gotovost jedinice uopšte. Zato i u najtežim situacijama treba biti realan i upoznati svoje potčinjene sa stvarnim protivničkim mogućnostima i namerama, kao i eventualnim opasnostima koje prete pojedincima i jedinici, jer se samo na taj način može izvršiti objektivna prognoza, doneti pravilna odluka i svesti opasnost na najmanju moguću meru.

Među *pozitivnim osobinama* najčešće se ističu: velika znanja u prognoziranoj oblasti i korišćenje prethodnih

iskustava, intuicija, sposobnost izdvajanja bitnog, mašta, motivi i dr.

Veliki obim i dubina znanja u prognoziranoj oblasti naročito dolaze do izražaja u ratnoj veštini. Potrebno je dobro poznavati prirodu oružane borbe i borbenih dejstava i zakonitosti i mogućnosti njihove pripreme i izvođenja, ali je najbitnije umeti stečena znanja primeniti u praksi. Do tih znanja moguće je doći samo upornim radom; neprekidnim izučavanjem ratne veštine i drugih nauka i primenom stečenih iskustava (naročito iskustava iz poslednjih lokalnih ratova i sa vežbi i manevara), uz puno uvažavanje specifičnih uslova pripreme i izvođenja oružane borbe u našim uslovi-ma.

Velika znanja u prognoziranoj oblasti nisu sama po sebi dovoljna. Poželjno je da prognozer raspolaže i drugim spoznajnim sposobnostima, kao što su fleksibilnost mišljenja, pronicljivost, smelost u postavljanju hipoteza i rešavanju problema i sposobnosti da se saznato argumentuje, proračuna, proveri i dokaže.

Intuicija je značajna pozitivna osobina svakog prognozero, a naročito komandanata jedinica. Ona se ispoljava u njihovoj sposobnosti da izvanredno brzo, skoro trenutno, shvate novonastalu situaciju i donesu odluku. Drugim rečima, intuicija je svojevrсно preskakanje faza strogo logičkog rasuđivanja. Ona se ne sukobljava sa logičkim mišljenjem niti se može odvajati od njega. Intuitivno i logičko se dopunjuju, jer svesno logičko mišljenje usmerava intuitivne procese.

Intuicija nije čisto prirodni talenat, niti može nastati ni iz čega. Ona se javlja kao rezultat prakse, plod stvaralačkog i produktivnog mišljenja, proizvod akumuliranog prethodnog znanja i rezultata celokupnih prethodnih iskustava. Njena osobenost, za razliku od postupnosti logičkog misaonog procesa, jeste u skokovitim pomacima. Stoga se proces intuitivne spoznaje ne može formalizovati niti se za njega može izraditi određeni logički postupak. Sve faze i »karike« misaonog procesa kod intuicije kao da se slivaju u jednu i to dovodi do iznenadnog intuitivnog zaključka, kao rezultata sintetičke aktivnosti mišljenja i istovremenog — trenutnog zbira mnoštva podataka i faktora.

Intuicija ima izuzetno značajnu ulogu u procesu vojnog prognoziranja uopšte i posebno u procesu donošenja odluke za borbena dejstva. Proces donošenja odluke karakteriše analiza velikog broja raznovrsnih podataka sa različitim stepenom tačnosti, potpunosti i relevantnosti, s jedne strane, i ograničeno vreme koje uvek ne omogućava kompleksnu analizu tih podataka i donošenje odluka na osnovu postupnog logičkog razmišljanja, s druge strane. Zato je intuicija izuzetno značajna u formiranju mišljenja komandnog kadra i u usmeravanju borbenih dejstava.

Sposobnost izdvajanja bitnog i odbacivanja nebitnog doprinosi brzom rešavanju složenih situacija i iznalaženju suštine problema. Bez ove pozitivne osobine prognozer se gubi u velikom broju činjenica. One mu deluju ugušujuće, opterećuju mu um i odvlače ga od suštine stvarnosti.

Mašta je pozitivna osobina koja se pojavljuje u osnovi svakog otkrića. Prognozer koji ne poseduje maštu može samo da sakuplja činjenice, ali neće uspeti da, na osnovu njih, dođe do viših ciljeva naučnog saznanja. U ostvarivanju tih ciljeva nisu dovoljne samo činjenice, nego i bogata mašta i sposobnost apstraktnog logičkog osmišljavanja pojava (predmeta, procesa), i u sadašnjosti i u budućnosti. Dakle, mašta je izuzetno značajna, ali ne mašta koja se temelji na čudesnom proročanstvu, nego koja se zasniva na naučnim činjenicama i koja proizilazi iz njih. U prognoziranju naročito dolazi do izražaja posebna vrsta mašte, tzv. *empatija* — sposobnost uživanja u buduće događaje.

Motivi su značajni unutrašnji faktori koji mobilisu i usmeravaju čovekove sposobnosti na akciju. Oni bitno utiču na kvalitet i mogućnost prognoziranja jer stvaraju onaj emocionalni naboj i polet bez kojih naučno prognoziranje i stvaralaštvo uopšte nije moguće.⁶

Od drugih karakternih osobina najznačajnije su: moralni kvaliteti, psihološka stabilnost, volja, odlučnost i sposobnost priznavanja svojih grešaka. Bez ovih osobina prognozer ili komandant neće ispoljiti samouverenost čak

⁶ O motivaciji postoje brojne teorije, a sa stanovišta predmeta najznačajnije su: kognitivne teorije, socijalne teorije i materijalističko-dijalektička teorija potreba. Videti: dr Dragoljub Damjanović, *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju*, VINC, Beograd, 1989, str. 21–37.

ni u onim momentima kada doneto rešenje u potpunosti odgovara uslovima situacije. Zato prognozer — naročito komandant, »mora da ima bar onoliko karaktera koliko i pameti«. Ako je, na primer, volja veća od pameti, onda će komandant da radi odlučno, ali nerazumno. U suprotnom, on će imati dobre ideje i planove, ali neće smoći odlučnosti da ih ostvari. Priznavanje vlastitih grešaka je naročito značajna osobina kod komandanata jedinica. Time se na autoritetu neće ništa izgubiti, nego se može samo dobiti.

PREDNOSTI I OGRANIČENJA U PRIMENI METODA

Prednosti metoda prognoziranja u odnosu na sve druge metode su u tome što omogućavaju saznavanje pojava (predmeta, procesa) u bližoj i daljoj budućnosti. To je veoma značajna prednost, jer su pojave (predmeti i procesi) u ratnoj veštini uglavnom hipotetične. U ratnoj veštini su upravo potrebna saznanja o tome kako će se određene pojave (predmeti, procesi) odvijati u bližoj ili daljoj budućnosti. Naravno, saznanja o pojavama (predmetima, procesima) u prošlosti i sadašnjosti su veoma značajna, ali prvenstveno radi pravljenja prognoza o njihovom stanju u budućnosti, kako bi se mogle preduzeti odgovarajuće mere na pripremi oružanih snaga i celog društva za odbranu zemlje.

Ograničenja i greške u primeni ovih metoda su brojna. Osnovni njihov nedostatak je subjektivizam ocene buduće situacije. Taj subjektivizam je više izražen kod heurističkih metoda, a manje kod matematičkih, ali pod uslovom da je model veran originalu u onim parametrima za koje se pravi prognoza i da su kvantitativne vrednosti koje se koriste kao polazni elementi tačne.

Ograničenja primene heurističkih metoda uslovljena su i izborom eksperata, i u pojedinačnom i u timskom istraživanju. Ukoliko su eksperti veći poznavaoци oblasti koju prognoziraju i ako poseduju veći broj navedenih pozitivnih osobina utoliko je veća i verovatnoća da će se izraditi kvalitetne prognoze, i obratno. U timskom istraživanju značajan je sastav tima. Iskustva pokazuju da su najplodo-

tvorniji oni timovi koji u svom sastavu imaju istraživače sa različitom strukturom inteligencije i koji se svojim radnim osobinama međusobno dopunjuju. Pored navedenog, efikasnost timskog rada na prognoziranju zavisi i od atmosfere i međuljudskih odnosa. Atmosfera treba da bude stvaralačka sa plodonosnim raspravama, smelijim traganjima i visokim stepenom odgovornosti, a odnosi punog uvažavanja i međusobne tolerancije između članova tima.

Sledeći značajniji nedostatak jeste otežano određivanje grešaka u prognoziranju. Te greške mogu biti tačno određene tek onog momenta kada nastupi prognozirano stanje, a to je kasno. Pri tome se greška kvalitativne prognoze određuje prema tome da li je prognozirana pojava (predmet, proces) dobila očekivani kvalitet ili ne. Dakle, ocena se izvodi po principu »da-ne«. Za razliku od kvalitativne prognoze, greška kvantitativne prognoze određuje se kao razlika između stvarne vrednosti prognozirane veličine i njene prognozirane vrednosti.

Greške koje nastaju u prognoziranju potiču iz tri osnovna izvora. Prvi je postojanje neodređenosti koje izobličavaju posmatrane vrednosti istraživane pojave (predmeta, procesa) i njene moguće vrednosti u budućnosti. On je zajednički za sve metode prognoziranja, a greške koje potiču iz njega mogu se smanjiti kompleksnom analizom pojave (predmeta, procesa) od strane grupe stručnjaka — eksperata za datu oblast.

Drugi izvor grešaka jeste nepravilan izbor modela prognozirane pojave (predmeta, procesa). Ako je model nepravilno izabran ne može se dobiti tačna prognoza bez obzira na to sa kakvom tačnošću se vršilo izračunavanje. Greške se otklanjaju angažovanjem visokokvalifikovanih stručnjaka u izradi novog modela koji će biti veran originalu po istraživanim parametrima.

Treći izvor grešaka su skokovi u razvitku pojave (predmeta, procesa), i na intervalu posmatranja i na intervalu preticanja. Negativne posledice tih grešaka najizraženije su ako promene nastaju samo na intervalu preticanja i ako se nisu pojavile na intervalu posmatranja. Za otklanjanje tih grešaka efikasnije su heurističke metode i iskustvo istraživača koje u ovom slučaju dolazi do punog izražaja.

Uočavanje grešaka tek onda kada nastupi prognozirano stanje je kasno i za prognozu nema nikakvog značaja. Znatno veću vrednost ima apriorna ocena (u trenutku izrade prognoze), jer u tom trenutku prognozer dobija dopunsku informaciju o korisnosti i tačnosti prognoze u procesu njene izrade. Međutim, ta ocena je otežana, naročito prilikom primene heurističkih metoda.

Kod prognoza koje se zasnivaju na primeni matematičkih metoda postoje stroge zavisnosti koje omogućavaju da se ocene statističke karakteristike buduće greške. Međutim, kod heurističkih prognoza, naročito kod prognoza primenom metode individualne ekspertne ocene, to nije moguće. Na primer, ako prognozu radi jedan čovek nije moguće dati apriornu ocenu, jer se ne poznaje »model« po kome je on »radio proračune«. Ako je prognoza rađena na osnovu rezultata ankete eksperata, onda postoji mogućnost da se vide razlike pojedinačnih mišljenja u odnosu na srednju vrednost prognoze i da se izvrši određeno pomeranje — ako to u procesu prognoziranja nije urađeno.

Bez obzira na navedene poteškoće, apriorna ocena je poželjna, jer dobijena prognoza još jednom podleže proveru stručnjaka.

Zaključna razmatranja

Na osnovu iznete analize o prognoziranju i metodama prognoziranja može se zaključiti:

1) prognoziranje, kao proces istraživanja budućeg stanja, predstavlja jedno od osnovnih obeležja ratne veštine i njene metodologije. U suštini, ratna veština, kao nauka, okrenuta je budućnosti — budućoj oružanoj borbi i borbenim dejstvima. Analogno tome i njena metodologija usmerena je na prognostička istraživanja koja su naročito aktuelna na današnjem stepenu razvoja društva i oružanih snaga. U prošlosti, kada su se promene u društvu i razvoju materijalnih sredstava veoma sporo odvijale, ratna veština se takođe sporo menjala i uglavnom se zasnivala na ratnom iskustvu. Međutim, danas to više nije moguće. Velike kvalitativno-kvantitativne promene, koje se odvijaju u oružanim snagama i društvu u celini, nameću potrebu za nepo-

srednim, temeljitim i preciznim prognoziranjem zasnovanim ne samo na ratnim iskustvima, nego i na brojnim proračunima i eksperimentima. I ne samo to. Zbog tih promena, danas se, više nego ikada ranije, nameće potreba i za bržim praktičnim intervencijama — bilo da se radi o razvoju i uvođenju novih tehničkih sredstava, novim postupcima jedinica ili nekim drugim aktivnostima koje se odnose na prognozirano stanje razvoja pojava (predmeta, procesa) vezanih za oružanu borbu i razvoj oružanih snaga uopšte.

Dakle, prognostička istraživanja predstavljaju osnovu svih istraživanja u ratnoj veštini, a prognoziranje kao proces istraživanja budućeg stanja predstavlja osnovno obeležje celokupne ratne veštine — naročito onog njenog dela koji se neposredno odnosi na pripremu i izvođenje borbenih dejstava;

2) prognoziranje, kao proces istraživanja, realizuje se primenom brojnih metoda, koje su uslovno podeljene u dve grupe. Prvu grupu čini kompleks takozvanih opštih metoda koje se koriste i u drugim naukama i naučnim disciplinama. Tu grupu metoda je metodologija ratne veštine relativno dobro razradila i prilagodila potrebama svoje nauke. U drugu grupu mogle bi se izdvojiti specijalizovane metode koje se neposredno koriste u procesu prognoziranja budućeg stanja pojava (predmeta, procesa). To su tzv. heurističke, matematičke i kombinovane metode prognoziranja koje u metodologiji ratne veštine nisu teorijski razmatrane;

3) analizom navedenih specijalističkih metoda i geneze njihovog nastanka uočava se da su se one izdvojile iz prve grupe — grupe opštih metoda. Tako se, na primer, matematičko modeliranje izdvojilo iz metoda modelovanja, metoda ekstrapolacije iz statističke metode, heurističke metode iz logičkih i nekih drugih metoda. Ove metode nisu veštački izdvojene nego ih je sama praksa prognoziranja nametnula. One realno postoje u praksi, pa nema razloga da ih metodologija ratne veštine, kao takve, ne prihvati i dalje ne razrađuje za potrebe svoje nauke;

4) teorijska razrada tih metoda, ako bi bile prihvaćene, mogla bi se usmeriti u dva pravca. Prvi, da se one metode koje već u praksi postoje pojmovno preciznije definišu, teorijski kompleksnije razrade i da im se odredi mesto u

okviru postojeće ili uvođenjem nove klasifikacije. Drugi, da se i dalje istražuju nove metode koje bi se mogle koristiti za potrebe prognoziranja kao jednog od bitnih obeležja ratne veštine. Time bi se aktueliziralo prognoziranje, s jedne strane, i obogatio još uvek siromašan »fond« metoda koje se koriste u ratnoj veštini, s druge strane.

Mesto metoda prognoziranja u okviru postojeće klasifikacije posebno je predmet istraživanja. One se u potpunosti ne uklapaju ni u jednu od navedenih grupa metoda razmatrane klasifikacije. To nisu uopšte naučne metode, ali imaju zajedničkih elemenata sa metodom modelovanja (misaonim i matematičkim modelima) i sa statističkom metodom. Nisu ni posebne naučne metode, ali su im heurističke metode veoma bliske. Nisu ni empirijske metode, jer se koriste već prikupljenim podacima, ali su bliske njima, jer na osnovu tih prikupljenih podataka obezbeđuju nove (pretpostavljene) podatke o pojavama (predmetima, procesima) u budućnosti. Nisu ni čisto metode rešavanja operativnih problema zbog navedene sličnosti sa drugim — opštim i posebnim naučnim i empirijskim metodama, ali su im najbliže jer se koriste za saznavanje pretpostavljene stvarnosti i za preduzimanje mera na usmeravanju i menjanju te stvarnosti. Dakle, one bi se, do uvođenja nove klasifikacije, mogle svrstati i razmatrati u okviru grupe metoda rešavanja operativnih problema.

Sa stanovišta predmeta istraživanja, odgovaralo bi uvođenje nove klasifikacije metoda prema jednom od sledeća dva kriterijuma: kriterijumu naučnih ciljeva ili kriterijumu vremena istraživanja. Prema prvom kriterijumu, u metode prognoziranja mogle bi se svrstati sve one metode koje obezbeđuju viši naučni cilj — predviđanje. Prema drugom, metode bi se mogle klasifikovati na dijagnostičke i prognostičke. Međutim, i ove klasifikacije prate ograničenja koja su slična kao kod prethodnih. Problem je u tome što se veliki broj metoda ne može u potpunosti — »bez ostatka« svrstati ni u jednu od grupa navedenih klasifikacija. Tako je, na primer, teško odvojiti one metode koje se koriste za ostvarenje naučnog cilja predviđanja, a da se ne koriste za eksplikaciju i sl. Ista je situacija i kod druge klasifikacije, jer se veliki broj metoda koristi i za dijagno-

stička i za prognostička istraživanja. To znači da one po svojim karakteristikama ne pripadaju u »čistom« obliku ni jednoj od navedenih grupa. Zato problem istraživanja i klasifikacije metoda uopšte, a naročito metoda prognoziranja, ostaje i dalje aktuelan i on prevazilazi ambicije ovog rada.

LITERATURA:

1. Dr Dragoljub Damnjanović, *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju*, VINC, Beograd, 1989.
2. Pukovnik dr Novak Milošević, potpukovnik mr Nikola Lebeda, major Radovan Grubač, dipl. inž., *Osnovi metodologije ratne veštine*, I deo, CVVS JNA, Beograd, 1984.
3. Dr Svetlana Knjazev-Adamović, dr Staniša Novaković, *Logika sa metodologijom*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1980.
4. Pukovnik mr Momir Madžić, pukovnik dr Zdravko Kojić, pukovnik mr Branislav Milanović, *Osnovi metodologije ratne veštine*, KŠA RV i PVO, Beograd, 1983.
5. Dr Slavoljub Milosavljević, *Istraživanje političkih pojava*, Institut za političke studije FPN, Beograd, 1980.
6. Novak Milošević, *Projektovanje istraživanja u ratnoj veštini*, VINC, Beograd, 1989.
7. Vladimir Mužić, *Metodologija pedagoških istraživanja*, »Svjetlost«, OOUR za udžbenike i nastavna sredstva, Sarajevo, 1982.
8. Major mr Spasoje Mučibabić, *Prognoziranje u vojnoj organizaciji*, »Vojno delo« br. 6/1985.
9. Pukovnik dr Radovan Radinović, *Metoda ratne veštine*, VIZ, Beograd, 1983.
10. Pukovnik prof. dr Đorđe Stanić, *Mogućnosti i ograničenja eksperimenata u ratnoj veštini*, »Vojno delo« br. 1/1988.
11. N. Stefanov, N. Jahiel, J. Farkaš, G. Kreber, I. Maleckij i S. Mikulinskij: *Osnovi naukovedenija*, »Nauka«, Moskva, 1985.
13. J.V. Čujev, J.V. Mihajlov, *Prognoziranje u vojsci*, VIZ, Beograd, 1980.
14. Dr Bogdan Šešić, *Opšta metodologija*, »Naučna knjiga«, Beograd, 1971.

S U M M A R Y

ON PROGNOSTICATION AND PROGNOSTICATION METHODS
IN THE ART OF WAR

As a process of exploration of future states of phenomena (subjects, processes), prognostication makes one of fundamental facets of research in the art of war domain. In an analogous manner, also its methodology should focus on exploration of future combat operations and other phenomena (subjects, processes) that are fundamental for a comprehensive visualization of future armed combat, as the object of the art of war.

Methodology of the art of war has accepted prognostication as one of higher scientific research goals but has not worked out or elaborated methods for attaining this goal. There are no complex theoretical analyses of prognostication methods, nor they have a place within the framework of method systems adopted by methodology and adapted to the research in the domain of the art of war.

Because of the reasons stated above the author attempts to identify, conceptually set and classify the problem, to describe its contents and point it out, and to expound his attitude concerning its overcoming. He also points out numerous dilemmas and difficulties accompanying the problem of classification of not only the methods of prognostication but also of many others which by their characteristics cannot be entirely – “without rest” and in a “pure” form – aligned in one of the listed and suggested classifications.

R É S U M É

SUR LA PREVISION ET SUR LES METHODES PREVISIONNELLES
DANS L'ART DE LA GUERRE

La prévision en tant que processus d'étude de l'état future des phénomènes (objets, processus) est une des caractéristiques fondamentales de la recherche dans la domaine de l'art de la guerre. Au fait, l'art de la guerre est axé sur l'avenir. Par analogie, sa méthodologie doit être également orientée vers l'étude de futures actions de combat et d'autres phénomènes (objets, processus) d'un intérêt fondamental pour une appréhension intégrale de la lutte armée à l'avenir en tant que matière de l'art de la guerre.

La méthodologie de l'art de la guerre a adopté la prévision en tant que l'un des objectifs scientifiques supérieurs de la recherche, mais elle n'a pas pour autant mis au point ses méthodes de travail. Il n'y a pas d'analyses théoriques complexes relatives aux méthodes de prévision, non plus qu'il n'a pas été déterminée leur place dans les cadres du système de méthodes adoptés et adaptés par la méthodologie dans le domaine de la recherche dans l'art de la guerre.

Pour les raisons précitées, l'auteur du présent article cherche à identifier le problème cité, à le déterminer et classer du point de vue conceptuel, à le décrire en présentant sa nature substantielle et à expliquer sa propre attitude quant au déplacement du problème. A la fois, y sont énumérés les dilemmes et des difficultés propres aux problèmes de la classification, non seulement au sujet de méthode de prévision mais aussi au sujet de tant d'autres qui par leurs caractéristiques ne peuvent pas être «entièrement» ni en forme «pure» rangées dans aucune des classifications citées proposées.

РЕЗЮМЕ

О ПРОГНОЗИРОВАНИИ И МЕТОДАХ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ
В ВОЕННОМ ИСКУССТВЕ

Прогнозирование, как процесс исследования будущих состояний явлений (предметов, процессов), является одним из основных признаков исследований в военной искусстве. В сущности, военное искусство повернуто к будущему. В согласии с этим и его методология должна быть направленной к исследованию будущих боевых действий и других явлений (предметов, процессов), имеющих существенное значение для целостного ознакомления с будущей вооруженной борьбой, как предметом военного искусства.

Методология военного искусства приняла предвидение как один из высших научных целей исследования, но методы достижения этой цели ею не разработаны. О методах прогнозирования нет комплексных теоретических анализов, а также им не определено место в рамках системы методов, которые методология приняла и приспособила к исследованиям в военном искусстве.

По указанным причинам автор старался настоящую проблему опознать, определить ее понятие, классифицировать и описать ее, указать на ее сущность и обосновать свою позицию, связанную с ее преодолением. Одновременно указывается на многочисленные дилеммы и затруднения, сопровождающие проблему классификации, не только методов прогнозирования, но и многих других, которые по их характеристикам нельзя полностью — «без остатка» и в «чистой» форме отнести ни к одной из указанных и предложенных классификаций.

Polemika

Prilog raspravi »Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi«

Pukovnik mr MILISAV SEKULIĆ

U članku se polemíše sa stavovima pukovnika u penziji dr Gavriła Pupića izloženim u radu »Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi«. Analizirajući klasifikacije komandno-štabnih ratnih vežbi prema svim kriterijumima i neke stavove pukovnika Pupića, autor ovog članka smatra da neke od izvedenih klasifikacija nisu u saglasnosti sa polazištima na koje se Pupić poziva. U polemici se zastupa stav da pukovnik Pupić razmatra komandno-štabne ratne vežbe na klasičan i unekoliko prevaziđen način. Autor uočava zanemarivanje naučnog postupka i oslanjanje prvenstveno na praksu pripremanja i izvođenja komandno-štabnih ratnih vežbi u vojnim školama. Argumentaciju nalazi u nedovoljnoj određenosti kriterijuma za klasifikaciju i neadekvatnosti nekih kriterijuma podele.

Autor se osvrće na nekritički odnos pukovnika Pupića prema postojećoj organizaciji i rukovođenju komandno-štabnim ratnim vežbama. Predimenzioniranost mesta i uloge organa i rukovodstava tzv. civilnih struktura u komandno-štabnim ratnim vežbama i zalaganje za skoro istovetnu ulogu ovih organa u tim vežbama sa ulogom komandi — štabova, kao i pridavanje neprimerenog značaja ulozi posredničkog aparata, ključni su stavovi pukovnika Pupića sa kojima se autor ne slaže. Autor se zalaže za racionalizaciju komandno-štabnih ratnih vežbi pre svega putem kritičkog preispitivanja njihovog mesta i uloge u obučavanju organa i rukovodstva društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija i organizacija udruženog rada.

U »Vojnom delu« br. 4/89. pukovnik u penziji dr Gavriło Pupić u članku *Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi*, polazeći od zaključka da »sadašnja podela KŠRV u važećoj normativnoj literaturi ne odgovara narašlim potrebama i složenosti problematike«, nudi novu podelu komandno-štabnih ratnih vežbi.¹ Pri tome autor naglašava da u svojoj podeli KŠRV polazi od »određenih pravila klasifikacije, dostignutog stepena razvoja koncep-

¹ »Vojno delo« br. 4/89, str. 64—82.

cije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, strategije oružane borbe i strategije ONO i DSZ, razvoja operatike, taktike, kao i zahteva vojne andragogije i metodologije ratne veštine«. ²

Navedena tvrdnja je povod moga uključivanja u polemiku. Neke podele koje autor obrađuje u svom članku nisu u saglasnosti sa navedenim polazištima. Pored toga, jedan deo obrazloženja podela KŠRV nije konzistentan. Upotreba nekih termina je prevaziđena, klasična i u celini neadekvatna postojećoj praksi. U članku ima manji broj tvrdnji koje nemaju podlogu ni u teoriji ni u praksi.

Polemički osvrt ima za cilj da na osnovu dostignuća teorije ratne veštine i prakse pripremanja i izvođenja KŠRV ukaže na postojanje nedorečenosti u klasifikaciji KŠRV u članku pukovnika dr Gavriila Pupića uz navođenje potrebne argumentacije i ličnog viđenja nekih problema pokrenutih u članku.

KLASIFIKACIJA ILI PODELA KOMANDNO-ŠTABNIH RATNIH VEŽBI

Naziv članka čitaoca navodi na očekivanje da će se njegov sadržaj odnositi na pokušaj da se uz pomoć klasifikacije kao naučne metode mišljenja i istraživanja izvede postupna i potpuna podela komandno-štabnih ratnih vežbi. To podrazumeva podelu prema kriterijumima koji izražavaju značajne karakteristike komandno-štabnih ratnih vežbi. Da bi se utvrdili kriterijumi klasifikacije, neophodno je bilo prethodno utvrditi valjanu definiciju KŠRV, na osnovu čega je moguće uočiti karakteristike po kojima se može vršiti klasifikacija. Postojanje valjane definicije javlja se i kao uslov za kritički osvrt na postojeću klasifikaciju KŠRV sadržanu u uputstvenim dokumentima.

Iz sadržaja članka očigledno je da autor nije imao takav pristup, što je, logično, uticalo na pojavu nekonzistentnosti u ponuđenoj klasifikaciji. Autor se opredelio na više

² Isto, str. 66.

ili manje zdravorazumski i iskustveni pristup koji unapred podrazumeva da su kriterijumi po kojima vrši klasifikaciju KŠRV validni i da predstavljaju svojstva (karakteristike) KŠRV koja mogu služiti kao osnov za njihovu podelu. Ako bi navedena pretpostavka bila tačna, onda bi klasifikacija koju predlaže autor bila valjana. Ali, kako pretpostavka nije rezultat utvrđenog naučnog postupka, onda ni ponuđena klasifikacija ne može imati pouzdanu ocenu svoje valjanosti.

Polazište autora za klasifikaciju KŠRV je neargumentovana tvrdnja da »sadašnja podela KŠRV u važećoj normativnoj literaturi ne odgovara naraslim potrebama i složenosti problematike koju tretira ova vrsta vežbi. Postojeća klasifikacija KŠRV izvršena je prema broju vežbajućih strana, vežbajućih nivoa komandi—štabova i mestu izvođenja, a drugi aspekti klasifikacije, kao što su, na primer: raznovrsnost učesnika, cilj, bitne karakteristike programiranih vežbi i neki drugi, nisu obuhvaćeni«.³

Autor nije ni pokušao da čitaocu ponudi argumentaciju na bazi koje je došao do zaključaka iznetih u navedenoj tvrdnji. Ako je cilj članka bio klasifikacija KŠRV, onda je neophodno bilo postojeću klasifikaciju KŠRV podvrći kritičkoj analizi primenom naučnog postupka.

Autor slično postupa i kada se opredeljuje za kriterijume na osnovu kojih se može vršiti *podela komandno-štabnih ratnih vežbi*. Prema autoru to su: raznovrsnost učenika, bitne karakteristike programirane problematike, planirani cilj i težišni zadaci, nivo komande-štaba koji rukovodi vežbom, mesto izvođenja, broja vežbajućih strana i broja vežbajućih stepena komandi-štabova učesnika vežbe.⁴ Mada autor tvrdi da navedene kriterijume utvrđuje »polazeći od određenih pravila klasifikacije, dostignutog stepena razvoja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, strategije oružane borbe i strategije ONO i DSZ, razvoja operatike, taktike, kao i zahteva vojne andragogije i metodologije ratne veštine«,⁵ u članku se to ničim ne potvrđuje. Mislim da je ponuđena klasifikacija

³ Isto, str. 64.

⁴ Isto, str. 66.

⁵ Isto.

KŠRV napravljena bez pozivanja na bilo koje polazište koje autor navodi.

Čini se da je autor navedene kriterijume za podelu KŠRV odredio polazeći pre svega od prakse izvođenja tih vežbi. Navedeni kriterijumi nisu rezultat istraživačkog postupka i u postojećim definicijama KŠRV najveći broj od njih nije sadržan.

Nedovoljna određenost kriterijuma za klasifikaciju KŠRV doprinela je pojavi određenih nelogičnosti u nekim od ponuđenih podela. Prema autoru, prema raznovrsnosti učesnika, KŠRV mogu biti: (1) zajedničke KŠRV komandi JNA, štabova TO i organa društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija i (2) posebne KŠRV komandi JNA, odnosno štabova Teritorijalne odbrane.

»Raznovrsnost učesnika« u KŠRV kao kriterijum podela nije adekvatan za ponuđenu podelu. Učesnici KŠRV mogu biti komande JNA, štabovi TO i organi rukovođenja u društveno-političkim zajednicama. Po tom kriterijumu, KŠRV se mogu podeliti na: (1) KŠRV u kojima učestvuju svi navedeni subjekti; (2) KŠRV u kojima učestvuju komande JNA i TO bez učešća organa rukovođenja u DPZ, i (3) KŠRV koje izvode samostalno komande JNA i štabovi TO sa ili bez učešća organa rukovođenja u društveno-političkim zajednicama. Zajedničke KŠRV nisu samo one u kojima učestvuju svi navedeni subjekti, nego su to i KŠRV koje zajednički izvode komande JNA i štabovi TO, a i KŠRV koje izvode komande i štabovi odvojeno, ali sa učešćem organa društveno-političkih zajednica.

Posebne KŠRV bile bi one koje samostalno izvode komande JNA i štabovi Teritorijalne odbrane.

Umesto kriterijuma »raznovrsnosti učesnika« adekvatniji bi bio kriterijum koji bi omogućavao podelu KŠRV na zajedničke i samostalne (kriterijum skupnosti ili kriterijum organizovanja).

Kao kriterijum (osnovu) za klasifikaciju KŠRV autor navodi »karakter programirane problematike« i po toj osnovi ih deli na KŠRV sa opštom problematikom određenog vida, odnosno oblika borbenog dejstva, pre svega

operacije (boja) i KŠRV sa specijalističkom problematikom.⁶

Navedena podela je veoma neodređena i nejasna. Nejasno je šta autor podrazumeva pod »karakterom programirane problematike«. Čitalac može pod »karakterom programirane problematike« podrazumevati sadržaje po kojima se vrši obučavanje kroz pripremu i izvođenje KŠRV, a može pomisliti da postoje neki unapred utvrđeni »programi problematike« po kojima se izvode komandno-štabne ratne vežbe. Posebno je nejasno šta je obeležje neke programirane problematike, a bez toga je nemoguće razumeti osnovanost podele na KŠRV sa opštom i specijalističkom problematikom.

U praksi se nisu opravdali pokušaji da se KŠRV dele na opšte i specijalističke. To potvrđuje i predlog dr Gavrila Pupića. Sve KŠRV su oblik tzv. operativne obuke. U njima se obučavaju komande-štabovi oružanih snaga za planiranje i vođenje oružane borbe. Ne može biti neke KŠRV u kojoj neće biti boja i operacije. Iz članka dr Gavrila Pupića ne vidi se po kome se to »karakteru programirane problematike« razlikuje »specijalistička« KŠRV od KŠRV sa opštom problematikom. Umesto da se vide razlike u »karakteru programirane problematike«, autor kao osnovnu razliku navodi netačnu tvrdnju: »Specijalistička problematika karakteristična je za KŠRV koju mogu izvoditi vidovi oružanih snaga, kao i štabovi TO radi osposobljavanja sopstvenih komandi, štabova i njihovih organa po stručnim i posebnim nastavnim sadržajima i drugim zadacima. Istovremeno, takve vežbe mogu korisno da posluže za pripremanje starešina RV i PVO i RM za uspešno učestvovanje na KŠRV sa jedinicama Kopnene vojske«.⁷

Iz navedene tvrdnje mogli bi se, između ostalog, zaključiti: (1) da postoje KŠRV koje izvode vidovi, i (2) i da se starešine RV i PVO i RM kroz KŠRV sa specijalističkom problematikom pripremaju za učešće u KŠRV sa jedinicama Kopnene vojske.

⁶ Isto, str. 72.

⁷ Isto, str. 73.

Mislim da navedene tvrdnje nisu opravdane. U posleratnom periodu u našim oružanim snagama nije izvedena nijedna KŠRV bilo kog vida. Pored toga, za učešće na KŠRV nijedan starešina bilo kojeg vida ne priprema se izvođenjem neke »svoje« KŠRV, nego raznim vrstama teorijske i praktične obuke — trenažima, komandantskim putovanjima, štabnim ratnim vežbama kao oblicima primenjene obuke komandi-štabova.

Ako kriterijum »karakter programirane problematike« poistovetimo sa kriterijumom sadržaja KŠRV (sadržajima obučavanja), onda ne bi bilo prihvatljivo govoriti da postoje vidovske komandno-štabne ratne vežbe. Prema sadržaju sve su KŠRV intervidovske, jer u ONOR-u nema operacije koju bi izvodile same (isključivo) snage jednog vida oružanih snaga. Sadržaj KŠRV opredeljuje tema vežbe, a ne vrste komandi-štabova i njihova pripadnost određenom vidu oružanih snaga. Argumentacija o nelogičnosti kriterijuma »karakter programirane problematike« nalazi se i u autorovim tvrdnjama. Prema njemu, u »specijalističke« KŠRV mogu se svrstati i vežbe koje se izvode radi proigravanja nekog posebno značajnog problema, kao što su, na primer, protivvazдушna odbrana, diverzantska dejstva, pozadinsko obezbeđenje i dr. Prema ovom stavu, KŠRV mogli bismo deliti na: (1) KŠRV za protivvazдушnu odbranu; (2) KŠRV za protivoklopnu borbu; (3) KŠRV za diverzantska dejstva; (4) KŠRV za pozadinsko obezbeđenje, itd.

Posebno je značajno ukazati da su KŠRV oblik obučavanja komandi-štabova kao celina. Neprihvatljivo je organizovati KŠRV na kojoj bi se obučavali samo organi pozadine ili organi nekog ili nekih rodova. To treba da bude sadržaj grupnih trenaža i drugih oblika primenjene obuke.

Podela KŠRV prema »nivou komande koja rukovodi vežbom« nije usaglašena sa dostignutim nivoom organizacione izgradnje vojne ogranizacije i sistema rukovođenja i komandovanja. Pored toga, autor nije kritički razmotrio iskustva iz prakse pripremanja i rukovođenja komandno-štabnim ratnim vežbama.

Sistem rukovođenja i komandovanja je ustrojen na tri nivoa: strategijski, operativni i taktički. Komandno-štabne ratne vežbe na strategijskom nivou mogu planirati i njima rukovoditi nadležni organi SSNO i komande vojnih oblasti. U tim KŠRV mogu se obučavati organi SSNO i komande strategijskog nivoa, ako vežbe planira i organizuje Savezni sekretarijat za narodnu odbranu. Ako KŠRV organizuju i njom rukovode komande vojnih oblasti, onda se u njima obučavaju komande-štabovi operativnog nivoa. Komandno-štabne ratne vežbe mogu planirati i njima rukovoditi komande-štabovi operativnog nivoa i tada se u njima obučavaju komande-štabovi taktičkog nivoa.

Prema važećoj normativnoj literaturi, KŠRV mogu planirati i njima rukovoditi i komande najviših Združenih jedinica (komande divizija) i štabovi TO operativnih zona. U tim KŠRV obučavaju se komande brigada, pukova i opštinski štabovi Teritorijalne odbrane. Međutim, izvršena organizacijska dogradnja jedinica JNA i TO i iskustva iz dosadašnje prakse planiranja i rukovođenja komandno-štabnim ratnim veštinama ukazuju na potrebu da se kritički preispita do sada važeći stav da KŠRV mogu rukovoditi i komande divizija i štabovi TO operativnih zona.

Ako bi se zadržao kriterijum podele KŠRV prema nivou komande koja rukovodi vežbom, bilo bi uputno prihvatiti da KŠRV mogu da planiraju i njima rukovode samo komande strategijskog i operativnog nivoa — za komande-štabove oružanih snaga čije bi se jedinice angažovale u izvršavanju operacije-boja u zajedničkim zonama odgovornosti.

Komande-štabovi taktičkog nivoa ne bi trebalo da se pojavljuju kao organizatori i rukovodstva KŠRV u kojima bi učestvovala njima potčinjene komande-štabovi.

Zaključno se može reći da se dr Gavriilo Pupiće, prilikom podele KŠRV, nije u potpunosti koristio klasifikacijom kao naučnom metodom.

KRITIČKI OSVRT NA PREVAZIĐENE I NETAČNE STAVOVE O KOMANDNO-ŠTABNIM RATNIM VEŽBAMA

U članku dr Gavрила Pupića vidno je nekritičko preuzimanje nekih važećih stavova o komandno-štabnim ratnim vežbama. Pored toga, neke tvrdnje nemaju utemeljenje ni u teoriji ni u praksi. Pokušaću da ukažem samo na neke važnije.

Autor je prihvatio postojeću organizaciju i rukovođenje KŠRV kao dobru i nije predložio ništa u smislu njene dogradnje i usavršavanja. Međutim u praksi se pokazalo da je organizacija priprema i rukovođenja KŠRV glomazna i preširoka. Uz to ona je neracionalna. Karakteriše se postojanjem paralelizma u odnosima onih organa koji su nadležni da organizuju KŠRV i njima rukovode. Stoga se cilj pripremanja i izvođenja KŠRV nepotrebno proširuje, zbog čega se samo delimično ostvaruje.

Polazište za utvrđivanje mesta i uloge rukovodstva KŠRV mora biti stav da su KŠRV najviši i najslženiji oblici obuke komandi i štabova oružanih snaga kao celina, i to u planiranju i izvođenju operacija i bojeva. Navedeni stav treba da je ključni i od njega se ne bi smelo odstupati.

Operacije i bojeve planiraju i izvode komande i štabovi, a ne organi DPZ i organi društveno-političkih organizacija. Uključivanje u KŠRV drugih organa, pored komandi i štabova oružanih snaga treba da je u funkciji obučavanja komandi-štabova u planiranju i izvođenju operacija. O obimu i načinu uključivanja organa DPZ i DPO treba da odlučuju komande i štabovi u čijoj je nadležnosti planiranje i rukovođenje komandno-štabnim ratnim vežbama.

Za svaku KŠRV treba imati samo jednog glavnog rukovodioca. To je komandant jedinice čija komanda-štab organizuje i rukovodi vežbom. Glavni rukovodilac KŠRV ne treba da ima sebi ravne rukovodioce vežbe iz tzv. drugih struktura. Dosadašnja podela rukovodstva po »strukturama« pokazala se neosnovana i neracionalna. Rukovodstvo treba da je jedinstveno i što malobrojnije. Nije osnovano tvrditi kako »*rukovodioci KŠRV u svakoj strukturi delu-*

ju na osnovu zajedničke zamisli dejstva strana«. ⁸ (podvukao M.S.) Zašto bi zamisao po kojoj se izvodi jedna KŠRV bila »zajednička«? U praksi nikad se nije ni pravila »zajednička zamisao« nego zamisao za KŠRV je uvek stvar glavnog rukovodioca vežbe. Obaveza je rukovodilaca iz drugih struktura da se upoznaju sa zamisli za KŠRV i da u duhu nje organizuju uključivanje organa iz svog sastava u vežbu.

Karakteristično je da i pored velikog broja pripremljenih i izvedenih KŠRV još nismo precizno odredili vrste, način i obim učešća tzv. civilnih struktura. To na svoj način potvrđuje i sadržaj članka »Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi«. Da li je uopšte adekvatan naziv »civilne strukture«? Šta su to »civilne strukture« kada su u pitanju komandno-štabne ratne vežbe? Termin »civilne strukture« treba zameniti adekvatnijim. Sa aspekta potreba KŠRV realnija je upotreba termina »ratna rukovodstva društvenopolitičkih zajednica«.

Kakve veze sa rukovođenjem KŠRV imaju društvenopolitičke organizacije, odnosno njihova rukovodstva? Nema osnova za neka nastojanja da se u KŠRV uključuju organi društveno-političkih organizacija i organizacija udruženog rada. *Zar je KŠRV pogodna forma da se organi organizacija udruženog rada obučavaju za svoje zadatke u ratu?* Isto pitanje se odnosi i na organe društveno-političkih organizacija.

Sa aspekta obučavanja komandi i štabova u planiranju i vođenju operacija i bojeva metodom KŠRV, potrebno je analizirati način učešća u vežbama predsedništava DPZ i sekretarijata za narodnu odbranu. Svi drugi organi treba da se obučavaju za ratne zadatke putem drugih, njima primerenijih oblika obučavanja (a ne KŠRV), koje sami treba da organizuju i provode.

Nije opravdan stav da se u planiranje KŠRV uključuju rukovodstva DPZ i DPO, a još manje je opravdana tvrdnja da se »suština rada u dinamičnim KŠRV sastoji u zajedničkom procenjivanju situacije nastale nakon donošenja odluka, rešenja vežbajućih struktura ...«⁹ Zašto su potrebne

⁸ Isto, br. 67.

⁹ Isto, str. 70.

»zajedničke procene«? Zar procene u KŠRV ne vrše organi rukovodstva u okviru odobravanja odluka i njihove realizacije?

Gavrilo Pupiće se zalaže da se čak i naziv KŠRV zameni nazivom »zajednička ratna vežba (ZRV) komandi-štabova oružanih snaga i rukovodećih organa društveno-političkih zajednica i društveno-političkih organizacija«, ¹⁰ samo zato da bi to više odgovaralo potrebama tzv. civilnih struktura. *Za tako nešto nema nikakvog opravdanja.* Komandno-štabne ratne vežbe jesu i treba da ostanu oblik obuke komandi i štabova oružanih snaga u pripremi i izvođenju oružane borbe.

Neke autorove tvrdnje nisu tačne. To se može videti iz sledećeg dela teksta: »Pripremu i izvođenje KŠRV na *strategijskom nivou* karakterišu: (1) nosioci planiranja, organizovanja i izvođenja vežbe su najviši organi Federacije (Predsedništvo SFRJ i CK SKJ, Savezno izvršno veće, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu, kao štabni organ Vrhovne komande i dr.) ili komanda strategijske grupacije kada se ona obrazuje, uz učešće odgovarajućih organa društveno-političkih zajednica, društveno-političkih organizacija, organizacija udruženog rada i drugih struktura društva ... (3) smernice koje donosi Predsedništvo SFRJ (ili komanda strategijske grupacije) potrebno je izdavati pravovremeno...« ¹¹

U navedenom tekstu nije tačno: *prvo*, da su nosioci planiranja, organizovanja i izvođenja KŠRV na *strategijskom nivou* organi Federacije (nosilac je SSNO) i, *drugo*, Predsedništvo SFRJ i CK SKJ nisu organi Federacije. Predsedništvo SFRJ je najviši organ rukovođenja i komandovanja oružanim snagama SFRJ u ratu i miru. ¹² Predsedništvo je kolektivni šef države i kolektivni vrhovni komandant.

Sporan je deo teksta u kome autor piše da je Savezni sekretarijat za narodnu odbranu štabni organ Vrhovne komande. Prvo, u miru ne postoji Vrhovna komanda (KŠRV se planiraju i izvode u miru), a, drugo, Savezni

¹⁰ Isto, str. 71.

¹¹ Isto, str. 74.

¹² Ustav SFRJ, »Službeni list SFRJ«, br. 9974, (član 313).

sekretarijat za narodnu odbranu u ratu obrazuje štab Vrhovne komande i sa Predsedništvom SFRJ, kao kolektivnim vrhovnim komandantom, čini Vrhovnu komandu. Zbog toga Savezni sekretarijat za narodnu odbranu ne može biti štabni organ sam sebi. On jeste štabni organ, ali kao Vrhovna komanda, odnosno njen deo.

Takođe nikakvim dokumentom nije predviđeno da Predsedništvo SFRJ donosi smernice za KŠRV strategijskog nivoa. Za tako nešto i nema potrebe.

I na kraju, autor je mnogo prostora u članku posvetio posrednicima. Izostala je kritička analiza mesta i uloge posrednika u izvođenju komandno-štabnih ratnih vežbi. U praksi je proces njihovog potpunog ukidanja. Sve više se nastoji da ulogu posrednika preduzmu komande-štabovi u čijoj je nadležnosti planiranje i rukovođenje komandno-štabnim ratnim vežbama. Zadatke koje su ranije izvršavali posrednici sada izvršavaju organi komande na mnogo kompleksniji način, što bitno doprinosi racionalnosti i kvalitetu komandno-štabnih ratnih vežbi u celini.

Umesto zaključka

U članku »Klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi« pukovnik u penziji dr Gavriilo Pupiće pokrenuo je vrlo aktuelna pitanja ne samo iz oblasti klasifikacije nego i brojna druga koja su značajna za pripremu i izvođenje komandno-štabnih ratnih vežbi. Nezavisno od kritičkih primedbi koje sam izneo na neke stavove sadržane u članku, smatram članak značajnim i vrednim u celini. Vidno je da dostignuća iz prakse pripreme i izvođenja KŠRV nisu dovoljno uvažavana kod ljudi koji na zadacima KŠRV rade u visokim vojnim školama. Ipak, ovakvi članci omogućavaju razmenu iskustava i mišljenja u vezi sa pitanjima od šireg interesa za oružane snage. Za našu teoriju i praksu ratne veštine bilo bi posebno značajno da se na naučnoj osnovi izradi kompleksna klasifikacija komandno-štabnih ratnih vežbi. Za izvršenje takvog zadatka neophodno je da se formira stručni tim sastavljen od vrsnih stručnjaka iz oblasti metodologije ratne veštine i starešina koji poseduju iskustva iz prakse pripremanja i izvođenja komandno-štabnih ratnih vežbi.

SUMMARY

CONTRIBUTION TO THE DISCUSSION "CLASSIFICATION OF COMMAND-STAFF WAR EXERCISES"

The author argues against views presented by D Sc Gavriilo Pupić, Colonel, ret., in his work "Classification of command-staff war exercises". In an analysis of classification of command-staff war exercises by all criteria, and of certain views presented by Colonel Pupić, the author considers that some of the derived classifications are not consistent with starting points referred to by Pupić. He sets out his assessment that Colonel Pupić views the command-staff war exercises in a classical and presently somewhat abandoned manner. The author perceives a disregard on the part of Colonel Pupić of the scientific procedure and his relying mostly on the practice of preparation and carrying out of command-staff war exercises in military schools. His arguments are the insufficient determination of criteria for classification and the inadequacy of certain criteria for division.

The author of the article refers to the noncritical approach taken by Pupić concerning the existing organization and manner of directing the command-staff war exercises. Principal views of Colonel Pupić with which the author disagrees are: overstressing the place and role of organs and managements of the so called civil structures in command-staff war exercises, and his advocating the almost identical role of these organs and commands or staffs in these exercises, also his assigning a disproportionately great significance to the umpire apparatus. The author advocates a rationalization of command-staff war exercises, first of all by means of a critical re-assessment of their place and role in training of organs and managements of socio-political communities, socio-political organization and organizations of associated labour.

R É S U M É

UNE CONTRIBUTION A LA «CLASSIFICATION DES EXERCICES DE GUERRE DES COMMANDEMENTS ET DES ETAT-MAJORS»

Cet article ouvre la polémique avec le Colonel en retraite Dr Gavriilo Pupić au sujet de ses postulats exposés dans «La Classification des exercices de guerre des commandements et des états-majors». Analysant les classifications des exercices de guerre des commandements et d'états-majors selon les critères et les postulats du Colonel Pupić, l'auteur du présent article considère que certaines de ces classifications ne sont pas en conformité avec les points de départ qu'avait choisis leur auteur. Dans cette polémique on prétend que le Colonel Pupić considèrerait les exercices de guerre des commandements et des états-majors d'une façon classique et quelque peu dépassée. D'après l'auteur, le procédé scientifique aurait été négligé, la seule référence faite porte essentiellement à la pratique de la préparation et de la réalisation des exercices de guerre des commandements et des états-majors dans les écoles militaires. Les arguments à l'appui seraient une détermination lacunaire des critères de classification et le caractère inadéquat de certains critères de division typologique.

L'auteur mentionne aussi le manque d'esprit critique chez le Colonel Pupić à l'égard de l'organisation et de la direction actuelles des exercices de guerre

des commandements et des états-majors. La place et le rôle surdimensionnés des organes et des directions des structures dites civiles dans le domaine des exercices de guerre des commandements et des Etats-majors et le plaidoyer pour un rôle à égalité de ces organes face au rôle des commandements et états-majors, de même qu'un intérêt excessif accordé à l'appareil intermédiaire, sont les principaux postulats du Colonel Pupić qui ont suscité le désaccord de l'auteur du présent article. L'auteur opte pour la rationalisation des exercices de guerre des commandements et des états-majors, avant tout par un examen critiqua de la place et du rôle que ces exercices de guerre ont dans l'entraînement des organes et des directions des organisations socio-politiques et des organisations de travail associé.

РЕЗЮМЕ

ПО ПОВОДУ ОБСУЖДЕНИЯ »КЛАССИФИКАЦИЯ КОМАНДНО-ШТАБНЫХ УЧЕНИЙ«

В статье ведется полемика с положениями полковника в отставке д-р Гаврила Пупича, изложенными в труде »Классификация командно-штабных учений«. Анализируя классификации командно-штабных учений в согласии со всеми критериями и некоторые положения полковника Пупича, автор настоящей статьи считает, что некоторые классификации не согласуются с исходными положениями, на которые Пупич ссылается. В полемике отстаивается позиция, что полковник Пупич рассматривает командно-штабные учения классическим и несколько превзойденным способом. Автор замечает, что при этом оставляется без внимания научный поступок и что опирается, в первую очередь, на практику подготовки и проведения командно-штабных учений в военных школах. Аргументацию находит в недостаточной определенности критериев для классификации и несоответствии некоторых критериев разделения.

Автор рассматривает и некритическое отношение полковника Пупича к существующей организации и управлению командно-штабными учениями. Слишком большое значение места и роли органов и руководства так называемых гражданских структур в командно-штабных учениях и почти отождествление роли этих органов с ролью командований — штабов, а также и придание, несоответствующего значения роли посреднического аппарата — это существенные положения полковника Пупича, с которыми автор не согласен. Автор — сторонник рационализации командно-штабных учений, прежде всего путем критического пересмотра их места и роли в подготовке органов и руководства общественно-политических содружеств, общественно-политических организаций и организаций объединенного труда.

Iskustva iz lokalnih ratova

Pomorski aspekti izraelske invazije na Liban

Kapetan bojnog broda prof. dr *ANTON ŽABKAR*

U članku se razmatraju pomorski aspekti izraelske invazije na Liban i ukazuje na najznačajnije operativno-taktičke novine u pripremanju i izvođenju invazije. To je, između ostalog, primena pomorsko-vazdušnih desanata, i to već prvog dana invazije. Značajnu novinu predstavlja i tesno sadejstvo izraelske flote sa kopnom vojskom i ratnim vazduhoplovstvom, što je ostvareno angažovanjem mornaričkih oficira za vezu u štabovima jedinica kopnene vojske koje su prodirale na glavnom pravcu napada, a i u avionima za rano radarsko otkrivanje. Sve to ukazuje na to da je ta invazija, pored ostalog, imala za cilj i proveru novih komandno-informacionih sistema ratne mornarice i ostalih vidova u ratnim uslovima. Iako izraelske oružane snage u toj invaziji nisu ostvarile stratezijske ciljeve, doprinos ratne mornarice razvoju događaja na kopnu bio je izuzetno značajan i poučan.

STRATEGIJSKI USLOVI UOČI INVAZIJE

Iako su vojne snage Organizacije ujedinjenih nacija već u martu 1978. godine poslane na jug Libana da osiguraju mir u tom delu zemlje, praksa je ubrzo pokazala da se njihovim rasporedom i akcijama stanje nije stabiliziralo. Vojni kontingent UNIFIL (United Nations Interim Force in Lebanon) – u čijem se sastavu nalazilo oko 6000 lako naoružanih pripadnika – dobio je južno od reke Litani kompleksan zadatak kome nije bio dorastao ni po kvantitetu, ni po kvalitetu. Od tog kontingenta tražilo se da: (a) kontroliše izraelsko povlačenje iz južnog Libana koje je trebalo da bude završeno za tri meseca; (b) spreči do tada sukobljene strane – jedinice Palestinske oslobodilačke organizacije (PLO) i izraelske trupe – da koriste prostor južnog Libana za vojne akcije, i (3) pomogne libanskoj vladi da ponovo uspostavi vlast i osigura sprovođenje zakona u južnom Libanu. Prva dva zahteva snage UNIFIL-a izvršavale su tako što su u južnom Libanu razvile mrežu osmatračnica i organizovale patrolnu službu. To im je omogućavalo

da registruju incidente i da o njima redovno izveštavaju OUN, koji su zatim služili da se poduzimaju diplomatske sankcije. Treći zahtev, međutim, nikako nisu mogle realizovati, jer je u Libanu već od 1975. besnio građanski rat (u kome se u borbi za vlast angažovalo desetak partija i etničkih grupa, oslanjajući se na sopstvene milicije i podršku iz inostranstva. U takvim uslovima snage UNIFIL su kritikovali praktično svi koji su se oružjem sukobljavali na libanskoj sceni.¹ U praksi se pokazalo da ni aktivnosti kontingenta UNIFIL, kao ni sirijskog kontingenta (30.000 vojnika) koji je – kao deo Arapskih mirovnih snaga pre toga bio upućen u Liban (1976. godine) – nisu uspeli stvoriti uslove za stabilizaciju prilika u Libanu. Kako je nakon 1973. u Libanu postepeno jačao pokret PLO i kako su njegovi vojni efektivni sve frekventnije napadali ciljeve i snage na teritoriji Izraela, i Izrael je sve češće uzvraćao udarima po Libanu i sve otvorenije podržavao libanske desničarske i druge snage u borbi protiv PLO. Opasnost od toga da se Liban pretvori u poprište nove konfrontacije tako je vremenom postajala sve veća.

Među brojnim događajima i procesima koji su od oktobarskog rata (1973) do izraelske invazije na Liban (1982) takođe doprinosili destabilizovanju situacije u Libanu kao važniji izdvajaju se:

a) paralelno sa političkim i vojnim jačanjem pokreta PLO u južnom Libanu, na okupiranim teritorijama Gaze i zapadne obale reke Jordan počeo je da raste otpor arapskog stanovništva,² što je izraelske vladajuće krugove navodilo na primenu vojne sile i represalija, koji su, međutim, bili kontraproduktivni, pa je obostrana primena nasilja povećavala tenzije;

b) nakon sporazuma sa Egiptom (Camp David 1979), Izrael je konsolidovao stanje na svojoj zapadnoj granici, što

¹ Jedinice PLO zahtevale su od jedinica UNIFIL da spreče pomoć Izraela libanskim jedinicama SLA (koje su u južnom Libanu dejstvovala protiv PLO). S druge strane, Izraelci su tražili da UNIFIL spreči PLO u formiranju logora, izvođenju obuke i sl., jer su smatrali da i to, pored direktnih napada na njihove snage i objekte, spada u »vojne akcije«. Nezadovoljni su sa UNIFIL bili i lideri libanskih političkih partija, jer im UNIFIL nije osigurao vlast u južnom Libanu.

² Arapi u Izraelu sačinjavaju oko 17 odsto od ukupnog stanovništva, ali su kompaktno naseljeni u rejonu Gaze i na zapadnoj obali reke Jordan (gde čine 99,8 odsto odnosno 84 odsto od celokupne populacije). Iako su manjina, u tim rejonima su većinsko stanovništvo, što je Izraelcima otežavalo kontrolu i gušenje njihovog otpora.

mu je omogućilo da prenese težište svojih vojnih aktivnosti na istočne granice, gde su ulazak sirijskih trupa u Liban (1976) i razmah aktivnosti PLO procenjeni od strane vladajućih krugova u Izraelu kao ugrožavanje strateškog statusa quo;

c) izbijanje iračko-iranskog rata (1980) i nova polarizacija među arapskim zemljama koja je pratila taj rat (Sirija i Libija su podržale Iran, a ostale su podržale Irak) uzrokovali su da je većina arapskih zemalja posle 1980. pažnju usmerila ka tom ratištu. To je Izraelu omogućilo veću slobodu akcije od one koju je imao u oktobarskom ratu (1973) kada su arapske zemlje jedinstveno istupale.

Posebno bi trebalo napomenuti da su jačanje političke i vojne organizacije PLO na tlu Libana i neke greške vodstva PLO doveli do toga da su čak i one struje u Libanu koje su u početku podržavale PLO, u osamdesetim godinama, postale znatno rezervisanije. Tako je saradnja vodstva PLO sa libanskim levičarskim snagama (pokret »LNF«), od strane bogatih muslimanskih slojeva, ocenjena kao priprema za revoluciju, od koje su strahovali više nego od kršćanskih desničarskih snaga i Izraela. S druge strane, siromašno šiitsko stanovništvo južnog Libana bilo je nezadovoljno akcijama PLO zato jer je – pod uticajem izraelskih represalija – moralo u sve većem broju napuštati jug i živeti izbegličkim životom na severu. Sirijsko vodstvo koje je u početku takođe podržavalo PLO strahovalo je i od toga da bi ga akcije PLO protiv Izraela mogle uvući u rat protiv Izraela, u kome bi Sirija – zato jer je podržala Iran u sukobu protiv Iraka – ostala izolovana i ne bi mogla računati na podršku arapskih zemalja (Egipat, Jordan, Irak) koje su je podržavale u prethodnim ratovima.

Izraelski generalštab, koji je pratio navedene procese, procenio je da mu nakon oktobarskog rata 1973. godine i sklapanja sporazuma sa Egiptom (1979) najveća opasnost preti od pokreta PLO iz južnog Libana. U osamdesetim godinama pokret PLO je uspeo objediniti razne palestinske frakcije u jedinstvenu organizaciju, preusmeravajući se sa diverzantskih metoda borbe na formiranje regularnih jedinica brigadne jačine (osposobljenih za frontalne oblike oružane borbe). U Izraelu se najviše strahovalo od međuna-

rodnog priznanja i uspeha diplomatije PLO, ali i od toga da se dejstva palestinskih snaga ne prošire iz Libana na Galileju i ne spoje sa diverzijama, sabotажama, štrajkovima i demonstracijama arapskog stanovništva u Izraelu. Stoga je 1978. organizovana u južnom Libanu operacija tzv. čišćenja teritorije, koja se – nakon dolaska UNIFIL i povlaćenja Izraelaca iz južnog Libana 1979 – pretvorila u sistematska bombardovanja i prepade komandosa u toj zoni, radi stvaranja nenaseljenog prostora ničije zemlje na jugu Libana.

S obzirom na to da je vodstvo PLO unatoč tome nastavilo sa svojim političkim aktivnostima na međunarodnoj sceni i da je u južnom Libanu formiralo vojne logore i počelo s reorganizacijom jedinica, njihovim opremanjem teškim naoružanjem i obukom, izraelski generalštab je početkom 1982. procenio da su sazreli spoljni i unutarnji uslovi da se munjevito izvedenom vojnom operacijom jednim potezom likvidira kompletna politička, vojna i logistička infrastruktura PLO. U najvećoj tajnosti izrađeni su planovi za operaciju »Mir u Galileji«. Tražio se samo povod za njeno aktiviranje koji bi pred javnošću u zemlji i u svetu omogućio da se poduhvat prikaže kao »legitimna« samoodbrana od terorizma. Kako bi svakodnevni artiljerijsko-raketni dueli i sitne čarke (koje su se odvijale duž libansko-izraelske granice) bili neubedljiv povod, čekalo se na neki ozbiljniji povod, tj. sve dok u Londonu nije izveden atentat na izraelskog ambasadora Šlomu Argova. Iako taj atentat nije uspeo, a vodstvo PLO se od njega zvanično ogradilo,³ ovaj akt je ipak iskorišten za aktiviranje propagandne ofanzive protiv PLO i poduzimanje invazije.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE OPERACIJSKE ZONE

Kako snage i elementi infrastrukture PLO nisu bili samo kompaktno razmešteni između Galileje i libanske reke Litani, već su bili disperzirani i u prostoru između

³ Vodstvo PLO je taj atentat pripisalo prosirijским palestinskim frakcijama, jer je Sirija strahovala od toga da PLO – koji je u to vreme imao kontakte sa američkim predstavnikom Habibom Filipom – počne pregovarati sa Izraelom i da sklopi ugovor kojim bi bila zaobidena Sirija. Atentat je trebao da kompromitira one struje u PLO i Izraelu koje su bile za sporazum.

Bejruta, obale, planine Liban i južnih prilaza dolini Al Beqaa, operacijska zona je obuhvatila površinu od oko 5000 km² na kojoj živi oko 1.500.000 stanovnika, od čega su Palestinci sačinjavali oko 1/4 ukupne populacije. Dužina zone je iznosila oko 100 km, a širina joj je u proseku bila oko 50 km. Za razliku od bezvodnih, nenaseljenih i topografskih slabo razvijenih operacijskih zona na kojima su se odvijale ključne bitke u prethodnim arapsko-izraelskim ratovima, u ovoj operaciji dejstva su se odvijala delom u plodnoj gusto naseljenoj primorskoj ravnici, a delom na planinskom terenu ispresecanom brojnim rekama. Prosečna gustoća stanovništva u zoni operacije iznosila je oko 200 stanovnika/km², pri čemu je oko 2/3 od ukupnog stanovništva živelo u gradovima razmeštenim na raskrsnicama kopnenih komunikacija i u lukama.⁴

Za prodor Izraelaca od Galileje ka glavnom strateškom objektu – Bejrutu, na frontu širine oko 50 km bila su moguća dva konvergentna pravca, dok je treći divergirao i služio je u odnosu na njih kao obezbeđujući:

(1) primorski pravac koji vodi od Rash Hanigre preko Tyra (Soura) i Sidona (Sajde) do Bejruta dug je oko 100 km; na početku ima širinu svega 1,5 km, da bi se do Bejruta proširio na 7–8 km; pravac presecaju tri veće reke (Litani, Zaharani, Awali), a prolazi kroz 6 naseljenih mesta (Rachidiye, Tyre, Ain el Hilweh, Sidon, Damour, Sil);

(2) centralni pravac, koji vodi dolinom Jordana ka Nabatiyi i dalje na sever ka Bejrutu, dug je oko 60 km, a prelazi preko zapadnih padina planinskog masiva Libana. Na tom pravcu su važne raskrsnice Nabatiye i Jezzine, na kojima se račvaju ogranci komunikacija ka primorskom i istočnom pravcu;

(3) istočni pravac koji vodi od granice Galileje sa Sirijom preko zapadnih padina planine Hermon i mesta Hasbaiya u dolinu Al Beqaa, a zatim kroz nju do ceste koja Bejrut spaja sa Damaskom, dug je oko 40 km. Taj pravac

⁴ Gustoća stanovništva, nije svuda jednaka. U južnom Libanu iznosila je oko 200 stanovnika / km², u planinskom delu oko 340 stanovnika / km², a u dolini Al Beqaa oko 80 stanovnika / km². Kako je operacijska zona obuhvatila čitav južni Liban, oko 50 odsto od planinske provincije i oko 50 odsto doline Al Beqaa, prosečna gustoća je iznosila oko 200 stanovnika / km². Najveći gradovi su bili ujedno i luke (Bejrut sa oko 1.000.000 stanovnika, Sidon sa oko 30.000 stanovnika i Tyr sa oko 15.000 stanovnika).

se proteže istočno od jezera Quraoun, izbijajući između planine Liban (na zapadu) i planine Antiliban (na istoku) na planinski prevoj Antilibana, od kojega je Damask udaljen svega 40 km.

Posmatrajući akvatoriju, uočava se da je bez otoka, da nema grebena i plićina koji bi otežavali prilaze brodova obali i da je zbog mnoštva plaža – pogodna za izvođenje desantnih dejstava. Njih čini pogodnim dužobalna komunikacija na koju desantne snage izbijaju nakon iskrcavanja na obalu. Kako je čitav pojas primorske ravnice uzak, brodovi su mogli čak i topovima srednjeg kalibra da dejstvuju duž čitave širine primorske ravnice. Među manjim lukama na obali trebalo bi izdvojiti Rachidie, Tyr i Damour, a među većim Bejrut i Sidon. Kako je glavna izraelska pomorska baza – Haifa udaljena svega 80 milja od Bejruta, a približno toliko su udaljene i baze izraelskog ratnog vazduhoplovstva, izraelske pomorske i vazduhoplovne snage mogle su čak i dežurajući u bazama brzo reagovati na promene situacije duž operacijske zone. Sirijska pomorska baza Tartus udaljena je od Bejruta oko 70 milja, što pokazuje da je Bejrut imao centralni položaj (u odnosu na krilne baze izraelske i sirijske ratne mornarice).

Sa sirijskog aspekta, u operacijskoj zoni od prvorazrednog vojnog značaja bili su dolina Al Beqaa i komunikacija koja spaja Damask sa Bejrutom. Sve dok su sirijske trupe držale taj deo Libana pod svojom kontrolom, raspolagale su potrebnom dubinom odbrane planinskih prevoja preko Antilibana, a ujedno su sa te osnove mogle u slučaju potrebe dejstvovati ka Galileji i tako rasteretiti svoju odbranu na Golanu (od glavnog izraelskog pritiska očekivanog sa tog pravca). Stoga su sirijske trupe već 1976. zaposele te objekte i organizovale ih za odbranu.

Ako se uzme u obzir da su istočni Bejrut i prostor istočno od njega kontrolirale snage libanske desničarske falange, da su brda Shouf i rejon južno od Bejruta kontrolirali Druzi, da su se u dolini Al Beqaa nalazili Sirijci i da su se između snaga PLO i Galileje nalazile snage UNIFIL, evidentno je da su se snage PLO – zbog politike vodstva koje nije osiguralo podršku saveznika – juna 1982. nalazile u nekoj vrsti okruženja.

ODNOS SNAGA

Pokret PLO je u sedamdesetim godinama imao regularne jedinice samo u sastavu libanskih i sirijskih oružanih snaga. U osamdesetim godinama ta su jezgra iskorišćena kao osnova za formiranje vlastite intervidovske strukture, najpre grupacije kopnene vojske i ratne mornarice, a zatim je u taj sastav trebalo da uđe i ratno vazduhoplovstvo.⁵ Do juna 1982. bilo je formirano šest brigada («Jarmuk«, «Karama«, «Kastell«, «Janud«, «Hittin« i «Kadessia«), koje su, podeležene po bataljonima, intenzivno obučavane i osposobljavane za upotrebu 400 tenkova i 300 topova raznih kalibara. Ukupna jačina ljudstva iznosila je 12.000–15.000 boraca. Jedinice su bile disperzirane u desetak logora koji su služili kao školski centri, komandna mesta, skladišta i centri veze. U rejonu Tyra bili su logori El Buss, Burj el Shemali i Rachidie, kod Sidona Ein el Hilweh, Mieh Mieh i Bayssanich, u rejonu Bejruta Shatilla, Mar Elias i Burj el Barajneh, a po jedan logor se nalazio i na severu kod Tripolija i u dolini Al Beqaa. Jezgro pomorskih snaga (strukturirano od grupe pomorskih diverzanata, pneumatskih čamaca s vanbrodskim motorima i naoružanih brzih čamaca) takođe je bilo disperzirano u lučicama između Bejruta i Rash Hanigre. Glavni štab i vodstvo pokreta PLO nalazili su se u zapadnom Bejrutu, gde su još u sedamdesetim godinama u stenama ukopana komandna mesta, centri veze, skladišta (s rezervama hrane, lekova, vode, municije i goriva za šest meseci opsade), bunker i podzemne saobraćajnice. Iz rasporeda snaga PLO (koji se podudara s rasporedom logora) vidi se da su snage na jugu bile raspoređene u blizini luka i komunikacija, što ih je činilo izloženim u slučaju protivničkih dubljih prodora.

⁵ Prvo pomorsko jezgro PLO formirano je već 1970. godine. Prve borbene akcije na moru izvršene su 1973. godine. Uporišta su bila na libanskoj obali, odakle su jedinice dejstvovale po ciljevima na izraelskoj obali ili su s mora ubacivale diverzante i oružje u rejon Gaze. Izraelski podaci za razdoblje od 1973. do 1979. navode da je bilo izvedeno oko 40 diverzija i ubacivanja, od čega Izraelci priznaju da ih je uspeo oko 15 odsto. Navode, takođe, da su, sem pomorskih diverzanata, korišćeni čamci sa višecevnim bacačima raketa i eksplozivni čamci, a kod infiltracije najčešće su primenjivani trgovački brodovi i ribarice, koji su služili kao matice brzim pneumatskim čamcima s vanbrodskim motorima.

Prikazano grupisanje snaga pokazuje da su 1982. jedinice PLO bile u fazi obuke i popunjavanja. Veliki rizik predstavljalo je to što je 60 odsto od ukupnog broja logora bilo razmešteno unutar pojasa udaljenog samo do 60 km od granice. Većinu boračkog sastava sačinjavali su gerilci koji su imali veliko borbena iskustvo iz uličnih borbi protiv libanskih desničara i raznih milicija, ali nisu bili uvežbani za frontalnu borbu u jedinicama veličine brigada, a krupnije jedinice nisu još ni bile formirane. Jezgro dobro uvežbanih diverzanata brojilo je oko 1.500 pripadnika.

Izraelci koji su budno pratili jačinu i raspored snaga PLO, a i sirijskih snaga u Libanu, došli su do zaključka da bi za uspešan tok invazije morali osigurati približno trostruku nadmoćnost u živoj sili čak i u najtežem slučaju do kojega bi došlo ako bi snagama PLO ipak priskočile u pomoć sirijske snage (dislocirane u Libanu). Kako su Sirijci juna 1982. imali u Libanu oko 30.000 boraca, a snage PLO su raspolagale sa ukupno 12.000–15.000 boraca, izraelski generalštab je zaključio da bi za operaciju morao angažirati oko 120.000 vojnika.

Kako izraelska kopnena vojska u miru nije imala više od 130.000 vojnika (od čega je veći deo orijentiran ka Golanu), bilo je evidentno da će se morati izvršiti delimična mobilizacija. Budući da bi mobilizacija kompromitovala tajnost i ideju dubokog manevra, bilo je nužno da invaziju započne mirnodopski ešelon koji je u zoni Galileje imao oko 45.000 pripadnika (od čega je 1/3 bila razmeštena uz granični pojas). Ta okolnost je opredelila da se odnos snaga na kopnu tokom invazije menjao. Ako se uzme u obzir da se u početku operacije u južnom Libanu nalazilo oko 60 odsto od svih efektivna PLO i da su Izraelci 2/3 od mirnodopskog ešelona raspoređenog u Galileji angažovali protiv PLO, tada je početni odnos snaga na pravcima dejstva iznosio oko 3:1, da bi na kraju – kada su u borbu uvedene mobilizirane snage – prilikom opsade Bejruta dostigao odnos od 6:1. Na pravcima dejstva protiv sirijskih snaga, odnos snaga je bio izjednačen. Izraelci su, međutim, imali prednost u vazduhoplovnoj podršci i u drugim značaj-

nim komponentima, što je njihovu nadmoćnost činilo još izrazitijom od odnosa žive sile.⁶

Odnos snaga na moru pokazuje (tabela 1) da je izraelska ratna mornarica raspolagala sa tri podmornice, 11 velikih raketnih topovnjača (od čega dve najnovijeg tipa koje su imale ukrcane palubne helikoptere – isturene osmatračnice), 14 raketnih topovnjača (od čega dve male sa po dve rakete) i 35 patrolnih čamaca. Za desantna dejstva izraelska ratna mornarica je raspolagala sa četiri desantna broda od oko 1.000 tona, tri desantna broda od oko 700 tona, tri desantna tenkonosca od oko 230 tona, tri desantna čamca od oko 60 tona (tabela 2) i borbenom grupom komandosa (bataljonske jačine).

Grupa desantnih brodova je mogla desantirati jedinicu jačine oklopnog bataljona. Nov kvalitet izraelske ratne mornarice predstavljale su podmornice i velike raketne topovnjače koje su ušle u operativnu upotrebu nakon oktobarskog rata 1973. godine.

Sirijska raketna mornarica je raspolagala sa dve fregate, 18 raketnih čamaca (od čega su šest bili tipa *Osa-1*, šest tipa *Osa-2*, šest tipa *Komar* i osam (starih) torpednih čamaca tipa *P-4*. Poređenje izraelske i sirijske flote (tabela 1) pokazuje da je izraelska flota imala ukupno 25 raketnih brodova, a sirijska 18. Međutim, izraelski brodovi su mogli ispaliti ukupno oko 180 raketa, a sirijski svega oko 60. Takođe, izraelski raketni brodovi su imali i 24 topa srednjeg kalibra (koje sirijski brodovi nisu imali), čime je prednost izraelske flote bila još izrazitija.⁷

⁶ Izraelski izvori su navodili druge odnose snaga. Kao »konfrontacione države« nisu tretirali ostatke libanskih oružanih snaga i razne milicije, ali su tako tretirali Siriju, Jordan i Saudijsku Arabiju (za Irak se cenilo da se neće umešati zbog rata sa Iranom). Tako je dobijen izrazito nepovoljan strateški odnos snaga koji je trebalo Izrael da predstavi kao Davida u borbi protiv (arapskog) Golijata. Navodili su da su arapske zemlje imale prednost u živoj sili 668.000:172.000 (uzet je u obzir, dakle, samo mirnodopski ešelon Izraela), u borbenim avionima 1334:602, u tenkovima 8450:3500, u oklopnim transporterima 6675:7000 i u artiljerijskim orudima 5430:1688.

Prema neutralnim izvorima, Izrael je u zoni operacija imao realnu brojčanu nadmoć u svim domenima, koja je bila još izrazitija zbog kvaliteta. Tako, npr., sovjetski izvori ne odbijaju od izraelskih snaga one koje su bile orijentirane prema Siriji, pa dobijaju da je Izrael imao kod Bejruta prema PLO odnos 10:1.

⁷ Izraelski admiralštab je pažljivo analizirao pouke oktobarskog rata 1973. godine u koji su izraelske pomorske snage ušle tehnički inferiornije (izraelske rakete su imale, npr., manje domete od dometa raketa arapskih ratnih mornarica). Stoga su poboljšali osobine nacionalne protivbrodske rakete tipa *Gabriel* i u SAD nabavili američke protivbrodske rakete *Harpoon* dometa 110 km.

OSNOVNI PODACI RATNIH BRODOVA

Tabela 1

Namena	Broj brod.	Tip	Godina ulaska u stroj	Istisnina (tona)	Duž. (m)	Širina (m)	Gaz (m)	Naoružanje	Brzina (čvorova)	Posada (broj ljudi)
Podmornica	3	„Gal“	<u>IZRAELSKA RM</u>		45	4,7	3,7	8 torp. aparata kal. 533 mm	11 17	22
			1977	420/600						
Raketna topov- njača	2	„Alia“	1981	488	61,7	7,6	2,5	4 rakete Gab- riel II, 4 rakete Harpoon, 1 top 40 mm – 1 he- likopter A8-206	31	53
	9	„Saar-4“	1973/ 80	415/450	58	7,8	2,4	4 „Harpoon“ 5 „Gabriel“ 2 topa 76 mm 2 topa 20 mm	32	45
	12	„Saar-2“ i „Saar-3“	1968/ 69	220/250	45	7	2,5	8 „Gabriel-1“ 1 top 40 mm ili 6 „Gabriel-1“ i 1 top 76 mm	40	35- 40
	2	„Dvora“	1978	47	21,6	5,5	1,0	2 „Gabriel-I“ i top 20 mm	36	10
Fregate	2	„Petja“	<u>SIRIJSKA RM</u>		82,3	9,1	3,2	2×II topa 76 mm 4 ppd bacača 5 torp. aparata kal 406 mm	35	98
		1975/ 76	950/ 1100							
Raketni čamci	6	„Komar“	1963/ 66	68 75	26,8	6,2	1,5	II top 25 mm 2 rakete „P-15“	40	19
	6 6	Osa-I Osa-II	1966 78/79	160 210	39	8,1	1,8	2×II topa 30 mm 4 rake- te „P-15“	36	30
Torped- ni čamci	8	„P-4“	1957	22 25	19	3,3	1,1	2 torp. apa- rata 450 mm	50	12

NAPOMENA: Izraelska RM u svom sastavu imala je i 37 patrolnih čamaca tipa „Dabour“ (25/35 tona), namenjenih za tzv. protivgerilska dejstva na moru; autonomija im je iznosila 1200 milja sa 17 čvorova, što je vrlo velika autonomija za tako male čamce.

Podaci su dati na osnovu stanja iz 1982. godine („Jane's Fighting Ship“ 1981/82).

OSNOVNI PODACI IZRAELSKIH DESANTNIH BRODOVA I ČAMACA

Tabela 1

Red broj	Tip – naziv	Broj brodova	Dimenzije (m) duž. širina gaz	Puna istisnina (tona)	Brzina (čvorova)	Posada (ljudi)	Naoružanje
1.	„Bat Sheva“	1	95 11,2 2,8	1150	10	25	4 topa 20 mm
2.	„LSM-1“	3	62 10,5 2,2	1095	12,5	70	2×40 mm 4×20 mm
3.	„Etzion Geber“ „Shikmona“ „Caesaria“	3	96,6 7,1 1,4	230	10	12	2×20 mm
4.	„Ashdad“ „Ashkelon“ „Achziv“	3	62,7 10 1,8	750	15	20	2×20 mm
5.	„LCM“	3	16 5,46 1,9	60			
UKUPNO		13		7495 tona			

Budući da se odnos snaga u vazduhu odražava na odnos snaga na moru i kopnu, svrsishodno je napomenuti da je izraelsko ratno vazduhoplovstvo juna 1982. raspolagalo sa oko 540 borbenih aviona, među kojima su novinu predstavljali američki lovci presretači *F/TF-15* i izraelski *Kfir-C-2*, te avioni za rano radarsko otkrivanje i navođenje lovačke avijacije *Hawkeye* i za elektronsko izviđanje *B-707*. Takođe, ratno vazduhoplovstvo je raspolagalo i sa novim protivradarskim raketama *Arm* modernizirana varijanta *Shrike*), bespilotnim letelicama za zavaravanje protivničke PVO i drugom vođenom municijom, što je njegovoj brojčanoj nadmoćnosti (nad sirijskim ratnim vazduhoplovstvom – koje je raspolagalo sa oko 400 borbenih aviona) omogućavalo da dođe do još većeg izražaja.

Iz prikazanog odnosa snaga vidi se da je sklapanje sporazuma sa Egiptom omogućilo da Izrael 1982. na istoku ostvari (na kopnu, moru i vazduhu) nadmoćnost koju nije mogao ostvariti u pretnodnim arapsko-izraelskim ratovima (jer je u njima uvek bio prisiljen deliti snage na dva ili tri fronta).

PLANOVI BORBENIH DEJSTAVA I TOK REALIZACIJE

Izraelski plan je polazio od toga da ni prethodna izraelska operacija koja se 1978. završila okupacijom južnog Libana do reke Litani, ni intenzivna bombardovanja i prepadi izvedeni 1979. godine nisu dali očekivane rezultate zato što tom prilikom nije bila uništena politička, vojna i logistička infrastruktura PLO.

Stoga je plan operacije »Mir za Galileju« bio utemeljen na premisi da bi se zadatak koji nije bio ostvaren

Za razliku od početne verzije rakete *Gabriel* koja je imala domet 20 km i masu bojne glave 100 kg, nova verzija *MK-2* imala je domet 36 km, a verzija *MK-3* koja je prilagođena za upotrebu sa aviona – imala je domet 60 km i bojnu glavu od 150 kg. Posebna pažnja bila je posvećena otpornosti raketnih glava samonavođenja (na elektronsko ometanje) i identifikaciji ciljeva (u tom smislu je upozoravajuće delovao pogrešan napad na američki brod za elektronsko izviđanje tipa *Liberty*). Velike raketne topovnjače su imale palubne helikoptere koji su im služili za automatski prenos podataka o ciljevima iza brodskog radarskog horizonta. Pošto su dometi raketa *Harpoon* oko 100 km, a brodski radarski horizont kod detekcije ciljeva na moru u praksi nije veći od 40 km, helikopteri-osmatračnice su izraelskim brodovima omogućili da iskoriste maksimalni tehnički domet raketa *Harpoon*.

1978. mogao ostvariti 1982. godine ako bi se sa galilejske osnovice prodrlo duboko u Liban, pri čemu bi čelni ešloni kopnene vojske morali za dva dana, odnosno najkasnije za tri dana, prodreti do Bejruta i izolovati snage PLO od sirijskih snaga. Tokom njihovog prodora u dubinu, snage drugog i trećeg ešelona trebalo je da okruže i likvidiraju preostala gnezda otpora PLO i da otkriju skrivena skladišta i ostale elemente infrastrukture PLO, kako bi se zatim pristupilo njihovoj likvidaciji. Plan je imao izgleda da uspe samo ako bi se snage PLO i sirijske snage zadržale do početka operacije na postojećim položajima. Zato su tokom priprema za operaciju bile poduzete obimne mere maskiranja i obmanjivanja. Tako je, npr., od 4. juna do 6. juna 1982. bombardovano oko 30 ciljeva u zoni Bejruta i većoj dubini, a aktivirane su radio-mreže i pokreti na Golanu, što je trebalo da što duže odvlači pažnju PLO i Sirijaca od galilejskog sektora.⁸

S obzirom na to da se duž primorskog pravca protezala najbolja libanska kopnena komunikacija, te da je morska obala bila pogodna za izvođenje desantnih dejstava, taj pravac je izabran za nanošenje glavnog udara.

Na svakom od prethodno opisanih pravaca, u prvom ešlonu su angažovane po jedna taktička grupa kopnene vojske (tri brigade), pri čemu su obalska i centralna imale zadatak da što pre stignu do severne granice operacijske zone (prepuštajući narednim ešlonima da izvrše tzv. čišćenje pozadine). Istočna grupa je trebalo da im obezbedi desni bok od mogućeg sirijskog udara iz pravca doline Al Beqaa. Na čelu grupa su bile ojačane oklopne brigade.

Izraelski generalštab je ocenio da plan (u kome je bio predviđen prelaz granice u 11.00 sati 6. juna) ima realne izgleda da uspe ako na glavnom pravcu čelni ešloni bar do večeri 8. juna stignu do Bejruta. Kako su upravo na tom pravcu bile najjače snage PLO razmeštene oko Tyra

⁸ Na nastojanje vlade i izraelskog generalštaba da što je moguće duže sakriju pravi cilj operacije ukazuje i izjava izraelskog predsednika Begina američkom predsedniku Reaganu prvog dana operacije (6. juna 1982) u kojoj je rekao kako izraelske oružane snage imaju zadatak »samo da poteraju teroriste 40 km na sever kako bi izraelski životi u Galileji bili oslobođeni od stalne životne opasnosti«. Ciljevi operacije su se krili i od sopstvene javnosti i trudilo se da se operacija što je moguće duže prikaže kao repriza plitkog prodora iz 1978. godine.

i Sidona, čelni ešelon je trebalo da se provuče između njih i da što je moguće pre stigne do Bejruta. Stoga je ojačan inženjerskim jedinicama koje su trebale da olakšavaju raščišćavanje prepreka i forsiranje u pokretu reka Litani, Awali i Zaharani (za slučaj da snage PLO sruše mostove koji preko njih vode). Posebna pažnja na glavnom pravcu bila je posvećena mestu i ulozi pomorsko-vazdušnog desanta, a za vazдушnu podršku je odvojena grupa od oko 70 aviona.

Za rejon iskrcavanja pomorsko-vazdušnog desanta u početku su razmatrana dve lokacije – rejon Bejruta i rejon Sidona. Kako je Bejrut bio suviše duboko, a nije se znalo kako će reagirati sirijska brigada razmeštena u njemu i sirijske rezerve, od njega se odustalo. Budući da je ceo prodor do Bejruta trebalo da traje do tri dana i da se računalo sa time da bi čeloni ešloni na glavnom pravcu morali stići do Sidona već 7. juna, doneta je odluka da se pomorsko-vazdušni desant iskrca već prvog dana invazije, i to severno od Sidona.

U njegovom prvom ešlonu združeni su svi raspoloživi desantni brodovi i bataljon mornaričkih komandosa ojačan delovima padobranskog bataljona koji su morali osvojiti mostobran, da bi se na obalu mogla iskrcati taktička grupa kopnene vojske. Njeno je jezgro sačinjavala oklopna brigada. Komandosi i padobrancima su imali i zadatak da zauzmu Buxatu i ovladaju mostom preko reke Awali, kako bi nakon spajanja sa čelnim ešlonom taktičke grupe (koja je od Tyra prodirala ka Sidonu) omogućili da njene snage nastave sa što bržim prodorom na sever. Čim bi se 7. juna desant spojio sa glavnim snagama, trebalo je osnovicu u ušću reke Awali iskoristiti kao manevarsku bazu za naredni desant, da bi se na sličan način ubrzao njen ulazak u Bejrut. Takav metod praćenja prodora kopnene vojske desantima nazvan je »žabljim skokovima«.

Kako se na moru nije mogla isključiti mogućnost intervencije Sirije, bilo je predviđeno da se – paralelno sa prodorom kopnenih snaga duž obale – na moru, u vazдушnom prostoru i na prilazima dolini Al Beqaa preventivno organizuju obezbeđujuća dejstva pod pretpostavkom da će

Sirija intervenirati.⁹ Značajnu zaštitu na moru činilo je 11 raketnih topovnjača (u čijem su sastavu bile i velike raketne topovnjače sa helikopterima) koje su zauzele položaje u rejonu Bejruta oslanjajući se na izviđanje podmornica isturenih ispred sirijskih baza i aviona za rano radarsko otkrivanje, koji su letom iznad istočnog Mediterana istovremeno osmatrali sirijske aerodrome i prostor između rta S. Andreas (o. Kipar) i sirijske osnovice. Grupa od 11 raketnih topovnjača bila je u bliskoj zaštiti.¹⁰ Protiv sirijskih pomorskih snaga (ako bi isplovile) trebalo je da bude primenjena vojna doktrina vazdušno-pomorske bitke, kao originalno rešenje koje je u Izraelu razrađeno nakon oktobarskog rata 1973. godine. Poznato pod šifrom »Coctail«, to rešenje je predviđalo da se protivničke pomorske snage i njihova lovačka zaštita otkriju čim isplove iz luke. Izraelski avioni za rano radarsko otkrivanje zatim su trebali da pozovu avijaciju koja bi protivradarskim raketama nanela udar po protivničkim obalskim radarima VOJIN, a potom naveli izraelske lovce na sirijske avione lišene navođenja sa zemlje i uništili ih.

Nakon toga trebalo je da usledi udar lovaca-bombardera samovođenim protivbrodskim raketama (*Gabrijel – Mark – 3*) po sirijskim brodovima. Ako bi neki od njih ostao neuništen, uništile bi ga izraelske raketne topovnjače. Oslanjajući se na svoje palubne helikoptere – isturene osmatračnice, te raketne topovnjače su trebale da nane-

⁹ Računalo se na to da će pojava izraelskih glavnih sastava u zoni Bejruta imati dvostruki efekat koji će se s jedne strane ogledati u prekidu pomorskih komunikacija PLO sa svetom, a s druge strane u ugrožavanju sirijskih trupa u Bejrutu (pretnjom od iskrcavanja desanata). Kako su izraelske snage sa mora mogle delovati i po bejrutskom aerodromu, prednosti isturene upotrebe izraelske flote bile su višestruke. Odvraćajući sirijsku flotu od eventualnih napada na izraelske desantne snage, ona je usput izvršavala i druge zadatke koji su bili širi od »preventive«.

¹⁰ Kod Izraela u borbenom rasporedu flote uočavaju se četiri taktičke grupe: (1) podmornička grupa je formirala zavesu ispred sirijske obale; (2) združeni taktički sastav većih brodova (u kome su bile 2 raketne topovnjače *Alija* i 9 *Saar-4*, sve naoružane i raketama *Harpoon*) imao je zadatak da osigurava desante od sirijske flote; (3) združeni sastav u kome je bilo 11 manjih raketnih topovnjača (tipa *Saar-2* i *Saar-3*) imao je zadatak da eskortira desantne brodove i da ih tokom desanta podržava artiljerijskom vatrom; (4) združeni taktički sastav patrolnih čamaca (tima *Dabour*) imao je zadatak da blokira libanske luke i lučice (za koje se pretpostavljalo da bi u njima mogli bazirati članci PLO) i ujedno da sprečava snage PLO da se koriste člancima za dotur i evakuaciju iz okruženih obalskih gradova. Iznad navedenih snaga, u prostoru o. Kipar – sirijska obala – libanonska obala, patrolirali su avioni za rano radarsko otkrivanje.

su udar raketama *Harpoon* na njihovom krajnjem dometu (koji iznosi 110 km).¹¹

Potrebno je napomenuti da izvođenje desanta svi izvori ne opisuju na identičan način. Neutralni izvori navode kao vreme početka iskrcavanja 16.10 sati 6. juna 1982. godine. Takođe, navodi se da su oko ponoći 6/7. juna iskrcani tenkovi i jedinice kopnene vojske, a poslednji delovi tih snaga tek u 14.30 sati 7. juna 1982. Izraelski izvori, međutim, navode da su se borbe za mostobran odvijale od 00.00 sati 6. juna do svitanja i da su u tim borbama učestvovali samo komandosi i padobranici. Oni su se najpre nastojali neopaženo iskrcati na obalu, koristeći brze gumene čamce *Zodiac* i zvučno maskiranje (koje su vršile flota i avijacija, ploveći i leteći duž obale i bombardujući Sidon). Kako su izraelske snage odmah nakon iskrcavanja naletele na patrolu PLO (koje su sa severa i juga krenule ka rejonu desantiranja), vrlo je verovatno da je kretanje brodova-matica (sa kojih su se iskrcali komandosi i padobranici u gumenim čamcima) ipak bilo otkriveno. Na to ukazuje i vatra minobacača i raketa koja je bila otvorena na rejon njihovog iskrcavanja (zbog slabe korekture noću bila je neprecizna). Padobranici i komandosi su naveli vatru brodske artiljerije na vatrene položaje PLO i, postavili zasede duž ceste ka severu i jugu i tako osigurali da desantni brodovi do svitanja 6. juna iskrcaju i sredstva vatrene podrške prvog ešelona desantnih snaga. Kako su se te aktivnosti odvijale noću, deo njih je promakao neutralnim posmatračima. Oni su, naime, registrovali samo početak i završetak iskrcavanja glavnih desantnih snaga – brigade »Givati«. Te su se aktivnosti odvijale u dnevnim uslovima od 16.10 sati 6. juna do 14.30 sati 7. juna, pa im stoga nisu mogle ostati nezapažene. Veliki vremenski interval između iskrcavanja komandosa i padobranaca i glavnine desantnih snaga bio je posledica malog kapaciteta desantnih brodova izraelske flote (tabela 2) i udaljenosti od izraelskih baza do rejona desanta.

¹¹ Ovaj plan po mnogočemu podseća na analogni plan vazdušno-kopnene bitke koji je detaljnije opisan u članku general-pukovnika u penziji prof. dr Zlatka Rendulića, *Izraelsko-sirijski sukob u dolini Beka* – »laboratorijski uzorak« vazdušno-kopnene bitke, »Vojno delo«, 2/1989, str. 64.

Svi desantni brodovi su raspolagali sa ukupnom istisnom od oko 7.500 tona i nisu imali korisnu nosivost veću od oko 3.000 tona. Ta činjenica i kratka relacija od reke Awali do Hajfe doprineli su da se prevoz drugog ešelona brigade »Givati« odvijao u formi »pomorskog mosta« (od Hajfe do severne obale ušća reke Awali).

Izraelci su računali i na to da će iskrcavanje pomorskog desanta, podržanog snažnom vatrom brodske artiljerije, nakon zauzimanja mosta preko reke Awali, do te mere zastrašiti snage PLO u Sidonu i južno od njega da će – da bi izbegle okruženje i uništenje – početi sa povlačenjem ka najbližim sirijskim snagama.¹² Do takvog razvoja događaja nije došlo, jer su se snage PLO povukle od logora (u kojima su izgubile svoje teško naoružanje) u obratnom pravcu – ka obalskim naseljenim mestima, u kojima su zatim nastavile sa odbranom. Zbog žilave odbrane Rachidiye, Tyra, Sidona i logora Ain al Hilweh, izraelskoj čelnoj grupi kopnenih snaga nije uspevalo da se spoji sa iskrcanim desantnim snagama (na čiji se mostobran po planu počela iskrcavati bataljonska borbena grupa kopnene vojske).¹³ Kako spajanje nije uspelo, početni plan je modifikovan tako da su desantni brodovi – nakon iskrcavanja trupa – upotrebljeni za prevoženje narednog ešelona iz Haife, za čije je ukrcavanje i prevoženje bilo potrebno dodatno vreme. Tako je nova borbena grupa bataljonske jačine mogla da bude iskrcana severno od mosta tek u 14.30 sati 7. juna 1982. godine. Te su snage zajedno sa većim delom prethodno iskrcanih snaga nastavile sa prodorom na sever. Desantne snage su preuzele ulogu čelnog ešelona glavnih snaga koje su zakasnile zbog savlađivanja otpora u gradovima i logorima na jugu i srušenih mostova na rekama Zaharani i Litani.

¹² Desantne snage su iskrcane usred dana i zato što se računalo na to da će ih osmatračnice PLO registrirati i da će informaciju o desantu i zauzimanju mosta proslediti na jug, suočavajući oružane snage PLO južno od reke Awali sa time da im je definitivno presečen put za povlačenje na sever. Računalo se na to da će ova vest demoralisati branioce, no do toga nije došlo.

¹³ Izraelci su računali na to da će toliki interval između iskrcavanja prvog i drugog ešelona desantnih snaga omogućiti snagama PLO da angažuju pomorske diverzante protiv nepokretnih desantnih brodova u fazi dok su iskrcavali teško naoružanje i tenkove. Stoga su angažovali ronioce protivdiverzantske odbrane. Snage PLO su, međutim, dejsstvovale po desantnim brodovima u rejonu iskrcavanja samo minobacačima, ali je i ta vatra bila neprecizna i bila je brzo neutralisana dejstvom avijacije. Manevar jedinica PLO duž ceste ka rejonu desanta ometali su brodovi gadajući topovima kalibra 30 mm i 40 mm kamione i druga motorna vozila.

U borbama istočne izraelske grupacije odlučujuće borbe bile su 9. juna 1982. na ulazu u dolinu Al Beqaa. U njima je za samo nekoliko sati slomljena sirijska trupna PVO, a potom i lovačka avijacija koja je intervenisala da popuni nastalu »brešu« u borbenom rasporedu trupne PVO. Tako je vodstvu PLO već trećeg dana invazije postalo jasno da neće moći računati na sirijsku pomoć.¹⁴

U borbama koje su zatim nastavljene na odseku od Sidona do Bejruta, kao baza je korišćeno ušće reke Awali. Desantni brodovi su podržavali prodor ka Damouru tako da su prebacivali tenkove, oklopne transportere i kamione do ušća Awali u pozadinu obalskih naselja u kojima su se uporno branile snage PLO (na koje su sa čela pritiskale izraelske grupe koje su hitale ka Bejrutu). U tim akcijama za sedam dana borbi prevezeno je 400 tenkova, oklopnih transportera i raznih vozila, što daje prosek od oko 60 prevezenih vozila dnevno. Ovaj indikator, bolje od ostalih, pokazuje koliki je bio doprinos flote u borbama kopnene vojske na glavnom pravcu. Zbog snažnog otpora PLO u okruženim gradovima i pored tako jake podrške, izraelske kopnene snage nisu se na vreme mogle probiti u zapadni Bejrut, pa je njegova opsada započela tek 11. juna.¹⁵ Izraelske snage su na glavnom pravcu kasnile tri dana u odnosu na krajnji rok za koji je izraelski generalštab cenio da bi omogućavao uspeh operacije. Ukoliko se, međutim, kao najpovoljniji rok prihvati 8. juni, tada je prodor do Bejruta zakasnio čak četiri dana.¹⁶ Toliko usporenje je vodstvu PLO omogućilo da povuče preostale snage u Bejrut

¹⁴ Opširnije o borbama u dolini Al Beqaa videti: Z. Rendulić, *Izraelsko-sirijski sukob u dolini Beka – »laboratorijski uzorak« vazdušno-kopnene bitke, isto.*

¹⁵ Naročito teške bile su borbe za Damour, gde su Izraelci nekoliko puta uzaludno pokušavali da iskrcaju desantne snage između Damoura i Ouza, kako bi zaobišli Damour i ovladali važnom raskršnicom Khaldeh. U to vreme, za snage PLO snažan moralni podstrek bila je vest da su 9. juna počele borbe između Sirijaca i Izraelaca u dolini Al Beqaa, jer su se ponadali da neće ostati izolovani. Nakon što su Izraelci veoma brzo razbili sirijske oklopne jedinice, trupnu PVO i lovačku avijaciju i tako osigurali desni bok i pozadinu svog operativnog rasporeda, vatra je na tom sektoru prekinuta, pa su snage PLO ponovo ostale izolovane (iz Bejruta se povukla i sirijska brigada).

¹⁶ Intenzitet borbi ilustruju i podaci o broju izraelskih vojnika, koji su bili izbačeni iz borbe zbog psihološkog stresa. Izraelske čelne jedinice imale su u proseku na svakih 100 ranjenika 23 vojnika onesposobljena zbog psihološkog stresa. Taj je odnos kod Amerikanaca u Koreji iznosio šest odsto, a u Vijetnamu do pojave epidemije droga – pet odsto.

i da poduzme završne pripreme za opsadu koja je trajala do 12. avgusta.

Evidentno je da se izraelska operacija »Mir za Galileju«, koja je bila zamišljena kao nov obrazac za vođenje munjevitog rata, na kraju pretvorila u iznuravajuću opsadu koja nije završila očekivanim vojnim slomom PLO, već pregovorima za diplomatskim stolom. U rejonu Bejruta Izraelci su koncentrirali desetak brigada (sa ukupno oko 660 tenkova, 2.400 oklopnih transportera i 120 artiljerijskih oruđa krupnog kalibra), ali se – unatoč tome da je izraelski generalštab ocenio da bi za 10 dana mogli zauzeti grad – ipak nisu odlučili za juriš na zapadne delove grada koje je branilo oko 10.000 boraca PLO (od kojih su jedan deo sačinjavali iskusni borci koji su se sa juga uspeli kroz izraelski raspored provući na sever). Jedan od razloga za izraelsko odustajanje od »juriša« na Bejrut« bili su i visoki gubici koje bi Izraelci pretrpeli u uličnim borbama. Na konačnu odluku vodstva PLO da prihvati mirovne inicijative presudno su delovali visoki gubici civilnog stanovništva (gubici civila su iznosili oko 84 odsto od ukupnih gubitaka) i represalije Izraelaca i falange protiv palestinskog civilnog stanovništva. Ovaj teror je doprineo da se vodstvo PLO ipak odlučilo na evakuaciju boraca iz Libana (iako su odbrambeni kapaciteti, zalihe i naročito moral branilaca omogućavali uspešan dalji tok odbrane).¹⁷

Ukupni gubici Izraelaca – koje je izraelski generalštab izneo 1984. godine, iznosili su 368 poginulih i 2.383 ranjenih. Palestinski izvori to osporavaju ukazujući na osmrtnice objavljene u izraelskim novinama i druge izraelske izvore i navode 655 poginulih i 4.500 ranjenih. Oni, takođe, navode da je bilo pogođeno 140 tenkova i 135 oklopnih transporte-

¹⁷ Unutar vodstva PLO postojale su dve glavne struje. Vojna grupa je pledirala za nastavak borbi, a pozivala se na dotadašnju uspešnu odbranu Sidona, Ain al Hilweha, Damoura i Khaldeha (kod kojih su do punog izraza došli palestinsko iskustvo u uličnim borbama i vešto korišćenje urbaniziranih sredina), jer Izraelci u uličnim borbama nisu mogli iskoristiti ni oklopne jedinice, ni avijaciju. Tzv. politička grupa je bila protiv toga da se Bejrut pretvori u »novi Staljingrad«, pa je pledirala da se vrednost njegovog odbrambenog položaja iskoristi u pregovorima (npr., da se kao naknadu za povlačenje PLO iz Bejruta osiguraju diplomatsko priznanje PLO, učešće vodstva PLO na pregovorima o novoj državi, zaštita palestinskog civilnog stanovništva od represalija, bolji uslovi u izbegličkim logorima i sl.). Na kraju je prevladao stav druge grupe, iako je Jaser Arafat lično u više navrata najavljivao prvo rešenje (»Bejrut – arapski Staljingrad«).

ra. Ukupni gubici boraca i civila prema podacima Crvenog polumeseca iznosili su 30.000 poginulih i 70.000 ranjenih Libanaca, Palestinaca i Sirijaca. Izraelci su navodili da su zarobili oko 5.000 boraca PLO i da su zaplenili oko 4.000 tona vojnog materijala i 223 vozila, ali se unatoč tome otpor nastavio sve dok se 1985. nisu povukli iz Libana.

Od povlačenja snaga PLO iz Bejruta do 1985. godine Izraelci su izgubili 50 odsto više ljudstva nego do tog vremena, pa su im 1985. sumarni gubici dostigli nivo od oko 6.900 poginulih i ranjenih vojnika. Ako se ima u vidu da su u oktobarskom ratu 1973. godine na oba fronta imali oko 7.500 poginulih i ranjenih, tada i na tom planu postaje evidentan krah invazije.¹⁸

Zaključno razmatranje

Posmatrajući pomorske aspekte izraelske invazije na Liban, uočava se više specifičnosti koji se nisu manifestovale u prethodnim arapsko-izraelskim ratovima. Jedna od njih se ogleda u primeni pomorsko-vazdušnih desanata već prvog dana invazije, i to u rejonu koji se nalazio na polovini dužine glavnog operacijskog pravca (koji je spajao Galileju sa Bejrutom). Među ostale specifičnosti trebalo bi ubrojiti i to da je u ovom ratu izraelska flota prvi put tesno sadejstvovala sa snagama KoV i RV i PVO, što je postignuto upućivanjem mornaričkih oficira za vezu u štab brigade koja je na glavnom pravcu, na čelu glavnih snaga, prodirala ka Bejrutu.

Takođe, mornarički oficiri za vezu nalazili su se i u avionima za rano radarsko otkrivanje, koji su patrolirali u zoni između Kipra, sirijske i libanske obale. Očito je da je invazija, između ostalog, imala za cilj i da proveri nove

¹⁸ To su na kraju morali da priznaju i izraelski vladajući krugovi kojima je opozicija prebacivala avanturizam. Direktor izraelskog instituta za stratejska istraživanja Aharon Yaziv nije osporavao podatke generalštaba o visokim gubicima PLO i velikom ratnom plenu, ali je tvrdio da invazija na Liban (koja je produžena okupacijom do 1985) nije nimalo povećala bezbednost Izraela, te da je zato bila potpun strateški promašaj. Njegova ocena je bila da realnu opasnost za Izrael nisu predstavljali vodstvo i regularne snage PLO, već disidentske frakcije i grupe koje su izvodile terorističke akcije na tlu Izraela. Jezgro tih snaga od oko 1.500 iskusnih diverzanata ostalo je netaknuto i dobijalo je još povoljnije uslove za dejstva kada su Izraelci okupirali Liban. Takođe je na severu ostalo još nekoliko hiljada novomobiliziranih boraca PLO.

komandno-informacione sisteme ratne mornarice (C³I/CM) i ostalih vidova u ratnim uslovima.

Od ostalih specifičnosti trebalo bi napomenuti da su u toku ove invazije Izraelci prvi put na moru poduzimali mere obezbeđenja protiv jezgra palestinskih pomorskih snaga. U dosadašnjim arapsko-izraelskim ratovima mogli su se koncentrirati samo protiv sirijske i egipatske ratne mornarice, što sada više nije bilo dovoljno. Za taj su zadatak upotrebili male brze lako naoružane patrolne čamce (specijalizirane za tzv. protivgerilska dejstva na moru), što im je omogućilo da ekonomičnije iskoriste veće brodove.

Od taktičkih pouka koje su ponovno potvrđene i u toj invaziji, trebalo bi – kada su u pitanju dejstva napadača – izdvojiti vrednost specijaliziranih jedinica za osvajanje mostobrana; mornaričkih komandosa i padobranaca. Oni su osvojili mostobran da bi se na njega mogle iskrcati jedinice kopnene vojske, a bez njih se ne bi mogao zamisliti brz napad na sever. Takođe pokazalo se da je brodska artiljerija tokom podrške kopnenim snagama bila nezamenljiva prilikom pojave tačkastih ciljeva na kopnu koji su se brzo pojavljivali i nestajali. Budući da je od vremena pozivanja brodova – koji su krstarili ispred obale do pokazivanja cilja, određivanja elemenata za gađanje i leta granata kroz vazduh do njihovog pogotka u cilj prolazilo oko 2–3 minute, brodovi su mogli uspešno da tuku i ciljeve kod kojih je avijacija – čije je vreme reagovanja kod dejstava »po pozivu« sa poletno-sletne staze bilo duže – kasnila. Brodska artiljerija je pored fugasnih i zapaljivih granata, koristila i granate s blizinskim upaljačima (koje su bile naročito opasne protiv nezaklonjene žive sile). Dejstvom brodova na kamione i druga vozila koja su se kretala obalnom komunikacijom, sprečen je brz manevar braniočevih rezervi i otežano izvođenje odbrane.

Među taktičkim poukama aktuelnim za branioca ističemo činjenicu da on tokom invazije nije mogao pronaći rešenje za probleme koje je propustio da reši u doba mira. Tako su se jezgra palestinskih pomorskih snaga obučavala i opremala za diverzije i infiltracije na tlo Izraela, što ih je dovelo u situaciju da se nisu mogla brzo preorijentirati na protivdesantnu odbranu. Slične posledice nastale su i zbog

zapostavljenog razvoja obalske odbrane. Mada su postojali povoljni uslovi za upotrebu mina i obalske artiljerije, a izraelski brodovi su i pre invazije redovno bombardovali obalu, branilac je propustio da bar jedan deo oruđa zemaljske artiljerije orijentiše ka moru i da obuči njihove posade za gađanje brzih pokretnih ciljeva na moru. Improvizovana upotreba minobacača i topova zemaljske artiljerije (koji nisu imali odgovarajućih sprava za gađanje manevrišućih brzih ciljeva na moru) nije protiv brzih brodova dala potrebne rezultate, a slično je bilo i sa minobacačima i višecevnim bacačima raketa. Posebno bi trebalo napomenuti da su – zbog toga što je uoči invazije bilo opšte poznato da izraelska ratna mornarica nema minolovaca, postojali izuzetno pogodni uslovi za primenu čak i starijih tipova mina. Ni ovu šansu branilac nije iskoristio, jer je pomorsku odbranu zapostavio na račun kopnene.

Budući da se u izraelskoj invaziji na Liban sirijska ratna mornarica ograničila na odbranu sopstvene obale i nije se čak ni u vreme kratkotrajnog rasplamsavanja sirijsko-izraelskih borbi u dolini Al Beqaa (9. juni – 11. juni 1982) uključila u dejstvo, ne može se ustanoviti u kojoj meri je izraelsko doktrinarno rešenje vazdušno-pomorske bitke bilo ispravno konceptualizirano. Ako se, međutim, posmatraju poznata zbivanja do kojih je došlo tokom vazdušno-kopnene bitke u dolini Al Beqaa, u kojima su Izraelci uspešno primenili niz novih oružja (bespilotne letelice, avione za rano radarsko otkrivanje i navođenje lovačke avijacije, protivradarske rakete, itd.) i postupaka kojima su – uz minimalne gubitke – brzo probili protivvazdušnu i protivoklopnu odbranu koja im je 1973. na Golanu i Sinaju nanela najteže gubitke, onda se može pretpostaviti da bi se i na moru verovatno desilo nešto slično.

I kod vazdušno-kopnene bitke, kao i kod vazdušno-pomorske bitke, suština je u integriranju ofanzivnih metoda pomorske i protivvazdušne odbrane. Za proboj kroz duboko ešeloniranu protivničku odbranu koriste se borbena sredstva za protivelektronsku borbu kojima se fizički uništavaju ili »zagušuju«
protivnički komandno-informacioni sistemi mnoštvom podataka, čime se zbunjuje i usporava reagovanje protivničkih komandnih mesta. To se zatim iskorištava

za nanošenje udara po ključnim senzorima protivničkog sistema i isturenim elementima. Nakon toga »rupa« u protivničkom sistemu osmatranja i dezorganizacija njegovog komandovanja (lišenog informacija) eksploatiše se za nanošenje glavnog udara. U takvom prilazu – u kome je težište na paralizi sistema komandovanja – izuzetno važno mesto ima protivelektronska borba, zavaravanje i obmanjivanje, udari po protivničkim komandnim mestima i svestrano obezbeđenje normalnog funkcionisanja sopstvenih komandno-informacionih sistema. Veliki domet protivbrodskih raketa i njihova upotreba protiv ciljeva iza radarskog horizonta pri tome omogućuju jednovremeno dejstvo na čitavu dubinu protivničkog rasporeda.

Unatoč tome da u invaziji na Liban izraelske oružane snage nisu uspele ostvariti strategijske ciljeve radi kojih je invazija bila poduzeta, činjenica je da je doprinos izraelske flote razvoju događaja na kopnu bio daleko veći nego u svim prethodnim arapsko-izraelskim ratovima. Sasvim je sigurno da je operativni razvoj flote – koja je imala svoje podmornice isturene ispred sirijskih luka, a sa ostalim je snagama kontrolirala zonu između Kipra, libanske i sirijske obale – doprineo da su se sirijske snage nakon poraza u dolini Al Beqaa ograničile na pasivnu odbranu. Da su Sirijci nakon invazije uočili propuste u svom sistemu odbrane obale i vojnoj doktrini, najbolje pokazuju nabavke novog naoružanja i opreme koje su izvršene nakon invazije.

Tako je Sirija nakon juna 1982. uvela u naoružanje dve podmornice, dve raketne korvete (tipa *Nanuška*, obalske raketne baterije (s dometima većim od izraelskih raketa), bespilotne letelice, rakete PVO velikog dometa tipa SA-5 (namenjene i za borbu protiv protivničkih aviona za rano radarsko otkrivanje) i balističke rakete (koje svojim dometima prekrivaju i izraelske pomorske i vazduhoplovne baze). Izraelske aktivnosti izvedene tokom invazije stimilirale su u Siriji razvoj novog modela odbrane obale i tako izraelskoj inventivnosti postavile izazov na čijem se odgovoru u Izraelu već ubrzano radi.

LITERATURA:

1. R.D.M. Furlong: *Israel schlaght zu*, »Internationale Wehrrevue«, 15/1982, str. 1001–1007;
2. Iv. Sedov. L. Jarcev: *Israil' – kursom agresii i genocida*, »Zarubežnoe voennoe obozrenie«, 6/1986, str. 3–9;
3. *Taktika v boevykh primerah*, »Morskoj sbornik«, 1/1986, str. 79–80;
4. Abraham Zohar: *Dei isrealische Marine im Libanon Krieg 1982*, »Marine Rundschau« 2/1985, str. 97–101;
5. Rashid Khalidi: *Under Siege – PLO Decisionmaking during the 1982. War*, »Columbia Universitij Press«, N. York, 1982;
6. *Der Krieg im Libanon*, »Osterichische Militarische Zeitschrift«, sept/okt. 1982, str. 379–385;
7. *What you need to know about the PLO*, ME/LOG, november 1986, str. 77–83;
8. Alan James: *Interminable Interim – the UN Force in Libanon*, Conflict studies 210, Centre for Security and Conflict Studies, U.K. 1986;
9. R. Loskutov, V. Morozov: *Nekotovyje voprosy taktiki vooruženogo konflikta Livane u 1982. godu*, »Voenno-istoričeskij žurnal«, 1984, str. 75–80;
10. G. Manners: *Coping with stress on the battlefield*, »Jane's Defence Weekly«, 16. 1. 1988, str. 70–72;
11. Zeev Along: *The Israeli Navy – Lessons and experience*, »Naval Forces«, 3/1986, str. 74–82;
12. *Protivokorabel'nye rakety »Gabriel«*, »Morskoj Sbornik«, 1/1984, str. 29–31;
13. *Intervju sa admiralom Avrahamom Ben Shushanon*, »Military Technology« 2/1987, str. 106–111;
14. Clyde Owen: *The Arab–Israeli Naval Imbalance*, »USNI Proceedings«, 3/1983, str. 101–109;
15. Yossi Melman: *An Israeli Lesson in Ew.* »Jane's Defence Weekly« 5. 10. 1985, str. 741;
16. P. Kačur: *Taktika aviacii pri proryve PVO na primorskom napravlenii*, »Morskoj Sbornik« 7/1974 str. 79–85;
17. T. Banks: *The Israeli Navy*, »Navy International« 3/1986, str. 132–136;
18. »RUSI Defence Year Book 1988«, str. 171–196;
19. »The Military Balance« 1981/82, London, U.K.;
20. »Jane's Fighting Ships« 1981/1982, London, U.K.;
21. »Naša obramba«, 1985, str. 11–13;
22. J. Mansen: *Moscow and Damascus*, »International Defense Review« 8/1988, str. 925;
23. »International Defense Review«, 10/1987, str. 1406;
24. Z. Rendulić: *Izraelsko-sirijski sukob u dolini Beka – »laboratorijski uzorak« vazdušno-kopnene bitke*, »Vojno delo« 2/1989, str. 64–76;
25. »USNI Proceedings«, 3/1983, str. 101–109;
26. »Rivista Maritima«, 3/1983, str. 104–105;
27. David Estell: *The Lebanon War*, »Eshel Dramit Ltd«, Israel, 1982, str. 56–57 i str. 60; *Israel Navy – Landing crafts*, »Defence Update« No 58, Israel, *Marines in action*, »Defence Update« No 86, Israel, str. 49–56.

S U M M A R Y

NAVAL ASPECTS OF ISRAELI INVASION AGAINST LEBANON

The author reviews the naval aspects of the Israeli invasion against Lebanon and points out the most significant operational-tactical innovations in preparation and execution of the invasion, including inter alia the application of naval-airborne attacks from the very first day of the invasion. A significant innovation is also a very close combat cooperation of the Israeli naval forces with the Army and Air Force units, which was attained by sending of naval liaison officers to the Army units that were advancing along the main direction of attack, as well as their positioning in the early radar reconnaissance aircraft (AWACS). All these show that the purpose of this invasion was also a checking-up of new command, control and information systems of the Israeli Navy and other services in war environment. Although the Israeli forces did not attain their strategic aims and objectives, the contribution of the Israeli Navy to the land warfare developments was exceptionally significant and instructive.

R É S U M É

LES ASPECTS NAVALS DE L'INVASION ISRAËLIENNE CONTRE LE LIBAN

Cet article traite des aspects navals de l'invasion israélienne contre le Liban et indique les innovations d'ordre opérationnel et tactique les plus importantes en matière de préparation et de lancement de l'invasion. Entre autre, il s'agit de descente aérienne-navale pratiquée déjà au cours de la première journée de l'invasion. L'importante innovation est représentée aussi par une coopération très serrée de la flotte israélienne avec l'Armée de terre et les forces de l'Air et qui s'est réalisée par l'affectation d'officiers de liaison de la Marine dans les états-majors des unités de l'Armée de terre déferlant sur la principale ligne d'attaque de même qu'à bord des avions de détection précoce par radar. Tout cela laisse voir que l'invasion avait pour but, entre autre, la vérification des systèmes nouveaux de commandement et d'information de la Marine de guerre et des autres armées en temps de guerre. Bien que les forces armées israéliennes n'aient pas atteint les objectifs stratégiques dans cette invasion, la contribution de la Marine de guerre au déroulement des événements au sol a été d'un intérêt particulier et édifiante.

Р Е З Ю М Е

МОРСКИЕ АСПЕКТЫ ИЗРАИЛЬСКОГО ВТОРЖЕНИЯ В ЛИВАН

В статье рассматриваются морские аспекты израильского вторжения в Ливан и указывается на наиболее значительные оперативно-тактические новизны в подготовке и проведении вторжения. К этим новизнам, между прочим, относится применение морского воздушного десанта, причем уже первого дня вторжения. Значительную новизну представляет собой и весьма тесное взаимодействие израильского флота с сухопутными войс-

ками и военно-воздушными силами, которое было реализовано привлечением военно-морских офицеров связи в штабах сухопутных войск, которые прорывались в главном направлении атаки, а также в самолетах раннего обнаружения. Все это указывает на то, что вторжение, кроме остального, имела целью и проверку новых командно-информационных систем военно-морского флота и остальных видов войск в военных условиях. Хотя израильские вооруженные силы в этом вторжении не добились стратегических целей, вклад военно-морского флота в развитие событий на материке был исключительно значительным и поучительным.

Motivacija vojnika – bitna pretpostavka uspešnosti obuke i vaspitanja

(Dr Dragoljub Damnjanović, *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju*,
Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989)

Potpukovnik dr VOJISLAV STOJKOVIĆ

Sredinom 1989. godine, Vojnoizdavački i novinski centar izdao je knjigu *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju*, autora pukovnika dr Dragoljuba Damnjanovića. Recenzenti knjige bili su pukovnik mr Aleksandar Pavlović i potpukovnik mr Velibor Milojević.

Već i naslov knjige ukazuje na izuzetnu aktuelnost problematike koju ovaj rad obuhvata. Naime, savremena psihološko-andragoška teorija i edukativna praksa saglasni su da je uspešnost obrazovanja određena trijadom koju čine: (1) objektivni uslovi vaspitno-obrazovnog rada; (2) kognitivne sposobnosti, i (3) motivacija onih koji uče. Najnovija istraživanja, kod nas i u svetu, pokazuju da su najveće rezerve za daljnje povećanje rezultata nastave sadržane u potencijalu koji nosi motivacija za učenje, studiranje i osposobljavanje. No, problem je svakako u tome što je motivacija složen i nedovoljno istražen fenomen.

Kad je reč o motivaciji vojnika u obuci i vaspitanju, pored opštih, deluju i dodatni, posebni razlozi koji urgentno zahtevaju istraživanja u toj oblasti. *Prvo*, borbena gotovost i osposobljenost svake savremene armije jeste direktna funkcija obučenosti vojnika, jedinica i starešina, te je borbena obuka jedan od najznačajnijih segmenata pripreme za rat, odnosno odbranu zemlje. *Drugo*, iskustva iz lokalnih ratova posle drugog svetskog rata pokazuju da je strategija

pripreme za rat iznad strategije njegovog neposrednog izvršenja. I *treće*, kao naš specifikum, kriza u kojoj se naše društvo nalazi svom silinom deluje na svest mladih, što nije bez odraza na odnos mlade populacije prema JNA, a time i prema borbenoj obuci i kao osnovnom sadržaju služenja vojnog roka.

Očito da je autor ovog rada imao i dovoljno sluha za aktuelno, ali, zašto ne reći, i dovoljno hrabrosti da se upusti u istraživanje složenih i nadasve osetljivih problema motivacije vojnika. Složenih zato, jer je motivacija po svojoj suštini složen i nedovoljno istražen polidisciplinarni fenomen. A osetljivih zato što je motivaciju vojnika u obuci i vaspitanju u JNA nemoguće odvojiti od stavova vojnika prema odbrani zemlje i temeljnih vrednosti na kojima počiva naše društvo.

Knjiga *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju* jeste rezultat autorovih obimnih teorijskih i empirijskih istraživanja, većim delom sintetizovanih u njegovoj doktorskoj disertaciji odbranjenoj u Visokoj vojnopolitičkoj školi Jugoslovenske narodne armije. Nevelikog je obima, oko 200 stranica sa prilogima, a strukturirana je u tri osnovna dela: I *Teorijske osnove motivacije vojnika*; II *Sociopsihološke karakteristike mladih*, i III *Idejna (vrednosna) i didaktičko-metodička zasnovanost obuke i vaspitanja kao faktor motivacije*. Na kraju autor daje rezime, priloge koji se odnose na rezultate empirijskog istraživanja i literaturu kojom se koristio.

Prvo poglavlje obuhvata teorijske osnove motivacije. Teorija motivacije je bila neophodna autoru kao polazna osnova empirijskog istraživanja. Bez nje, kako autor kaže, istraživačko mišljenje bi zalutalo, pogotovo ako o nekom problemu ima mnogo pojedinačnih, čak i suprotstavljenih teorija, kao što je to slučaj sa motivacijom. S druge strane, teorija motivacije je neophodna i čitaocu, odnosno korisniku ovog priručnika, kao polazna osnova za razumevanje rezultata do kojih je istraživač došao i koje mu nudi na korišćenje i primenu. Međutim, ona može da zadovolji samo prvi, a ne mora obavezno i drugi zahtev. Čini se da je to upravo slučaj sa prvim poglavljem ovog rada. Naime, u pripremi empirijskog istraživanja autor je morao sagledati svu složenost teorije motivacije, sve značajnije i različite pristupe i

pravce, tim pre što je problem interdisciplinaran – psihološki, sociološki, andragoški, didaktički i drugi. On je to i učinio. U tome je uspeo, jer bi inače u empirijskom delu istraživanja zalutao, a nije. Međutim, teorijske osnove, date u formi kako je to u ovom poglavlju učinjeno, nisu dovoljan garant da i čitalac knjige neće zalutati. Očito da se ovde radi o nivou prezentacije i o neophodnosti transformacije istraživačkog materijala u edukativni tekst koji mora biti razumljiv i prihvatljiv za čitaoce.

U želji da obuhvati sve ili mnogo, autor knjige je na relativno malom prostoru (31 stranica), izneo i suviše različitih pravaca, varijanti i tumačenja teorije motivacije.¹

Svakako vrednost ovog teksta je u tome što će užem stručno-naučnom krugu onih koji se bave problemom motivacije učenja biti jasno koje od razmatranih teorijskih pravaca autor uzima kao polazište empirijskog dela istraživanja i zbog čega se tako opredelio. Za širi krug korisnika veći deo ovog poglavlja ostaće manje jasan i razumljiv.

Bez obzira na to, najznačajnije je istaći da autor u prvom poglavlju: (a) razmatra različite pristupe pojmu motivacije; (b) definiše motivaciju i određuje njen odnos prema srodnim pojmovima; (c) interpretira i komentariše kognitivnu teoriju motivacije, socijalnu teoriju motivacije i materijalističko-dijalektičku teoriju potrebe; (d) daje klasifikaciju motiva.

Nakon svih razmatranja autor zaključuje da se na osnovu iznetih stavova u teorijama motivacije ne može doći do zajedničkih fizioloških, psiholoških i sociopsiholoških osnova koje bi omogućile dijalektičku sintezu jedinstvene teorije motivacije. Zbog toga kao teorijsko opredeljenje i polazište daljeg empirijskog istraživanja uzima marksističke stavove o čoveku iz kojih izvodi osnovne ljudske potrebe, a one, prema autorovim nalazima, jesu:

¹ Ilustracije radi, na sedam stranica (str. 22–29) razmatra se jedanaest varijanti kognitivne teorije motivacije i više podvarijanti. Pri tom se, u osnovnom tekstu, iznose mišljenja i pristupi sledećih teoretičara: Olporta, Berljajna, Festingera, Hajdera, Vinera, Atkinsona, Levina, Roterera, Tolmana, Vruma, Loka, Mek Rejnolds, Fil Evans, Mek Klilenda, Kegana, Vajta, Endžela, De Čermsa, Desaja, Kruglanskog, Hala i Hanta (ukupno 22).

»1) potreba za slobodnim, stvaralačkim radom kao izvorom svog čovekovog bogatstva, zadovoljstva, samoodređenja;

2) potreba za društvenim životom u kome čovek sebe podružtvljava u meri u kojoj je i samo društvo slobodno;

3) potreba za samoostvarivanjem, samorealizacijom i samodelatnošću u Marksovom smislu — čovek se može očekivati samo ako je podružtvljen«. (str. 36)

U drugom poglavlju knjige razmatraju se sociopsihološke karakteristike mladih. Ovim poglavljem autor se približava osnovnom problemu i predmetu istraživanja — motivaciji vojnika u obuci i vaspitanju. Istovremeno, takvim pristupom potvrđuje svoje metodološko opredeljenje i sledi dijalektičku metodu — od opšteg, preko posebnog, ka pojedinačnom. Opšte je sadržano u teorijskoj osnovi motivacije, čiju okosnicu sačinjava materijalističko-dijalektička teorija potrebe. Značenje posebnog imaju sociopsihološke karakteristike mladih, koje su istorijski, društveno, politički i prostorno određene sadašnjom populacijom omladine SFRJ. Treći element dijalektičke relacije — pojedinačno, predstavlja motivacija vojnika u obuci i vaspitanju, što je ujedno i osnovna autorova preokupacija.

Autor definiše bitne odrednice društvenog bića mlade generacije i društvenog položaja vojnika u armiji, a zatim u najkraćim crtama razmatra društveno-političke i psihološke karakteristike uzrasta vojnika. S obzirom na to da drugo poglavlje obuhvata svega deset stranica, autor je uspeo da dâ samo osnovne naznake ove problematike. Budući da sociopsihološke karakteristike mladih bitnije utiču na motivaciju vojnika u obuci, verovatno je trebalo reći i znatno više, tim pre što se neke sociopsihološke karakteristike današnje generacije mladih razlikuju od prethodnih. Naime, ova generacija odrasta i sazreva u vremenu čije je bitno obeležje kriza (ekonomska, politička, društvena, moralna i dr.).

Pored ove opšte napomene, neki stavovi izneseni u ovom poglavlju provociraju čitaoca na konkretnu polemiku. Na str. 43. autor kaže da, posmatrano sa istorijsko-klasnog stanovišta, status adolescencije »je više imao, a i danas

ga ima, samo onaj deo mladih koji se nije uključivao u proizvodni rad radi održavanja svoje egzistencije za razliku od drugog dela koji je to morao da čini, a samim tim nije imao vremena da postepeno prelazi iz sveta mladosti u svet rada«. Vezujući adolescenciju samo za proizvodno-radni status pojedinaca, pa makar to bilo i sa istorijsko-klasnog stanovišta, autor pravi grešku. Jer, adolescencija je nezaobilazan period u razvoju ličnosti lociran između puberteta i odraslog, a obuhvata, pored socijalno-radnog, i biološko, emocionalno i intelektualno sazrevanje.²

Status rad-nerad, odnosno zaposlenost-nezaposlenost, sam za sebe ne može određivati da li je neko adolescent ili nije, dakle da li je neko mlad ili odrastao.

Na izvestan način diskutabilna je i definicija omladine »kao društvene grupe čiji su članovi postigli fizičku i psihičku zrelost i pripremaju se u porodici i vaspitno-obrazovnim institucijama za budući poziv, pri čemu se još uvek nalaze u ekonomskom, a samim tim i drugom, zavisnom položaju«. (str. 44) U toj definiciji diskutabilan je stav da su članovi te društvene grupe postigli fizičku i psihičku zrelost, a da su u ekonomskom i drugom podređenom položaju.³

Treće poglavlje knjige – *Idejna (vrednosna) i didaktičko-metodička zasnovanost obuke i vaspitanja kao faktor motivacije*, jeste ključno i težišno. U njemu autor iznosi rezultate do kojih je došao obimnim empirijskim istraživanjem, daje njihovu interpretaciju i izvodi zaključke.

Po svom značaju i dometu izdvajaju se delovi poglavlja u kojima autor razmatra: (1) stavove vojnika prema osnovnim društvenim vrednostima; (2) osnovne nivoe motivacije; (3) osnovne motive vojnika u obuci i vaspitanju; (4) stavove vojnika prema obuci i vaspitanju značajne za razvijanje motivacije; (5) didaktičko-metodičke faktore u razvijanju

² Prema F. Pegeleru i M. Mersu nakon adolescencije sledi stupanj adulatacije (od 18. do 21. godine života) koji čini prelaznu fazu između mladalaštva i odraslog, tek nakon koga ličnost poseduje kompletnu razvijenost – biopsihičku, socijalno-političku i radnu. (Videti: Dr Borivoj Samolovčev, *Opšta andragogija*, Sarajevo, 1979, str. 165).

³ Donja granica psihičke (intelektualne i emocionalne) i fizičke zrelosti je različita, za većinu je oko osamnaeste godine života, a omladini mogu pripadati i članovi koji su ekonomski neovisni. Određenje koje daje autor bitno smanjuje broj članova ove društvene grupe.

motivacije, i (6) osnovne smetnje vojnika u obuci i vaspitanju.

Ispitujući stavove vojnika prema temeljnim društvenim vrednostima, kao jednu od bitnih pretpostavki motivacije vojnika, autor je ispitanicima u uzorku⁴ ponudio skalu stavova koja je sadržala 20 tvrdnji, a zatim je statističkim postupkom faktorske analize izdvojio četiri osnovna faktora koji, po njemu, povezuju svih 20 manifestnih varijabli (tvrdnji iz skale sudova koje predstavljaju njihov spoljni izraz). Na takav način autor je dobio rang temeljnih vrednosti društva prema kojima ispitanici imaju najpozitivnije stavove, a on je sledeći: (1) stavovi prema spoljnoj politici i odbrani zemlje (94,92%);⁵ (2) stavovi prema samoupravljanju (91%); (3) stavovi prema SKJ i radničkoj klasi (85,96%); (4) stavovi prema marksizmu (85%).

Ovako visoko pozitivni stavovi vojnika prema vrednostima, koje autor definiše kao temeljne za naše društvo, iznad su očekivanja i iznad rezultata dobijenih u nekim sličnim istraživanjima.⁶ Zbog toga ovi rezultati pobuđuju interesovanje. Ali, autor ne omogućava uvid u skalu sudova, odnosno tvrdnje (manifestne varijable) za koje su se ispitanici opredeljivali, pa čitaoci neće moći zadovoljiti svoju ljubopitljivost. Isto tako nije jasno po kom kriteriju je autor manifestne varijable vezivao za konkretne temeljne vrednosti, da li su one (nesvrstana politika, samoupravljanje i dr.) kao temeljne izvedene autorovim zaključcima ili na neki drugi način.⁷ Također se postavlja i pitanje da li su se ispitanici mogli opredeliti i za neke tvrdnje iz kojih bi se mogle izvesti temeljne vrednosti opšteg značaja za svako društvo, pa i za naše (kao npr. lične slobode i prava čoveka i sl.), a ako jesu sa kojim od četiri faktora ih je autor vezao (za samoupravljanje ili neki drugi).

⁴ Uzorak je iznosio 2.728 vojnika na odsluženju vojnog roka u JNA.

⁵ Broj u zagradi predstavlja aritmetičku sredinu, tj. prosek podataka prikupljenih istraživanjem.

⁶ Npr., *Mlada generacija osamdesetih godina*, Beograd, CDI CK SKJ, br. 66/86, kao, i neka koja i autor navodi. (str. 68)

⁷ Naime, u postupku izvođenja ove vrste zaključaka moguća je, a i česta, greška u metodologiji poznata pod nazivom *saltus in concludendo*. Svakako, to ovde ne mora biti slučaj.

Mora se postaviti i pitanje zašto je autor povezivao više faktora u jedan, tj. spoljnu politiku i odbranu zemlje, odnosno SKJ i radničku klasu. Naime, isti čovek može da ima krajnje negativan stav prema spoljnoj politici, a istovremeno visoko pozitivan stav prema odbrani zemlje, tj. on bi svoju zemlju branio bez obzira na to što smatra da njena spoljna politika nije dobra.⁸ Isto važi i za sintezu stava prema SKJ i radničkoj klasi koji mogu biti, a često i jesu, dispartatni.

Na osnovu visoko pozitivnih stavova vojnika prema sistemu vrednosti društva, autor izvlači dva moguća zaključka: »Ako odnos vojnika prema obuci i vaspitanju izvire iz sistema vrednosti društva, onda idejnost i vaspitna usmerenost treba da prožimaju sve sadržaje nastavnih predmeta, čitavu organizaciju i metodiku i rukovođenje i komandovanje u celini«. (str. 77) Ovom se zaključku zaista nema šta dodati. Međutim, drugi zaključak je vrlo diskutabilan. Autor kaže: »Moguća je i obrnuta situacija: da osnovne društvene vrednosti potencijalno snažno deluju kao motivaciona snaga vojnika, što prikazani rezultati istraživanja i pokazuju, ali da zbog nedovoljne stručnosti starešina, njihove nemotivisanosti, neumešnog rada s ljudima i sl. da ne ispolje svoje dejstvo«. (str. 77–78)

U daljem tekstu ovog poglavlja autor razmatra rezultate svog istraživanja koji su u najdirektnijoj vezi sa neposrednom realizacijom obuke, pa će zbog toga verovatno biti i najinteresantniji širem krugu korisnika ovog priručnika.

Ispitujući nivo motivacije autor je utvrdio rang komponenata koje najdirektnije utiču na motivaciju vojnika u obuci i vaspitanju. To su: (1) cilj i gradivo; (2) nastavnik i metodika; (3) unutrašnja motivacija, i (4) »spoljašnja« motivacija. U tom delu izdvojeno razmatra svaku od komponenata i daje brojne korisne informacije starešinama neposrednim organizatorima i realizatorima procesa borbene obuke i vaspitanja vojnika.

Centralno mesto u istraživanju didaktičko-metodičkih faktora u razvijanju motivacije u obuci i vaspitanju ima

⁸ Kad je reč o politici i podeli na spoljnu i unutrašnju, zašto je autor izostavio unutrašnju politiku kad od nje zavisi spoljna, a ne obrnuto.

deo kojim autor ispituje ocene, preferencije i uopšte odnos prema četiri ključne predmetne oblasti borbene obuke i vaspitanja.

Vojnici, prema ovom istraživanju, najviše vole, cene i prihvataju predmet naoružanje sa nastavom gađanja, njegovi sadržaji su najinteresantniji, najviše su zadovoljni načinom realizacije, stručnim znanjima starešina koji ga izvode i dr. Na drugom mestu su stručni predmeti roda (službe) koji su približni ocenama predmeta naoružanje sa nastavom gađanja. Taktička obuka je na trećem mestu i nešto se više udaljava od stručnih predmeta. Političko obrazovanje i vaspitanje u svim faktorima i metodičkim elementima je sa najnižim stepenom zadovoljstva i preferencije vojnika. Vojnici, kako kaže autor, najmanje vole predmet političko obrazovanje i vaspitanje, jer gradivo je najmanje interesantno, najmanje su zadovoljni načinom izvođenja nastave, stručnim znanjima starešina koji ga izvode, svojom aktivnošću u njemu i dr. Interpretiranjem ovih rezultata autor pokušava da odgovori zašto je to tako.

Između ostalih rezultata, koji se prezentiraju u ovom poglavlju, pažnju će privući i deo koji se odnosi na osnovne smetnje vojnika u obuci i vaspitanju. Na prvom mestu vojnici ističu grupu smetnji koja je sadržana u formulaciji »zapošljavanje vojnika samo da bi se nešto radilo«.

Suprotno tome, istraživanje osobina komandira značajnih za razvijanje motivacije vojnika pokazuje da je najpoželjnija osobina sadržana u negovanju drugarskih odnosa, saradnje i poverenja u ljude.

Na kraju prikaza ovog težišnog i najobimnijeg poglavlja (ukupno 113 stranica) može se izreći još jedna generalna opaska. Očito da je autor vrstan poznavalac metodologije istraživačkog rada. Verovatno zbog toga, znajući njen značaj, nije hteo, ili nije mogao, odvojiti put dolaženja do rezultata od samih rezultata. Ali, kad je reč o knjizi (priručniku), sintetičko iznošenje rezultata i njihova interpretacija, uz stalno objašnjavanje metodologije kojim su dobijeni, predstavljaće ozbiljan problem za čitaoca. S obzirom na namenu priručnika, bolje bi bilo da se autor pridržavao starog pravila koje kaže — metodologija je

skela pomoću koje se gradi kuća, a kad je kuća završena skela se odbaci, a kuća koristi.

Generalni zaključak o ovoj knjizi, najkraće izrečen, mogao bi da glasi: (1) ovom knjigom obuhvaćeno je i obrađeno značajno područje koje je do sada bilo izrazito deficitarno literaturom; (2) deo rada koji je najdirektnije vezan za neposredni proces obuke i vaspitanja vojnika i konkretne probleme najbolje je obrađen; (3) sve eventualne primedbe na rad, delom izrečene i u ovom prikazu, proizvod su složenosti i osetljivosti problema koji je radom obuhvaćen.

I na kraju, potrebno je odgovoriti i na pitanje da li će i koliko ovaj priručnik poslužiti, kako sam autor u uvodu kaže, starešinama, komandirima, komandantima, pomoćnicima za politički rad i nastavnicima vojnih škola u njihovom radu na poboljšanju motivacije vojnika u obuci i vaspitanju. Neosporno je da hoće. Koliko? Na to pitanje mogu odgovoriti samo oni kojima je priručnik namenjen.

S U M M A R Y

MOTIVATION OF SOLDIERS – ESSENTIAL PREREQUISITE FOR EFFECTIVENESS OF TRAINING AND EDUCATION

(D Sc Dragoljub Damnjanović, *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju* – Motivation of Soldiers in Training and Education, Vojnoizdavački i novinski centar, Belgrade, 1989)

The book *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju* (Motivation of Soldiers in Training and Education) of D Sc Dragoljub Damnjanović, Colonel, was written as a result of comprehensive research of concrete and actual problems of motivation of soldiers in the process of combat training and education in the YPA. The book contains: (1) theoretical foundation of motivation – cognitive and social theory of motivation, and materialistic-dialectical theory of need; (2) socio-psychological characteristics of young people – the social entity of new generation, position of the young men in the Army, socio-political and psychological characteristics according to the soldiers' ages; (3) conceptual and didactical foundation of training and education as a factor of motivation – this is the principal part of this work in which the author presents the results of his empirical research.

R É S U M É

LA MOTIVATION DES SOLDATS – PREALABLE ESSENTIEL
A L'EFFICACITE DE L'ENTRAINEMENT ET DE L'EDUCATION

(Dr Dragoljub Damnjanović *Motivacija vojnika u obuci i vaspitanju* publié par
Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd, 1989)

Le livre *La motivation des soldats pour l'entraînement et l'éducation*, sorti sous la plume du Colonel Dr Dragoljub Damnjanović, est le résultat d'une ample recherche empirique sur les problèmes concrets et actuels de la motivation des soldats dans le processus d'entraînement de combat et d'éducation dans l'APY. Le livre contient: (1) les bases théoriques de la motivation – la théorie cognitive et sociale de la motivation et la théorie matérialiste-dialectique des besoins; (2) les caractéristiques socio-psychologiques des jeunes – l'être social de la jeune génération, la position des jeunes dans l'Armée, les caractéristiques socio-politiques et psychologiques des tranches d'âge que représentent les soldats; (3) fondements idéels et didactique-méthodique de l'entraînement et de l'éducation en tant que facteur de motivation – qui est à la fois la principale partie du travail dans le cadre duquel l'auteur offre l'interprétation des résultats de sa propre recherche empirique.

P E З Ю М Е

МОТИВИРОВКА СОЛДАТ – СУЩЕСТВЕННАЯ ПРЕДПОСЫЛКА
УСПЕШНОСТИ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ

(Д-р Драголюб Дамьянович, *Мотивировка солдат в обучении и воспитании*,
Войноиздавачки и новински центар, Белград, 1989)

Книга *Мотивировка солдат в обучении и воспитании* автора полковника д-р Драголюб Дамьяновича создавалась в результате объемистого эмпирического исследования конкретных и актуальных проблем мотивировки солдат в процессе боевого обучения и воспитания в ЮНА. Книга содержит: (1) теоретические основы мотивировки – познавательная и социальная теории мотивировки и материалистическо-диалектическая теория потребности; (2) социально-психологические характеристики молодых – общественное существо молодого поколения, положение молодых в армии, общественно-политические и психологические характеристики возраста солдат; (3) идейную и дидактико-методическую обоснованность обучения и воспитания, как фактор мотивировки – вот в чем заключается основная часть труда, в рамках которой автор толкует результаты собственных эмпирических исследований.

Nagrada „22. decembar“

Povodom Dana Jugoslovenske narodne armije savezni sekretar za narodnu odbranu, general-pukovnik Veljko Kadijević, dodelio je Nagradu »22. decembar« četnaestorici autora čija su dela ocenjena kao najuspešnija u 1989. godini. Time je nagrađenima odato priznanje za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju i za najbolja ostvarenja iz oblasti tehničkih, medicinsko-bioloških i organizacionih nauka, iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja i iz vojne ekonomike.

Nagrade su dobili:

1) za izvanredne uspehe u rukovođenju i komandovanju – general-pukovnik Stevan Mirković, general-potpukovnici Ilija Čeranić i Ivan Hočevar, general-major Dobrašin Prašćević i potpukovnik avijacije Slobodan Jeremić;

2) iz oblasti tehničkih nauka, građansko lice na službi u JNA prof. dr Srboljub Minović, za monografiju »Osnove teorije samonavodenih raketa« i pukovnik dr Vladimir Nešković, za doktorsku disertaciju »Integrirani oružani sistem PVO sa prostornim rasporedom elemenata«;

3) iz oblasti pronalazaštva i tehničkih unapređenja – građanska lica na službi u JNA – mr Dušan Minić, dipl. inž., Mileva Gligorić, dipl. inž. i Višnja Matošević, dipl. inž., za tehničko unapređenje »Vazduhoplovni elektronski nišanski sistem«;

4) iz oblasti medicinsko-bioloških nauka – pukovnik doc. dr Zoran Petrović, za doktorsku disertaciju »Procena hirurških metoda za ekstrakciju nemagnetnih stranih tela iz zadnjeg segmenta oka« i potpukovnik dr Dušan Pokorni, za doktorsku disertaciju »Prilog epidemiologiji i prevenciji meningokoknog meningitisa«;

5) iz oblasti vojne ekonomike pukovnik dr Vojin Mrvić, za doktorsku disertaciju »Obezbeđenost hranom deficitarnih područja Jugoslavije«;

6) iz oblasti organizacionih nauka potpukovnik dr Siniša Borović, za doktorsku disertaciju »Ekspertni sistem za rukovođenje tehničkim obezbeđenjem«.

To najviše priznanje saveznog sekretara za narodnu odbranu nagrađenima je na prigodnoj svečanosti, održanoj 18. decembra 1989. godine u Domu JNA u Beogradu, uručio načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ, general-potpukovnik Blagoje Adžić. U ime nagrađenih zahvalio se general-pukovnik Stevan Mirković.

Obrazloženje Komisije za dodelu Nagrade »22. decembar«

General-pukovnik *Stevan Mirković* odlikuje se osobinama istinskog starešine, komandanta i rukovodioca Titovog kova: neprekidnom aktivnošću, dinamičnošću, operativnošću i punim angažovanjem na usavršavanju i unapređenju svih poslova kojima se bavio. Posebno značajne rezultate ostvario je na dužnosti načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ. U to vreme znatno je unapređen sistem rukovođenja i komandovanja u oružanim snagama, a posebno osposobljenost Generalštaba za rukovođenje i komandovanje u miru i u ratu. Unapređeno je planiranje i ukupna efikasnost rada komandi, izražavanjem težišta na realizaciji zadataka od bitnog značaja za borbenu gotovost oružanih snaga. Razvijena je neprekidna operativnost, intenzivna kontrola i praćenje izvršenja zadataka uz pružanje pomoći, uvek s konkretnim i principijelnim vojničkim odnosom i ličnim angažovanjem u rešavanju najsloženijih zadataka Generalštaba i oružanih snaga u celini. Ukupne stvaralačke sposobnosti i kreativnost general Mirković ispoljio je u izradi ratnog plana i efikasnije organizacije posebnih mera stalne borbene gotovosti. Pored toga, ličnim angažovanjem znatno je doprineo boljem razumevanju i rešavanju krupnih problema na teritoriji SAP Kosova. Poseban smisao i organizatorske sposobnosti ispoljio je u razvijanju konkretne saradnje, koordinacije i u političkom delovanju u oružanim snagama i u društvu u celini, sa jasnim idejno-političkim opredeljenjem i ubeđenjem, da je časno biti dosledan borac za Titovu Jugoslaviju, za koncepciju opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, za Jugoslovensku narodnu armiju kao oružanu silu svih naroda i narodnosti, za odbranu i razvijanje tekovina revolucije i socijalističkog samoupravnog društva.

Na svim dužnostima koje je obavljao general-potpukovnik *Ilija Čeranić* je postizao vrhunske rezultate sa izrazitim smislom za uočavanje opasnosti ugrožavanja bezbednosti oružanih snaga u pojedinim etapama njihovog razvoja i

organizovanje subjekata vojne organizacije na njihovoj zaštiti. Uspešnim rukovođenjem kontraobaveštajnom delatnošću organa bezbednosti oružanih snaga dao je izuzetan doprinos usavršavanju metodologije suprotstavljanja naj-suptilnijim tajnim i organizovanim oblicima napada na integritet oružanih snaga. Svojim stručnim kvalitetima i istančanim osećanjem da je bezbednost SFRJ nedeljiva, afirmisao se kao borac za očuvanje tekovina revolucije, ravnopravnosti naroda i narodnosti i daljeg razvoja naše zemlje na Titovom putu.

Od kada se general-potpukovnik *Ivan Hočevar* nalazi na dužnosti komandanta Teritorijalne odbrane SR Slovenije borbena gotovost svih sastava Teritorijalne odbrane u svim elementima ocenjivana je visokom ocenom od strane Inspekcije oružanih snaga i nadležnih starešina Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu. Kao svestrano obrazovana ličnost, sa bogatim letačko-trupnim, pedagoškim i komandantskim iskustvom, general Hočevar je ispoljio sposobnost za rukovođenje i komandovanje i tu je ostvario visoke rezultate. Radnim i moralnim kvalitetima, kao starešina i komunist, uživa izuzetan ugled u oružanim snagama i društvenoj sredini gde živi i radi. Poseban doprinos dao je na ostvarivanju koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, učvršćivanju jedinstva naših oružanih snaga u savremenim uslovima i razvijanju saradnje sa ostalim strukturama društva na tim osnovama. Služeći se ličnim primerom u radu, dao je značajan doprinos osposobljavanju svojih saradnika i potčinjenih razvijajući i negujući međuljudske odnose u duhu jugoslovenskog patriotizma i temeljnih vrednosti našeg društva.

General-major *Dobrašin Praščević* komanduje jedinicom koja je u 1989. godini uspešno realizovala veoma složene zadatke, čime je obezbeđen zahtevani nivo borbene gotovosti. Ličnim angažovanjem doprineo je daljoj modernizaciji i osavremenjavanju sistema rukovođenja i komandovanja u organizacionom i u tehničkom pogledu. Poseban uticaj general Praščević ispoljio je na planu unapređenja organizacije i metoda rada komandi, čime je znatno narasla operativnost i efikasnost sistema rukovođenja i komandovanja u celini. Značajno je doprineo intenzivnoj i uspešnoj

saradnji sa ostalim strukturama sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u zoni odgovornosti jedinice kojom komanduje u skladu sa savremenim doktrinarnim opredeljenjima.

Jedinica kojom komanduje potpukovnik avijacije pilot *Slobodan Jeremić* živi i radi pod otežanim uslovima i postiže zapažene rezultate. U poslednje dve godine ta jedinica je proglašena za najbolju jedinicu vida svog ranga, što je zasluga i potpukovnika Jeremića. Kao starešina i komandant odlikuje se izuzetnim smislom za rukovođenje i komandovanje i visokim stepenom odgovornosti u izvršavanju zadataka koji su mu povereni. U radu ispoljava vrhunska znanja i metode rukovođenja i komandovanja uspešnim korišćenjem računarske tehnike i osavremenjivanjem obuke pilota. Kao pilot nosilac je zlatnog letačkog znaka – priznanja koje se dodeljuje samo vrhunskim pilotima.

*

Monografija *Osnove teorije samonavedenih raketa* dr *Srboljuba Minovića* prvo je delo objavljeno u našoj zemlji koje razmatra celinu problematike samonavedenih raketa. Do sada objavljene knjige i radovi uglavnom su parcijalno izučavali pojedine probleme iz teorije samonavedenja raketa. Pri projektovanju i konstrukciji nove samonavedene rakete, posebno u početnim fazama razvoja, neophodno je poznavati međusobne veze i uticaje pojedinih podsistema i izvršiti optimalni izbor svih parametara sistema (objekta upravljanja, raketnog motora, autopilota, glave za samonavedenje, algoritma vođenja) radi postizanja maksimalne efikasnosti celog sistema. Svojim sadržajem ova monografija pruža obilje informacija i rezultata istraživanja za takav pristup u realizaciji samonavedene rakete. Posebno ističemo matematičku interpretaciju kretanja rakete pri velikom napadnom uglu, koja se suštinski razlikuje od klasične linearne teorije kretanja, koja je do sada korišćena u razvoju i konstrukciji vođenih raketa. Pojava novih borbених авиона велике брзине и маневарске способности, са новим методима избегавања самонаведених ракета, пооштрила је тактичко-техничке захтеве које самонаведена ракета мора

da ostvari u složenim režimima leta pri velikim napadnim uglovima. Teorijskim i eksperimentalnim izučavanjem aerodinamičkih osobina različitih konfiguracija rakete, autor je obogatio saznanja o uticaju nelinearnih aerodinamičkih sila i momenata na kretanje i rad drugih podsistema rakete (autopilota, glave za samonavođenje itd.). Analizom poremećajnog kretanja pri velikom napadnom uglu u polarnom koordinatnom sistemu, došao je do jednostavnog matematičkog modela koji znatno olakšava sintezu samonavođenja rakete.

U doktorskom radu pukovnika dr *Vladimira Neškovića* – *Integralni oružani sistem PVO sa prostornim rasporedom elemenata*, istraženi su procesi navođenja skaniranja i akvizicije oruđa, kao i procesi pripreme, provere, obrade i prenosa podataka kod integrisanih oružanih sistema protivvazdušne odbrane. Na osnovu analize procesa navođenja, skaniranja i akvizicije oruđa, dati su opšti aproksimativni izrazi za verovatnoću navođenja oruđa u funkciji prostornih odnosa radara, oruđa i cilja, i u funkciji udaljenosti oruđa od radara; optimalni metodi skaniranja i izrazi za dinamičke granice navođenja na osnovu kojih se procenjuju operativne mogućnosti dejstva po cilju. Istraživanjem procesa pripreme i provere sistema, date su relacije za transformaciju koordinata i ugla orijentacije elemenata sistema, metode za topografsku pripremu i proveru elemenata sistema, metode koje omogućavaju da se za relativno kratko vreme izvrši provera spremnosti za dejstva kompletnog prostornog sistema. Istraživanjem procesa obrade i prenosa podataka date su relacije za određivanje apsolutnih koordinata ciljeva na radaru, relacije za određivanje na oruđima elemenata za navođenje, metode za minimiziranje količina podataka koji se moraju preneti, metode za stalnu kontrolu i indicaciju pouzdanosti prenosa podataka. Rezultati tih multidisciplinarnih istraživanja pokazuju da prostorni sistemi, čije su osnove date u ovom doktorskom radu, predstavljaju u suštini novi tip integrisanih oružanih sistema PVO, koji u uslovima savremenih borbenih dejstava zadržavaju svoje visoke performanse i ukupnu efikasnost. Dobijeni rezultati su verifikovani i u praksi na sistemu za upravljanje vatrom oružanim sistemom PVO 40 mm i postignuto je znatno

kraće vreme pripreme i provere, kraće vreme reagovanja, veći domet prenosa podataka i znatno veći procenat zahvata ciljeva. Rezultati ostvarenih istraživanja u ovom radu značajni su za sve komandno-informacione sisteme PVO i imaju široko područje primene za razvoj novih i modernizaciju i usavršavanje postojećih sredstava i sistema protivva-zdušne odbrane.

*

Vazduhoplovni elektronski nišanski sistem (ENS) delo je većeg broja stručnjaka, a najveći doprinos dali su *Mileva Gligorić*, dipl. inž., *Višnja Matošević* dipl. inž., i mr *Dušan Minić* dipl. inž. To je složen elektronski sistem koji obezbeđuje pilotu zahvat cilja, gađanje (topovima) ciljeva u vazdušnom prostoru i na zemlji, bombardovanje glatkim i kočnim aviobombama i raketiranje zemaljskih ciljeva. Elektronski nišanski sistem je samostalno koncipiran, projektovan i razvijen na bazi multiprocesorskog 16-bitnog računara sa brzom i preciznom analogno-digitalnom konverzijom, obradom parametara i generisanjem simbola. U toku projektovanja i izrade ENS posebna pažnja posvećena je modularnosti hardvera i softvera. Modularna koncepcija omogućava laku integraciju sa postojećim i budućim senzovima, uređajima i ubojnim sredstvima, a i implementiranje novih funkcija i integraciju sa drugim sistemima preko standardnih magistrala podataka. Elektronski nišanski sistem razvijen je, prvenstveno, za avion »orao« kao zamena za uvozni sistem. Koncepcija i tehnologija izrade domaćeg ENS ima prednosti u savremenoj koncepciji i tehnologiji, mogućnosti izbora i upotrebe ubojnih sredstava i integracije sa drugim sistemima aviona. Dodatne funkcije ENS, kao nadgradnja, jesu navigacija u svim fazama leta i automatski režim sletanja. I pored proširenih funkcija i navedenih prednosti, masa ENS je manja za 16 odsto (3 kg). Njegovom izradom postignute su i značajne finansijske uštede.

*

Doktorska disertacija pukovnika doc. dr sci. med.
Zorana Petrovića — Procena hirurških metoda za ekstrakciju

nemagnetnih stranih tela iz zadnjeg segmenta oka proistekla je iz višegodišnjeg naučnoistraživačkog zadatka Klinike za očne bolesti Vojnomedicinske akademije u vezi sa temom »Zbrinjavanje teških povreda oka«. U radu je iznet kritički osvrt na dijagnostičke i hirurške metode lečenja i indikacije za pojedine hirurške metode, jer od njih neposredno zavisi konačni ishod lečenja, procenjujući 184 obeležja posmatranja relevantnih za kritičku ocenu adekvatnosti primenjenih hirurških metoda i postignutih rezultata lečenja.

Pažljivo je obrađen odnos između vrste i lokalizacije stranog tela i metode lečenja i vreme hirurškog lečenja u odnosu na vreme povređivanja shodno najnovijim shvatanjima u strategiji lečenja perforativnih povreda oka. Težište je na povredama izazvanim parčićima bakra zbog njihove izuzetne hemijske aktivnosti koja pri dužem zadržavanju u oku neminovno dovodi do slepila ukoliko se hitno ne odstrane. Ova doktorska disertacija je naučni rad koji u pogledu teorijskih, praktičnih i pedagoških zahteva predstavlja značajan doprinos i najviši domen u našoj zemlji u lečenju teških perforativnih povreda izazvanih nemagnetnim stranim telima u zadnjem segmentu oka. Doktor Petrović je očni hirurg koji ima vodeće mesto u našoj zemlji u hirurškom lečenju teških perforativnih povreda oka. Njegova doktorska disertacija je najviši domet i doprinos u zauzimanju jedinstvenih hirurških doktrinarnih stavova primenjenih u mirnodopskim i ratnim uslovima.

Rad potpukovnika dr sci. med. *Dušana Pokornog – Prilog epidemiologiji i prevenciji meningokoknog meningitisa* – rezultat je višegodišnjeg laboratorijskog i terenskog rada u kome je ispitano preko 4000 briseva uzetih od preko 2000 vojnika iz 15 garnizona, pri čemu je ispitano preko 2000 izolovanih sojeva meningokoka. Uvedena je metoda za dobijanje sopstvenih dijagnostičkih seruma, koji su se pokazali istog kvaliteta kao preparati dobijeni u istraživačkim laboratorijama u inostranstvu. Uvedene metode za ispitivanje meningokoka koriste se kao rutinski laboratorijski postupci. Ovo je prva potpunija identifikacija meningokoka izvršena u našoj zemlji. Meningokokni meningitis je teško i smrtonosno oboljenje. On je značajan problem i za sanitetsku i za zdravstvene službe u našoj zemlji i u svetu.

Rezultati istraživanja koje je izvršio dr Pokorni sa saradnicima omogućili su racionalan i efikasan rad na dijagnostici, prevenciji i suzbijanju meningokoknog meningitisa, što je istovremeno nova vojnomedicinska doktrina. Potpukovnik dr Dušan Pokorni se uvrstio u najbolje poznavaoce meningokoknih infekcija u zemlji. Rezultatima tih istraživanja i ostvarenim naučnim doprinosom i naša medicina se uključuje u savremene istraživačke tokove u ovoj oblasti. Laboratorija za eksperimentalnu epidemiologiju Instituta za epidemiologiju Zavoda za preventivnu medicinu Vojnomedicinske akademije je predložena za saveznu referentnu laboratoriju za meningokoke.

*

Nagrađeno delo *Obezbeđenost hranom deficitarnih područja Jugoslavije* pukovnika dr *Vojina Mrvića* plod je dugogodišnjeg istraživanja odbrambenih problema agroindustrijskog kompleksa. Bavi se identifikacijom i analizom uticajnih činilaca koji opredeljuju pripremanje agroindustrijskog kompleksa za opštenarodni odbrambeni rat kroz mirnodopski razvoj. U istraživanjima su posebno razmatrana ona područja koja sopstvenom mirnodopskom proizvodnjom u ratnoj situaciji ne bi mogla obezbediti svoje potrebe u hrani. Istraživanja su pokazala da u strategiju razvoja agroindustrijskog kompleksa nisu u potpunosti ugrađeni odbrambeni interesi, što se ogleda u nepostojanju koncepta njegovog gransko-teritorijalnog razvoja i konzistentnog sistema mera za ostvarivanje takvog koncepta. U skladu sa tehničko-tehnološkim dostignućima i društveno-ekonomskim specifičnostima pojedinih rejona, autor je sagledao šta se sve mora prilagođavati u razvojnoj politici u miru da bi društvo bilo sposobno da obezbedi optimalne količine hrane u ratnim uslovima. Predlaže se da se u strategiju razvoja agroindustrijskog kompleksa ugradi regionalna komponenta, a u brdsko-planinskim područjima održava dovoljnost i spremnost proizvodnih činilaca za povećanje ratne proizvodnje. Nivoom, strukturom i lokacijom rezervi i stalnih zaliha hrane, uz podršku mera ekonomske politike, mogu se rešiti regionalni debalansi. Rad pukovnika

Mrvića je naučna sinteza i značajan teoretski okvir za dalju razradu koncepcije razvoja agroindustrijskog kompleksa u skladu sa odbrambenim interesima društva. Značajan kvalitet rezultata istraživanja u disertaciji je i to što su u visokom stepenu aplikativni.

*

Doktorska disertacija – *Ekspertni sistem za rukovođenje tehničkim obezbeđenjem* – potpukovnika dr Siniše Borovića jedan je od prvih pokušaja primene tehnologije ekspertnih sistema u našoj vojnoj organizaciji. Kao rezultat uspešno obavljenih istraživanja razvijen je ekspertni sistem koji već u ovoj fazi razvoja raspolaže svojstvima koja ga čine korisnim za podršku donosiocima odluka pri obavljanju sledećih osnovnih funkcija rukovođenja u sistemu tehničkog obezbeđenja: predviđanje, ocenjivanje, odlučivanje, izgradnja strukture, izbori varijante, izveštavanje i obučavanje. Tako je razvijen originalan koncept ekspertnih sistema, koji se može uspešno koristiti ne samo u sistemu tehničkog obezbeđenja, već i u drugim delatnostima u oružanim snagama, zahvaljujući razrađenom konceptu izmenjive baze znanja i ostvarenom stepenu formalizacije postupka sistemske analize funkcija i procesa. Za ključne funkcije sistema tehničkog obezbeđenja izgrađeni su i verificirani sadržaji i mehanizmi za zaključivanje. Modeli su razvijeni na nivou koji je potreban za konkretnu primenu pri ocenjivanju borbene gotovosti jedinica i ustanova oružanih snaga. U tu svrhu razvijen je softverski program koji je testiran na nekoliko primera ocenjivanja i donošenja odluka. Poseban naučni doprinos čine modifikacije višekriterijumske analize i Bajesovskog pristupa odlučivanju pri neodređenosti i riziku, čime se mogućnosti primene razrađenih modela znatno proširuju. Značajno je naglasiti da je problemsko polje razvoja i primene ekspertnih sistema kao sistema podrške odlučivanju u oružanim snagama izuzetno kompleksno, pa i ovaj doprinos treba posmatrati kao značajno dostignuće na planu intenziviranja daljih istraživanja i šire primene ekspertnih sistema u praksi.

SUMMARY

THE "22. DECEMBAR" PRIZE

On the occasion of the Yugoslav People's Army Day, the Federal Secretary for National Defence, Colonel General Veljko Kadrijević, awarded the "22. decembar" prize to fourteen authors whose works have been assessed as the most successful in 1989. In this way the awarded were given recognition for their extraordinary successes in exercising the command and control activities, and for their outstanding attainments in domains of: technical, medical-biological and organizational sciences; inventions and technical improvements; and military economy.

The Prize was awarded as follows:

1) for extraordinary successful *command and control activities*: to Colonel General Stevan Mirković, to Lieutenant Generals Ilija Čeranić and Ivan Hočvar, to Major General Dobrašin Prašćević, and to Lieutenant Colonel of aviation Slobodan Jeremić;

2) for attainments in the field of *technical sciences*: to Prof D Sc Srboľjub Minović, civilian employee in the YPA, for his monography "Osnove teorije samonavođenja raketa" (Fundamentals of the theory of self-guidance of missiles); and to D Sc Vladimir Nešković, for his doctoral dissertation "Integrirani oružani sistem PVO sa prostornim rasporedom elemenata" (Integrated air defence system with spatial deployment of elements);

3) for attainments in the field of *inventions and technical improvements*: to civilian employees in the YPA, M Sc Dušan Minić, and bachelors of science in technical sciences Mileva Gligorić and Višnja Matošević, for their work at technical improvements "Vazduhoplovni elektronski nišanski sistem" (Aircraft electronic sighting system);

4) for attainments in the field of *medical-biological sciences*: to Docent D Sc Zoran Petrović, Colonel, for his doctoral dissertation "Procena hirurških metoda za ekstrakciju nemagnetnih stranih tela iz zadnjeg segmenta oka" (Assessment of surgical methods for extraction of non-magnetic foreign matters from the hind segment of the eye); and to D Sc Dušan Pokorni, Lt. Colonel, for his doctoral dissertation "Prilog epidemiologiji i prevenciji meningokoknog meningitisa" (Contribution to epidemiology and prevention of the meningitis caused by meningococci);

5) for attainments in the field of *military economy*: to D Sc Vojin Mrvić, Colonel, for his doctoral dissertation »Obezbedenost hranom deficitiranih područja Jugoslavije« (Ensuring supply with foodstuffs in economically underdeveloped areas of Yugoslavia);

6) for attainments in the field of *organizational sciences*: to D Sc Siniša Borović, Colonel, for his doctoral dissertation „Ekspertni sistem za rukovođenje tehničkim obezbeđenjem“ (Expert system for command and control in the field of maintenance).

This highest reward on the part of the Federal Secretary for National Defence was handed to the recipients of the prize by the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Lieutenant General Blagoje Adžić, at the appropriate ceremonial meeting held in the Belgrade Club of YPA, on December 18th, 1989. On behalf of the recipients of the prize thanks were extended by Colonel General Stevan Mirković.

R É S U M É

LE PRIX «22. DECEMBAR»

A l'occasion du Jour de l'Armée populaire yougoslave, le Secrétaire fédéral à la Défense nationale le Général d'Armée Veljko Kadivić a ordonné l'attribution du Prix «22. decembar» à quatorze auteurs dont les oeuvres ont été jugées comme étant les plus réussies en 1989. Les lauréats ont été récompensés pour les succès exceptionnels qu'ils ont réalisés en matière de direction et de commandement, pour les meilleures réalisations faites dans le domaine des sciences technique, médicale, biologique et organisationnelle, ainsi que dans le domaine des innovations et rationalisations techniques et économie militaire.

Les prix ont été discernés:

1. Au Général d'Armée Stevan Mirković, au Général de division Ilija Čeranić, au Général de division Ivan Hočevar, au Général de brigade Dobrašin Praščević et au Lieutenant-Colonel d'aviation Slobodan Jeremić pour les excellents succès atteints dans le domaine de la *direction et du commandement*;

2. dans le domaine des *sciences techniques* au Professeur Dr Srboljub Minović, personne civile employée dans l'Armée, pour sa monographie «Éléments de la théorie des missiles autoguidés» et au Colonel Dr Vladimir Nešković, pour sa Thèse de Doctorat sous le titre de: «Système armé intégré de la DCA basée sur le déploiement des éléments dans l'espace»;

3. Dans le domaine des *innovations et rationalisations techniques* aux personnes civiles employées dans l'APY mr Dušan Minić ingénieur diplômé, Mileva Gligorić, Ingénieur diplômé et Višnja Matošević, Ingénieur diplômé, Ingénieur diplômé, pour leur contribution «Système électronique de pointage dans l'aviation»;

4. Dans le domaine des *sciences médicale et biologique* au Colonel Dr Zoran Petrović, Maître de conférences, pour sa Thèse de Doctorat «Evaluation des méthodes chirurgicales pour l'extraction de corps étranger non-magnétiques du segment postérieur de l'oeil», et au Lieutenant-Colonel Dušan Pokorni, pour sa Thèse de Doctorat «Contribution à l'épidémiologie et à la prévention de la méningite méningococque»;

5. Dans le domaine de l'*Economie militaire*, au Colonel Dr Vojin Mrvić, pour sa Thèse de Doctorat «Ravitaillement en vivres des régions déficitaires de la Yougoslavie»;

6. Dans le domaine des *sciences organisationnelles*, au Lieutenant-Colonel Dr Siniša borović pour sa Thèse de Doctorat «Système d'expertise dans le domaine de la direction des moyens logistiques techniques».

Cette plus haute distinction ordonnée par le Secrétaire fédéral à la Défense nationale a été remise aux lauréats lors d'une cérémonie de circonstance, tenue au Foyer de l'APY le 18 décembre 1989, par le Général de division Blagoje Adžić, Chef de l'Etat-major général des forces armées de la RSFY. Un mot de remerciement aux nom des lauréats a été prononcé par le Général d'Armée Stevan Mirković

Р Е З Ю М Е

НАГРАДА »22 ДЕКАБРЯ«

В связи с Днем Югославской народной армии союзный секретарь народной обороны генерал-полковник Велько Кадиевич удостоил Награды »22 декабря« четырнадцать авторов, достижения которых получили

высшие оценки в 1989 году. Награжденные признание завоевали своими исключительными успехами в области управления и командования и лучшими произведениями в области технических, медико-биологических и организационных наук, а также в области изобретательства и технических совершенствований и военной экономики.

Награды получили:

1) За исключительные успехи в *управлении войсками* – генерал-полковник Стеван Миркович, генерал-подполковник Илия Черанич и Иван Хочевар, генерал-майор Добрашин Прашчевич и подполковник авиации Слободан Еремич;

2) в области *технических наук* – служащий в ЮНА проф. д-р Срболоб Минович за монографию «Основы теории самонаводящихся ракет» и полковник д-р Владимир Нешкович за докторскую диссертацию «Интегрированные вооруженные системы ПВО с пространственным распределением элементов»;

3) в области *изобретательства и технических совершенствований* – служащие в ЮНА – канд. наук. Душан Минич, дипл. инж., Милева Глигорич, дипл. инж., и Вишня Матошевич, дипл. инж., за техническое совершенствование «Авиационная электронная прицельная система»;

4) в области *медико-биологических наук* – полковник доц. д-р Зоран Петрович за докторскую диссертацию «Оценка хирургических методов экстракции немагнитных тел из заднего сегмента глаза» и подполковник д-р Душан Покорни за докторскую диссертацию «К вопросам эпидемиологии и превенции менингококкового менингита»;

5) в области *военной экономики* полковник д-р Воин Мрвич за докторскую диссертацию «Обеспеченность продуктами питания дефицитных районов Югославии»;

6) в области *организационных наук* подполковник д-р Синиша Борович за докторскую диссертацию «Экспериментальная система управления техническим обеспечением».

Настоящее высшее признание союзного секретаря народной обороны награжденным вручил на торжественном мероприятии, проведенном 18 декабря 1989 года в Доме ЮНА в Белграде, начальник Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-подполковник Благое Аджич. От имени награжденных поблагодарил генерал-полковник Стеван Миркович.

Sa sednice Saveta časopisa

Sednica Saveta i Redakcijskog odbora časopisa »Vojno delo«, kojom je rukovodio predsednik Saveta viceadmiral Stane Brovet, održana je 13. decembra 1989. godine u Domu JNA u Beogradu. Na toj sednici analizirani su sadržaj časopisa i realizacija njegove programske orijentacije u 1988. i 1989. godini, usvojen Orijentacioni tematski plan i imenovani novi Savet i Redakcijski odbor »Vojnog dela«. Za predsednika Saveta »Vojnog dela« za naredni dvogodišnji period izabran je general-potpukovnik Ivan Radanović, a za zamenika general-major prof. dr Radovan Radinović.

Načelnik Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-potpukovnik Blagoje Adžić uručio je Nagradu »Vojno delo« za 1989. godinu. Nagrada je dodeljena potpukovniku dr Vojislavu Stojkoviću, za članak: Implikacija naučno-tehničke revolucije i fizionomije savremenog rata na dalji razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama, objavljen u »Vojnom delu« br. 3/89.

U ovom broju donosimo izveštaj o radu Saveta i Redakcijskog odbora »Vojnog dela« za period od 1988. do 1989. godine, koji je podneo predsednik Saveta viceadmiral Stane Brovet, reč načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ general-potpukovnika Blagoja Adžića prilikom uručivanja Nagrade »Vojno delo«, obrazloženje Komisije za dodeljivanje Nagrade, koje je dao član komisije pukovnik Milan Radovinović, i Orijentacioni tematski plan za naredni dvogodišnji period.

Teorijsko promišljanje daljeg razvoja odbrane i ratne veštine u savremenim uslovima — težišni zadatak »Vojnog dela« u narednom periodu

Viceadmiral *STANE BROVET*

U decembru 1988. godine održana je svečana sednica Saveta, Redakcijskog odbora i Redakcije »Vojnog dela«, na kojoj je obeležena 40-godišnjica izlaženja časopisa. Tom prilikom je ocenjeno da je časopis sve vreme bio u središtu naše vojnoteorijske misli i svojim ukupnim delovanjem stalno je inicirao aktivnosti koje su bile neposredno u funkciji daljeg jačanja naše odbrambene moći, a širenjem tematskog polja na sve oblasti društvenog života postao je opštejugoslovensko glasilo za pitanja odbrane i zaštite. Zato ćemo na današnjoj sednici Saveta i Redakcijskog odbora analizirati samo protekli dvogodišnji period našeg rada.

Težište današnje rasprave treba da bude analiza sadržaja časopisa, realizacija njegove tematske orijentacije, kao i aktuelni problemi ostvarivanja uloge časopisa u razvoju teorije opštenarodne odbrane, a naročito teorije ratne veštine. Značajno je, takođe, da objektivno ocenimo koliko je sadržaj časopisa odražavao naše aktuelne potrebe teorijskog i praktičnog delovanja o odbrambenoj sferi. Pored toga, Savet treba da ukaže na nedostatke, odnosno aktuelne probleme u radu časopisa, kao i na težišne zadatke uređivačke politike i na tematske oblasti i područja koja treba da predstavljaju okosnicu sadržaja časopisa u narednom dvogodišnjem periodu.

U proteklom dvogodišnjem periodu izdato je 11 redovnih brojeva »Vojnog dela«, čime je u potpunosti ostvaren plan uređivačke politike časopisa. Ne ulazeći u analizu pojedinačnog sadržaja svakog broja neke bismo, ipak, izdvojili.

Prvenstveno, to je tematski br. 4/88, koji je u celini bio posvećen međunarodnom naučnom skupu »Bezbednost i odbrana nesvrstanih zemalja osloncem na sopstvene snage«, održanom maja 1988. na Brionima. Zbog izuzetnog značaja razmatrane problematike »Vojno delo« je neposredno posle završetka skupa objavilo veći deo referata i diskusija čime je svoje čitaoce upoznalo sa problemima i savremenim shvatanjima odbrane, nezavisnosti i zaštite osnovnih društvenih vrednosti nesvrstanih zemalja.

Povodom 40-godišnjice časopisa »Vojno delo« je izdalo svečani broj (5/88) u kojem su objavljeni prilozi najodgovornijih starešina u našim oružanim snagama o različitim temama i problemima strategije naše odbrane u savremenim uslovima, kao i prilozi istaknutih vojnih teoretičara i publicista o pitanjima vojne teorije i prakse. Pored ostalih, tu treba izdvojiti teme, kao što su: bezbednost i odbrana SFRJ u okviru savremenih svetskih zbivanja, narodni rat kao optimalni strategijski model odbrane malih zemalja protiv nadmoćnijih vojnih sila, težišni pravci razvoja naših oružanih snaga na pragu 21. veka, problemi finansiranja i modernizacije JNA, uloga pomorske strategije u strukturi savremene vojne moći itd. I iz ovako letimičnog uvida u sadržaj tog broja časopisa može se uočiti da je na njegovim stranicama tretirana tematika koja zadire u suštinu naše strategije opštenarodne odbrane i oružane borbe.

U 1989. godini predsedništvo Saveta, Redakcijski odbor i Redakcija uložili su poseban napor na izdavanju časopisa (br. 1/89) na temu: »Društvo i odbrana u savremenim uslovima«. Motivi za izdavanje tog tematskog broja bili su brojni, a najznačajniji su: prvo, sve češće širenje različitih kontroverzi u jugoslovenskom javnom mnjenju u pogledu, mesta, uloge i karaktera naše koncepcije i sistema odbrane. Poznato je da su u »igri« različite inicijative — od konstruktivne, dobronamerne kritike radi realizacije odbrambeno-samozaštitnog sistema i povećanja njegove efikasnosti, do krajnje zlonamernog osporavanja društvene održivosti i prihvatljivosti danas važećih opredeljenja i rešenja; drugo, bilo je značajno sagledati i probleme savremenog sveta, koji je danas u intenzivnom previranju, a iz kojeg zakono-

merno primamo sve pozitivne i negativne uticaje. Sve te krupne promene ispoljavaju i ispoljavaće znatan uticaj na naš ukupni međunarodni i geostrategijski položaj u savremenom svetu, čime se pred našu bezbednost i odbranu postavljaju nova pitanja koja zahtevaju teorijsko promišljanje da bi se na vreme sagledale sve implikacije koje ta zbivanja nameću našoj odbrani i bezbednosti; treće, unutrašnja društvena kriza koja je zahvatila sve relevantne činioce naše odbrane imperativno je nametala potrebu teorijske valorizacije dostignutih saznanja u oblasti odbrambeno-samozaštitnog organizovanja i delovanja: četvrti motiv za izdavanje tematskog broja proizašao je iz razvojnosti kao suštinske karakteristike naše koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, jer naše je trajno opredeljenje da koncepcija odbrane mora biti stalno otvoren sistem za sve inovacije koje neizostavno donosi dinamičan spoljni i unutrašnji razvoj koji odbranu i zaštitu uslovljava.

Navedeni motivi bili su dovoljan razlog da se na stručan i teorijski utemeljen i meritoran, a idejno-politički konstruktivan i kritički intoniran način raspravi odnos društva, njegovih strukturnih poremećaja i razvojnih potreba, kao i razvoja odbrambeno-zaštitnog i bezbednosnog sistema. Radi toga »Vojno delo« je angažovalo brojne autore, poznate teoretičare i publiciste gotovo iz cele zemlje i oružanih snaga. Na osnovu naših saznanja može se reći da je ovaj tematski broj izazvao izuzetno veliko interesovanje armijske i šire jugoslovenske javnosti, čime smo bar donekle doprineli da se rasvetle ta značajna pitanja društva, odbrane i oružanih snaga u savremenim uslovima.

U okviru obeležavanja 40-godišnjice časopisa, na inicijativu Saveta, ponovo je naredbom saveznog sekretara za narodnu odbranu ustanovljena Nagrada »Vojno delo« kao priznanje autoru najboljeg članka — studije, naučne rasprave ili sličnog priloga iz oblasti vojne nauke, koji je od naročitog značaja za teorijsko zasnivanje i uopštavanje doktrine opštenarodne odbrane i oružane borbe, a objavljen je u časopisu u proteklom jednogodišnjem periodu. Nagrada »Vojno delo« predstavlja značajan podstrek najkreativni-

jim saradnicima časopisa za ulaganje još većih napora usmerenih na dalje razvijanje naše teorije i prakse u oblasti pripreme oružanih snaga i društva u celini za opštenarodni odbrambeni rat. Smatramo da će ova nagrada biti ne samo podstrek autorima na nova pregalastva, što je inače njena glavna funkcija, već i dodatna motivacija za širenje kruga naših čitalaca i posebno novih, mladih autora.

*

U 1988. godini izdato je šest, a u 1989. godini do ove sednice pet redovnih brojeva »Vojnog dela« u kojima je objavljeno 167 priloga (164 autorska i tri redakcijska), od toga u 1988. — 95 priloga, a u 1989. godini (u pet brojeva) 72 priloga.

Ako se taj broj priloga uporedi sa prethodnim dvogodišnjim periodom, u kojem je objavljen 141 prilog, vidi se da je u ovom periodu objavljeno 14 odsto više priloga nego u prethodnom, a ako se uzmu u obzir i prilozi koji će se objaviti u br. 6/89 »Vojnog dela« onda će taj odnos biti još povoljniji za ovaj period. Međutim, i pored impozantnog kvantiteta u pogledu broja priloga i obima autorskih stranica, Redakcija se i dalje nalazi pred problemom nedostatka vrednih priloga, osobito onih koji svojom tematikom pripadaju vojnoteorijskoj problematici u užem smislu reči.

Problem kvaliteta prispelih članaka u Redakciju ilustruje i podatak da je u 1988. godini odbijeno 38 a u 1989. godini 20 priloga. Redakcijski odbor i Redakcija svaki prilog pažljivo su razmatrali, ali je pri donošenju odluke prevagnuo postojeći nivo određenih kriterijuma u vrednovanju priloga radi njihovog objavljivanja u časopisu.

Struktura članaka objavljenih u proteklom dvogodišnjem periodu po tematskim oblastima je: *Teorija o ratu i ratna veština* 66, *Opštenarodna odbrana i društvena samozastita* 27, *Vojno-politički komentari* (analiza značajnih vojno-političkih događaja u međunarodnim odnosima) 4, *Iskustva iz NOR-a* 1, *Koncepcije odbrane, strategije i doktrine i razvoj oružanih snaga drugih zemalja* 10, *Među-*

narodni odnosi 28, *Kritički osvrti* (prikazi knjiga) 15, *Ostalo: a) informacije* 8, *b) ostali članci* 8.

Iz ovih podataka o objavljenim priložima zapaža se da je najviše priloga objavljeno iz oblasti teorije o ratu i ratne veštine — oko 40 odsto i iz oblasti opštenarodne odbrane i društvene samozaštite — oko 16 odsto, što ukupno iznosi 56 odsto od svih članaka objavljenih u 1988. i 1989. godini. Takva zastupljenost ovih tematskih oblasti u sadržaju časopisa je u skladu sa njegovom koncepcijom i programskom orijentacijom. Takođe, veoma je povoljna zastupljenost priloga koji se odnose na razvoj koncepcije odbrane, strategije, doktrine i razvoj oružanih snaga drugih zemalja (10 priloga) i međunarodne odnose, sa težištem na bezbednosti i odbrani (23 priloga). Međutim, zabrinjava činjenica da je objavljen samo jedan prilog, koji neposredno obrađuje iskustva iz narodnooslobodilačkog rata. To je nedovoljno i pored činjenice da znatan broj autora u razmatranju aktuelnih problema razvoja koncepcije, doktrine i strategije opštenarodne odbrane, kao i pripreme društva za odbranu kao polaznu osnovu uzimaju upravo ta iskustva. Takođe, nema priloga koji obrađuju iskustva iz savremenih ratova, a vojno-političkih komentara u ovom periodu objavljeno je samo četiri. Za časopis ugleda, renomea i tematske usmerenosti kakvo je »Vojno delo« to je nedovoljno.

Radi celovitijeg sagledavanja sadržaja časopisa neophodno je istaći nekoliko podataka o autorima: najveći broj autora je iz oružanih snaga. Autori iz oružanih snaga su starešine — viši oficiri i generali, od kojih su oko 40 odsto penzionisane starešine. Autori — aktivne starešine uglavnom su na službi u SSNO-u, nastavnici u visokim vojnim školama, institutima i istraživači u Centru za strategijska istraživanja i studije »Maršal Tito«. Autori izvan oružanih snaga uglavnom su naučni i javni radnici i publicisti, eminentni stručnjaci u raznim oblastima nauke i društvenog života i njihovi prilozi u časopisu su dragoceni i ukazuju na to da je naš časopis postao opštejugoslovensko glasilo za pripremanje društva u celini za opštenarodni odbrambeni rat.

S obzirom na to da tematska celina teorije o ratu i ratna veština treba da predstavljaju okosnicu sadržaja »Vojnog dela«, kao i na stalne potrebe daljeg razvoja naše vojnoteorijske misli, smatramo da je potrebno nešto konkretnije analizirati članke iz te oblasti.

U tematsku oblast — *Teorija o ratu i ratna veština* — svrstali smo priloge koji se odnose na: (1) pojmovno-kategorijalne i teorijsko-metodološke probleme ratne veštine kao nauke; (2) društvene osnove opštenarodnog odbrambenog rata; (3) pripremanje i vođenje operacija, bojeva i borbi; (4) sadržaje oružane borbe i borbenih dejstava; (5) obezbeđenje borbenih dejstava; (6) rukovođenje i komandovanje oružanim snagama.

Imajući u vidu te kriterijume, prilozi koji se odnose na ovu tematiku, kako smo već rekli, čine 40 odsto od ukupno objavljenih članaka u ovom periodu. U tim priložima razmatrana je veoma raznovrsna problematika, počev od osnovnih pitanja ratne veštine kao nauke — njenog predmeta, teorije, metode i jezika, i njenih disciplina, pre svega strategije i operatike, do uticaja naučno-tehnološkog razvoja na čoveka i armijsko biće u celini. Značajna je činjenica da u toj oblasti ima sve više članaka u kojima autori na originalan način razmatraju pojedine probleme ratne veštine, što ima za posledicu sve češće polemičke rasprave u kojima se sučeljavaju različita mišljenja. Smatramo da je takav trend pozitivan, jer se samo putem argumentovanih rasprava može dalje izgrađivati teorija naše autentične ratne veštine i samosvojan odbrambeno-zaštitni sistem. Treba pomenuti i to da je rad iz ove oblasti u 1988. godini dobio Nagradu »Vojno delo« kao najbolji članak objavljen u časopisu.

Iako nemamo određenijih povratnih podataka o funkcionalnosti »Vojnog dela«, posebno o tome koliko se časopis čita i zadovoljava potrebe starešina koji se neposrednije bave teorijom i praksom ratne veštine, poznato je, na osnovu nekih informacija, da »Vojno delo« sve više postaje nezaobilazna literatura u vojnim školama na višim nivoima usavršavanja starešina. Međutim, Redakcija se i dalje suočava sa problemom nedovoljne zainteresovanosti starešina iz jedinica da se javljaju svojim priložima u našem

časopisu. Budući da te starešine imaju značajna iskustva iz prakse, bilo bi korisno da oni ta svoja iskustva uopštavaju, sintetizuju i javno iznose. Ne treba posebno isticati značaj tih iskustava za razvoj vojnonaučne misli. Takođe, vojnoteorijska misao i nauka u celini moraju da tragaju, pronalaze i nude adekvatna praktična rešenja, zasnovana na vlastitim mogućnostima.

Smatramo da je potrebno istaći i činjenicu da su u ovom periodu objavljeni brojni kvalitetni radovi u kojima su razmatrane strategijske koncepcije, vojne doktrine i razvoj oružanih snaga drugih zemalja, posebno velikih sila i vojnih blokova. Jer, od dobrog poznavanja oružanih snaga potencijalnih agresora i doktrine njihove upotrebe umnogome zavisi koliko će naša doktrinarna rešenja i koncepcija odbrane u praksi biti efikasni u suprotstavljanju svim oblicima ugrožavanja bezbednosti zemlje.

*

Na osnovu ove kratke analize sadržaja časopisa smatramo da u narednom periodu težište treba da bude usmereno na sledeća pitanja i probleme, značajne za daljnju dogradnju našeg koncepta odbrane, razvoj oružanih snaga i, naravno, ratne veštine u okviru savremenih kretanja u svetu i, posebno, u našem društvu:

(1) uticaj društvene i privredne reforme, kao i preobražaj SKJ na dogradnju koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, a time i na razvoj naše ratne veštine;

(2) definisanje i redefinisanje osnovnih kategorija ratne veštine u skladu sa savremenim naučno-tehnološkim dostignućima, a posebno u oblasti vojne nauke i tehnike;

(3) priprema i vođenje operacija u početnom periodu rata, kao i oblici i vidovi efikasnog suprotsatvljanja savremenim ofanzivnim doktrinama (vazdušno-kopnena bitka, FO-FA, dejstva sa distance, koncept operativno-manevarskih grupa i dr.);

(4) kompleksno sagledavanje problematike protivvazdušne odbrane, kao i specifičnosti izvođenja borbenih dejstava u uslovima protivelektronskih dejstava;

(5) teorijsko (pojmovno i terminološko) određenje i praktična operacionalizacija »bitke u prostoru« kao našeg sveobuhvatnog doktrinarnog i teorijskog odgovora na savremene ofanzivne koncepcije eventualnih agresora.

Posebno značajna aktivnost časopisa u narednom periodu jeste organizovanje »okruglog stola« na temu: »Problemi opštenarodne odbrane u uslovima krize i predstojećih društvenih reformi«. Taj skup trebalo bi da se održi u prvoj polovini aprila 1990. godine. Do sada je završena njegova konceptualizacija, a u toku su i ostale organizacione pripreme.

Cilj rasprave za »okruglim stolom« je da se na teorijski produbljen način identifikuju problemi u sferi opštenarodne odbrane, kako oni determinisani krizom tako i oni koje impliciraju predstojeće reforme, te da se ukaže na način njihovog rešavanja koji su primereni inoviranom konceptu socijalizma.

Uspešnom realizacijom »okruglog stola« obezbedili bismo da se na stranicama našeg časopisa svestrano i argumentovano izlože stanovišta naučne javnosti o najznačajnijim pitanjima i problemima daljnje izgradnje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u svim njenim bitnim elementima i sadržajima.

Sadašnje stanje u društvu i moguća dalja kretanja postavljaju časopisu krupne zahteve ne samo u pogledu dalje teorijske razrade koncepcije opštenarodne odbrane, već i neposrednijeg i odlučnijeg angažovanja u razobličavanju raznih neprihvatljivih i po odbranu i bezbednost zemlje štetnih tendencija i pojava u društvu i, naravno, suprotstavljanju tim tendencijama i pojavama.

Na kraju, možemo zaključiti da u uređivačkoj politici časopisa, u proteklom periodu, nije bilo propusta koji bi doveli u pitanje koncepciju i osnovna opredeljenja »Vojnog dela« kao opštevojnog teorijskog glasila. Tematika razmatrana u časopisu bila je raznovrsna i u osnovi u skladu sa njegovom programskom orijentacijom. Redakcijski odbor i Redakcija uspešno su obavili svoje zadatke, uloživši značajne napore na održavanju dostignutog nivoa kvaliteta časopisa. U narednom periodu, svestranim angažovanjem Saveta, Redakcijskog odbora i Redakcije, kao i još teš-

njom i kvalitetnijom saradnjom sa pojedincima i institucijama u oružanim snagama i u društvu u celini, moramo težiti da naš časopis bude još bolji.

S Y M M A R Y

FROM THE CONFERENCE OF THE "VOJNO DELO" MAGAZINE COUNCIL

A conference of the Council and the Editorial Board of the "Vojno delo" magazine, presided by the head of the Council, Vice-Admiral Stane Brovet, was held in the Belgrade Club of YPA, on December 13th, 1989. At this conference were analysed the subject matter of the magazine and the realization of its programme orientation in 1988 and 1989, its General Thematic Plan was adopted, and new members of the Council and Editorial Board of the magazine were chosen. For the new head of the Council of the "Vojno delo" magazine, for the next two years' period, was chosen Lieutenant General Ivan Radanović, and for his deputy Major General Prof D Sc Radovan Radinović.

The Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Lieutenant General Blagoje Adžić, handed the Prize "Vojno delo" for 1989 to D Sc Vojislav Stojković, Lt. Colonel, for his article *Implikacije naučno-tehničke revolucije i fizionomije savremenog rata na dalji razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama* (Implications of the scientific-technical revolution and of the physiognomy of modern warfare on further development of the system of training and education in the armed forces) published in 3/89 issue of "Vojno delo".

This issue contains also a report on the work of the Council and Editorial Board of "Vojno delo" for 1988 and 1989, submitted by the head of the Council, Vice-Admiral Stane Brovet; the speech of the Chief of the General Staff of the Armed Forces of SFRY, Lieutenant General Blagoje Adžić, preceding his handing of the Prize "Vojno delo"; the exposition of the Committee for awarding the Prize, submitted by the member of the Committee, Colonel Milan Radovinović, and the General Thematic Plan for the next two years' period.

R É S U M É

DE LA RÉUNION DU CONSEIL DE «VOJNO DELO»

La réunion du Conseil et du Comité de rédaction de la revue «Vojno delo», présidée par le Président du Conseil le Vice-Amiral Stane Brovet, a été tenue le 13 décembre 1989 au Foyer de l'APY de Belgrade. A la réunion ont été analysés le contenu de la revue et la réalisation de son orientation de programme dans les années 1988 et 1989, a été adopté le Plan d'orientation thématique et ont été nommés le Conseil et le Comité de rédaction de «Vojno delo». Le Général de division Ivan Radanović a été nommé président du Conseil de «Vojno delo» et le Général de brigade Professeur Dr Radovan Radinović a été nommé président suppléant pour la période de deux années à venir.

Le Chef de l'état-major général des forces armées de la RSFY le Général de division Blagoje Adžić a remis le Prix «Vojno delo» pour l'année 1989. Le Prix de cette année a été décerné au Lieutenant-colonel Dr Vojislav Stojković pour son article *Les implications de la révolution scientifique-technique et de la physionomie de la guerre contemporaine pour le développement continu du système d'éducation et de formation dans les forces armées*, publié dans le numéro 3/89 de «Vojno delo».

Dans le présent numéro de la revue nous publions le Rapport d'activité du Conseil et du Comité de rédaction pour la période de 1988 et 1989, soumis par le Président du Conseil le Vice-Amiral Stane Brovet, l'allocution prononcée par le Chef de l'état-major général des forces armées de la RSFY le Général de division Blagoje Adžić lors de la remise du Prix «Vojno delo», l'exposé de la Commission du Prix par le Colonel Milan Radovinović, membre de la Commission et le Plan d'orientation thématique pour la période de deux années à venir.

РЕЗЮМЕ

С ЗАСЕДАНИЯ СОВЕТА «ВОЕННОГО ДЕЛА»

Заседание Совета и Редакционной коллегии журнала «Военное дело», которым руководил председатель Совета вице-адмирал Стане Бровет, состоялось 13 декабря 1989 года в Доме ЮНА в Белграде. На этом заседании подвергались анализу содержание журнала и реализация его программной ориентировки в 1988 и 1989 гг., был принят Ориентационный тематический план и назначен новый Совет и Редакционная коллегия «Военного дела». Председателем Совета «Военного дела» в очередном двухлетнем периоде выбран генерал-подполковник Иван Раданович, а заместителем — генерал-майор проф. д-р Радован Радинович.

Начальник Генштаба вооруженных сил СФРЮ вручил Награду «Военное дело» на 1989 год. Настоящей награды удостоен подполковник д-р Воислав Стойкович за статью *Импlications научно-технической революции и физиономии современной войны на дальнейшее развитие системы воспитания и образования в вооруженных силах*, опубликованную в «Военном деле» № 3/89.

В настоящем номере дается отчет о работе Совета и Редакционной коллегии «Военного дела» на период 1988—1989 гг., зачитанный председателем Совета вице-адмиралом Стане Броветом, слово начальника Генштаба вооруженных сил СФРЮ генерал-подполковника Благоя Аджича, произнесенное при вручении Награды «Военное дело», обоснование Комиссии по присуждению Награды, которое дал член Комиссии полковник Милан Радованович, и Ориентационный тематический план на очередной двухлетний период.

Nagrada »Vojno delo« – podstrek za nova teorijska pregnuća i dostignuća

General-potpukovnik *BLAGOJE ADŽIĆ*

Danas smo čuli analizu protekle dvogodišnje produkcije časopisa, utvrdili glavne domašaje, ali i naznačili neke probleme koji su se u tom periodu ispoljili. Iz te dvogodišnje produkcije posebno bih istakao tematski broj posvećen sagledavanju problema odnosa društvo – odbrana, što svjedoči da Redakcija, Redakcijski odbor i Savjet »Vojnog dela« imaju snage da oko časopisa okupe kreativne stvaraocce koji su u stanju da na intelektualno produbljen, teorijski kompleksan i interdisciplinaran način promišljaju sva bitna pitanja strategije naše odbrane. To je jedan od dokaza da je »Vojno delo« sposobno da uz pomoć svojih brojnih i uglednih saradnika širom zemlje i iz oružanih snaga rasvijetli i najsloženije teme i problemska područja.

I ubuduće, mjesto i uloga »Vojnog dela« u oblasti vojne publicistike zavisice prvenstveno od toga koliko će Redakcija i Redakcijski odbor časopisa uspjeti da animiraju najvrijednije intelektualne potencijale u našim oružanim snagama i društvu u cjelini, da se bave pitanjima i problemima naše odbrambeno-samozaštitne teorije i prakse.

S tim u vezi, izuzetno je važno da »Vojno delo« i dalje okuplja što veći broj saradnika, posebno mlađih, koji su sposobni i spremni da svoja teorijska promišljanja i praktična iskustva o problemima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite i ratne vještine prezentiraju na stranicama »Vojnog dela«. Time bi se povećalo interesovanje starijina za dodatni intelektualni razvoj i proučavanje najširih problema strategije i doktrine. Takvom okrenutošću časopisa ka najaktuelnijim pitanjima naše vojne misli i prakse obezbijedili bismo da »Vojno delo« još više

postane nezaobilazno štivo u našim jedinicama i ustanovama.

Razumije se, neophodni su i adekvatni instrumenti vrednovanja teorijskog rada i ukupnih kreativnih mogućnosti i ostvarenja naših starješina. Logično je da svi ne moraju biti teoretičari i naučnici, ali se svakako zalažem da ta djelatnost u našoj Armiji dobije zasluženno mjesto upravo imajući u vidu činjenicu da bez dobre teorije ne može biti ni dobre prakse i obrnuto.

I u narednom periodu pred »Vojnim delom« su značajni i odgovorni zadaci. U to se možemo uvjeriti sagledavajući njegovu programsku orijentaciju o kojoj je danas bilo riječi, i probleme i obaveze koje naše društvo i odbranu očekuju u narednoj i sljedećim godinama. Dugogodišnja duboka i sveobuhvatna kriza našeg društva, kao i reforme koje nam predstoje, ako tu krizu želimo prevladati, podrazumijevaju valorizovanje dostignuća i problema i u našem odbrambeno-samozaštitnom razvoju na osnovu mnogo oštrijih kriterijuma od onih koji važe za stabilna vremena društvenog razvoja. Nadalje, predstojeće reforme postavljaju i pitanje dalje dogradnje našeg odbrambeno-samozaštitnog sistema, izbora težišta i pravca njihove praktične realizacije u skladu sa skokovitim promjenama strukture i fizionomije savremenog svijeta i naše unutrašnje društvene zbilje i, s tim u vezi, sa promjenama u fenomenologiji sile i mogućnostima i vjerovatnoći ugrožavanja bezbjednosti i nezavisnosti naše zemlje. Kao opštevojno teorijsko glasilo, »Vojno delo« mora teorijski prednjačiti tako da na vrijeme pronalazi i nudi teorijske odgovore na pitanja koja su već pred nama ili koja se mogu nametati. Time će ono biti na visini zadatka koji mu je drug Tito postavio Naredbom o pokretanju 13. decembra, daleke 1948. godine. Duboko sam uvjeren da će »Vojno delo« biti na visini toga zadatka i da će zauzimati visoko mjesto među glasilima koja se bave odbrambeno-zaštitnim problemima, čime će davati nezaobilazan doprinos razvoju naše vojne misli i prakse i jačanju odbrambeno-samozaštitne moći našeg društva.

Nagradu koju smo danas dodijelili najuspješnijem prilogu objavljenom u »Vojnom delu« u godini koja je na

izmaku, za dalji rad časopisa i njegov doprinos našoj teoriji i praksi ima višestruko značenje. *Prvo*, radi se o temi koja se bavi obukom i vaspitanjem na temelju konceptijskih opredjeljenja i u kontekstu novih i sve viših zahtjeva koje nameće naučno-tehnološka revolucija, a, kao što znate, obuka i vaspitanje su najznačajniji dio mirnodopske prakse u oružanim snagama u njihovoj pripremi za rat, pa se može reći da smo Nagradu dodijelili prilogu koji ima veliku praktičnu aktuelnost. *Drugo*, nagrađen je mlađi autor, što znači da se i u pogledu starosne strukture autora stvari kreću nabolje. Takođe, raduje činjenica da se komisija za dodjelu Nagrade teško odlučila između desetak zapaženih članaka koji su obilježili prošlogodišnju produkciju »Vojnog dela«. Većina od tih priloga predstavlja značajne teorijske prodore u različita teorijska i praktična područja naše strategije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, čime se »Vojno delo«, u protekloj godini, u pravom smislu riječi iskazalo kao snažan pokretač u razvoju naše vojnoteorijske misli.

Na kraju, Redakciji, Redakcijskom odboru i Savjetu časopisa želim da istraju u realizaciji svih postavljenih, veoma odgovornih zadataka. Drugu potpukovniku dr Vojislavu Stojkoviću najsrdačnije čestitam na ovom visokom priznanju, sa željom da njemu i brojnim mladim autorima ono bude podstrek za nova teorijska pregnuća za dobrobit i teorije i prakse.

Nagrađeni rad – značajan doprinos teoriji i praksi obuke i vaspitanja

Pukovnik MILAN RADOVINIĆ

Komisija u sastavu: general-major prof. dr Radovan Radinović, predsednik, kapetan bojnog broda Vlastimir Tasić, pukovnik mr Momir Madžić, pukovnik mr Milorad Čenić i pukovnik Milan Radovinović, imenovana naredbom načelnika Generalštaba oružanih snaga SFRJ radi pregleda i ocene autorskih radova i pripreme predloga za dodeljivanje Nagrade »Vojno delo« u 1989. godini, pregledala je i proučila sve radove – studije, naučne rasprave i članke naučnog karaktera objavljene u »Vojnom delu« u brojevima 5 i 6/88. i 1, 2, 3 i 4/89. godine, kao i predloge koje su predlagači uputili Redakciji časopisa. Pri tome, temeljito su analizirani svi predlozi, recenzije na osnovu kojih su članci objavljeni u »Vojnom delu« i mišljenja članova komisije o svim predloženim člancima.

Članci za Nagradu »Vojno delo« vrednovani su na osnovu sledećih kriterijuma: (1) teorijska i praktična aktuelnost; (2) naučno-stručni nivo; (3) korektnost metodološkog pristupa i teorijskog zasnivanja rada; (4) idejna usmerenost priloga, i (5) doprinos razvoju vojnonaučne misli i unapređenja prakse, kao najvažnijeg kriterijuma. Polazeći od ovih kriterijuma, a na osnovu sadržaja obrazloženja predloga od predlagača, ocena recenzenata datih radi objavljivanja članka u »Vojnom delu« i mišljenja svakog od članova komisije, komisija je načelniku Generalštaba oružanih snaga SFRJ predložila da Nagradu »Vojno delo« za 1989. godinu dodeli potpukovniku dr VOJISLAVU STOJKOVIĆU za članak *Implikacije naučno-tehničke revolucije i fizionomije savremenog rata na dalji razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama.*

Rad je sinteza studije »Zahtevi koncepcije ONO i DSZ u izgradnji sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama SFRJ u uslovima naučno-tehničke revolucije«, koju je potpukovnik dr Vojislav Stojković izradio prema zahtevima naučnoistraživačkog projekta »Sistem obrazovanja i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ«. O ovoj studiji održan je, krajem 1988. godine, naučni skup na kome je studija pozitivno ocenjena, čime je potvrđen njen naučno-stručni nivo.

Autor je na originalan i produbljen teorijski način analizirao bitne uticaje naučno-tehničke revolucije i fizionomije savremenog rata na profil starešinskog i vojničkog sastava i izložio vlastito stanovište o neophodnosti permanentne aktualizacije i dogradnje sadržaja i tehnologije vojnog obrazovanja i vaspitanja. Takođe, autor ukazuje na moguće uzroke zaostajanja teorije vojnog vaspitanja i nesklada između permanentnih zahteva za celovitijim prilagođavanjem (povezivanjem) sistema obrazovanja i vaspitanja sa stavovima i zahtevima koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane. Polazeći od zaključaka »da u relevantnim normativnim i teorijskim izvorima nisu za sada definisani i izrečeni svi potrebni stavovi i zahtevi, koji bi preciznije i operativnije odredili smerove izgradnje sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama SFRJ u uslovima naučno-tehničke revolucije«, autor je ukazao na tri osnovna pravca u njihovom definisanju.

Komisija je posebno visoko vrednovala aktuelnost ove problematike, sa teorijskog i praktičnog stanovišta, jer je upravo u toku dogradnja sistema vojnih škola u oružanim snagama SFRJ, a navedena studija i naučnoistraživački projekat prethodili su donošenju novih rešenja u toj oblasti.

Ovim svojim radom autor je doprineo kontinuitetu razvoja vojnoteorijske misli koja zahteva stalnu verifikaciju postojeće teorije (a time i prakse) i dalje prodore zasnovane na naučnoj osnovi a uslovljene promenom uslova za vođenje savremenog rata.

Komisija je izrazila žaljenje što se dodeljuje samo jedna nagrada, jer je u pripremi ovog predloga visoko vrednovala i ostalih devet predloženih radova za nagradu, a po-

sebno članke general-pukovnika u penziji prof. dr Zlatka Rendulića *Tehničko-tehnološki progres i njegov uticaj na promene u ratnoj veštini i na sistem obrazovanja i obuke*, pukovnika mr Dušana Višnjića *Vojna doktrina kao bitan uslov uspešne edukacije* i pukovnika u penziji prof. dr Mensura Ibrahimpašića *Monizam vojne organizacije*. Pored navedenih, bilo je predloženo još šest veoma vrednih autorskih radova koji predstavljaju značajan doprinos razvoju naše vojnonaučne misli i odbrambene prakse. Očito je da je komisija imala zadovoljstvo, a i delikatan zadatak, da od većeg broja uspehlih i kvalitetnih članaka odabere, prema utvrđenim kriterijumima, članak koji je najvredniji i da ga načelniku Generalštaba predloži za Nagradu. Komisija se nada da će Nagrada potpukovniku Stojkoviću i njegovom članku biti podsticaj i drugim istraživačima za dalji teorijski rad na razvijanju vojnonaučne misli i za saradnju u »Vojnom delu« kao opštevojnom teorijskom časopisu.

**Orijentacioni tematski plan
„Vojnog dela“ za period
od 1990. do 1991. godine**

Orijentacioni tematski plan »Vojnog dela« sadrži šest tematskih područja i radne naslove tema, i predstavlja širu orijentaciju saradnicima časopisa prilikom izbora konkretnih tema za koje se odluče da pišu. Naravno, časopis će prihvatiti i druge priloge i predloge ukoliko oni doprinose njegovom kvalitativnijem sadržaju.

1. Teorija o ratu i ratna veština

- Savremeni razvoj i naučna misao o ratu;
- Savremena gledanja na mogućnosti i načine vođenja rata u različitim uslovima;
- Teorijsko određenje novih oblika agresije i upotrebe sile u međunarodnim odnosima;
- Lokalni ratovi i vojne intervencije u teoriji i praksi velikih vojnih sila;
- Uticaj savremene ratne tehnike na pripreme i vođenje rata;
- Međusobni uticaj naučno-tehnološkog razvoja i ratne veštine;
- Naučno-tehnološki razvoj i savremena ratna tehnika;
- Vojni budžeti i finansiranje priprema za rat;
- Tokovi savremene vojnoteorijske misli;
- Osnovni faktori rata i njihova uloga;
- Pojmovno određenje oblika, tipa (vrste) i načina vođenja rata;
- Pojam, suština i oblici vojne organizacije;
- Agresija sa distance;
- Terorizam u vojnoj strategiji i politici;
- Korišćenje kosmičkog prostora u vojne svrhe;
- »Specijalni rat« u vojnostrategijskim koncepcijama;
- Teorijsko određenje sadržaja pojma »opštenarodni odbrambeni rat«;
- Osnovni pojmovi (kategorije) u našoj ratnoj veštini;
- Aktuelni teorijski problemi naše ratne veštine;
- Termini u teoriji ratne veštine i njihov odnos prema pojmovima;
- Metode istraživanja oružane borbe i specifičnosti verifikacionog postupka;
- Uloga ratnih iskustava i mirnodopske prakse u izgradnji teorije ratne veštine;
- Pojam i elementi odnosa snaga;
- Sadržaj, trajanje i karakteristike početnog perioda rata;
- Borbena gotovost oružanih snaga u funkciji sprečavanja strategijskog iznenađenja;
- Problemi mobilizacije oružanih snaga i društva za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata;

- Pojemovno određenje i suština »bitke u prostoru«;
- Razmatranje o vođenju »prve bitke«, odnosno operacija u početnom periodu rata;
- Mogućnosti i način suprotstavljanja savremenim doktrinarnim konceptima (vazdušno-kopnena bitka, FOFA, koncept dubokih operacija);
- Proračun i procena gubitaka u ratu (oružanoj borbi);
- Transformacija oblika oružane borbe i oblika vojne organizacije u opštenarodnom odbrambenom ratu;
- Obeležja osnovnih oblika borbenih dejstava u opštenarodnom odbrambenom ratu;
- Izvođenje borbenih dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji;
- Sadržaji oružane borbe u operacijama – problemi organizovanja i vođenja;
- Stanje i tendencije razvoja elektronskih sredstava i sistema i elektronska dejstva;
- Upotreba vidova i rodova u izvođenju operacija;
- Upotreba jedinica Teritorijalne odbrane u raznim oblicima oružane borbe i borbenih dejstava;
- Odbrana gradova na privremeno zaposednutoj teritoriji u uslovima okruženja;
- Partizanska dejstva u opštenarodnom odbrambenom ratu;
- Specifičnosti izvođenja borbenih dejstava u uslovima protivelektronskih dejstava;
- Osnovni teorijski problemi rukovođenja i komandovanja;
- Metod rada komandi i štabova na pripremanju, organizovanju i izvođenju borbenih dejstava;
- Karakteristike veza i odnosa u rukovođenju i komandovanju u oružanim snagama;
- Specifičnost rukovođenja i komandovanja na privremeno zaposednutoj teritoriji;
- Funkcionisanje sistema veza u društvu i u oružanim snagama u ratu;
- Komandno-informacioni sistemi u rukovođenju i komandovanju;
- Timski rad u teoriji i u praksi rukovođenja i komandovanja;
- Psihološki aspekti rukovođenja i komandovanja;
- Teorijsko i analitičko uopštavanje iskustva iz obuke jedinica, komandi i štabova oružanih snaga;
- Didaktičko-metodičke pouke iz nastave u vojnim školama i školskim centrima;
- Pozadinsko obezbeđenje oružanih snaga u ratu;
- Organizovanje materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora u velikim gradovima.

2. Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita

- Socijalne, klasne, idejne, političke, tehničko-tehnološke pretpostavke razvoja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite;
- Privredna reforma i problemi dogradnje opštenarodne odbrane;
- Reforma političkog sistema i problemi dogradnje opštenarodne odbrane;
- Preobražaj SKJ i problemi dogradnje opštenarodne odbrane;
- Funkcionisanje sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite u vanrednim prilikama;
- Omladina u sistemu opštenarodne odbrane i društvene samozaštite;
- Organizovanje i funkcionisanje Civilne zaštite u miru i u ratu;
- Funkcionisanje društveno-ekonomskog i društveno-političkog sistema na privremeno zaposednutoj teritoriji;
- Pripreme privrednih i društvenih delatnosti za efikasno funkcionisanje u ratu;
- Uloga i značaj poljoprivredne proizvodnje u ratu i problemi njenog pripremanja;
- Organizovanje i funkcionisanje zdravstvene zaštite u ratu;
- Uticaj demografskih činilaca i urbanizacije na vođenje oružane borbe i drugih oblika borbe i otpora u ratu;
- Funkcionisanje privrednih i društvenih delatnosti u ratu;
- Neoružano suprotstavljanje agresiji;
- Jugoslovenski socijalistički patriotizam u funkciji jačanja moralne snage opštenarodne odbrane;
- Bratstvo i jedinstvo kao činilac borbene sposobnosti oružanih snaga i odbrambene sposobnosti zemlje;
- Izgrađivanje svestrane ličnosti pitomaca i starešina u vojnim školama;
- Nauka i naučnoistraživački rad kao činilac izgradnje i jačanja odbrambene moći;
- Uticaj delovanja unutrašnjeg neprijatelja na bezbednost i odbrambenu sposobnost zemlje;
- Uticaj savremenih borbenih sredstava na ponašanje ljudi u borbi;
- Uloga i zadaci subjekata i snaga opštenarodne odbrane u vanrednim prilikama.

3. Vojno-politički komentari (analiza značajnih vojno-političkih događaja u međunarodnim odnosima)

- Odnosi između supersila i vojno-političkih blokova i njihov uticaj na dalji razvoj međunarodnih odnosa i bezbednost u svetu;
- Međunarodni ekonomski i politički odnosi i njihov uticaj na mesto i ulogu vojnog faktora;

- Transfer tehnologija iz razvijenih u manje razvijene zemlje i njegove implikacije na odbranu i bezbednost;
- Vojno-politički odnosi u svetu i perspektive razoružanja;
- Društveni preobražaj u socijalističkim zemljama i njihov uticaj na dalji razvoj međunarodnih odnosa;
- Strategijske koncepcije supersila i blokova i njihov uticaj na vojno-političke odnose u svetu;
- Krizna žarišta u svetu i njihov uticaj na stanje u međunarodnim odnosima;
- Stanje vojno-političkih odnosa u Evropi i njihov uticaj na bezbednost naše zemlje;
- Društvena kretanja u nesvrstanim državama i njihov uticaj na stanje u pokretu nesvrstanosti;
- Odnosi na Balkanu i njihove implikacije na bezbednost naše zemlje.

4. Iskustva iz narodnooslobodilačkog rata

- O Titovom vojnom delu i njegovim pojedinim aspektima;
- Strategijska iskustva iz narodnooslobodilačkog rata značajna za vođenje opštenarodnog odbrambenog rata;
- Operativna i taktička iskustva iz narodnooslobodilačkog rata značajna za vođenje oružane borbe u opštenarodnom odbrambenom ratu;
- Iskustva iz rukovođenja oružanom borbom i rukovođenja i komandovanja oružanim snagama;
- Strategijski značaj i uloga slobodnih teritorija u narodnooslobodilačkom ratu;
- Grupisanje i manevar snaga u narodnooslobodilačkom ratu;
- Iskustva iz materijalnog i zdravstvenog obezbeđenja u narodnooslobodilačkom ratu;
- Vojna ekonomika u narodnooslobodilačkom ratu;
- Uloga KPJ u izgradnji revolucionarnih oružanih snaga;
- Politička svest kao činilac moralne snage boraca i jedinica;
- Iskustvo iz političkog rada u jedinicama Narodnooslobodilačke vojske.

5. Iskustva iz ratova vođenih posle drugog svetskog rata

- Vojno-politička i strategijska iskustva iz lokalnih ratova;
- Operativno-taktička iskustva iz upotrebe jedinica kopnene vojske u lokalnim ratovima;
- Operativno-taktička iskustva iz upotrebe ratne mornarice u lokalnim ratovima;
- Operativno-taktička iskustva iz upotrebe ratnog vazduhoplovstva u lokalnim ratovima;

- Iskustva iz upotrebe savremenih sredstava naoružanja i vojne opreme u lokalnim ratovima;
- Iskustva iz upotrebe hemijskog oružja u lokalnim ratovima;
- Uticaj novih sredstava ratne tehnike na ostvarivanje osnovnih sadržaja oružane borbe;
- Iskustva iz organizovanja veza i protivelektronska zaštita;
- Iskustva iz pozadinskog obezbeđenja borbenih dejstava;
- Iskustva iz funkcionisanja privrede i snabdevanja stanovništva u lokalnim ratovima.

6. *Strategijske koncepcije i doktrine i razvoj oružanih snaga drugih zemalja*

- Promene u vojnoj politici i globalnoj strategiji SAD;
- Promene u strategiji i doktrini SSSR-a i zemalja članica Varšavskog ugovora;
- Vojnostrategijske koncepcije susednih zemalja;
- Novine u razvoju oružanih snaga zemalja NATO;
- Novine u razvoju oružanih snaga zemalja Varšavskog ugovora;
- Nuklearno, hemijsko i biološko oružje u doktrinama velikih sila i blokova;
- Nova sredstva naoružanja i ratne tehnike u oružanim snagama drugih zemalja;
- Doktrinarni koncept snaga NATO u Evropi o napadu na snage iz dubine;
- Vazdušno-kopnena bitka u doktrini KoV SAD;
- Novine u razvoju ratnih veština drugih zemalja;
- Doktrine upotrebe vidova i rodova oružanih snaga drugih zemalja;
- Novine u razvoju teritorijalne odbrane drugih zemalja;
- Specijalne snage u sastavu oružanih snaga nekih zemalja;
- Snage za brze intervencije nekih zemalja;
- Vazdušno-desantne snage i način njihove upotrebe;
- Promene u politici izvoza sredstava naoružanja i vojne opreme drugih zemalja.

Tehnički urednici
Slavoljub Kujundžić, akad. slikar
Milka Vladanović

Meteri u fotoslogu
Branko Marković
Mirko Obradović

Jezički redaktor
Vera Popović, profesor

Prevodio ci
na engleski
Dušan Isaković

na francuski
Svetomir Jakovljević
Radoslav Đerić, profesor

na ruski
Zoran Stevanović, profesor

Korektor
Biljana Đorđević